

P. II. 361

1912. ANUL VII

MARTIE. No. 3.

S

Viața Românească

Directori: C. STERE și DR. I. CANTACUZINO

SUMAR:

- A. D. Xenopol *Centenarul rîpirii Basarabiei.*
M. Codreanu *Poem feeric (Sonet).*
M. Sadoveanu *Povestea baciului Iomegea.*
Const. Mironescu *In parc (Versuri).*
Octav Botez *O istorie a partidelor politice în România.*
N. N. Beldiceanu *La o manevră.*
Alice Călugăru *Trufie (Versuri).*
Colaboratorii revistei *Note pe marginea cărților („Man and Super-
man” de Bernard Shaw).*
Dr. G. Maior *Scoalele grănicerești de peste munți.*
Colaboratorii revistei *Documente omenesti (O comisiune de prefaceri).*
D. D. Pătrășcanu *Telegramă.*
Izabela Sadoveanu *Cronica literară (Henry Bataille).*
C. Sandu-Aldea *Cronica agricolă (Cubajuri).*
V. M. Ioachim *Cronica economică (Acțiunile Băncii Naționale).*
I. Răducanu *Cronica economică (Monografia Casei de aju-
tor a Corporației Lăcătușilor, fierarilor și
carétașilor din București).*
O. Sima *Serisori din Ardeal (Problemele culturale în fră-
mîntările politice mai nouă.—„Asociația” în
Manamăreș, etc., etc.).*
P. Nicanor & Co. *Miscellanea (Petre Liciu.—O dramă pe Atlan-
tic.—Radu Rosetti re-redivivus.—Un monu-
ment de... încomprensiune—ca să zicem așa!
—Pentru abonați.—Dela redacție).*
M. Piscobomba *Armonii vespérale.—Enigma cărților închise
(Versuri).*

Recenzii: N. Dunăreanu, „Din negura vieții”; Leon Negruzzi, „Sergheie Pavloviot și alte nuvele.—C. A.—Al. Tzigara Samurcaș, „Istoria artei și însemnătatea ei în învățămîntul universitar”—G. P.—

Revista revistelor: „Luceafărul”; „Revista Studentimii”; „Revista Politică și Literară”; „Ilustrațiunea Română”; Luis Méri: „Turcia. Situația ei internă, diplomatică și militară”; Jacques Mesnil: „Criza italiană”; E. Romagnoli: „Ultimele producții ale lui D'Annunzio”; Beloch: „Studiile de istorie romană în Italia”; Dr. A. Stolberg: „Asupra întrebunțării baloanclor dirijabile în ținuturile nordice”; A. Forke: „Poezia lirică chineză veche”; Edmund Fischer: „Sozialdemocratie und Regierungsgewalt”; „Savremenik”; „Srpski Knjzevni Glasnik”; Brander Matthews: „Shakespeare ca actor”; E. J. Dillon: „Enigma chineză”.

I A Ș I

Redacția și Administrația: Str. Golia 52.

1912

Viața Românească apare lunar cu cel puțin 150 de pagini. — Abonamentul în țară: un an 18 lei; jumătate de an 9 lei. Numărul 2 lei. — Pentru învățători, preoți de sat și studenți: un an 15 lei, jumătate de an 7.50. — Pentru Austro-Ungaria: un an 15 coroane; jumătate de an 7 coroane 50 h. Numărul 2 coroane. — Pentru Basarabia: un an 8 ruble; jumătate de an 4 ruble. Numărul 1 rublă. — Pentru străinătate: un an 22 lei; jumătate de an 11 lei. Numărul 2 lei 50 b. — Pentru detalii a se vedea pagina următoare.

Viața Românească

REVISTĂ LUNARĂ

Sub direcția d-lor Prof. Univ. C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

Cu colaborarea d-lor : I. Agirbiceanu, D. Anghel, prof. univ. I. Athanasiu, Tudor Argezi, Jean Bart, N. Bațaria, dr. P. Bogdan (docent), C. Botez, I. Botez, Octavian Botez, I. Al. Brătescu-Voinești, Vintilă I. Brătianu, T. A. Bădărău, Ilie Bărbulescu, N. N. Beldiceanu, Caragiale, M. Carp, dr. P. Cazacu, dr. D. Călugăreanu, Alice Călugăru, I. Ciocîrlan, A. Ciura, M. Codreanu, G. Coșbuc, prof. I. cav. de Cuparencu, Ana Conta-Kernbach, Maria Cunțan, Barbu Delavrancea, I. G. Duca, Pompiliu Eliade, Elena Farago, G. Galaction, A. N. Gane, N. Gane, Octavian Goga, dr. C. Georgescu-Severin, dr. Onisifor Ghibu, Artur Gorovei, I. Gramadă, C. Hogăș, C. Hoiescu, G. Ibrăileanu, căpit. N. Ionescu, Gh. C. Ionescu-Șișești, Nat. Iosif, St. O. Iosif, dr. S. Irimescu, M. Jacotă, Francis Lebrun, prof. univ. dr. N. Leon, dr. I. Lupaș, dr. N. Lupu, prof. univ. dr. M. Manicatide, Constanța Marino, I. Minulescu, I. Mironescu, S. Măndrescu, V. E. Moldovan, St. Morărescu, V. G. Morțun, G. Murnu, D. Nanu, I. Nădejde, Alexis Nour, dr. Aurel cav. de Onciul, inginer N. P. Panaitescu, G. Pascu, D. D. Pătrășcanu, N. Petrescu-Comnen, prof. univ. A. Philippide, Matilda Poni, Sp. Popescu, prof. univ. dr. G. Proca, (O Carp), Cincinat Pavulescu, Gh. Poenaru, dr. N. Quinez, Mircea D. Rădulescu, Radu Rosetti, Izabela Sadoveanu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, H. Sanielevici, prof. univ. dr. V. Șion, dr. Alex. Slătineanu, A. Stavri, maior Alex. Sturdza, dr. D. Tatușescu, George Tojan, A. Toma, Iorgu Toma, Emil Triandafil, Ernest Triandafil, Gh. Topîrceanu, Al. Tzigara-Samurcaș, Al. Vlahuță, A. D. Xenopol și alții.

Condițiile de abonare

IN ȚARA :

Pe an	18 lei
Pe jumătate de an	9 "
Un număr	2 "

Abonații care nu-și vor achita abonamentul în mod direct vor trebui să plătească în plus 4 lei pe an și 2 lei pe $\frac{1}{2}$ an, ca indemnizare pentru încasatori.

Pentru învățători, preoți de sat, primari și funcționari sătești, studenți și elevi, pe an 15 lei, pe jumătate de an 7.50.— (Aceștia pot plăti în trei rate a câte 5 lei trimise cu anticipare).

IN AUSTRO-UNGARIA :

Pe an	15 coroane
Pe jumătate de an	7 cor. 50 h.
Un număr	2 coroane

Abonamentul anual se poate achita în trei rate de câte cinci coroane, din patru în patru luni.

IN BASARABIA :

Pe an	8 ruble
Pe jumătate de an	4 ruble
Un număr	1 rublă

Abonamentul anual se poate plăti la fiecare două luni câte 2 ruble, până la achitare.

IN STRĂINĂTATE :

Pe an	22 lei
Pe jumătate de an	11 lei
Un număr	2 lei 50 b.

vezi urmare pag. 3-a copertii

• Mașinele de Cusut „SINGER” •

==== SÎNT CELE MAI FOLOSITOARE ====

○○○○○○○

NUMAI DUPA A-
CEASTA EMBLEMA
SE CUNOSC MĂGA-
ZINELE ÎN CARE
SE VÎND MAȘINE-
LE DE CUSUT
„SINGER”

○○○○○○○

○○○○○○○

MAȘINELE NOAS-
TRE N'AU NEVOE
DE RECOMANDA-
ȚIE, VA RUGAM
NUMAI A ÎNGRIJI
CA ELE SĂ FIE
CUMPARATE DIN
ADEVARATUL LOC

○○○○○○○

Societ. pentru comerțul cu mașini de cusut „SINGER”

BOURNE & CIE BUCUREȘTI

CALEA MOȘILOR, 246. CALEA GRIVITEI, 84. CALEA VICTORIEI, 51.

BIROU STRADA I. C. BRĂȚIANU, No. 28.

IAȘI: — No. 37, STRADA LAPUȘNEANU, No. 37.

Sucursale în toate orașele principale din țară.

Reteaua Liniilor de Tramvae

DIN CAPITALA

Prima Societate Anonimă Română de Tramvaiuri

◊◊◊◊ **TRAMVAIUL VECHIU** ◊◊◊◊

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

SOCIETATE ANONIMA ROMÎNA

Pentru Construirea și exploatarea de Căi Ferate pentru Tramvaiuri

◊◊◊◊◊◊ **NOUL TRAMVAI** ◊◊◊◊◊◊

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

P.T. 361

22. OCT. 2019

Centenarul rîpirii Basarabiei

Un veac se va împlini în curînd, la 26 Mai 1912, de cînd s'a desfăcut din trupul Moldovei cea mai bună jumătate a ei, partea dintre Prut și Nistru, denumită de atunci încoace Basarabia, denumire pe care Românii de acolo nu o cunosc, căci ei tot Moldoveni se numesc, și limba lor pentru dînsii e tot graiu moldovenesc. Această ciuintire a țării a fost cu atît mai adînc simțită, cu cît ea se altoise pe o ciuintire de mai înainte, aceea a Bucovinei, anexată prin silnicie de Austria, precum pe aceeași cale se anexă la 1812 Basarabia către Rusia.

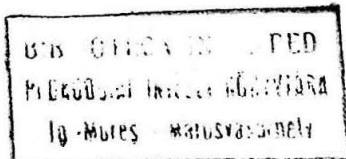
Pentru împărățiile ce și-au întîns hotarele pe seama unei țări românești, împlinirea unui veac de stăpînire dă prilej la sărbătorire. De aceea în 1875 Austria a organizat manifestări de bucurie pentru „fericita alipire a Bucovinei de împărăția ei“. Acuma, în 1912, Rusia se pregătește să facă același lucru pentru întinderea hotarului ei peste corpul țării române. Altfel stă lucrul cu noi care am fost jertfa acestor sporiri de teritoriu, care am îngrășat cu corpul nostru pe acel al statelor vecine. Pentru noi amintirea acestor două răsunări e un junghiu de durere, și ceia ce pentru împărățiile vecine e un prilej de bucurie, pentru noi se preface în zile de doliu.

Și noi trebuie să sărbătorim această aniversare, însă să o facem cu durerea în suflet, ca pentru amintirea unui mort iubit; căci deocamdată, deși neînchizînd speranțele noastre într'un drept viitor, Bucovina și Basarabia sînt două fiice moarte ale pămîntului românesc, și sărbătorirea acelor două date fatale trebuie să fie udată cu lacrimi de durere pe mormintele în care sînt îngropate.

În 1875, cînd s'a sărbătorit de Austria alipirea Bucovinei, Moldova a răspuns la această lovitură prin o amintire dureroasă țesută în jurul figurii lui Grigore Ghica, a cărui moarte s'a pus în legătură cu rîpirea Bucovinei. Cu toate că Ghica în realitate nu murise din cauza acestei rîpiri, totuși împrejurarea fu foarte bine găsită, pentru a răspunde printr'un ecou de durere, sunetelor de veselie ce veneau de peste hotar. Și acuma, la 1912, nu putem rămînea nepăsători față cu prăznuirea din partea Rusiei, a anexării Basarabiei, și trebuie să căutăm un mijloc vrednic

1

✓ 35 617

Univ. "Petru Maior" Tg. Mureș

0868882613

de un popor ce se respectă, dar impunător în liniștita lui manifestare, pentru a protesta în contra unui act care ne jignește în cele mai adinci ascunsuri ale sufletului nostru, prin amintirea celei mai mari nenorociri ce au putut să ne lovească, celei mai mari suferinți ce a putut să ni se impună.

I

Să readucem în mintea noastră împrejurările în care Basarabia a fost ripită dela Moldova, pentru a vedea dacă această pacoste căzută pe capul ei a fost pedeapsa unei vini, sau măcar răsplata unei greșeli, sau dacă ea nu a fost decît îndeplinirea unei nedreptăți pusă în lucrare de cei mai tari contra celui mai slab. Răpirea Basarabiei fu datorită războiului declarat de Turcii Rușilor în 1806, care se prelungi până la 1812, spărgîndu-se vitoroasele lui peripeții printr'o lovitură de trăsnet căzută asupra capului Moldovei. Deși Turcii fură acei care declaraseră războiul, ei o făcuseră dintr'o nevoie nelămurată, de a apăra existența statului lor de loviturile Rusiei. E drept că și Turcii provocaseră prin purtarea lor, ascultătoare de interesele lui Napoleon I, pe Ruși a-le da acele lovituri. Anume împăratul Francezilor avînd interes a paraliza cît mai mult pe Ruși, stăruise la Turci ca ei să dea afară pe cei doi Domni fanarioți ai țării romîne: Constantin Ipsilanti din Muntenia și Alexandru Moruzi din Moldova, care Domni fuseseră numiți în 1802, cu îndatorire din partea Turciei de a nu-i îndepărta decît după șapte ani de domnie, pentru a nu sărăci așa de cumpnit țările romîne prin deasa schimbare a Domnilor. Ambii Domnitori fiind partizani de ai Rușilor și slujindu-le drept unelte pentru a provoca răscoale în împărăția otomană, Napoleon fusese ascultat de Sultan pentru îndepărtarea gospodarilor din scaunele țării romîne înainte de împlinirea termenului de șapte ani. Deși erau îndușmăniți pe atunci cu Franța din cauza luptei acesteia cu Prusia, pe care o bătuse la Iena și la Auersteadt în Octombrie 1806, Rușii într'un moment de supărare pentru încălcarea tratatului din partea Turciei, trec Nistrul și intră în Moldova în Noembrie 1806, pretextînd însă că ei nu ar fi atinși prin destituirea Domnitorilor ei, ci că nu ar putea îngădui mai multă vreme prădăciunile cărora Muntenia era expusă din partea lui Pasvanoglu, pașa cel revoltat din Vidin; că ei, prin ocuparea Moldovei, nu ar avea scopul de a declara război Turciei, ci numai de a lua o garanție că cererile lor în privirea Pasvaniilor și a altor pretenții ce mai formulau, vor fi ascultate. Turcii însă nu se lăsară înșălați prin vorbele protivnicilor lor, și declarară război Rușilor în Decembrie 1806.

Din această expunere reesă într'un chip inviderat că Rușii încălcaseră pămîntul turcesc și deci declaraseră *de fapt* război Turcilor pentru a apăra țările romîne. Intr'adevăr, fie că Rușii voiau să pedepsească pe Turci pentru destituirea prea timpurie a lui Ipsilanti și Moruzi, fie că ei voiau să mintue Muntenia de

prădăciunile lui Pasvanoglu, ei tot luau în mână apărarea țărilor române, și declarau războiu Turcilor în interesul acestor țări, încît acțiunea lor lua fața unei purtări altruiste.

Oricum ar fi stat lucrurile în privirea declarării războiului, indușmănirea Rusiei cu Turcia convenea pe atunci de minune planurilor împăratului Napoleon. În 20 Ianuarie 1807 el scrie ambasadorului său din Constantinopole, Sebastiani, că „Rușii nu au în Moldova și Valahia trupe îndeajuns pentru a putea trece Dunărea, și ar fi foarte slăbiți dacă ar fi constrinși a întreține o a doua armată în Crimeea. Ei ar trebui deci să fie atacați și în această peninsulă pe cît și în Georgia de către pașa din Erzerum, Persii și Poarta“. Așa erau pe *atunci* interesele lui Napoleon. Incurînd însă politica împăratului francez se schimbă, și odată cu această schimbare se prefac și toate lucrurile în politica europeană. Napoleon într'adevăr era centrul în jurul căruia gravita lumea de atunci; o lume în jurul unui om! De soarta sa era legată soarta tuturor statelor; după interesul său se regulau interesele tuturor țărilor. Tradițiile politice ale trecutului se rupseră cu totul; calea urmată utita timp de popoare era părăsită; alianțele și dușmăniile se alcătuiau și se desfăceau pe zi ce merge, tocmită și orînduite după placul arbitriului Europei. Voința unui om înlocuise relațiile acele necesare între popoare care determină purtarea lor unul către altul; interesul individual înlocuise interesul colectivităților.

Pentru Napoleon toate statele nu erau decît mijloacele, instrumentele, prin care el să ajungă la țelul său suprem, domnirea Europei și a lumii întregi. El le întrebuița pentru scopurile sale, dar ele în sine nu aveau nici un scop; le arunca unul împotriva altuia ca să se stărîne și el să se folosească din dărămăturile lor; le trata astăzi ca prieten și ca aliat, mine ca dușman neîmpăcat, jertfindu-le pe toate nesățioasei sale ambiții.

Napoleon avea interes să se apropie de Rusia pentru a o putea ademeni la recunoașterea distrugerii Prusiei și a o putea cîștiga contra Angliei, dușmana lui cea mai înverșunată și cea mai greu de redus. El se împacă deci cu împăratul Alexandru oferindu-i mijlocirea lui în războiul cu Turcia în schimb pentru cele două mari nevoi ale lui. La Tilsit se întîlnesc ambii monarhi pe podul neutru al unei plute de pe râul Niemen și pun la cale nimic altceva decît împărțirea Turciei, a statului aceluia pe care tocmai Napoleon îl aruncase în războiu cu Rusia. Imperiul moscovit era să primească Moldova cu partea ei inferioară care dela 1484 trecuse în stăpînirea Turciei și se numea Basarabia; apoi Valahia și Bulgaria până la Balcani. Franța era să ee Albania, Tesalia, Moreea și Candia. Austria era să fie împăcată cu Bosnia și Serbia, rămînd Turcia numai cu posesiunea Rumeliei și cu orașul Constantinopole, pe care nici unul din cei doi potențați nu consimția a-l ceda celuilalt. Nu trebuie să ne mirăm de această purtare a Franței napoleoniene față cu țările române.

Chiar dacă împăratul Francejilor ar fi cunoscut latinitatea lor, lucru de care abia ele singure începuseră a avea conștiință, încă le-ar fi jertfit pentru a apăra marile lui interese politice.

În anul 1809 Napoleon trebuind să plece în Spania pentru a supune acolo o primejdioasă răscoală, el se întâlnește încă o dată cu împăratul Alexandru la Erfurt în 27 Septembrie, unde Napoleon asigură pe Alexandru despre dobândirea desăvârșită a Moldovei și a Valahiei, încuviințând prin tractatul încheiat în acest oraș, ca împăratul Rusiei să-și întindă granițele statului până la Dunăre.

Urmările unei politici atât de schimbătoare din partea stăpînului lumii de atunci fură că Turcii pierdură orice încredere în Franceji, din care pricină, mai târziu, ei nu vroiră să dea crezare stricării din nou a relațiilor dintre Ruși și Franceji, și de aceea în 1812 se grăbiră a încheia pacea cu Rusia, cu toate stăruințele lui Napoleon ca să nu o facă, întrucît el ar fi gata de a năvăli din nou în Rusia și de a stînge acest mare stat de pe fața pămîntului.

Politica lui Napoleon, care făcea din Turci, ce fuseseră până atunci cei mai statornici prieteni ai Francejilor, niște dușmani hotărîți ai acestora, înlesni lui Alexandru I încheierea unei păci favorabile cu Turcia, cu toate că Rusia amenințată de expediția cea uriașă a lui Napoleon, întreprinsă cu o armată de 530.000 de oameni, ar fi trebuit dimpotrivă să o împingă să cedeze ea Turciei ceva, pentru a scăpa de războiul dela sud și a-și putea îndrepta toate puterile contra loviturii lui Napoleon. Cu toate acestea lucrurile luară altă întorsătură, și Rușii se aleseră cu cîștigarea Basarabiei, la care ei singuri nu se puteau aștepta.

Iată cum s'a desfășurat această pentru Moldova prea nenorocită împrejurare. Până în 1811 războiul între Ruși și Turci fusese condus cu multă încezală, Rușii așteptîndu-se ca țările romine să le cadă în mîni mai mult prin interveniri diplomatice din partea tovarășului lor, împăratul Napoleon, decît prin vîrsarea de sînge pe cîmpul de luptă; Turcii din cauza slăbăciunii lor adausă încă prin două revoluții lăuntrice, răsturnarea Sultanelui Selim III și a urmașului său Mustafa. Cînd în 1810 relațiile între Napoleon și Alexandru începuseră să se răcească, Rușii fiind nevoiți a-și aduna trupele în țara lor, pentru a preîntîmpina un atac cu puțință din partea Francejilor, micșurărî încă puterile trimise la Dunărea. Astfel se făcu că în anul 1811 consulul francez din București, Ledoulx, să poată scrie ambasadorului din Viena că: „Nu este nici un suflet în București care să nu privească aceste țări ca părăsite acum de Ruși. Aceștia sînt într'o descurajare ce se întărește neconținut prin vuetele de războiu cu Franța și peste toate acestea o epidemie îngrozitoare a luat naștere în oștirile lor.“ În altă scrisoare a lui Ledoulx din 10 Octombrie el spune: „Nu este decît un strigăt în lagărul rusesc: pacea cu Turcii. Aceștia dimpotrivă foarte porniți au rîspins cererea unui armistițiu și voesc cu toții urmarea războiului.“ Pier-

derile repetite ale Rușilor unite cu amenințarea tot mai iminentă a năvălirii franceze, împing acuma pe Ruși a stării ei pentru pace, și cabinetul din Petersburg trimite în luna lui Octomvrie un ordin generalului Kutusoff de a o încheia cu orice preț.

În asemenea condiție ne-am explica cu greu cîștigarea Basarabiei din partea Rușilor, dacă o fericită lovitură a generalului Kutusoff nu ar fi schimbat norocul armelor pe partea Rușilor și nu ar fi adaus la descurajarea politică a Turcilor, din pricina neîncrederii lor în Napoleon, și acea provenită din înfringerea suferită. Victoria Rușilor dela Slobozia fusese zdrobitoare pentru Turci și așa de hotărîtoare, încît Francejii nu puteau să-i dea crezare. Armata turcească condusă de marele Vizir în persoană fusese cu totul zdrobită și nu se putuseră scăpa din ea nici un singur cort și nici un singur tun. Turcii erau deci reduși la aman, și ei nu ar fi putut să mai lupte cu Rușii decît pe cale diplomatică. Dar aici Rușii și cu prietenii lor Englejii răspîndeau în toate părțile veștile cele mai neliniștitoare asupra scopurilor lui Napoleon, spunînd despre el că este în tratări cu Rușii; că încurînd o să se impace cu ei, cînd atunci Rusia putînd întoarce toate puterile ei contra Turciei, zilele acestei împărății ar fi fost numărate. Și într'adevăr că Napoleon deși se pusese în fruntea uriașei sale armate, tot mai încerca a determina pe Alexandru la primirea condițiilor sale de pace, încît temerile Turciei nu erau cu totul lipsite de temei.

Napoleon plecase la armata lui la 9 Mai și la 17 a aceleiași luni ajunsese la Dresda, tocmai pe cînd veștile de pace între Ruși și Franceji se întăreau mai mult, cu toate că în realitate pacea se îndepărta mai mult dintre cei doi monarhi. Rușii însă reduseseră mult din întăile lor pretenții făcute după victoria lui Kutusoff. Anume nu mai cereau ambele provincii române, ci numai partea Moldovei din Nistru până în Prut. Cu toate silințele desperate ale reprezentanților Franței de a împiedeca încheerea păcii, tratatul de București este semnat în ziua de 26 Mai 1812, cu 17 zile înainte ca Napoleon, trecînd peste Niemen, să fi făcut pasul hotărîtor în lovirea Rusiei. Tratatul de București conține cedarea către Rusia a părții răsăritene a Moldovei până în riul Prut, asupra cărei părți se întinse numele purtat până acuma numai de sudul acestei regiuni, acel de Basarabia.

Să trecem acuma la desfășurarea stării lăuntrice a țărilor române în îndelungatul răstimp de 6 ani cît ținu ocupația lor din partea Rușilor.

II

Suferințele Romînilor și pierderea Basarabiei.—Acest războiu fusese întreprins de Ruși pentru a scăpa țările române de jugul și aspirările Turcilor. S'ar putea deci aștepta cineva la o schimbare de regim în timpul cît ținu ocupația ruscă (1806—1812), cu atîta mai mult că Rușii vroind să le încorporeze desăvîrșit în împărăția lor, era firesc lucru de a le înfățișa în perspectivă o altfel de ocîrmuire decît acea pe care o suferiseră sub

stăpînirea turcească. Aceasta ar fi trebuit să fie, și așa gînd urmărirea guvernul central; vom vedea cum a fost realitatea lucrurilor.

Generalii ruși și armata în deobște priviau țările române ca pămînt cucerit și le tratau astfel: așa, generalul suprem Michelson și ajutorul său Miloradovici cer dela început chiar, ca mulțămîta a ostenelelor lor, 80 de pungi de bani. Ipsilanti ce fusese readus de Ruși în Muntenia și care nu putea încasa nici o contribuție din o țară dată în prada atît a Rușilor cît și a Turcilor, refuză a le răspunde darul cerut. Generalii ruși îl amenințară atunci a-l da Turcilor, ceia ce pune pe Ipsilanti în o așa spaimă, încît o iea la fugă înapoi în Rusia. La Petersburg el se plinge contra purtării generalilor ruși, și Michelson rechemat și disgrățiat de împărat, se sinucide. Ipsilanti nevroind însă a se mai întoarce în țările române, Rușii întocmesc în ele o nouă ocîrmuire sub doi dregători ruși, unul prezident reșezînd la Iași, altul vice-prezident care staționa în București. Divanurile țărilor sînt păstrate sub numele de comitete și puse sub ordinile celor doi ocîrmuitori. „In faptă însă vistierii cei mari și cu prezidenții precum le croiau așa urmau, căci vistierii avînd în mîna lor banii ce se strîngeau din țară, trebuiau negreșit și prezidenții și ceilalți toți să se unească cu ei și să-i aibă în ochii lor mai tari, mai mari și mai cinstiți decît pe ceilalți boeri și divaniști, fiindcă nu puțin se împărtășiau și ei din vistierie“ (Zilot Românul).

Dar suferințele cele mari ale țărilor române fură pricinuite ca și în războiul din 1774 de nevoile armatei, dar într'o proporție cu mult mai însemnată, căci trupele rusești, în loc de a trece numai prin țările române spre a merge în Turcia, stătura în ele răstimpul nesfîrșit de șase ani, în decursul căruia poporul românesc nu văzu limpezindu-se nici un moment negrul său orizont.

O nesfîrșită mulțime de brațe era întrebuințată la întărirea punctelor amenințate sau însemnate. Astfel generalul Zass, după ce alungă pe Turci din Craiova, pune să se sape un șanț în jurul orașului, ordonînd prefectilor ținutului de a trimite o sumă de salahori. Fiind iarnă, acești nenorociți lucrau ziua sub loviturile biciului rusesc și petreceau noaptea închiși prin biserici sau ocoale spre a nu fugi. Udați până la oase, lipsiți de foc și de hrană, ei pieriau cu miile. Din numărul de 2.000 de lucrători întrebuințați la cetatea Hotinului, 400 pieriră în cîteva zile.

Transporturile trebuitoare armatei erau o adevărată calamitate pe capul țărilor române. În 1811 președintele guvernului provizor cere divanului Moldovei 15.000 de care, și în April 1812 Kutusoff pretinde dela Muntenia să-i dea 20.000, fiecare înjugat cu 4 boi și condus de 2 țărani. „Cu toate observările pe care boerii crezură de cuviință a le face și prin care se punea în vedere ruina totală a provinciilor, generalul stăruie în cererea lui, și tot pe atunci se mai cere încă odată din Moldova alte 15 mii de care, măsură cum observă Fernetty, consulul francez din Iași,

ce pune vîrf desnădăjduirii locuitorilor, care se văd amenințați pentru iarnă cu foametea, prin neputința în care se vor afla țărani luși la transporturi de a ara și sămăna ogoarele lor*.

În afară de aceste cereri pentru a zice astfel regulate, locuitorii erau expuși la tot soiul de prădăciuni, de stoarceri și de despoieri care îi aduceau în cea mai depe urmă mizerie. Un raport al lui Mériage, delegatul francez la negocierile începute pentru stabilirea păcii, ne spune că „aceste țări sînt de o rodire minunată. Ele erau acoperite de turme; dar armata rusască le-a mîncat așa de rău, că la începutul lui 1809 ele nu mai înfățișau decît inchipuirea unui deșert, și armata rusască era nevoită a-și trage proviziile sale din țările dela nordul Nistrului și din Odesa.“ Iată pentru ce „sărmanii Romîni doriau să vadă cît mai curînd armatele rusești departe de nenorocita lor țară“.

Rușii nu cereau însă dela țările romîne numai muncă pentru nevoile războiului. Ele le mai impuneau și dări în bani, a căror număr și greutate covârșește în curînd puterile lor. Astfel afară de acele 80 de pungi pe care generalii ruși le încasară fără nici o învoială din vistieria Munteniei, după fuga lui Ipsilanti, aflăm pe Miloradovici cerînd regulat în fiecare lună suma, foarte însemnată pentru acele timpuri, de 4000 de galbeni, de care pretindea că are nevoie spre a spiona pe Turci. Mai ceru Rușii bani pentru construirea unor spitale. O dare fiind impusă negușitorilor, ei crezură că pot să se opună răspunderii ei. Rușii pun prin poliția din București să închidă trei prăvălii din cele mai mari. Toți negușitorii atunci îndărătnicindu-se, închid prăvăliile lor, ceea ce aduce o mare nemulțămire în popor. Șase zile stau prăvăliile închise și a șasea zi 800 de negușitori se înfătoșază la marele vistier, amenințîndu-l cu o mare îndrăzneală. Această împotrivire în contra stoarcerilor rusești, în momentul cînd toată țara era în minile lor, arată pe corpul însemnat al negușitorilor Capitalei apărînd cu vrednicie interesele sale. Rușii găsiră însă îndată mijlocul de a înfrînge împotrivirea lor. În noaptea de 21 August ei pun pe mai mulți negușitori în căruți de poștă și-i trimit din București; a doua zi se răspîndește vestea îngrozitoare că ei au fost expediați în Siberia. Dinnaintea unei atari perspective, negușitorii bucureșteni se hotărăsc a deschide îndărătnicile lor pungi și a lăsa pe Ruși să ee din ele cît li va fi pe plac. O altă contribuție lovește în nobili și în cler, dela care „se cerea suma însemnată de 1.200.000 de lei, fiecare boer avînd a plăti în raport cu veniturile și dregătoria sa, ceea ce ar fi provocat în București o obștească nemulțămire“. În 25 April 1812 citeva zile innaintea subsemnării păcii, Kutusoff cere iarăși o contribuție de 2.000.000 de lei, și Tschitschakoff cere în cursul lunii-lui Iunie aceluiași an, contribuția anuală a finului, jumătate în natură, jumătate în bani, din care cea depe urmă era fixată la 2.000.000 de lei. Raportul lui Fornetty, ne spune, „că acest nou chip de a lua contribuția era cu totul ruinator pentru țară. Membrii divanului și cei întăi boeri au jînut

sfat în urma căruia au trimis o deputație amiralului, spre a-i pune în vedere că o asemenea măsură ar sfârși de pierdut țara". După multă vorbă se reduse suma în bani la 200.000 de lei. În deobște sub ocîrmuirea rusască contribuțiile Moldovei, după socotelile vistieriei, se urcaseră dela 3.000.000 de lei, cît fusese mai înainte, la 8.000.000; iar cele din Muntenia se sporiseră pe cinci părți, și într'adevăr impozitul personal pus de Ruși în Oltenia se urca la 30 de lei pe an de casă,—uriaș dacă luăm în considerație marea valoare a banilor pe atunci. Cu toate aceste stoarceri nelncetate, divanul Munteniei este silit a adresa generalului Kutusoff o scrisoare de mulțămire și a-i face darul unei frumoase cutii „ca semnul recunoștinții acestei provincii”.

Unul din relele cele mai strigătoare ale ocîrmuirii fanariote fusese abuzul ce se comitea cu împărțirea boeriilor, care avînd drept urmare scutirea de mai multe impozite și dreptul la dregătorii, nu erau numai onorifice. Rusia în loc de a pune capăt acestor fără-de-legi, găsind că este un mijloc minunat de a-și face partizani, se puse a-l neguțitori pe scara cea mai întinsă. Prețioasa cronică a lui Zilot Românul spune asupra acestui lucru: „Nu era mai puțin ciudat să vezi că făcea și boerii cu un nou obicei, adevă cu pitace domnești înscris, care se dau la obrazele ce se boeriau, cuprinzătoare că cutare după slujba sa sau după altă mijlocire să se sue la treapta cutare; care pitace ajunseră mai la urmă de se vindeau și pe bani și era destulă ocară, căci le lua și toți mișei și oamenii netrebniți”.

Un alt rău pe care Rusia ar fi trebuit să-l combată din răsuputeri era corupția dregătorilor, lucru care ce e drept trebuia să-i vină cam greu din pricina adîncii corupții în care chiar ea zăcea. Așa ea încercase, odată cu luarea ocîrmuirii pe mîinile ei, a ortndui „cite un ofșer ispravnic pe la fiecare județ, împreună cu doi ispravnici pămînteni, care s'a făcut pentru multele jafuri, ca cu mijlocul ofșerilor să le înfrîneze; dar fu mai rău, căci unde întăi mîncau doi, la urmă mîncau trei, fiindcă ofșerul, unindu-se cu pămîntenii, rumpea cît putea, și apoi mergea treaba bine, căci era ofșer la mijloc, și cine cuteza să zică că ofșerul om împărătesc, era necinstit și mîncător săracilor?” Cum erau ofșerii așa erau și generalii, prădători față cu Românii, corupți și meșteșugari față cu propria lor ocîrmuire. Generalul de Langeron ne spune despre colegul său, generalul Zass, că punea să prăde recoltele locuitorilor prin dragonii săi, și făcea raport către împărăție că le cumpăra. Comisarul hrănei, căruia îi dădea o parte din foloase, îi arăta prețurile pe care trebuia să le pună și care erau peste măsură. Și nu numai că făcea să plătiască foarte scump din casa imperială cele ce primise gratis, dar încă adunînd grînele și vitele de prisos, le imbarcau la Chilia pe vase neguțitorești și le vindeau la Odesa.

Cînd Kuschnikoff este numit președinte al ambelor divanuri din Moldova și Muntenia, el își ia ca secretar pe un boer din clasa mai de jos, Crupenski, despre care Langeron ne spune

„că era un tânăr subțire la minte, ghibaciu, desghețat, nemoral și interesat, care vindea toate locurile de dregători pe bani, pe care îi împărția cu prezidentul.“ Astfel fiind deci moralizatorii, ce se putea aștepta dela cei moralizați? „Și așa începură încă și mai mult decît mai înainte a împinge la bani și a face cite netrebnicii toate, ca să izbutiască la dregătoria vistieriei și la toate mansupurile, care lucru văzîndu-l cei mai mici boeri și boerinași, și fiindcă și lor le trebuia chivernisială și altfel nu puteau izbuti, ne mai căutîndu-se vrednicia și căderea, ci de cătră cei mai mari li se cerea bani fiindcă și domniile lor da, fură siliți și ei a apuca tot pe drumul acela ce se învățase dela cei mai mari ai lor. Și apoi ce să vezi de aici înainte? Fiind treaba pe cine da mai mult, videai cîți blăstămați toți în trebi ce nu li se cădea și întindeau cu toții țara în toate părțile. Una se cerea, și nici cu trei nu se plătia! Jăluire nu avea loc pentru că toți erau căptușiți cu hrăpire și mituire, dreptatea ziceau că au perit fiind vremile turburate. Lege, suflet, Dumnezeu, răsplătire, ziceau că sînt toate minciuni și basme călugărești. La bani numai se închinau, cu un cuvînt, dela cei mai mari până la cei mai mici, ca să scoată cele ce da și să le mai rămînă și cîștig din care să întîmpine cheltuelile hainelor, a clupurilor (sic) și altor soiuri de desfrînări“ (Zilot).

În lupta dintre Filipescu și Varlam dela dregătoria de mari vistieri, cea mai bănoasă a țării noastre, Zilot Românul ne spune asupra acestei rivalități că: „spre a se lupta unul cu altul aceste două ipochimene adevăți Filipescu și Varlam, trebuiau și căderi după slujbă și stare, dar și pungă nu puțin. Drept aceia urmau și dumoelor a se sili spre dobîndire de bani, și aceasta se sparge în capul ticălosului norod, căci pentru una nu se mulțămiau cu două și trei, ca să poată ei întîmpina dările pe la căpitenii prin care se lucra la cîștigarea vistieriei, precum și balurile și alte ceremonii ce neconțin trebuiau a se face tuturor ghegeneralilor și până la cei mai mici ofițeri ai armatei pentruca să-i cîștige prieteni; și pot zice că atît cumpăniseră viclenii de Ruși lucrul, încît ce luau bieții visternici cu hrăpire din spinărea norodului, negreșit și cheltuiau.“

Această privesc a unei oarde de despoitori care dănuiesc și se îndoapă pe socoteala unui popor nenorocit este ceva cu deosebire revoltător. Pe timpul Turcilor, averile rîpîte mergeau să îmbogățiască în depărtare familiile răpitorilor și aveau deci o țintă economică. Acuma ele erau băute și mincate, aruncate în vînt în sunetul paharelor și al strigătelor de veselie, în fața poporului despoet!

Dacă adăogim la aceste fapte proteguirea încă și mai pe față a călugărilor Greci, care desbrăcau mănăstirile de avuțiile lor, protecție cu atîta mai firească cu cît Rușii veniau în numele bisericii spre a scoate pe nenorociții creștini din jugul Mahometanilor, introducerea în țările romîne a unei monezi false impuse de Ruși ca plată închipuită pentru cumpărăturile pe care le mai

faceau, și mai ales fără-de-legile nenumărate comise de oștirile moscovite, atunci vom fi complectat măcar până la un punct starea țărilor romine sub ocirmuirea ruscă.

Locuitorii țărilor romine, plingându-se întâiu la comandantul general Kutusoff, primiră ca răspuns „că li se vor lăsa ochii spre a plinge.“ Văzind că Rușii adăogeau bătaia de joc cătră toate nenorocirile cu care li adăpau, Romnii se plinseră de-a dreptul la împăratul Alexandru. Se zice că acesta luind cunoștință de îngrozitoarele lor suferinți, ar fi spus într'un moment de indignare că „atari cruzimi nu trebuie tolerate.“ El ordonă lui Tschitschakoff care înlocuise pe Kutusoff în comanda supremă, de a lua măsurile trebuitoare spre a împiedeca neorînduiele și fără-de-legile de tot felul ce se comiteau. Se poate judeca, după măsurile pe care amiralul le îndrumă, despre suferințele pe care țara trebuise să le ducă până atunci, și numai contrastul între o stare desperată și o alta întru ceva mai suportabilă face pe cronicar să pună în o lumină așa de frumoasă reformele lui Tschitschakoff: „Lipsi mulțimea cererilor de care ce topia dobitoacele, slujindu-se mai mult oștile cu carele lor; lipsiră oarecum și jafurile ce se urmau în țară de cătră dregători; se îndreptară judecătorii și căutau dreptatea fiecăruia; cu un cuvînt străluci o părintească îngrijire asupra ticăloasei țări.“

O astfel de stare de lucruri nu putea inspira Romnilor simpatii pentru așa numiții lor liberatori. Aducându-și aminte și de suferințele încercate în vremile războaelor de mai înainte, ei ajunseră a se convinge că stăpinirea ruscă nu era menită a aduce pe țările lor fericirea așteptată. Cu cît mai adinc trebuia să răniască, și anume pe Moldoveni, la sfîrșit, ripirea Basarabiei, o porțiune atît de însemnată din teritoriul țării lor? Dacă luarea Bucovinei care nu era decît un petec în asemănare cu Basarabia, îi mișcase atît de puternic, erau ei să rămînă nepăsători la desmădularea a jumătate din moșia lor? De aceia și găsim că plîngerile la Poartă nu lipsiră, și boerii nu comiseră și cu acest prilej greșală lui Grigore Ghica ce apărase Bucovina cu atita nedestoinicie. Dimpotrivă ei lăsară cu totul la o parte sbuciumările și protesturile, și făcîndu-se apărătorii interesului Porței, ei apăsară mai ales asupra pierderii foloaselor ce Turcii ar trebui să le încerce dela rășluirea celei mai bune jumătăți a Moldovei. Cele 120.000 de kile de grîu care erau procurate în fiecare an Turcilor pentru oștirile lor erau luate mai în totalitate din Basarabia, căci în restul țării se cultiva cu deosebire popușoiul pentru hrana locuitorilor. Din cele 300.000 de ocale de unt pe care Turcii le ridicau din țară, 120.000 proveniau din Basarabia; apoi cea mai mare parte a vitelor și oilor erau crescute în cîmpiile ce se întind dincolo de Prut. Cedînd această parte Rusiei, se micșura negoțul Moldovei care consta mai ales din exportul animalelor. Poarta trebuia deci ca o urmare neapărată să reducă

tributul, de oarece ar fi cu neputință să se ceară dela jumătate de țară ceia ce mai înainte se lua de pe întregul ei. Aceste și alte argumente de același fel le arătau boerii, prin Domnul lor, la „pragul prea puternicei împărății,” spunind că „precum dela moșii și strămoșii lor au apucat întregimea Moldovei, așa să rămână și de acum înainte, de oarece partea cea răsluită ar fi îndemânarea și adăpostirea locuitorilor în înlesnirea viețuirii lor și a hranei îndestulare și a vitelor pășune, într'un cuvînt tot cîmpul și inima țării.”

Aceste întîmpinări găsiră tot atît de pușin răsunset ca și acele ridicare cu prilejul ripirii Bucovinei. Catastrofa lui Napoleon în Rusia, care făcu din Alexandru stăpînul Europei, împiedecă pentru totdeauna pe Poartă a reveni asupra faptului îndeplinit, și așa „sosind ziua fatală a expirării convenției după tratat, ce trebuia fiește care să trăiască unde era să rămînă desăvîrșit, ceasurile acele au fost de plîngerii un timp de neuitat; pentrucă poporul cu cîrdul, ca turmele de oi, încinsese toată marginea Prutului dela un capăt la altul, mergînd și venînd de prin sate și de prin tîrguri săptămîni încheete, cu luarea de ziua-bună dela părinți, dela frați și dela rudeni, cu care crescuse și viețuise dimpreună până în vremea aceia cînd se despărțiau unii de alții pentru totdeauna” (M. Drăghici).

Și într'adevăr că Basarabia era pierdută, poate pentru totdeauna, din momentul ce vulturul Uralului înfipse în ea ghiarele sale, și rămasul-bun al locuitorilor ei era simbolul aceluia pe care țara o făcea jumătății sale însăși. De atunci Prutul deveni „rîul blăstămat”, ale cărui valuri vor însămma despărțirea aceluiași neam.

Acuma de abia planurile Rusiei asupra țărilor romne apăreau în adevărata lor ființă. Dacă Rusia luptase pentru ele, fusese nu spre a-le înapoia libertatea uzurpată de Turci, dar pentru a-le supune propriei sale autorități; pentru a schimba suzeranitatea turcească pe stăpînirea moscovită. Că încheerea acesteia a războiului nu se potrivea de loc cu premisele ce-i dăduseră naștere; că Rusia îl declarase pentru a mîntui țările romne de asuprirea otomană, și că acuma la încheerea păcii, aceste țări trebuiau să plătească ele izbînzile rusești, era tot atît de sigur, pe cît este de netăgăduit că între logică și politică este un abiz tot atît de mare ca între rațiune și interes.

Rușii priveau totdeauna țările romne sub două unghiuri deosebite. Cînd era nevoie de a se sluji de ele ca mijloc de constrîngere contra împărăției otomane, ei tratau pe Domnitorii acestor țări de suverani, le luau apărarea ca niște țări neatîrnate după drept și care ar fi fost fără cuvînt încălcate și asuprite de Turci; cînd însă venia timpul să se despăgubească dela aceștia pentru izbînda repurtată, Rușii considerau țările romne ca pămînt turcesc și-și tăiau din ele mulțămitele. Aceasta au făcut-o și acum cînd luară Basarabia ca despăgubire pentru războiul purtat în interesul Moldovei.

III

Ripirea Basarabiei celei mari nu încheie însă nedreapta purtare a Rușilor față cu țările Romine. O nouă împrejurare veni să se adauge la actul întâi al desmembrării Moldovei, pentru a-i rupe încă odată piciorul de abia herăstuit din o primă amputare. Anume războiul dela 1853—1856 eșise rău pentru Ruși și puterile apusene care luaseră partea Turciei în această ciocnire, impuseseră Rusiei între alte condiții și aceea a înapoerii către Moldova a trei ținuturi din partea sudică a regiunii anexată de Ruși la 1812; cu alte cuvinte înapoerea Basarabiei propriu-zise.

Pe lângă această condiție, o a doua oprea pe Ruși de a mai avea o flotă militară în Marea Neagră.

Rusia care fusese deprinsă, în toate războaiele ei de mai înainte cu Turcii, a se întinde neconținut pe seama acestora, se vedea pentru întâia oară stînjănită în mersul ei propășitor și îndatorită de a da înapoi și a suferi o știrbire în situația ei de mare putere și în înnaintarea ei către peninsula Balcanilor. Această lovitură neașteptată încordă toate năzuințele posterioare ale Rusiei pentru a nimici cele două condiții impuse prin tratatul de Paris din 1856, condiții pe care ea le privea nu numai ca dăunătoare dar chiar ca umilitoare. Ea se folosii deci de războiul franco-german din 1870—71 pentru a vinde învingătoarei Germanii neutralitatea ei, pentru învoirea reconstituirii flotei ei de războiu din Marea Neagră, și un alt războiu care aduse din nou ciuntirea Moldovei în parte reîntregită, trebuia să șteargă de pe fața pămîntului, dacă nu din analele istoriei, amintirea înfringerii Rusiei din anul 1856. Acest războiu fu acel înfrîmplat în 1877—78.

Și de astă dată pornirea Rusiei contra Turciei fusese adusă prin nevoia ei de a apăra un popor creștin din dreapta Dunărei de cruzimile și apăsările Turcilor. Acest popor era de astă dată sprijinit din inimă de Ruși, de oarece era de aceeași rasă cu ei: slavă, anume Bulgării.

Pentru a merge însă în ajutorul lor, Rușii trebuiau să treacă prin România, care ne mai fiind acuma în voia lor cum fusese în vremile anterioare, ci pusă sub protecția colectivă a puterilor europene și avînd în fruntea ei un membru al marelui case prusiene de Hohenzollern, nu mai putea s'o încalce fără o prealabilă înțelegere cu ea. Această înțelegere se puse la cale la Livadia în 1876, unde Ion Brătianu se duse ca trimis al statului român. Deși nu se pot ști lămurit vorbele preschimbate între împăratul rusesc și agentul român, totuși depe atunci se ivise zvonul că Rusia are de gînd se ree cele trei ținuturi ale Basarabiei. Nu e vorba că convenția pentru trecerea trupelor rusești încheiată între guvernul român și acel al Țarului spunea că Rușii garantează integritatea teritoriului Romîniei; dar această clauzulă fusese formulată la început cu adausul „pe cît timp va ținea războiul“, adaos ce a fost lăsat la o parte de Ruși, în urma întim-

pinării delegatului român că nu s'ar putea prezenta nici un ministru al României înaintea Camerei cu o asemenea clauză. După Constituția românească, alcătuirea subsemnată de guvernul român trebuia să fie încuviințată de Cameră; dar Rușii care pe atunci respingeau guvernul constituțional, nu ținură samă de această cerință și trecură Prutul înainte ca Parlamentul românesc să fi votat convenția.

E drept că în această nouă încălcare a țărilor române de oștirile rusești, aceste oștiri se purtară cu totul altfel de cum o făcuseră în războaiele de mai înainte. Disciplina nu lăsă aproape nimic de dorit și aprovizionările se făcură pretutindeni pe socoteala vistieriei împărătești, plătindu-se tot ce se lua din țărilor române. Numai o măsură aduse pagubă bănească statului și poporului român: primirea rublei după o valoare mai mare decât cea pe care o avea în realitate, care primire avu de efect de a umplea România de o monedă depreciată care trebui înlăturată mai tirziu cu mari jertfe.

Dacă însă purtarea armatelor rusești nu fu de astă dată apăsătoare, cu atât mai mult o fu tratatul de pace care puse un capăt războiului. Mai întâiu României figuraseră în acest războiu ca aliați și împreună luptători cu Rușii, după propria cerere a acestora. În timpul amenințătoarelor lupte din jurul Plevnei, Marele Duce Neculai ceruse personal Principelui Carol să vină cu armata lui peste Dunăre în ajutorul Rușilor. Apoi Domnitorul României fusese însărcinat de împăratul să primească conducerea supremă a lucrărilor războinice dinnaintea Plevnei. Este apoi iarăși cunoscut că numai căderea acesteia cetăți, adusă mai cu samă prin intervenirea ajutorului românesc, făcu cu puțință Rușilor trecerea Balcanilor și dictarea păcii la San Stefano.

Cu toate aceste Români deși aliați militari ai Rușilor, deși conlucrătorii lor la câștigarea izbînzii, deși se declaraseră neatrănaji de Turci în timpul luptelor, nu fură primiți de Ruși a lua parte la tratările de pace, așa că în aceasta ei fură considerați numai ca obiect asupra căruia se stipulară condiții iar nu subiect care să le desbată și să le impună.

Acesta a fost primul act de nedreptate comis de Ruși față cu României în încheerea păcii din 1878. Al doilea mai grav a răsărit din îndeplinirea gîndului arătat de ei încă depe timpul tratărilor pentru trecerea oștirilor lor prin România, — reluarea celor trei ținuturi ale Basarabiei, reluare ce fu stipulată în condițiile primitive a tratatului dela San Stefano și pe care acel de Berlin o întări cu pecetea europeană. Mărirea pecetei însă nu micșură, ci din contra sporî nedreptatea făcută statului român, deoarece Europa întreagă deveni organul ei și arată deci lumii că și în aceste vremuri de civilizație atât de înaintată pe partea materială și intelectuală, pe acea morală reprezentanții cei mai înalți ai culturii europene rămăseseră toți înlănțuiți în vechile deprinderi care dau precădere puterii asupra dreptului.

Dar dacă puterile europene ascultară de considerații mai

mult exterioare pentru a consfinți o strigătoare nedreptate, în ce situație morală se puneau oare Rușii față cu poporul român, al cărui sînge le slujise atît de mult să dobîndească victoria? Ei ceruseră ajutorul lor în un moment foarte critic al luptei, și Romnii se grăbiseră a-l oferi fără a pune nici o condiție, de oarece nici nu ar fi fost timp de a dezbate vreuna, și cu toate că bănuiau scopurile Rușilor asupra bucătelii lor de pămînt. Dar ei credeau cu drept cuvînt că, după o slujbă așa de mare adusă marelui imperiu, el se va lepăda de gîndul lui ascuns și că răsplata pentru restabilirea victoriei va fi dată cu mîrînimie de către aliatul lor.

Oricît de puternic ar fi fost interesul Rusiei de a șterge urma umilirii din trecut, era vorba numai de o mișcare de ambiție, pe cînd datoria care-i lega de Romni era acea izvorită din o slujbă eminentă adusă tocmai la momentul de seamă și fără de care slujbă lupta cu Turcii putea fi compromisă. Dacă Romnii nu ar fi pășit în ajutorul Rusiei, și războiul acesta ar fi eșit în defavoarea ei, pe lîngă că nu lua Basarabia, nu îndeplinea nici emanciparea Bulgariei, scopul suprem pentru care lupta fusese întreprinsă.

La 1812 Rușii sîrșesc un războiu declarat pentru apărarea Romnilor, cu sfîșierea țării lor. La 1878 Rusia cîștigă victorie contra Turcilor numai cu ajutorul Romnilor și se despăgubește iarăși pe socoteala, de astă dată a aliaților lor, pentru daunele pricinuite de dușmanul comun.

Cum se poate videa în asemenea purtare respectarea dreptății?

Poporul român supune aceste fapte marelui popor rusesc și așteaptă, dacă nu restabilirea nedreptății înapoite, căci aceasta e cu neputință, dar cel puțin tratarea de-acuma înainte a fraților săi, Romnii din Basarabia, așa că, după ce s'a stîns viața lor proprie de stat, să nu se stingă și să se zugrume și naționalitatea și limba lor particulară.

Marele imperiu însă să nu privească cu silnicie jalea în care se îmbracă tot poporul românesc pentru a plînge pierderea Basarabiei iubite.

A. D. Xenopol

Poem feeric

Domnului I. Al. Brătescu-Voinești

Știi voi simți culoarea și parfumul
Și melodia nopților de vară?
E-atita calm în liniștea de-afară,
De par'că Timpul își oprește diumul.

În pulbere de foc își string volumul
Luceferi cu scipiri de piatră rară...
Și 'n clipa care ți pare seculară,
Trec veacurile 'n mintea ta ca fumul.

Te vezi fugind prin golul dintre stele
Pe-un strop de lut rătașitor ca ele,
Mtnat de vintul sterp al întâmplării...

Și-i ceasul îndoelilor de sine,
Cînd te irămîntă tainele 'ntrebării:
În Lume ești, sau Lumea e în tine?...

Mihai Codreanu

Povestea baciului Tomegea

În poenile dela Niculițel, baciul Tomegea ne-a povestit cam astfel o întâmplare din vremea cînd cucereau Mocanii Dobrogea.

Întăia oară eu am trecut Dunărea acû şaizeci de ani. Eram un băetan subțire, îmi infiera mustăcioara. Crescusem în munți cu alți Mocani și cu oile. Eram un copil sărman; ziceau baccii rîzînd că m'au purtat ei la piept și m'au hrănit cu lapte o oae.— Acû într'o zi sue la noi stăpînul nostru Drăgan și zice: «Să vă pregătiți, avem să ne lăsăm la vale prin țara muntenească și trecem Dunărea, în Dobrogea; mi-a venit răspuns: am năimit acolo pășune...»

Bine. Eu acolo nu fusesem, da' ciobanii cei vechi știau. Și spuneau ei seara la foc de pășuni mari și bune, despre bălțile și șesurile de-aici pîn' la Marea, și despre Tatars și Turci. Iarbă bună, mălaiu dulce, pește mult. Cald ca la o vatră de jar, în toiuul verii, și iarna domoală. Mai încolo nu-i nici o umbră de pădure; pustie pînă în zare. Mă rog, te-ai uitat și dumneata ș'ai văzut. Ș'acû şaizeci de ani tot așa era, numai lumea mai puțină și satele mai rare. Și erau păgîni mulți, și hoți, precum am să-ți spun.

Ș'a pomit atunci trei mii de oi Drăgan la vale. Ne-am lăsat pe Prahova, și cînd am eșit la șes, numai m'am uitat înapoi. Se vedeau munții noștri departe, ca 'ntr'un abur albastru. Și noi mergeam spre Dobrogea prin țirguri și sate, poposînd ici, întîrziînd colea. Se rîdica o pulbere pînă la nouri pe drumul nostru; parcă trecea o oaste mare. Ai văzut cum vin oile dela munte. Sună țalangi în toate părțile și trec berbecii și oile rezon, dînd mărunt din cap după pas; măgarii cu samare se

văd de departe peste lina oilor cumpănindu-și poverile. În desage, la oblncuri, cite-o mioară cu piciorul betejit; numai cu capul scos afară, se uită în toate părțile și behăește dulce câteodată. Printre saricele ciobănești se țin în cumpână cățelandri cruzi cari nu pot face drumul pe jos, se uită și ei ca niște proști la lumea prin care trec, și-și țin cumpăna în mers, ca să nu cadă de pe samar. Iar dulăii cei mari și cățelele umblă cu limbile scoase săltându-și blănille flocoase, și parcă se trezesc dintr'un vis și tresar ageri, când birle ciobanii, ori fișciele ascuțit, înălțându-și bitele.

Așa am umblat noi, ș'am trecut Dunărea pe niște vase late, după aceea ne-am împrăstiat pe pășuni. Și tot mă miram eu de unele și de altele, de satele cenușii, de casele turcești, mă miram de toate ca un om nou ce mă aflam. Mă opream ici, mă opream colo și mă uitam; și la picioarele mele se oprea și Albu și se uita și el. Era un cățelandru frumos și deștept; și cîți oameni treceau tot mă întrebau: «Nu ți-i cățelul de vinzare, ciobane?—Nu, că atîta avere am, și cîteva oîte țigăi. Îl cresc să mi le păzească...»

Ciobanii și baciîi cei vechi au durat stîni și așezări ca pentru o vreme mai lungă. Și altfel o duceam noi bine, numai ne era dor de munte, și cînta cîte unul seara din caval de jale, de se supăra Maxim baciul, credinciosul stăpînului, și stupea cu ciudă în foc:

«Măi flăcăi, nu mai cîntați de jale, că și 'n țara asta-i bine de trăit!»

Drăgan umblase pe la Turcii cei mari dela Babadag, lepădase și prin alte părți bacșișuri, și 'n adevăr că o duceam bine într'o părere, nesupărați de nimeni. Pînă iaca, într'un rînd s'aude că vine Ibraim și cu hoții lui din țara bulgărească. «Apoi de-acu avem de dat bir cătră hoți, miei și brînză, zicea Maxim baciul, că nu-i bine să te pui rău cu ei. Nici stăpînirea n'are ce le face...»

Stăpînul se întorsese în țara Birsei ca să-și aducă muerea și doi copii. Vroia să le facă petrecere: să vadă și ei pustia și Marea, și țara turcească. Era gazdă bogată stăpînul: avea aur mult și era om vrednic și voinic, în puterea vîrstei.

În ziua cînd a picat Drăgan stăpînul la sălaşurile noastre, am și primit veste din partea lui Ibraim: că să știm că el îi pe aproape, și să-i pregătim gloabă.

«Ce-i asta? întrebă Drăgan încruntînd din sprinceană.

— Stăpîne, au sosit hoții prin partea asta de țară, răspunde Maxim baciul.

— Apoi, oameni buni, vor fi șositi. Și eu am fost cioban ș'am păscut oile la Turci. Da' stăpînii mei gloabă multă n'au plătit...

— Trebuie să ne înțelegem cu ei: altfel ne fac pagubă, grăește iar Maxim...

— Cum? Da' de-aceia sînt aicea alțiia oameni? Să vie, să-i vedem... Averea mea nu-i să mi-o spircuiască lupii așa din toate părțile!...

Și era bucuros de sosire; eșise în pragul stînei și arăta boresei lui și pruncilor, cîmpia cit se vedea cu ochii și fumuri depărtate, pe sate.

Era într'o Duminică. Spre seară s'a stîrnit vînt de cătră mare, și veneau pe el învăluiri de ploaie, în stropi mari. La conacul unde poposise stăpînul eram și eu. Gătisem de mîncat la inserat, și ne ridicasem în picioare, ca să ne facem cruce, cătră răsărit.

Era tăcere, se auzea ploaia de afară bătînd ca halicele. O stîna era departe ca la o bătae de pușcă. Răzbeau din cînd în cînd glasurile ciobanilor pînă la noi.

«Marie, zice stăpînul cătră nevasta lui, copiilor li-i somn. Culcă-i...»

Pe urmă se întoarse cătră noi, doi ciobani din cei tineri, care-l slujeam, și zice:

«Să se ducă unul din voi și să cheme pe Maxim...»

La vorba asta, în ploaia și vîntul de-afară s'a auzit larmă mare. Au izbucnit glasuri de oameni și lătrături de cîni.

«Ce este?» strigă Drăgan scurt. Se pipăi la chimir să vadă dacă are cuțitul și puse mîna pe ușa.

Larma creștea. Două focuri de pușcă izbucniră. Cîni răniți schelălăiră. Un glas gros răcnea:

«Chemați cîinii! Stați liniștiți! Altfel dăm foc stînilor! Avem treabă cu Drăgan!...»

Stăpînul se trase un pas îndărăt dela ușa. Il văzurăm pâlind. Întoarse capul:

«Marie, acopere bine copiii...»

Femeea înțelenise galbenă la locul ei; îi tremurau buzele. În larma și vîntul de-afară, pași dupăiră în bătătură. Ci-neva izbi odată în ușa:

«Deschide!...»

Drăgan trase cuțitul; cu privirea neagră și tăcut, smunci ușa din clanță și eși în prag. Strigă apăsător:

«Cine-i?»

— Ibrahim! răspunse glasul din întuneric.

— Unde-s ciobanii? răcni deodată Drăgan. Luați bitele și puștile, dați drumul cinilor...

— Este cine să păzească ciobani și cini... răspunse glasul. Sintem mai mulți și se știe obiceiul nostru. Avem puțin de vorbit cu dumneata, jupine Drăgan...»

Drăgan scrișni spre noi: «Duceți-vă! Să se ridice toată lumea!...»

Atunci eși în lumina ușii un om smolțit la față, cu nasul turtit, spătos și ciolănos, cu turban, cu șalvari, cu iataganul în mina dreaptă. Vorbea stricând limba noastră.

«Să nu iasă nimeni, zise el. Cine ese, împușcăm pe loc...» Se întoarse și dădu o poruncă pe turcește. Cîțiva oameni, ca el îmbrăcați, cu puști, eșiră din umbra nopții. — Și prin ploae, c'un răcnet mare și sălbatic, cu toții năvăliră dintr'odată. Copii începură a țipa. Nevasta căzu în genunchi. Drăgan făcu două mișcări de apărare cu cuțitul; cu brațe virtuose hoții îl cuprinseseră și-l pironiră la pămînt.

Toate, strigătele, schelălăiturile, răcnete, vorbele se petrecuseră în zvonul vîntului în foarte scurt timp. Stăpînul zăcea la pămînt și avea o față minioasă și aspră, și o privire cumplită care mă spăimîntară.

«La pămînt!...» strigă către noi Ibrahim.

Ne tupilarăm la pămînt.

«Drăgan! zice Turcul, amenințînd cu iataganul. Eu știu că tu venit azi de-acasă, cu muere și copii. Eu știu că tu venit cu parale... Dă la noi parale și eu împăcat cu tine...»

Stăpînul tăcea, crunt.

«Drăgan, dă banii!—strigă Turcul, supărat deodată.

— Nu dau!» răspunde scurt stăpînul.

Atunci hoții îi scotociră chimirul. Scoaseră argint puțin.

«Ai ascuns undeva aurul, după obicei, vorbi Turcul. Muere! spune tu, unde îngropat banii?»

Femeia tremura revărsată asupra copiilor, cari scînceau înfricoșați. Nu răspunse.

Turcul se uită în juru-i. Apoi rînji. Atunci văzui în barba lui, supt nasul turtit, buza de sus despîcată ca la epure. Asta-i dădea o înfățișare de sălbătăciune. Se repezi, prinse de subsuoară

pe unul din copilași, un prunc de trei ani, care începu a răcni ca junghiat de moarte, și-l trase în mijlocul încăperii tirindu-l cu picioarele prin pulberea de jos.

«Unde-i aurul?»

Cel căzut tăcea, îndărătnic, supt genunchii hoșilor.

«Nu spui? Aha! nu spui!» Și Ibraim lovi copilul în cap cu latul iataganului. Țipetele ascuțite conteniră dintr'odată.

Drăgan icni. Și-l văzui alb ca varul, mai neguros și mai sălbatic la privire decât Ibraim. C'o liniște ciudată răspunse:

«Stai, Ibraim, dau banii...»

Hoțul lăsă în lungul piciorului iataganul și începu a rîde, domolit. Dădu drumul copilului, care se lasă jos moale ca o pasere aripată. Maică-sa-l prinse cu ghiare parcă și-l trase la sin grămădindu-se lângă cellalt, cu gemete de lupoaică rănită:

«L-au omorît! l-au omorît! l-au omorît!»

«Dai aur? întrebă iar Turcul.

— Dau...»

Hoții îi dădură drumul. Drăgan se sculă, dădu cu piciorul la o parte tăciunii aprinși din mijlocul încăperii, și bătu cu talpa în vatra fierbinte.

«Aici!»

În lumina scăzută dela două luminări de său, hoții săpară cu iataganele. Găsiră aur într'un cean.

«Bun, zise Ibraim. Noi rămînem prietini. Ne mai vedem. Las amintire...»

Făcu iar semn și rosti ceva din gît. Hoții prinseră iar pe Drăgan și căpetenia lor îl creștă cu iataganul la frunte.

Privirea stăpînului iar se aprinse. Gemu. Cînd îl lăsară, se uită spre copii, pe urmă spre Ibraim, și duse stînga la fruntea singerată. Zise încet și răgușit.

«Bine, Ibraime!..»

Prin ploae și vînt, în lătrăturile necontenite ale cinilor, hoții se cufundară în întunericul pustiei. Indată veniră ciobani, veni Maxim credinciosul. Drăgan se uita la toți aspru și sălbatic.

«Stăpîne, zicea Maxim, ne-au împresurat cu puști și cu fițluri aprinse... Ne dădeau foc, ne spîrceiau oile..»

— Ilieș, zicea și Maria nevestă-sa, tirindu-se către el; nu lovi în oameni. Ș'acela-i avutul tău, și ți l-au cruțat... Of! desul amar am avut! Ne-a zdrobit copilul!

Drăgan tăcea. Parcă amuțise, ori nebunise.

«Ilieș, soțul meu, zicea iar Maria, să lăsăm singură-

tățile astea... Să luăm totul și să ne întoarcem iar în munții noștri...

— Nu! zise deodată încet și apăsător Drăgan. Nu mă întorc. Pe nimeni n'oiu lovi, căci n'am vină decât eu, care n'am cugetat la toate. Iar cu Ibraim am socoteală de regulat: Imi durez casă de piatră unde ne-om îngropa copilul, și cer învoire să m'așez aici!...»

Femeia începu a suspina ș'a plânge, și legăna prăpădită de durere la sin copilul moale.

«Să ne ducem, Ilieș; la noi acasă! să fugim de-aici, Ilieș!

— Taci, muere, zise Drăgan răgușit. Am vorbit,—e sfânt!...»
Și se întoarse spre ciobani:

«Duceți-vă și mă lăsați!...»

Era o jale ș'o tăcere printre noi... Stăteam toți cu ochii în foc și nu ziceam nimic. Cîinii scheunau și urlau afară prin ploae...

Vorba lui Ilie Drăgan a fost sfîntă. A adus baltaguri și puști ciobanilor și a făcut rînduială strașnică de apărare. Și-a zidit apoi casă de piatră vinată, de ne minunam cu toții. Asta în scurt timp. Și numai negru și încrunțat umbla, parcă-i ningea și-i ploua. Vorbă deschisă nu mai auzeam dela dînsul. Parcă purta un mort în el.

«Geme prin somn și se zbate,—spunea într'un rînd plîngînd lelea Maria către Maxim. Ce să facem?... Ce are?

— Iși roade inima de obidă...» răspunse pe gînduri baciul.

Toate drumurile Drăgan le făcea pe-un cal iute dobrogean, cumpărat după întîmplarea cea năprasnică, cu hoții. Și umbla armat, cu pușcă și secure și cu pistoale la obînc. Ca vîntul se ducea, venea, priveghea totul, dădea porunci ciobanilor, și umbla ca o umbră împrejurul așezărilor. Nu mai avea hodină nici zi, nici noapte...

De Ibraim se auzea, însă pe locuri mai depărtate. Se știa că 'n cutare loc a dat foc; în cutare loc a ucis. Intra și în sate, fără teamă de stăpînire. Drăgan ne auzea vorbind despre toate, și nu spunea nici un cuvînt. Cîteodată numai se răstea:

«Mai bine tăceți și vă căutați de treburi...»

Un cioban șoptea: «Iși aduce aminte de întîmplarea lui...»

Și ne păzeam de mînia lui tăcută ca de-un blestem.

După un an, către toamnă, numele lui Ibraim se apropia iar de noi. Turcul, cu tovarășii lui, îndrăznise să intre în geamia dela Babadag. La strigătele hoților, cu puștile întinse, toată lu-

mea ridicase minile în sus; pe toți îi cercetaseră și-i jefuiseră. Călări apoi, intraseră în împărăția lor, în stuhuri, în păduri depărtate...

Ilie Drăgan, stăpînul nostru, era într'o aștare mare. Dușmanul lui se apropia iar. Ne împărți praf de pușcă, ne îndemnă să ne ascuțim securile, să ne ținem cinii aproape la vreme de noapte... Dar nu stătea la conac nopțile. Încăleca și pornea, cu ochii lui mînioși așintiți înaintea, cu minia lui nepotolită rozindu-i măruntaele...

Și într'un amurg de toamnă, roș ca singele, zărirăm departe în pustie fugă de călăreț spre noi. Cunoscuserăm calul: murgul stăpînului nostru.—Îi ești femeia înaintea. Ne adunăm și noi, îngrijați. Trecu pe lingă femeie ca 'n vifor, opri scurt lingă noi și strigă:

«Doi oameni voinici să încalece și să vie după mine !...»

În grabă au încălecat doi oameni.

«Să iee securi !...»

Au pornit bătînd în cai după el; în urma lor parcă se aprindea o diră de pulbere de pușcă. Stăpîna cu brațele încrucișate se uita în fum, în inserarea de toamnă, și clătina cu jale din cap.

Am aprins focurile de seară, am veghiat pînă cătră miezul nopții. La casa de piatră, ardea candelă și se ruga stăpîna la icoane, bătînd mătânji, pentru liniștea omului ei.

La miezul nopții, numai un foc era aprins. Il privegheam clișiva. Și deodată auzirăm copitele cailor în liniștea nopții. Zvîrlii un maldăr de stuh în flacări. Ciobanii s'apropiau din umbră. Și deodată sosiră gîfînd pripit patru cai. Drăgan sări de pe murg și slobozi un strigăt mare:

«Creșteți focul !»

Vilvoarea izbucni și 'n pîlplirile ei deodată văzurăm între cei doi oameni plecați o mogildeață ghemuită pe cal.

«Lăsați-l !» strigă Ilie Drăgan.

Oamenii descălecară. Stăpînul se apropie de calul rămas singur, apucă pe călărețul ghemuit de după cap și-l trase la pămînt. Fugarul spăimîntat se năpusti în umbră.

«Dați drumul cinilor !» strigă iar cu voce schimbată și răgușită Ilie.

Înaintea focului se ridicase, negru, cu dinții sticlind în creștătura buzei, Ibraim. Un murmur trecu printre cei de față.

«Tăceți din gură !»

Hoțul ridicase capul, sta gata să se răpeadă. Iși pipăi briul. Apoi grăi pripit:

«Drăgan! să-mi dai drumul!

— Aici a fost coliba unde mi-ai ucis copilul și m'ai cres-
tat la frunte, zise Drăgan. De-atuncea umblu cu căciula pe ochi
și nu te pot uita!...»

Ibraim simți amenințarea morții în glasul stăpnit și cloco-
tind de sălbatică bucurie; se trase îndărăt și se repezi în intu-
necime. Atunci, cîinii simțind străin, se repeziră ca la lup.

Hoțul se prăvăli îndărăt, se năpusti spre foc și se lăsă la
pămînt. Era spăimîntat, cu ochii măriți, îi clănțăneau dinții.

Drăgan trase cușitul.

«Iartă, Drăgan, strigă Ibraim. Dau bani, iartă!...» Cu stînga
pe pămînt, îmbrîncat, cu capul ferit, își tremura dreapta spre
mocan, infricoșat parcă de ura neagră care sticlea cași luciul
cușitului în ochii lui.

Dar stăpînul nostru nu l-a ertat. De-un an și mai bine îl
aștepta, gemînd, și-l pîndea. Nu-l putea erta pentru pecetea de
sînge, pentru bani, pentru copil. S'a plecat deodată spre el și
i-a tăiat gîtul ca unui berbec.

Ș'a răsufletat prelung, ca după o cruntă și silnică încordare...

«Așa s'a așezat Drăgan în Dobrogea, domnii mei, și nea-
mul lui pe urmă s'a înmulțit. S'a făcut și sat în jurul salcimu-
lui unde dormea îngropat copilul... Dar numai om ca stăpînul
nostru putea să înceapă ce-a început. Zicea el așa mai pe urmă:
Să nu uitați, flăcăi, vorba sfîntă: ochiu pentru ochiu, dinte pen-
tru dinte... De sălașul lui nimeni n'a mai îndrăznit să s'apropie!...»

Mihail Sadoveanu

ÎN PARC

Naltă, pală, visătoare,
Floare dulce a luminii și-a 'ndrăgirii,
Avînd ochii plini de farmec și de soare,
Și de toate 'nvăpăerile iubirii, —
Cînd prin parcul fără capăt,
În tirziul înopțării de vară
Ea se plimbă gînditoare
Scuturînd din teii tineri flori în trecut,
Și cînd vîntul, întîlnînd-o pe alee,
Cu atingeri nevăzute
Bluza albă i-o descheie,
Gîtu-i drag și sinu-i lînar să-i sărute, —
O, atunci de-ați vedea-o în lucirea
Și bătaia lunii pline,
Toți ați zice, ca și mine:
Nu e fată mai frumoasă nicăiera !...

Farmec, vis, și tot parfumul tinereții
E 'n privirea ei duioasă și senină,
Iar surisu-i, soare cald al dimineții,
Îi îmbracă fața albă în lumină,
Și privindu-i în divina-i mlădiere
Trupu-i tînăr de fecioară,
Simți în suflet o durere:
Suferința voluptății ce omoară.

Și cum trece-așa încet și visătoare
Înspre brazda trandafirilor în floare,
Trandafirii roși din bucle să și-i schimbe,
Urmărind-o și se pare,
Că 'n splendoarea și pustiul nopții clare
A venit din Luvru Venus să se plimbe.

Și eu știu în care parte ea se 'ndreaptă,
Știu și cine-ascuns în umbră o așteaptă,
Iară dacă înspre teii cu flori albe
Ea se duce, tăind șirul lung de nalbe,
E că dorul în vârtejul aiurării
Lin o poartă ș'o învață în neștire,
Că întreaga fericire e 'n iubire,
Iar norocul în otrava sărutării.

S'a oprit... În întuneric ea privește,
Și frumosul boiu de față se 'nșoară;
Ea acuma amețită se gîndește
Că greșește 'ntăia oară.
Ș'ar vrea parcă hotărîrea soartei oarbe
S'o sfărîme și să plece cîl e vreme;
Dar dorinți din cale-afară prind s'o cheme,
Sp e prăpastia plăcerii care o soarbe.

Și se lasă ca pe-o apă mergătoare,
Tîmpla-i bate să se rupă, sinu-o doare,
Până cînd înfrigurată,
Neavînd de ce în juru-i să s'agațe,
S'a trezit frumoasa fată prinsă 'n brațe
Și pe gură de-altă gură sărutată...

Luna trece peste ceruri călătoare,
Iară teii umplu noaptea de parfumuri,

În boschete crinii tineri dorm în floare,
Dorm și plopii, – caraule 'n lung de drumuri..

Și pe cînd înfiorată fata tace
Și de dînsul aiurită trupu-și stringe,
El la umăr bluza albă i-o desface
Și nebun îi mușcă gitul pîn' la sînge.

Dulci suspine pe sub arbori stîns răsună.
Visătoareo, noapte bună...

Const. Mironescu

O istorie a partidelor politice în România *)

E aproape un an de cînd o lucrare de mare însemnătate a apărut, trecînd aproape neobservată. Istoricii noştri autorizaţi, nu ştiu de ce, au crezut că trebuie să păstreze asupra ei cea mai completă tăcere. Un filozof care face adeseori excursii în domeniul social a vorbit despre „Istoria partidelor politice” dintr’un punct de vedere care, dacă nu era istoric, era încă mai puţin filozofic..

Şi, totuşi, îmi pare că această operă satisface o nevoie adînc simţită şi aduce un mare serviciu generaţiei de azi. Sîntem desigur una din ţările care ne cunoaştem mai puţin istoria, cu deosebire cea contemporană, şi chiar în rîndurile intelectualiilor, asupra originii, evoluţiei şi tendinţilor partidelor noastre politice nu se întîlnesc adesea decît cunoştinţi superficiale şi noţiuni din cele mai vagi.

Ca orice operă istorică care îmbrăţişează unul din aspectele cele mai importante ale vieţii unui popor, în cursul unei întinse epoci, o istorie a partidelor noastre politice, spre a fi îndeplinită, prezenta greutăţi de execuţie pe care nu orice istoric le-ar fi putut învinge.

Pentru a scoate, prin studiul critic al unui material considerabil de documente : acte oficiale sau diplomatice, colecţii de ziare, broşuri ocazionale politice, corespondenţe şi memorii, faptele caracteristice şi semnificative din mulţimea confuză a celor neînsemnate, pentru a grupa metodic aceste fapte, pentru a stabili legătura lor cauzală şi a le prezenta în ordinea lor necesară, un istoric trebuie să aibă, în grad înalt, claritatea şi adîncimea cugetării, pătrunderea psihologică a împrejurărilor istorice, puterea de sistematizare şi de sinteză.

Prin aceste însuşiri care se întîlnesc atît de rar, s’au distins însă totdeauna lucrările d-lui Xenopol, chiar acele care lăsa sau de dorit din punctul de vedere al erudiţiei şi al criticii istorice.

*) Istoria partidelor politice în România, dela origini pînă la 1836, de A. D. Xenopol, 2 volume. Albert Baer, Bucureşti, 1906.

O istorie a partidelor noastre politice mai avea însă o greutate specială de întinpat. Nici o operă mai mult ca aceasta nu era în mod fatal mai legată cu viața noastră actuală, cu toate interesele și pasiunile care o frământă. În asemenea împrejurări, obiectivitatea vederii și imparțialitatea atitudinii autorului față de faptele expuse, condițiile fără de care o operă de asemenea natură își pierde caracterul său științific, coborându-se la nivelul unei trecătoare lucrări polemice de partid, erau altă de anevoe de îndeplinit.

Dacă lucrarea d-lui Xenopol, prin caracterul său senin și larg, izbutește să îndeplinească cu prisosință aceste condiții, două cauze însemnate imi par că au contribuit mai cu samă la aceasta. Una trebuie căutată în vederile sale teoretice asupra istoriei, alta în concepția sa asupra partidelor politice.

În „Principiile sale fundamentale asupra istoriei“, d. Xenopol a susținut pe larg că istoria, ca să merite titlul de disciplină științifică, trebuie să stabilească faptele, să le expue și să le explice fără a căuta să le judece. Cu o justă ironie, vorbește d-sa, acolo, de acei istorici care se complac în rolul pretențios și uneori comod de cenzoari ai trecutului. În loc să caute a explica mersul faptelor și cauzele marilor acțiuni colective, întimplate ordinioară, ei le judecă, condamându-le sau făcându-le apologia, în numele unui ideal în mod fatal condiționat de împrejurările actuale, împrejurări mai totdeauna profund diferite de acele în care au avut loc faptele, cărora cu auita ușurință ei le dictează verdictul.

Gradul de impersonalitate al științelor pozitive, prin însăși natura ei, istoria, desigur, nu-l poate niciodată atinge. Istoricul nu poate fi asemeni unei plăci fotografice care reproduce în mod pasiv realitatea. Omul care e în el, nu poate rămînea cu totul indiferent față de faptele expuse. Dar, dacă el nu se poate complect abține de a reacționa în fața lor, afirmațiile și aprecierile sale trebuie să fie totdeauna motivate de documente și de dovezi, în ele nu trebuie să vorbească nimic din înclinațiile anterioare ale istoricului, ci numai logica immanentă a realității.

Această condiție a ținut cu deosebire d. Xenopol s'o îndeplinească, și pentru a înlătura dela sine orice bănuială de parțialitate, afirmațiile și aprecierile sale asupra oamenilor și evenimentelor sint totdeauna sprijinite cu un lux de dovezi și de citații, care poate părea uneori excesiv.

Innainte de a începe opera sa, d. Xenopol, care e un cuge-tător, și-a pus întrebarea: ce e un partid politic? Ce trebuie să înțelegem sub această noțiune? Iată o întrebare la care nu e tocmai ușor de răspuns. Pentru mulți, și trebuie să recunoaștem că în țara noastră o privire superficială a realității sociale pare a îndreptăți această concepție, partidele politice nu se deosebesc prin nimic unul de altul. Ele sint simple grupări de interese individuale în care partizanii lor caută să profite cit mai mult din funcțiile și emolumentele statului, într'o veșnică goană după buget.

D. Xenopol nu împărtășește această concepție. Desigur în toate țările, crede d-sa, nu ideile, ci interesul individual e în ultimă analiză resortul vieții politice. În Anglia, în lupta pentru libertatea comerțului granelor, burghezia și lucrătorii urmăreau desigur interesele lor individuale, după cum tot interesele lor individuale le urmăresc agrarienii germani împingând guvernul împărătesc la o politică atât de protecționistă. D. Xenopol nu crede totuși, cu partizanii intransigenți ai materialismului istoric, că numai luptele economice se resfring în cele politice, și cuvântul interes nu e întrebuițat de d-sa numai în sensul material, ci și în cel moral, adică: religios, cultural. Partidul protestant și cel catolic în timpul războaielor religioase, partidul catolic de azi în Germania și Franța, partizanii libertăților publice și acei ai restrîngerii lor nu s'au diferențiat desigur numai din cauze economice, ci și pe baza unor interese religioase sau culturale.

Dar aceste interese materiale sau morale au putut da naștere unui partid numai fiindcă sînt comune unui grup de oameni sau unei clase, nefiind în realitate decît totalizarea intereselor individuale ale tuturor membrilor grupului sau ai clasei.

Interesele materiale sau morale care privesc pe indivizi, ca să poată da ființă unui partid politic, trebuie să se poată generaliza la un întreg grup sau la o întreagă clasă.

Asemenea interese individuale comune unui grup mai mult sau mai puțin restrîns alcătuiesc pretutindeni substratul pe care se înalță grupările sau partidele politice.

Structura unui partid e însă mai complicată. Partidele nu se formează numai din reprezentarea intereselor individuale totalizate în interese de clasă, ci primesc și alte elemente secundare care le întăresc organismul, venind de sus sau de jos. Idealismul, care joacă un rol în omenire, nu e cu totul absent nici din viața politică: în straturile conducătoare ale partidelor se văd adesea oameni străini de aceste interese și se întîlnesc în cursul Istoriei și minți și inimi superioare care iau apărarea unor interese ce nu sînt ale lor, ba le sînt chiar protivnice.

Atitudinea nobilimii franceze votînd desființarea privilegiilor, acea a unor conducători ai partidului liberal eșiți din rîndurile marii boerimi la noi, acea a unioniștilor moldoveni și toate cazurile în care indivizi sau grupuri au luptat pentru realizarea unor interese protivnice bunei lor stări în numele unui ideal superior de dreptate, sînt exemple vii care ilustrează acest adevăr.

Afară de aceste elemente care pot, dar nu trebuie numai decît să facă parte din masele reprezentate, se string totdeauna sub scutul unui partid și elemente atrase de alte împrejurări, de cele mai multe ori din nevoia existenței zilnice, pe care o pot ocroti mai bine sub un partid decît sub altul. Ceia ce atrage mai ales aceste elemente într'un partid e perspectiva funcțiilor statului și a foloaselor ce pot fi împărțite de guvern partizanilor. Asemenea lucru nu există numai în România dar și în alte țări mai culte și cu indeletniciri mai variate. La noi însă, din mo-

tive istorice cunoscute, din care cel mai însemnat îmi pare a fi un regim electoral datorită căruia suprafața masei care are drepturi politice e atît de restrînsă, acest mijloc de recrutare a partizanilor e cu deosebire înfloritor.

Dela această constatare nu era decît un pas pînă la ideea că la noi partidele nu ar fi decît grupări de indivizi care caută să se suplanteze unii pe alții în slujbele statului.

Și totuși pentru cine vede ceva mai departe de învălmășeala confuză a vieții noastre politice, tot interese mari, generale, apar la noi cași pretutindeni ca ultim resort îndărătul luptelor ce se desfășoară.

„La noi, și reproduc fără a discuta cuvintele d-lui Xenopol, nu sînt oare cași în alte părți interese agrare și interese ale născîndei noastre industrii? Nu sînt partizani ai instrucției neîmbrîmurate a țaranului și protivnici ai acestei idei? Nu sînt protivnici ai Evreilor și sprijinitori ai egalei lor îndreptățiri cu Romîni? Nu sînt partizani ai unor libertăți încă mai exagerate decît acele pe care le avem astăzi și de acei care cer restrîngerea lor în interesul ordinii? Nu sînt apărători ai unei emancipări cît mai depline a țaranului și partizani ai unei propășiri cumpănite a acestei clase?“

Toate aceste idei izvorite din interese individuale, care sînt însă totalizate în interese de clasă, nu se pot desigur rezolva numai în celelalte interese individuale, în funcțiile și emolumentele procurate de guvern.

„Este învederat, spune d-sa, că se face un amestec între interesul pe care-l încheagă partidele politice și care are totdeauna la temelie interese individuale, însă de acele ce pot fi generalizate la o clasă întreagă, și modul cum unii membri se recrutează pe baza interesului individual special fiecăruia și care nu poate fi generalizat ca interes de clasă. Și la noi sînt partide politice în adevăratul senz al cuvîntului, și dacă se poate găsi o deosebire între constituirea lor și cea a partidelor din Apus, aceasta nu poate sta decît în împrejurarea, că la noi proporția intereselor curat individuale este mai mare decît în țările Apusului“.

E ușor de înțeles cum această concepție asupra partidelor noastre politice dă d-lui Xenopol posibilitatea să îmbrățișeze istoria lor dintr'un punct de vedere senin și înalt.

Căci e alta, fără îndoială, față de faptele și de oamenii politici ai trecutului, atitudinea istoricului care nu vede în mișcarea partidelor decît o simplă goană pentru acaparea puterii și a beneficiilor legate de dînsa, și alta cea a istoricului care îndărătul acestei mișcări vede agîtîndu-se interesul unui grup numeros sau al unei clase sociale. Pentru cel din urmă, oamenii politici nu pot apărea conduși în activitatea lor numai de motive inferioare și meschine, căci, în lupta pentru interesele comune ale grupului, dezinteresarea, puterea de sacrificiu, elementele ideale ale firii omenești își au desigur și ele partea. În

acțiunea partidelor în cursul timpului el nu poate vedea numai o agitație pururi dezordonată și incoherentă. Îndărătul schimbărilor vremelnice și adesea aparente, el zărește desenându-se un fir continuu și unit, scopuri urmărite uneori mai clar, alteleori cu intuiția instinctului și care în ultimă analiză, după împrejurările impuse de momentul istoric, coincid mai mult sau mai puțin cu înseși interesele superioare ale unei nații, cu năzuințele și aspirațiile ei profunde.

Nu cred a întreprinde ceva inutil, încercînd în paginile ce vin să redau, urmînd pas cu pas opera d-lui Xenopol, o imagine prescurtată și generală a evoluției partidelor noastre politice. Voi înzista mai mult în această încercare, care nu poate fi decît imperfectă, asupra momentelor care mi s'au părut mai caracteristice și asupra punctelor care treceau pînă acum ca mai obscure sau mai puțin lămurite.

Cînd trebuie pusă originea partidelor noastre politice? Partide politice în adevăratul lor înțeles, crede d. Xenopol, nu s'au născut la noi decît la începutul secolului al XIX-lea și numai în sinul clasei boeresti.

Dacă în țările romine, din timpurile cele mai vechi, au existat ca formație socială de căpetenie două clase, boerii și țărani, relațiile dintre ele nu au avut un caracter politic, ci numai unul economic social. Viața politică era pe atunci concentrată numai în interiorul clasei boeresti. Partidele care se formează în această clasă în primele secole ale istoriei Principatelor au totdeauna un caracter personal, ele sprijină un candidat la domnie, cu armele, sau intrigînd la Poartă. În cursul veacului al XVII-lea și al XVIII-lea, puterea pe care o cîștigaseră în țară Grecii și partea din ce în ce mai mare pe care o luau la slujbele statului, deșteaptă interesele de clasă ale boerimii, în sinul căreia începe a se forma un curent antigrecesc, în care trebuie să vedem primele origini ale unui partid național. Ocupațiile austriace și rusești, răpirea Bucovinei și Basarabiei formează de asemeni curente împotriva Austriei și a Rusiei, și apăsarea grecească în timpul domniei fanariote mărește ura împotriva străinilor. Reacțiunea sufletului românesc împotriva acestor presiuni dinafară, dezvoltarea cugetării și a conștiinței rominești prin scrieri și prin primele școli înăuntru au contribuit la închegarea unui mare partid național în sinul boerimii. Acest partid, care încă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea cerea domnia pămînteană și înlăturarea din slujbă a Grecilor, se manifestă pe tărîmul faptelor în timpul revoluției grecești din 1821 și cîștigă atunci prima sa izbîndă.

E interesant faptul că, paralel cu acțiunea politică a boerimii, și clasa țărănească începe a se mișca cu această ocazie, pentru întâia oară. Pe cînd în Moldova boerii răscolaseră în u-

nele județe pe țărani împotriva Grecilor, în alte părți în sinul țărânimii atât de asuprite prin apăsătorul urbar al lui Moruzzi, apar semne de nemulțumire împotriva boerilor. În corespondența boerului V. Mălinescu cu Mitropolitul Veniamin Costache se vorbește că țărani refuzau să îndeplinească boerescul și amenințau cu revoluția. Dacă în Moldova aceste manifestări nu sînt decît sporadice, în Muntenia caracterul lor e mult mai însemnat. Analizînd evenimentele și împrejurările în care a avut loc revoluția lui Tudor, d. Xenopol dovedește cu argumente hotărîtoare că această mișcare la prima vedere atât de confuză și care poate fi în altele feluri interpretată, a avut în primul rînd un caracter social. Proclamațiile revoluționarului Oltean îndemnau la „jefuirea averilor celor rău agonisite ale tiranilor boeri“, și în cartea lui cătră Derviş-Pașa, muhafizul Vidinului, el se jăluște „cum domnii țării dimpreună cu boerii greci și romîni, ne-au prădat și ne-au despoiat, încît am rămas numai cu sufletele“, rugîndu-se ca să trimeată „un om credincios care să vază nevoile ce le tragem de cătră acești lupi nemilostivi și să fie știut că ridicarea noastră nu este pentru altceva nici într'un chip, decît numai asupra boerilor care ne-au mîncat dreptățile noastre“. Boerii refugiați la Brașov de teama Eteriei, în scrisoarea lor cătră consulul rus Pini, caracterizează astfel răscoala lui Tudor: „Răscurarea poporului romîn nu se poate explica decît ca un război al celor neavuți contra celor crezuți bogați, iar nu o reclamare cu armele pentru dobîndirea drepturilor naționale“.

Mișcarea lui Tudor a fost revoluția socială a unui popor desnădăjduit împotriva asupritorilor, fără alegere de rasă, și nu o pornire națională împotriva Grecilor. Intrarea lui în București și înțelegerea cu boerii din partidul național, care nu fugiseră peste graniță, a schimbat însă caracterul mișcării. Dintr'o mișcare începută pe tărîmul social și cu un caracter anarhic, mișcarea lui Tudor, prin amestecul boerilor, a luat un caracter antigrecesc și politic. Această schimbare a înstrăinat, desigur, de Tudor dragostea bandelor și a mulțimii răscurate, și ea explică îndeajuns și căderea sa. În apropierea boerilor de Tudor, nu fusese nici o plecare reală cătră poporul de jos, ci ei utilizaseră mișcarea pornită de dînsul, pentru realizarea propriului lor folos și a restaurării domniilor pămîntene.

„Prin ajungerea țintei sale politice și naționale, scrie d. Xenopol, partidul național își adevărase puterea, dar acest partid nu trebuie privit ca un partid de transformări sociale, care vor aștepta încă foarte mult timp ca să fie realizate. El era un partid născut din nevoi politice și care tot pe tărîmul politic se mișcase până atunci și s'ar fi mișcat și de acolo înnainte, dacă un alt curent politic venit din depărtare nu ar fi îndrumat, în sinul partidului național chiar, o desfacere în două, din care unșivoi păstră caracterul său vechiu de partid naționalist curat, iar celălalt îmbînîndu-se cu idei de umanitate, începu a ținti și la

reformele și era să răspundă inadevăr la cele ce orbiș urmăriseră cu furia instinctului bandele lui Vladimirescu.“

Acest curent politic își datorea nașterea ideilor de libertate și egalitate pe care Revoluția Franceză le răspîndise în lume și al căror ecou depărtat a ajuns până la noi. Odată cu influența franceză care, prin fanarioți, începuse să se întindă în sinul clasei noastre superioare pe la sfîrșitul veacului al XVIII, au pătruns și unele scrieri filozofice ale timpului. Dar mai mult decît cărțile, agenții răspîndirii ideilor marii revoluții au fost mai ales Grecii din țară care simpatizau cu principiile revoluționare, și agenții Franței republicane în Principate, agenți care aveau mai mult însărcinări politice decît comerciale. Consulii Flury din București și Parrant din Iași erau în strînse legături cu boerimea și în corespondența lor vorbesc de admirația stîrnită, în unii boeri mai tineri, de faptele revoluției.

Ideile de libertate și de egalitate răspîndite de înfrîurirea franceză trebuiau dela un timp să incolțească și să dea roade. Un document prețios dovedește în mod direct legătura între influența revoluției franceze și primele noastre tendinți liberale. E hotărîrea Divanului convocat de Moruzzi în Moldova, la 1804, pentru a discuta asupra unui pamflet pornit din sinul micii boerimi și îndreptat împotriva boerimii mari. Acest pamflet de un interes atît de însemnat cupîndea, după cum spune Divanul, atacuri violente și amenința boerimea mare cu cugetul nesupunerii franțuzești, adică cu grozăviile revoluției franceze.

Ideile sămănate de revoluție pînă în țările rîmîne trebuiau să aducă o desbinare în sinul partidului național în două tabere, desbinare care mai tîrziu va da naștere la două partide. Această nouă alcătuire a vieții politice rîmînești apare într'o lumină mai vie în Moldova decît în Muntenia, șaptesprezece ani după faimosul pamflet care îngrozise protipendada țării. În timpul revoluției grecești dela 1821 se desenează două grupe în sinul boerimii moldovene. Ambele cereau înlăturarea domniei străine și restabilirea ei în minile băștinașilor, însă înfățișau două tabere deosebite : boerii mari refugiați în Bucovina și Basarabia, și boerii mijlocii și mici, uniți cu cîțiva reprezentanți ai marii boerimi, dar care erau conduși de alte idei asupra organizării politice a țării. Acest grup rămăsese în Moldova atît în timpul tulburărilor cît și după încetarea lor. Boerii mari cereau oblăduirea pămînteană, dar neputîndu-se înțelege asupra persoanei Domnului, cereau să se așeze un sfat de un număr de boeri și între aceștia un bașboer, ales de cătră cei mai iscusiți, care să ocîrmuiască țara. Era o reînnoire a guvernului aristocratic cerut de boeri pe timpul Caterinei a II-a. Partidul boerilor rămași în Moldova, alcătuit în marea lui majoritate de boeri mici, ce nu puteau aspira la Domnie, nu se gîndea să înlătore Domnia, dar cugeta ca, odată cu alegerea capului statului, să schimbe rînduiala cîrmuirii de pînă acum, introducînd în conducerea ei principiile apusene. Cîțiva boeri mari ca visternicul Iordache Roznovanu și spătarul Ion

Sandu Sturza primiseră aceste principii și se puseseră în fruntea lor, nădăjduind să ajungă la tron prin sprijinul acestui partid. Acești boeri rămași în Moldova și pe care emigrații îi numeau ciocoi, trimiseră în același timp cu cei dela Cernăuți o deputație pașei de Silistra. Deputația boerilor mici, care aveau recomandăția lui Vogoride, ajunse singură la Constantinopol, și unul din șefii ei dobândi Domnia. Ion Sandu Sturza nu era deci Domnul boerilor mari, ci acel al parveniților, al ciocoilor, cum îl numesc mai multe documente ale timpului. În schimb, pentru sprijinirea alegerii sale, Domnul trebuia să facă o concesie clasei care-l adusese în scaun, și această concesie stă tocmai în primirea principiilor de ocîrmuire profesate de clasa cea nouă, apărută în sinul boerimii moldovene. Aceste principii se găsesc deplin formulate în proiectul de constituție în 77 puncturi, redactat în 1822. Acest proiect, pe care d. Xenopol a avut norocul să-l găsească în 1898 în arhivele consulatului rusesc din Iași, e desigur, cum spune d. sa, prima manifestare a cugetării liberale și unul din actele cele mai importante ale trecutului nostru. În acest proiect pentru întâia oară în țările noastre se mărginește absolutismul, prevăzîndu-se principiul supunerii Domnului la legea de temelie a țării. Prin art. 74 se spune: „pravilelor țării și hotărîrilor celor săvîrșite de Domn, unit cu sfatul obștesc, este supus însuși Domnul și sfatul obștesc până cînd se schimbă acele hotărîri“, adică ceia ce au dispus organele legale ale țării leagă pe inși acele organe, până cînd intervine o modificare făcută în chip legal, rostire nu se poate mai lămurită a principiului constituțional: domnia legilor. Prin art. 23 se stabilește deasemeni că în caz de conflict între Domn și sfatul obștesc, care intrupează reprezentăția țării, voința statului e precumpănitoare. Alte principii, până atunci absolut necunoscute în țările romine, sînt pentru întâia oară proclamate în proiectul de constituție din 1822: 1) Respectul proprietății, recunoscîndu-se însă principiul exproprierii pentru cauză de folos public. 2) Libertatea individuală. (După art. 6 nimeni nu poate fi închis, nici pedepsit, decît numai în întîmplările hotărîte de pravile, întărîndu-se și mai bine această oprire prin supunerea la pedeapsă a oricui ar săvîrși împotriva unei fețe o lucrare nevolnică în pravilă, fie măcar judecător, precum și a celui ce ar îndemna sau ar porunci asemenea săvîrșire, și aceasta fără deosebire de obraji.) 3) Libertatea muncii și a comerțului. 4) Egalitatea înaintea legilor, lucru cu totul necunoscut vechii societăți întemeiate pe regimul privilegiilor și al deosebirilor de rang. „Pravila să aibă aceeași putere pentru toți pentru a pedepsi sau ocroti“. „Slujbele să nu mai fie date pe moștenire și chiverniseală, ci fără deosebire de rang, la cei cu vrednicie recunoscută“. Voința țării trebuie să fie reprezentată după acest proiect prin sfatul obștesc, „lucrul cel mai cu dinadinsul ce se cere de toată obștia pămîntului“. Chipul cum este recrutat acest corp este însă departe de a coresponde ideilor noastre despre sistemul reprezentăției, și el nu răs-

toarnă sistemul privilegiilor, pe care se întemeia vechea organizație. Proiectul recunoaște dreptul de a conduce interesele poporului numai clasei boerești și nici nu pomenește despre celelalte clase ale poporului decât acolo unde e vorba de starea lor economică. Tot atât de puțin dispune el o egalizare a claselor sociale în îndatorirea de a plăti dări. Apoi el păstrează dregătoriile iarăși numai boerilor și alcătuirea sfatului obștesc este iarăși mărginită numai la elementul boeresc, afară de cei trei capi ai bisericii care puteau fi și din popor. Dar această alcătuire a reprezentării naționale era așa întocmită încît să nu mai dea numaidect precădere celor din protipendadă. Anume, sfatul obștesc se compunea din: cele 3 fețe bisericești, membrii celor patru divanuri sau departamenturi și vechilii din ținuturi. Divanul I era alcătuit din 7 boeri mari; Divanul II din 5 boeri mai mici, dela comis în jos; iar cele două departamenturi, acel al pricinilor străine și cel criminalicesc erau compuse din cinci boeri fără deosebire de ranguri și care deci puteau să se întimplă să fie toți din treptele de mai de jos. Cei 16 vechili ai ținuturilor puteau iarăși fi luați și din nobilimea de jos. Dacă presupunem ținuturile trimițînd numai 8 vechili din hoerimea mică, atunci se putea întimpla ca împărțirea glasurilor între marea și mica boerime să se facă astfel: Boerii mari: Divanul I 7, ținuturi 8=15. Boerii mici: cele trei Divanuri 15, ținuturi 8=23. Chiar dacă fețele bisericești ar fi votat cu boerii mari, încă nu se schimba majoritatea, care trebuind acumă să fie numărată după glasuri și nu cîntărită după mărimea rangurilor, dădea, dacă nu totdeauna siguranța, cel puțin puțința, ca conducerea treburilor să cadă pe mina boerilor mici. De această puțință se înspăimînta protipendada. De altfel constituția din 1822 nu cuprindea o obștire a îndreptărilor poporului moldovenesc în afară de clasa boerilor și, afară de cîteva principii cu totul generale, nu ținea prin nimic la îmbunătățirea stării mulțimii. Era o constituție, fără îndoială, egalitară în felul ei, însă egalitatea era mărginită numai în cercul nobilimii.

Impotriva acestei stări de lucruri pe care voia s'o introducă Domnia lui Sturza luptau boerii refugiați la Cernăuți, în fruntea cărora era învățatul, energicul și activul vornic Mihail Sturza, fiul logofătului Grigoraș. Intr'un memoriu din 1823 adresat Rusiei, el combătea orice încercare de innoire a ordinii vechi, considerînd-o ca „răsturnarea unor așezeminte consfințite prin timp și cărora succesiunea veacurilor le-a întipărit un caracter neschimbător”. Boerii emigrați aduceau Domnului tot felul de invenții, unele privitoare la călcarea tratatelor, altele la darăvările bănești ale țării. dar, cum reesă din corespondența timpului, cauza adevărată a nemulțumirii lor era reforma vechiului sistem de cîrmuire și înlăturarea atotputerniciei boerilor mari. Lucrurile care îi îngrijau erau principiul egalității și regimul reprezentativ. Intocmirea sfatului obștesc, alcătuit în majoritate din boeri mici și în care hotărîrile trebuiau luate după majoritatea glasuri

rilor, stârnea mai ales împotrivirea lor. Cu ideile lor de atunci, boerii mari nu puteau înțelege ca un șatrar să aibă același glas cu un logofăt mare.

Principiile boerilor mari erau calificate de fruntașul lor apărător vornicul M. Sturza de „*principiile conservatoare ale boerilor emigrați*”; iar încercările de reformă erau hulite ca apucăturile novatorilor (nu se întrebuița încă termenul de liberal), sau, cu rostiri mai puțin măgulitoare, ale parveniților, cărvunariilor sau ciocoilor.

„Desigur pentru întâia oară în viața politică a Țărilor Române, întrebuiță M. Sturza în ziua de 1 Februar 1823 epitetul de conservator, pentru a însemna cu el tendințele de păstrare a vechii stări de lucruri din partea marii boerimi a Moldovei. În acea zi, sint acum aproape o sută de ani, se ivi pentru întâiași dată termenul de conservator pentru a caracteriza tendințele unuia din cele două mari partide între care se frământă viața Românilor din România liberă de atunci încoace. Partidul protivnic, novatorii, nu erau încă recunoscuți cu drept de viață în statul Moldovei. Ei erau priviți ca revoluționari, ca răsturnători ai ordinii existente. Și cu toate acestea în novatori, autori ai proiectului de constituție din 1822, apare prima manifestare a partidului propășirii în viața statului, cași în celelalte ramuri ale vieții poporului. Ei încheagă pentru prima oară, în 1822, într'o lucrare politică, ideile nouă care se infiltraseră în societatea rominească. Și dacă luăm în privire și împrejurarea că Domnia s'a restituit în Moldova, și ca o urmare în Muntenia, tot după crezul novatorilor moldoveni, constatăm că atit mișcarea națională, cit și cea liberală au pornit odată îngemănat din sinul acestui partid atit de hulit și că deci ciocoilor din Moldova datorim noi regenerarea noastră națională.”

După cum vedem, ideile liberale care trebuiau să atragă cu timpul și alte elemente sociale, au apărut la început numai în sinul boerimii. Și acest lucru nu putea să se întimple altfel, fiindcă la noi nu era ca în Apus o puternică burghezie, care să poată servi ca substrat acestor idei. Boerimea mică, care era însă oprită dela conducerea afacerilor publice de boerimea mare, care avea monopolul tuturor slujbelor, ambiționa și ea să joace un rol, și împotriva acestei cetăți a boerimii mari ea își îndreptă, cași burghezia apusană, asalturile.

Se pare însă că ideile revoluției franceze n'au înriurit cugetarea rominească numai asupra reformării întocmirii politice, ci și laturea lor socială a găsit în unele suflete generoase un ecou. Cu 20 de ani înainte de apariția operei lui Golescu, în 1804, boerul moldovan V. Mălinescu, scriind Mitropolitului Veniamin, vorbește de primejdia unei răscoale țărănești și, deplângînd soarta țaranilor, cere ca boerii să le dea o zeciuală din recoltă. Și lucru aproape extraordinar pentru un boer la începutul veacului al XIX, el nu vede altă soluție pentru îmbunătățirea soartei țaranilor dectă împroprietărirea lor. Din scrisorile Mălinescului ca-

și din spusele lui Dionisie Eclesiarhul se poate vedea că la noi oamenii timpului înțelegeau revoluția franceză ca o mișcare pornită de țărani împotriva nobilimii. Și era firesc lucru s'o priceapă astfel, de oarece în țările lor ea nu putea îmbrăca altă formă decît cea a răzvrătirii celor apăsați împotriva apăsătorilor.

Imprejurările grele, în care se afla țara și Domnia lui, nu au permis lui Ion Sturza să aducă la îndeplinire planurile boerimii mici. Convenția dela Akerman a adus dimpotrivă triumful protipendadei, și, în anafora pentru pronomiile Moldovei din 1827, Domnul a fost nevoit să încuviințeze boerimii mari scutirea completă de biruri, privilegiu pe care ea nu-l avusese încă.

*

Dacă partidul liberal din Moldova intră chiar dela început, cu energie și cu oarecare înscenare, pe calea reformelor egalitare în politică, bine înțeles în cercul ideilor timpului, acel din Muntenia rămase mult îndărăt ca formație politică. Ideile liberale muntene, care se mișcau mai ales pe țărimul social și nu se coborau în poporul de jos, nu adunaseră în jurul lor un mănunchi de oameni gîndind la fel care să închege simburele unui partid politic, ci ele rămăseseră răzlețite în mințile individuale menite numai mult mai firziu a da naștere unei intrupări politice. Acest lucru apare cu atît mai curios, cu cît contactul cu Apusul civilizat, de unde izvoriseră în mintea rominească ideile liberale și egalitare, fusese mai întins și mai timpuriu decît acel al Moldovei.

Luptele politice, care au loc în Muntenia în timpul Domniei lui Grigore Ghica, nu se desfășoară ca acele din Moldova în jurul unei idei, ci numai în preajma unor competiții personale. Boerii refugiați la Brașov din cauza „țăranilor hoți“ ai bandelor lui Vladimirescu, sau cer țarului încorporarea țărilor romine la împărăția rusască, sau atacă în pamflete adesea violente pe Domn. Dacă cererile lor de reformă au pe alocuri o țință națională, nu găsim în ele nici o propunere de schimbare a așezemintelor, nici măcar în forma rudimentară pe care o întilnim în Moldova. Cererea de reforme, găsită între hirtiile Văcărescului, în care întilnim pentru întâia oară ideia unirii ș'acea a introducerii unei dinastii ereditare din Germania de sus și care e un act atît de însemnat pentru desvoltarea ideii naționale, nu conține nici un cuvînt privitor la libertate sau la realizarea ideilor egalitare.

Cu atît mai prețioase rămîn pentru noi ca document sufletec al vremii însemnările de călătorie ale marelui boer Const. Goleșcu. În accentele lui mișcătoare de sinceră și profundă căință pentru soarta nenorocită a țaranului, în vederile lui teoretice dar a căror aplicare cerea numai mijloacele de a fi realizată, apare, cași în scrisorile unui V. Mălinescu în Moldova, prima licărire prevestind un partid viitor, care va tinde la ridicarea stării țărănimii, a norodului asuprit care poartă pe umerii săi întreaga clasă diriguitoare.

E semnificativ faptul că la originile chiar ale partidului liberal se desemnează în sinul său două direcții deosebite: una îndreptată către egalizarea politică, reprezentată prin ciocii din Moldova, alta, cu reprezentanți sporadici în ambele țări, mai mulți în Muntenia decât în Moldova, tinzând la ridicarea socială a țărănimii. Aceste două direcții se vor încrucișa ades; se vor încălca uneori una în dauna celeilalte; dar în total se poate zice că direcția politică va triumfa, și nu cea socială.

*

În urma convenției dela Akerman din Octombrie 1826, Rusia devenea adevăratul suzeran al țărilor române, și consulii intervineau în toate afacerile interne ale țării. De nevoie, boerii se apropiu din ce în ce mai mult de Ruși și țărani chiar, care-și aminteau jafurile Turcilor la 1821, păreau înclinați către dinșii. Numai ocupația rusească începută odată cu războiul din 1828, cu tot cortejul ei de suferinți modifică aceste sentimente.

Încă prin convenția dela Akerman se hotărîse reforma așezămintelor țării, dar comisiunea alcătuită atunci se ocupase mai mult cu uneltirile împotriva Domnului, căci, cum reese din corespondența diplomatică a timpului, boerii nu voiau să schimbe nimic din starea lucrurilor în ființă. Îndată ce Rușii ocupară principatele, ei se apucară de reforme legislative, rînduind alte comisii de boeri (în Muntenia: Gr. Băleanu, Gh. Filipescu, Șt. Bălăceanu, Al. Villara cu B. Stirbey ca secretar, iar în Moldova: Cost. Pașcanu, M. Sturza, C. Conake, lord. Calargiu cu Gh. Asaki ca secretar). Ambele comisii trebuiau să lucreze la București sub presidenția consilierului de stat rus Minjiaki. Ele începură prin întocmirea organizării politice hotărîte la Petersburg și pe care comisii trebuiau să și-o însușească pe de-a întregul.

Chiar dela începutul deschiderii adunării muntene în Noiembrie 1831 se ridicară protestări împotriva prezidării comisiei de întocmire a Regulamentului organic de către un dregător rus, protestări care veneau din partea boerilor patrioți și al căror ecou se făcu Văcărescu. Îmediat el fu dat afară din adunare și surgunit.

În timpul cînd lucrau comisiile în București se iviră în țările românești păreri deosebite asupra organizării, unele sprijinind idei mai liberale în felul cărvunărilor dela 1822. Kisseleff, temîndu-se ca asemenea apucături să nu tulbure lucrările Regulamentului, chemă la București pe citeva din căpitieniile frămîntării, ținîndu-le sub supravegherea poliției pînă la săvîrșirea lucrării comisiilor. Rapoartele consulare vorbesc despre nemulțumirea care domnea în sinul micii boerimi, a negustorilor, a preoților, a micilor proprietari, mai ales din cauza dărilor la care se așteptau să fie impuși prin noua legislație. Țărani se răscoalaseră în mai multe județe din cauza măsurilor de recrutare luate de Kisseleff. Ei arătau că boerii le-ar fi adus această pacos-

te pe cap, de oarece in Basarabia, care era sub Ruși, recruta-rea nu ar exista. Un simptom caracteristic pentru sentimentele țărănilor e faptul că ei cereau să știe sub cine rămâne țara: sub Ruși sau sub Turci, căci sub boeri nu voesc nici într'un chip să mai rămână.

Dacă nu se poate tăgădui că din punct de vedere adminis-trativ Regulamentul organic conține măsuri salutare, din punctul de vedere economico-social și acel al raporturilor dintre clase, această legiuire consfințește raporturile abuzive, care se introdu-seră in viața poporului, ba chiar le ascute și le înrăutățește. Dă-rile indirecte pe care boerii le plăteau odinioară sînt cu totul des-ființate, birul îl plătesc numai țărăanii, și in zădar încercase Kis-seleff să introducă o dare funciară pe moșiile boerești. Dregători-ile publice, rangurile militare, reprezentafia țării rămneau mo-nopolul exclusiv al boerimii. Zilele de boeresc ale țărănului sînt sporite, pectnd locul lui de hrană e redus aproape la jumătate!

Kisseleff apăruse fără succes drepturile țărănilor. Dispozi-țiile Regulamentului, fiind redactate numai de boeri, nu puteau a-vea in vedere decit interesul exclusiv al proprietății. Și desigur numai din cauza armatelor rusești, care ocupau Principatele, ță-ranii au suferit in liniște această despotare.

„Rusia căutase prin legiuirea întocmită de ea in țările ro-mine să cîștige in favoarea ei clasa boercască, jertfindu-i cu to-tul pe țărăani. Dacă ea izbuti, pentru mare parte din boerime, a o atrage in apele ei, cugetele mai alese din această clasă nu se lăsară ademenite de interesul personal, pentru a jertfi cu totul pe acel al întregului din care făceau parte. Dar Regulamentul avu mai ales un mare efect asupra ideilor egalitare și liberale, prin ascuțirea tocmai a regimului privilegiului, care-și însipse mai adînc pironul in sufletul poporului român. De aceea se ex-plică nemulțumirea întregii clase apăsate cu această nedreaptă legiuire și deci îndreptarea ei impotriva Rusiei, care o impusese, și a privilegiaților, care se foloseau de dinsa. Și dacă masele neculte nu puteau decit să sufere mai ascuțit boldul nedreptății și să ridice numai spre izbăvire minile cătră cer, partea aleasă a boerimii române, cea hrănită cu idei liberale și egalitare, a-jutată de acele elemente din popor, care se innălțaseră cătră sferele mai superioare, prin cultivarea inteligenței, ridicară gla-sul și chiar brațul atunci cind li se ivi prilejul potrivit, tirînd in șivoiul croit de ele și masele adînci și inconștiente ale po-porului.“

In timpul domniilor lui Alexandru Ghica și Bibescu in Muntenia și Mihai Sturza in Moldova, între 1834 și 1849, se pe-trec două serii de fapte care întăresc tot mai mult alcătuirea par-tidelor politice. „Prima serie e dată de tendința ambelor ramuri de a se emancipa de sub înăbușitoarea epitropie rusească. Pe-

cind însă grupul conservator al partidului național dorea menținerea, ba chiar ascuțirea Regulamentului organic, care-i asigura așa mănoase privilegii, elementele liberale doreau mintuirea poporului român de regimul privelegiului și îndrumarea lui spre o viață de libertate și egalitate. Dar ambele ramuri tindeau la emanciparea de sub tutela rusească. Aceste două mișcări, cind merg mină în mină, cind se încrucișează, și cu toate că ambele contribuie la înălțarea conștiinței poporului, totuși ele sînt uneori reprezentate prin personalități, care sînt în luptă între ele. Ceia ce unește toate sufletele românești în avîntul lor către emancipare este tendința națională; ceia ce le dezbină este aceea după libertate și egalitate. Așa, se întilnesc boeri, care ridicau sus steagul demnității naționale, căutînd să scuture jugul străin și să lumineze înaintea neamului prin învățături; dar care nu voiau să audă de libertăți lăuntrice și mai ales nu voiau să li se pomenască despre egalizarea claselor sociale. Sînt alți boeri și încă nume mari ale poporului, care și ei inflăcăriți de dorința de emancipare se pun și în fruntea mișcării liberale și egalitare. Între elementele ridicate prin lumină din poporul de jos, dacă unii, prin interesele lor personale, sînt alipiți de boerii retrograzi, cei mai mulți sînt firește partizani ai naționalității, libertății și egalității întrunite“.

În timpul Domniei lui Al. Ghica, lupta dusă în sinul adunării de boerii conduși de Ioan Cimpineanu, adresa lor de protestare din 1837 împotriva introducerii în Regulament a articolului adițional fraudulos, care împiedeca orice încercare de legiuire neatîrnată a țării române, distrugîndu-le autonomia, e al doilea act de opoziție a partidului național împotriva Rușilor, act îndrăzneț prin consecințele la care se expuneau acei care îl îndepliniseră și care arată că vîntul veacului de redesteptare națională începuse a sufla în cugetele boerilor. Articolele din Regulament, privitoare la învățămîntul în limba națională, sînt desigur datorite boerilor care alcătuiseră Regulamentul.

Aceiași oameni, care au luat măsuri apăsătoare în privința țărănilor, au sprijinit primii pași ai dezvoltării învățămîntului românesc. Și tot lor se datorește și inserarea în Regulament a ideii identificării legislației ambelor țări, o idee pregătitoare a Unirii.

Simptome ale unei apropieri a minților peste hotarele nașterii și ale claselor sociale încep a se manifesta în această epocă. Apropierea dintre marele boer Dinicu Golescu și omul din popor Eliade pentru scopuri culturale, scrisorile fiilor de boeri din Paris către acesta cu prilejul apariției Curierului la 1 Mart 1829, laudele, pe care fiul de boer Brăiloi le aduce bursierului C. Poenaru, pot fi interpretate ca primele semne ale unui început de democratizare a societății românești.

Scrisorile din străinătate ale lui Eufrosin Poteca, acele ale fiilor de boeri Brăiloi și C. Filipescu, ne arată că nu numai idei privitoare la dezvoltarea națională, dar și idei de prefacere socială ca: îmbunătățirea stării țărănilor, desrobirea Țiganilor, egalizarea

împozitelor, umblau prin capetele generației dela 1831—1842. Toți deplin alcătuit nu exista pe atunci decît un singur partid, acel național. Din sinul său porneau toate mișcările îndreptate împotriva Rușilor, precum și creațiile pentru întărirea vieții rominești. In partidul național trăesc elementele cele mai deosebite din punct de vedere al ideilor liberale și egalitare. Deși nu se încheagă încă într'o alcătuire de partid politic, aceste elemente, adunate de sus și mai ales din jos, sporesc fără de încetare.

In timpul Domniei lui Bibescu, partidul național își manifestă cu putere sentimentele sale antiruse în chestia concesiilor minelor către compania Trandafilov. Unele măsuri luate de Bibescu: desființarea vămilor între Moldova și Muntenia la 1843, lupta dusă împotriva călugărilor greci, au desigur un caracter național.

Altele: ca aplicarea prescripțiilor Regulamentului organic, după care pot fi aleși ca deputați ai ținuturilor numai boerii ce-și au reședința în locul de alegere, ceia ce folosea boerimii mici, sau desrobirea Țiganilor aparținind autorităților publice, pot fi considerate ca măsuri liberale.

Desființarea învățămîntului românesc superior și prefacerea școlii dela Sf. Sava într'un colegiu francez, măsură luată de Domnitor la 1847, cași acea analoagă din Moldova sub presiunea Rusiei, lovește adînc sentimentul național. Nemulțumirea împotriva Rusiei și a Regulamentului impus de dînsa crește mereu mai ales în straturile de jos ale societății, pregătind spiritele către o mișcare violentă împotriva regimului, mișcare care sub influența evenimentelor din Apus, în curînd, trebuia să izbucnească.

In Moldova, in timpul Domniei lui Mihai Sturza, opoziția pe care i-o fac unii boeri nu are un caracter național sau politic, ci unul personal și interesat. Mult mai semnificativă, fără îndoială, e însă o mișcare pornită din straturile inferioare, conjurația confederativă a comisului Leonte Radu, descoperită de ocîrmuire la 1839. Din hîrțile găsite asupra comisului se pot vedea ideile conducătoare ale complotului. Printr'o revoltă armată el urmărea nu înlocuirea Regulamentului, ci modificarea lui, în sensul unei autonomii sub suzeranitatea Turciei, înlăturarea amestecului direct al Rușilor, înlocuirea protectoratului rusesc cu acel al Puterilor europene: Anglia, Franța, Austria, introducerea unei dinastii străine în scaunul Moldovei și înjghebarea unui început de confederație a statelor dunărene: Moldova, Muntenia și Serbia. Ca schimbări lăuntrice: înlăturarea lui Mihail Sturza, care e comparat cu Neron și Caligula, și slăbirea aristocrației mari, „dela Vel Șatrar până la Vel Logofăt să fie boer și boer, alcătuint generalnicul seim în care după mulțimea glasurilor să se aleagă 32 deputați“. După 17 ani, vedem reînnoindu-se aici cererile boerimii mici din constituția dela 1822, fapt care ne dovedește că ideile de atunci în privința organizării lăuntrice nu pieriseră, ci se retrăseseră

innăuntru minților. Cași constituția proiectată la 1822, conjurația tindea la mărginirea privilegiilor politice ale protipendadei, la întinderea unei egalități politice în boerimea mică, așa ca glasul unui Șatrar să fie egal cu acel al unui Logofăt mare. Intinderea drepturilor era însă mărginită numai între boeri, și poporul era cu desăvârșire exclus dela ele. - Cei 80 de membri ai conjurației sînt cei mai mulți din boerimea mică, se găsesc însă printre ei și cîțiva boeri mari și unele nume care aparțin poporului de jos. Poate că acestora li se promisese cinuri de boerie, de cătră boerimea mică, care voia să-și îngroașe rindurile. In ce privește reformele lăuntrice, mai găsim in această conjurație citeva puncte nouă: împărțirea țării pe deasupra județelor în cantoane sau gubernii, alcătuite fiecare din 4 județe. La tribunalele ținutale se adaugă încă doi membri aleși, unul din partea treptelor (răzeșilor) și unul din partea țaranilor, iar pe lingă ispravnici cite 4 comisari, 2 dintre boeri, unul dintre răzeși, unul dintre țarani. Inoire însemnată, fiindcă e prima cerere de primire și a oamenilor din popor în dregătoriile statului. Proiectul mai cerea izgonirea egumenilor greci, secularizarea averilor mănăstirești, desființarea cenzurii. In privința țaranilor proiectul din 1839 nu conține decit îndrumări de îmbunătățire cu totul slabe, ba chiar îngrădește strămutarea liberă a locuitorilor. Cei ce-l alcătuiseră nu erau plecați cătră poporul de jos.

Conjurația lui Leonte Radu nu reușise și istețul comis fusese izgonit în Basarabia. Ideile liberale însă se răsplineau odată cu propășirea culturii, care între anii 1830 și 1839 incepușe să se desvolte în păturile orașănești. Domnul și boerii înființînd școli nu puteau prevedea că ele vor dezlănțui ideile răsturnătoare. Curentul ce rîpea atunci viața romînească era ca toate curentele istorice mai puternic decit voințile individuale. Și era firesc lucru ca mințile tinere, care primeau pentru întăia oară lumină, să înțeleagă că pentru a ridica țara din starea de intuneric și decădere in care se afla, se cerea o întreagă prefacere a vieții publice și sociale. E greu de lămurit dacā in această epocă mișcarea cătră egalitate se mărginea tot numai in sinul boerimii, sau se găseau și cugete care depășeau acest cerc, intinzînd cererile lor de dreptate și de egalitate la toată suflarea moldovenească. Desigur însă că partidul național din 1822 se îngroșea mereu cu elemente liberale.

De pe la 1838, Rusia incepe a simți de unde venea primejdia și a lovi in întreprinderile moldovenești de desvoltare națională. Intefit de consulul rus, guvernul retrage subvenția ce o acorda conservatorului, și faimoasa cuvintare din 1843, in care Mihail Kogălniceanu vorbește „impotriva aristocrației neștiutoare, care ține înlanțuit un popor de două milioane de suflete, întrebuițînd izvoarele de inavuțire publică numai in folosul unor familii privilegiate“, aduce suprimarea cursului său dela Academia Mihăileană și in curind inchiderea „Propășirii“. Sub imboldul

rusesc, mai mulți boeri ceruseră în același an desființarea cursului superior dela Academie.

Revoluția agrară din Galiția, îndreptată împotriva nobilimii, îndeamnă pe boeri la 1846 să taie izvorul de unde se adăpa mintea claselor de jos. Fii boerilor (stipendiștii), care rămneau mai totdeauna în urma bursierilor săraci (alumnii), părăsiseră mai toți școala unde cea mai mare parte din elevi aparțineau clasei de jos. Boerii punându-și copiii în pensionate sau trimițându-i în țări străine, găsiră că școala română era de prisos, întrucât le crea numai o concurență periculoasă în privința ocupării posturilor publice și era și un izvor de idei răsturnătoare a stării fericite în care se aflau. Internatul fu desființat în 1846, cursul superior fu suprimat și înlocuit cu materii predate în limba franceză, germană și rusească în 1847. Adresa Domnului către obșteașca adunare motiva astfel suprimarea învățământului superior românesc: „Limba românească nu ar fi înzestrată cu cărți trebuincioase pentru învățături înalte. Dregătoriile publice nu ar putea fi încredințate decît la oameni cu oarecare stare. Dacă s'ar da tot acea învățatură treptelor societății, care se găsesc în împrejurări deosebite, ar fi tot așa precum de a supune la una și aceeași hrană deosebite soiuri de viețuți”. Malgouverné, directorul noului colegiu francez, explica astfel măsura guvernului: „Prin încercarea de a se ridica prea repede clasele de jos prin învățături s'a proiectat o prea grabnică și prea omogenă amestecătură a două clase de oameni, din care una se simțea prea puțin dispusă a se înfrăți cu cealaltă. Posturile politice și administrative trebuiau să rămână privilegiile aristocrației”. Dacă Costache Negruzzi căuta să acopere lovitură dată învățământului național prin argumentul cunoscut că în limba română lipseau cărțile dacă nu și profesorii, următoarele cuvinte ale lui Constantin Conake: „Adevăratul început de civilizație ar fi a se învăța norodul catechismul, cum trebuie să îngrijească pămîntul, iar starea deasupra a norodului, acea boerească, să învețe cum trebuie să judece și să ocîrmuiască pe norod”, — exprimau desigur în această chestie adevăratele sentimente ale boerimii.

Ea înțelese că dezvoltarea minții poporului de jos o amenința cu scoaterea ei din pozițiile privilegiate și întinse mîna spre apărare. Pentru Domn, cași pentru dînsa, dezvoltarea învățămîntului și a cugetării naționale apărău ca o mare primejdie socială. Mihail Sturza se văzu nevoit să jertfească visurile culturale ale tinereții sale realității politice. Spiritul rău, ce se încuibase în ambele țări romîne, provenea din zămislirea ideilor în mintea poporului; din lățirea și adîncirea învățăturilor. Învățămîntul superior românesc trebuia dar lovit, și un învățămînt francez, sub supravegherea și controlul zelos al agenților ruși, trebuia să-l înlocuiască. Într'un grad mult mai mare decît Bibescu, Mihail Sturza se identificase cu sistemul rusesc și de aceea mișcarea revoluționară va fi îndreptată împotriva persoanei lui.

Curentul democratic, format in prima jumătate a secolului al XIX, apăru la lumina zilei trecind in lumea faptelor, in timpul revoluției dela 1848.

In Moldova această mișcare, prin tendințele ei, era dela început condamnată. Pornită numai din sinul clasei boeresti, ea era îndreptată in primul rind impotriva Domnitorului și nu tindea la înlăturarea Regulamentului organic. Cererile ei: dizolvarea adunării, desființarea cenzurii, etc., nu puteau găsi un ecou in sinul masei orășenești sau a țaranilor, pe care numai desființarea privilegiilor și oborirea clăcii i-ar fi putut mișca. Tirziu numai, după ce mișcarea fusese înăbușită și armatele rusești ocupaseră Moldova, in manifestul său dela Cernăuți, Mihail Kogălniceanu formulă in chip luminos aceste revendicări democratice.

In Muntenia însă lucrurile s'au petrecut cu totul altfel. Acolo mișcarea nu era îndreptată impotriva Domnitorului, ci impotriva Regulamentului. In aprinsa proclamație dela Islaz, in rugăciunea lui Popa Șapcă: — „Izbăvește, Doamne, și mintue pe tot omul care suferă; ridică și însuflețește pe acest popor care moare ca să facă să trăiască pe asupritorii lui. Scapă-l de abuzul clăcii, de ticăloasă iobăgie, de podvoada drumurilor și a șoselelor, de acele munci ale faraonilor“ — răsare gindirea ce stăpînește întreaga mișcare: alături de desființarea privilegiilor, rezolvirea mării chestii țărănești.

Din ce elemente sociale era compus partidul revoluționar? In fruntea lui găsim nume, care aparțin mării boerimi (șapte familii: Goleșcu, Crețulescu, Cimpineanu, Filipescu, Ghica, Bălăceanu, Grădișteanu au luat parte la această mișcare, dar nu prin toți membrii lor), nume care aparțin micii boerimi (frații Brătieni, Magheru, Pleșoianu, etc.), altele din poporul de jos (Eliad, Tell, Bălceștii, etc.) sau din negustorime. Un avânt puternic pe care simțirea rominească nu-l cunoscuse încă, însuflețea toate aceste categorii sociale in lupta lor impotriva asupririi și a privilegiilor. „Cit entuziasm nu înflăcără atunci inimile ce credeau că in această lume dreptatea și ideile generoase trebuiau să iasă învingătoare“. Acest entuziasm e vizibil in stilul cald și răsunător, in care sînt redactate toate actele timpului: proclamațiile guvernului, apelurile ziarelor revoluționare, rapoartele oficiale, scrisorile private, textele cuvîntărilor, declarațiile de alipire către mișcare, trimise de către cetățenii din diferitele orașe ale țării. Cuvintele cele mai calde ale guvernului erau pentru țarani. Comisari de propagandă erau însărcinați să umbe prin sate, să explice poporului însămnătatea noilor așezăminte, și să asigure pe proprietari că pentru împroprietărirea țaranilor aveau să fie despăgubiți din banii mănăstirilor inchinate; pe care statul le va lua in sama lui. E ușor de înțeles că făgăduințele guvernului găseau un ecou puternic in rîndurile țărănimii, care aș-

tepta cu nerăbdare deschiderea adunării, care trebuia să vindece rănilor ei profunde. Reformele anunțate înspăimântau însă boerimea și întreaga clasă a proprietarilor. Oameni ca Emanuel Băleanu, Scarlat Ghica, principele Dimitrie Ghica se plîng de calamitățile ce au căzut asupra țării și se hrănesc cu speranța intervenției Rusiei. Improprietărea țărănilor și desființarea clăcii erau considerate ca înnoirea cea mai primejdioasă a mișcării, și într'un memoriu către Poartă, boerii antirevoluționari vorbeau de focarul de revoluție comunistă, care, aprins în țară, va înghiți tot.

Mulți boeri se refugiase ca în vremile vechi la Brașov, de unde împreună cu cei rămași în țară urzeau comploturi împotriva guvernului provizor, dorind ocupația rusească, care trebuia să restabilească vechile privilegii. Cum se stabilește în chip neîndoios din instrucția procesului lor de înaltă trădare, încercarea făcută de colonelii Odobescu și Solomon la 19 Iunie pentru răsturnarea guvernului revoluționar era pornită din rindurile proprietarilor și făcută sub unelțirile Rusiei. Printr'o purtare nedemnă și plină de duplicitate, Mitropolitul Neofit, prezidentul comitetului provizor, corespundea în taină cu consulul rus Kotzebue, înștiințându-l de toate hotărârile comitetului și tunind cași boerii împotriva „revoluției comuniste care proclama ruina familiei și a proprietății, revoluție unelțită de o bandă de nebuni care au pus mina pe ocîrmuire”. Însărcinat de el, bătrînul ban Filipescu făcea în numele boerimii o umilțită plingere către țar, prin care cerea ocuparea Munteniei de către oștile imperiale. Și cînd aceste oști împreună cu cele turcești au venit în țară, după cum reese din relațiile timpului, capii reacționarilor au sărbătorit aceeaș venire!

Făță de marile Puteri, față de Turcia, care în definitiv trebuia să decidă și a decis, soarta revoluției rominești, atitudinea întregului partid revoluționar nu era unitară. Pecînd unii țineau la cultivarea Turcilor chiar cu prețul jertfirii vredniciei țării, alții căutau scăparea în mișcări mai violente. În criticile pe care Rusia le aducea către Turcia împotriva revoluției rominești, ea arăta că planul viitor al Valahilor ar fi restatornicirea regatului daco-romîn din Valahia, Moldova, Bucovina, Transilvania și Basarabia.

Scrisori din acea epocă ne arată, în adevăr, că în acel timp tulbure și însierbîntat, în care cele mai îndrăznețe năzuinți naționale păreau realizabile, oameni ca Bălcescu, Rosetti, Ion Ghica, Brătianu nutrise visul de a clădi unitatea națională, lupțînd în același timp împotriva Turciei, Austriei și Rusiei. Eliade și partizanii lui nu împărțaseau aceste visuri și erau pentru supunerea absolută față de Turcia. Divergența aceasta de păreri între cele două grupări revoluționare explică invinuirile și ponegrerile mutuale pe care și le-au adus totdeauna unii altora.

După d. Xenopol, nici una din aceste grupări nu avea dreptate, pentru că și uneia și alteia îi lipsea puterea, și în revolu-

ție, — „mișcarea ce caută a restabili dreptatea socială prin puterea brutală, — lipsa acesteia din urmă trebuie să ducă numai, decît la peirea scopurilor celor mai nobile, indiferent de combinațiile mentale puse în lucrare pentru a asigura izbînda“.

Pentru a realiza ideile lor, capii revoluției romîne trebuiau să se rezeme pe puterea brațelor, lucru de care n'au dispus niciodată.

Revoluția dela 48 în Muntenia a avut mai ales un caracter social și rostul său era concentrat în primul rînd în chestia țărănească. Guvernul provizor hotărîse, poate după modelul Franței, ca această chestie covîrșitoare să fie desbătută într'o comisie a proprietății, alcătuită din alțiia delegați de țărani și de proprietari cîte județe erau în Muntenia.

Desbaterile care au avut loc în sinul comisiei dezvălesc în deajuns antagonismul de clasă, energia și căldura cu care reprezentanții țărănimii își aparau drepturile, intransigența și egoismul proprietarilor, în rîndurile cărora face excepție sufletul generos al unui Ceaușescu. Ele nu dădură însă nici un rezultat practic. După 6 sedinți, deputații proprietarilor veneau înadins în număr foarte mic pentru a împiedeca încheeri valabile, și față de încordarea care se ivise între proprietari și țărani, pentru a evita poate o ciocnire, guvernul suspendă lucrările comisiei. Rezultatele ei erau dinnainte condamnate și o soluție frățescă dorită de guvern fusese un vis irealizabil.

„Numai unor utopiști le venise gîndul că o judecată se poate rosti de ineseși părțile implicate și că dreptatea va învinge fără să fie impusă“.

Revoluția romînească ce fusese înabușită ca mișcare fizică sub loviturile Rusiei, care sprijinise interesele reacționarilor identice cu propriile sale interese, a avut un puternic efect asupra minților, în care a făcut să incolțească idei și păreri nouă. Cum scria Hippolyte Desprez : „Dacă revoluția valahă e biruită, spiritul ce a însușețit-o nu a căzut odată cu dînsa“. Acest spirit s'a manifestat în sfera politică prin închegarea unui mare partid liberal, căci revoluția dela 48 a îndreptat viața romînească spre orizonturi nouă; în afară, spre combaterea apăsării rusești și descătușarea cugetării naționale; înăuntru, spre înlocuirea sistemului nedreptății și privilegiului cu ideile de libertate, egalitate, dreptate, patronate de cugetarea modernă, precum și spre închegarea statului român într'o formă mai cuprinzătoare. Dintre ideile de reformă lăuntrică desbătute, cea mai însemnată era desigur ridicarea chestiei țărănești, problemă care depășea cu mult pe cea liberală și egalitară, și era strîns legată cu întreaga viață a poporului. Această împrejurare a înriurit mentalitatea partidului conservator. Și el fusese apărătorul naționalității romîne în afară și el luptase pentru restatornicirea Domniilor pămîntene, pentru desvoltarea învățămîntului național, pentru redobîndirea averilor mănăstirești. Dar îndată ce poziția lui privilegiată fu amenințată, partidul conservator jertfi naționalismul pe

altarul intereselor sale de clasă. El se întâlnește în năzuințele sale cu Rusia și niciodată legătura dintre ea și clasa noastră privilegiată n'a apărut mai clar.

Partidul conservator dădu deci înapoi pe calea națională pentru a-și apăra poziția lui privilegiată; pe când partidul liberal, pentru a-și realiza pe deplin programul, trebuia să devie apărătorul totodată și al libertății și al naționalității.

„De câte ori interesele naționale nu vor veni în dezbinare cu acele de clasă, vom găsi partidul național reintregit, luptând pentru înălțarea neamului și el va căuta să-și ocrotească situația lui privilegiată numai atunci când avântul național va amenința această situație, până când la sfârșit, rătăcit de virtutea civilizației moderne și partidul conservator va trebui să intre în apele ei, prefăcându-și firea după noile concepții și noile curente ale vieții politice“.

(Sfârșitul în nr. viitor)

Octav Botez

La o manevră

Cele două regimente de infanterie făcuseră un marș de două zile; în zori se dăduse o luptă; și aveau acum două zile de odihnă. Pe ulițele Vidrei furnicau în toate părțile soldați. În băcăturile circiumilor ferbeau fierurile, și roatele flăcăilor păreau niște virteje negre 'n norii de pulbere. Supt umbrarele largi, oșterii ciocneau și rideau cu hohote mari, cu chipiurile pe ceață, cu fețele aprinse.

Prin ogrăzi ardeau focuri, ca 'n poveste, sub cazane uriașe. Citeodată, tresărea de undeva un glas tăios de trimbiță ori un nechezat puternic. Un locotenent, subțirel, c'oleacă de mustecioară neagră, cu părul negru, creț-mărunt și luciu ca o blăniță de miel de astrahan, făcu, izbind cu pumnul în masă:

„Ah, monșer, mă plictisesc oribil... M'am săturat, sapristi, până 'n gît de manevre...”

Și, sunindu-și dîrjtele, adăugă hotărît:

„Știi ce, mă băcți, eu mă duc să-l rog pe colonel să-mi dea voe s'o șterg pînă mine dimineață la București... Parole d'honneur, că mă duc; știi, bre, că eu nu glumesc...”

Locotenentul Racoviță sări sprinten în picioare, în hohotele de ris ale oșterilor, și trăgîndu-și chipiul pe-o sprinceană, își încheie un nasture dela piept, își trase cu amîndouă minile tunica în jos, scoțîndu-și pieptul înaintea; și s'apropie de masa colonelului legăndu-și mijlocul subțirel, ca strîns în corset, și bălîndu-și încetinel, cu cravașa cu mînerul de aur, carimbii cizmelor de lac. Se opri scurt în fața colonelului și salutînd c' un zîmbet, își sună pîntenii:

„O rugăminte, domnule colonel.

— Să te-aud, dragă Racoviță, făcu colonelul, spune, să vedem ce parascovenie o să-mi mai ceri.

— Un lucru foarte mic, domnule colonel... Cred că nu o să mă refuzați... mă plictisesc oribil: dați-mi voe să mă răpăd pînă la București; plec cu trenul dela ameză și mine la 10-sint înapoi.

— Ei, da știi că ai haz, dragoste... Auziți, mă rog, domnilor, zise colonelul cătră cei dimprejurul mesei: un maior și doi căpitani.

— Zău, domnule colonel, dați-mi voe; m'am plictisit oribil: dezertez, mă sinucid, domnule colonel, dacă nu-mi dați voe...

— Mă, băete, nu ți-e bine; ai mâncat mătrăgună? Ce vrei să faci la București?

— Vrau să mă duc la Café-chantant... De două săptămîni nu mi-a călcat piciorul la „Imperial“ și la „Chat-Noir“... Asta nu mi s'a mai întîmplat niciodată...

Colonelul, maiorul, căpitanii rideau răsturnați pe scaune.

Colonelul zise:

„Ei, poftim, uitați-vă pentru ce impușcă 'n lună a strîns bietul băbacă-su milionul... Ai noroc că te știu de cînd erai, i-a așa, un plod; că, Doamne, ce mi te-ași mai trimite, măi băete, la închisoare, să te răcorești...”

— Zău, domnule colonel, fie-ți milă de tinerețele mele...

— Ia ascultă, măi spînzuratule, fă stînga 'n pre; nu-ți dau drumul, măcar să plesnești... Vrai Café-chantant, du-te la Café-chantant aici, în Vidra...

— Prea bine, am înțeles... Am onoare a vă saluta, domnule colonel...“ răspunse înfept locotenentul; și răsucindu-se scurt pe călcie, se duse la masa lui, mușcîndu-și buza de jos și plesnindu-și mai tare carimbii de lac cu cravașa. Tovarășii îl primiră rîzînd c'o poită nespusă:

„Ei, cum e vestea, logofete? Il întrebă căpitanul dela aceeași masă, un căpitan de moda veche, cu părul alb colilie; cum e vestea, logofete: fin ori pae?”

— Ia lasă-mă, domnule căpitan: nu-s cal să cer fin ori pae, făcu locotenentul înertîndu-și sprîncenele, și se trînti pe scaun mușcîndu-și iar buza; și începu a bate darabana cu degetele 'n masă, în risetele ofițerilor, care se potoleau o clipă și zbuceau iar.

După un răstimp de tăcere, zise plin de năduf:

„Auziți, ce zice colonelul? Zice că să mă duc la Café-chantant aici...”

Ferbea de necaz, fiindcă colonelul, care, cum spunea, îl cunoștea de cînd era de-o șchioapă și era într'adevăr prieten bun cu bătrînul Racovița, — îi intra, de obicei, în toate voile.

Ș'odată făcu tresărînd și izbînd cu pumnul în masă:

„Ei bine, să știți c'o să mă duc la Café-chantant aici, în sat... Mi-a dat ordin, dragii mei, colonelul să mă duc la Café-chantant aici, al dracului să fiu dacă nu m'oiu duce...”

— Ce spui, logofete, făcea căpitanul rîzînd cu lacrimi; ce vorbești, bre omule... Ai poate, ferbințeală la cap?

— Sapristi, îți vedea, murmură locotenentul izbînd cu cravașa în masă; și sărînd de pe scaun, ca la un semnal de alarmă, eși grăbit printre mese și se mistui repede printre soldați.

Mergea zorit, învîrtîndu-și între degete cravașa, călînd cu ochii în dreapta și 'n stînga și întrebînd:

„Mă, băeți, n'ați văzut careva pe sergentul-major Iușcă? Mă, sergent-major Iușcă, unde naiba te ai vîrit, mă?”

— Domnule sergent-major Iușcă, vă poștește domn' locotenent Racoviță, strigă un soldat din imbulzeală.

— Poronciți, răcni un băeat prizărit, cu galoanele pînă la umăr, cu niște ochi de viezure; și, strecurîndu-se ca o zvir-lugă printre soldați, se opri la doi pași, smirna, cu mîna la capelă; poronciți, domnule locotenent.

— Ia fă-te-incoa', Iușcă dragă... Cărați-vă de-aici, măi băeți... Ascultă, mă, ești tu băet vrednic să-mi faci o treabă? Uite ce, bre, vreau să te trimit la București, — da să nu aște pasere măiastră...

— Prea bine, am înțeles, domnule locotenent.

— Știi tu, bre Iușcă, pe unde sînt cafenelele unde cîntă fete? Ai fost vr'odată?

— Fost, să trăiți, răspunde sergentul-major Iușcă, arătîndu-și dinții; la ce să zic că n'am fost: știți, dă, ca 'n militărie, domnule locotenent.

— Ai să poți tu, bre, să te repezi pînă la București; și diseară să-mi fii înapoi, cu vr'o cinci-sase santeze; da, știi, să le-alegi pe sprinceană, să-i placă și lui domnu' colonel.

— La ce să nu pot, domnule locotenent; dacă dați d-voastră ordin să aduc, — aduc...

— Pleci cu trenul dela ameză, și la ceasurile nouă seara ești înapoi... Ne-am înțeles?... Stai, să-ți dau bani...

Și deschindu-se la piept, își scoase portofoliul de piele roșie, cu marginile lăcitate în argint, și trăgînd, cu două degete, un teanc de hirtii, i le puse în mîna:

— Faci rost și de ceva șampanie, ıere negre, — știi, la repezeală... Te duci la „Imperial“ și-i spui Grăcului că te-am trimis eu; să facă ce-o ști, să le scoată din pămînt, din iarbă verde, ori să nu-l mai găsească cînd m'oiu întoarce în București; să se ducă dracului, să-și ia lumea 'n cap... M-ai înțeles? Fetele să vie cu costumele, cu tot tacimul; ai auzit? Haidi, mișcă... Ai plecat? Mă, da ca pămîntul să taci... Pasere măiastră să nu...

— Prea bine, să tră...

— Sînta 'mprejur, pas gimnastic, — marș...

Toată ziua locotenentul Racoviță n'a avut astîmpăr; s'a frămîntat ca pe jăratec. Se ivea, din cînd în cînd, o clipă, spunea ceva tainic unor soldați; și soldații porneau într'un suflet și se făceau nevăzuți în furnicarul ulișilor. Și dinsul se strecura pe-o ușă dosnică într'o odaie a hanului din marginea satului, unde se auzeau bocănituri infundate, hurueli. Din cînd în cînd, un soldat intra, ferindu-se, c'o scîndură, c'o masă ori c'un scaun; și ușa se închidea repede.

Seara, la popotă, locotenentului Racoviță îi scinteau ochii în cap și era foarte limbut. Acuș-acuș, scotea ceasornicul și nu mai avea astîmpăr; sta ca pe spini. Și, după ce mai dădu peste cap cîteva pahare de vin, spuse:

„Măi băeți, mie regimentul ar trebui să-mi facă o statuie

„În satul ăsta... Eu am să vă aduc binefacerile civilizației în întunericul satului ăsta mizerabil...”

Și iar scoase ceasornicul. Apoi începu a murmura, după fanfară, legănându-și capu 'n fact, la dreapta și la stînga. Într'un tîrziu, tresări, trase cu urechea spre stație, se uită repede la ceas, și se strecură ca o pisică, fără să bage nimeni de samă; trecu pe lingă licăririle de flăcări ale fanfarei, și peri în întunericul adînc.

Începuse se burnițeze ca prin sită. Locotenentul merse la întimplare pe hudițele înguste, și se pomeni repede în marginea satului. Se uită în toate părțile să vadă stația, și zări, nu departe, clipind o lumină roșie și alta verde; și, deodată, ca un chiot de bucurie, izbucni în noapte șuerul mașinii. Locotenentului îi veni să strige: „ura”. Trenul fulgeră întunericul, ca o goană fantastică de ferestre luminate, umplînd întinderile de larmă; și locotenentul Racoviță o luă la fugă spre stație. De departe, îl zări pe sergentul-major Iușcă sărînd sprinten din tren și ajutîndu-le cîntărețelor să se coboare.

„Una, două, trei, patru, cînei, șase, le numără locotenentul cu glas tare, și strigă înălțînd amîndouă minile: Bravo, Iușcă, vin să te sărut”.

Și din citeva sărituri fu în stație.

„Trăiți, domnule locotenent, făcu sergentul-major ducînd scurt mina la capetă și lovîndu-și călciele; adăugă apoi într'o răsuflare, în risetele fetelor: Semiplutonul se află în bună stare, ș'asteaptă ordinele d-voastră...”

— Bravo, să trăești și tu, măi Iușcă, strigă locotenentul bătîndu-l pe umăr; să știi, bre, că, pentru dovada asta de vrednicie, am să-l rog pe colonel să te decoreze cu serviciul credincios... Aaa, salve, tu ești, Lulu? și ciupi de gușă o față c'o pălărie mare, de mușchetar, cu niște plete blonde, în zulufi, râtezate de-asupra umerilor. Ah, voici aussi le Grenadier...

— A vos ordres, monsieur le lieutenant... făcu o față înaltă bătînd din călcie și salatănd militărește.

— Aha, uite și Frida, uite și Violeta... de Parma, Miss Goeby... Bravo vouă, o să petrecem minunat...— Aveți ceva, vr'un gemandan, fetelor?

— Avem lada cu costumele, spuse rîzînd Lulu.

— Iușcă, dragoste, vezi, ai tu grijă de bagaj... Domnișoarelor, aici n'avem trăsuri; trebuie să mergem pe jos...“ și sunînd din pinteni ca din niște clopoței, întinse brațele în chip de torți, aplecîndu-se curtenitor înainte; și după ce se anină Lulu și Grenadierul, strigă:

„En avant... A la guerre comme à la guerre...”

Se strecurară cu risete tainice prin ploaia mărunță de toamnă, pe ulițele mărginașe; din cînd în cînd, cite una din fete aluneca și dădea un țipet scurt întinzînd brațele în lături.

Întrară binișor în han, pe ușa de din dos; și sosi îndată și Iușcă cu lăzile.

„Așa, bun! murmură sergentul-major, făcînd cu ochiul soldaților. Nu căscați gura, măi: luați lada asta și duceți-o în odaia din fund... Astelalte lăsați-le aici, în sală... Voi, haidi, cărați-vă... Măi, da să nu carecumva să vă 'mpingă naiba să suflați vr'o vorbă, că vă răsucesc gitul ca la niște pui de găină... Aprindem lămpile, domnule locotenent?”

— Nu încă... Stai să se 'mbrace fetele... Fetelor, uitați-vă, aici e camera voastră de toaletă; treceți și vă 'mbrăcați... Iușcă, suflete...

— Poronciți...

— Icre negre și pnișoare pentru tartine ai luat?

-- Luat, să trăiți.

— Bun, bravo... Cite sticle de șampanie avem?

— Treizeci.

— Minunat... Al tău e serviciul credincios, dragoste... Ia-ți cițiva soldați și fă la iuteală sandvișuri... Avem ghiță?

— Avem, cum nu.

— Puneți repede șampania la ghiță...

Făcu cițiva pași mari, frecîndu-și palmele, și dădu fuga la ușa odăii în care se îmbrăcau fetele:

„Dați-i zor, dați-i zor, fetelor...”

Se întoarse dintr'o săritură/lingă sergentul-major, care începuse a deschide lăzile cu doi soldați:

„Incet-incet, să nu se spargă vr'o sticlă... (Își frecă iar palmele, ridicînd din umere, ca într'o înfiorare de frig). Hm, du-te, mă băete, la Café-chantant aici... Foarte bine, domnule colonel, mă duc la Café-chantant aici... Ha-ha-ha... o să fie, sapristi, ceva strașnic... Dați-i zor, dați-i zor...”

Dela popotă, veneau risetele ofițerilor și țacănitul paharelor; și locotenentul își dete c'o sîrlă chipiul pe ceață și începu a fluera și a juca după fanlară; se înmlădia, se legăna, își suna pintenii, cu stînga 'ntinsă 'n lături, cu dreapta la piept.

În prăvălie, hangiul și cu hangița, umblau forfota în toate părțile, spălau paharele, pregăteau tactmuri, cu zimbete tainice.

Din odaia în care se îmbrăcau fetele se innălță un tril, și hangiul, ca fript, ridică un picior mai cit teigheaua de sus; și prinse a se înmlădia tremurîndu-și genele și trimețînd sărutări în dreapta și în stînga cu minile lui păroase, mari, roșii.

„Gata, strigă cu glas ascuțit o cîntăreață; sintem gata...”

— Aprindeți lămpile, poronci locotenentul, bălînd din palme; și deschideți ferestrele...”

Ușa dela odaia fetelor se deschise de perete, și, în încăperea cea mare a hanului, năvăliră, cu pieptul și brațele goale, ca de marmoră, cele șase cîntărețe, îmbrăcate ca într'o spumă colorată, cu fustele scurte, involte, ca innălțate de o adiere, împrejurul pulpelor goale parcă; săltară ușoare pe scena din fund, pe care o înjghebaseră în jumătate de ceas cițiva soldați; și începură a cînta toate, într'un glas, cu brațele albe în aer.

Soldați, țărani, femei, copii, impresurară într'o clipă hanul,

alergară de pretulindeni ; se imbulzeau, se striveau s'ajungă la ferestrele deschise.

Fanfara tăcu dintr'odată. Ofițerii dela popotă săriră de pe la mese, într'o invălmășală nemaipomenită, impiedicându-se în săbii. Cîțiva ofițeri își flutură chipiurile. Și sublocotenenții, locotenenții, căpitanii prinseră a alerga spre han în zurăitul pintelilor și zingănitul săbiilor ; iar colonelul, cu cîțiva maiori și căpitanii mai bătrîni, se legăna greoi în urmă pe picioarele lencușe, gîfîind, cu fața aprinsă. Cîț ai clipi, se umplu hanul de ofițeri. Un pîlc năvăli strigînd cu fețele roșii :

„Ura-ura-urrraa. Trăiască locotenentul Racoviță... Uraaa... Luați-l pe sus, băeți... Sus cu el, sus cu el...”

Și zeci de brațe se întinseră negre în lumină și-l ridicară ca pe-o pană 'n slavă ; îl purtară pe sus. Un geam se făcu țanduri.

„Destupați sticlele, să curgă șampania...” strigă locotenentul Racoviță, plecîndu-se să nu-și spargă capul de grinzile podului.

— Să vie muzica să cînte afară, strigau zeci de glasuri ; muzica, muzica... Dar să cînte încet, în surdina..

Dopurile dela sticlele de șampanie pocneau sărînd pînă 'n grinzi. Paharele se înălțau, scînteiau, pline cu spumă, parcă.

„La o parte, la o parte, domnilor, izbucni din imbulzeală un glas ; faceți loc, vă rog, domnului colonel ; la o parte...”

Și 'n pragul ușii răsări colonelul cu fața roșie gotcă, cu bărbia revărsată peste guler ; înlemni în prag, cu ochii deschiși mari, cu sprincenele ridicate ; stătu așa cîteva clipe neclintit, mut ; apoi clătîna din cap, se bătu cu palma peste gură și-și făcu cruce.

Locotentul Racoviță se sbătu, sări sprinten jos din brațele celor care-l purtau pe sus ; și luînd un pahar de șampanie, eși zimbînd înaintea colonelului, cu paharul înălțat de-asupra capului, îl întîmpină mlădiindu-și mijlocul subțire ; și cînd fu la doi pași de colonel, se opri scurt, sunîndu-și durițile, și ductînd dreapta la chipiu, cu stînga întinse paharul :

„Am onoare a vă saluta, domnule colonel ; imi dați voie să vă ofer un pahar de șampanie ?

— Bine, ce-ai făcut, bre, ticălosule, măi blăstămatule, măi împuşcă 'n lună ?

— Nu mi-ați dat d-voastră ordin, domnule colonel ; să mă duc la Café-chantant, aici, în sat ? Am executat ordinul d-voastră : ordinele se execută, nu se discută.. Faceți loc, faceți loc, vă rog, să treacă domnul colonel, domnilor...”

Și se dădu grăbit la o parte, cu o tresărare, sunîndu-și pîntenii și înmlădiindu-se înaintea cu eleganță, ca și cum s'ar fi ferit să facă loc unei domnișoare. Colonelul își mușcă buza de jos, și murmură ca pentru sine, clătînd din cap :

„Ce spînzuraaaat, ce spînzurat ; cui Dumnezeu i-ar fi dat prin cap c'o să facă asemenea comedie ? Ți-ți-ți...”

Și colonelul intră înăuntru cu chipiul pe ceafă, cu fața asudată, și prinse a se legăna pe cărarea care se deschise dela

uşă pînă 'n fund, privind cu ochii rotunzi la fetele de pe scenă, perdute într'un nour luminos de fum. Se așeză la o masă de lingă scenă, cu doi maiori, și aprinzîndu-și o havană, se răsturnă pe spătarul scaunului, își lăsă capul alb pe spate și, inchizînd un ochiu, privi fetele cu un obraz încrețit, c'o mustață mai sus, sbîrlită.

Pe scenă cîntau acum două fete: una blondă, mărunțică, cu trupul tinăr ca invăluit într'un fum albastru de țigară, mai subțire împrejurul coapselor trandafirii; gata să se risipească parcă. Cealaltă era înaltă, — era Grenadierul, — cu sinul ca dăltuit într'o marmoră trandafiriu cu vine albastre, cu părul negru, cu ape albastrii ca aripele corbilor la soare. Cîntau cu glasuri trăgănate, pline de lene, în hangul molcom al muzicii, întinzînd brațele rotunde, ca să îmbrățișeze parcă pe cineva nevăzut, tremurîndu-și genele negre, ca de fiorul unei sărutări. Pluteau ușoare în lumina lămpilor, ca înfiripate din ceață, abia atingînd scîndurile scenei cu virfurile pantofilor albi.

Și colonelul, după ce mai sorbi cîteva pahare, făcu cătră unul din cei doi maiori care stăteau la același masă, arătîndu-l pe locotenentul Racoviță care ciocnea c'o fată:

„Ei, da știi, monșer, că papugiul ăsta ar merita să-l punem, pentru surpriza asta, pe tabloul de avansare... Vorba lui, începusem să mă plictisesc și eu, parol...”

Una din fete, îl fulgeră pe colonel cu ochii ei de drac, și comandantul regimentului își umflă pieptul și răsturnîndu-se pe scaun o privi cu 'n ochiu, inchizîndu-l pe cellalt, și-i zîmbi pe supt mustața cînită:

„Ce zici, maiorule, făcu apoi cătră maiorul cel mai bătrîn; nu-i așa că-i nostimă fetișcana cea blondă?”

— N'aveți gust rău, domnule colonel; dac'am pofti-o la masa noastră?

— A, asta nu, monșer, făcu cu hotărîre comandantul regimentului; înțelegi: demnitatea mea de comandant îmi impune oarecare rezervă... Și răsturnîndu-se iar pe speteaza scaunului, privi printre gene la fete cu un zîmbet ușor, și după ce mai bău cîteva pahare de șampanie, murmură uitîndu-se iar la cîntăreața cea blondă cu 'n ochiu numai: „Da, parol, că-i nostimă blondina aia mărunțică... Ei da ce-ar să fie, monșer, dac'am pofti-o nițel la masa noastră?”

— Da, natural“, făcură amîndoi maiorii într'un glas, ca întineriți dintr'odată.

Chiar atunci se cobora de pe scenă cîntăreața cea blondă; și colonelul inchise iar un ochiu, zîbindu-i cu cellalt, și-i vorbi cu mustața zbîrlită, cu havana între dinți:

„Bitte, Fräulein, nehmen sie Platz... Ne faci onoarea să bei un pahar de șampanie cu noi, nu-i așa?”

— O da, danke schön, răspuse fata zîbind cu două gropiți în obraji și tremurîndu-și genele.

Și cînd se așeză, cu fustele involte, picior peste picior, lingă

colonel, c'o țigară între buzele roșii și-l privi cu ochii pe jumătate închiși:

„Cum vă chiamă, *matmazel?*“ o întrebă mios comandantul regimentului.

— Frida.

— Fräulein Frida... Fräulein Frida... Foarte frumos nume, sehr schön, sehr schön...“ și privi, cu ochiul licăritor pieptul alb, care sta parcă gata să sbucnească, să rupă cătușele corsetului. Și înălțînd apoi ochiul cercetător spre grumazul rotund al cîntăreței, întinse dreapta ș'o prinse cu gingășie cu două degete de gușă; iar cu cealaltă mînă îi cuprinse mijlocul subțire și, c'o mișcare îndemănatecă, o luă pe Fräulein Frida pe genunchiu.

N. N. Beldiceanu

TRUFIE

Te-am străbătut în mers încet, grădină,
Ce străluciai de flori și pasări plină.
Înzăpezite lebede, pe lac,
În tine 'mi intrupară la lumină
Imaginea visărilor ce tac.

Iar porumbeii suri, cu glas ce geme,
Ce nu 'ncetează pururi să se cheme,
Erau,—la înimă-ți de trandafiri
Pe care-o străbăteau din vreme n vreme,—
Înfiriparea dornicei iubiri.

Dar colo, printre rînduri de stușișuri,
Veneau, pe-un drum de prund și de pietrișuri,
Păunii verzi... Păreau în mers semeț,
Că 's snopi culeși din scumpe secerișuri
De ierburi rare și de flori de preț...

Și cum pășeau cu fală la olaltă
Trecînd, inchipuiau trufia 'naltă,
Căci potriveau pe fulgii 'n fețe vii
Ce străluciau pe coada lor invoaltă,
Lumina toată dela miază-zi.

Purtau pe-aripa lor zece răzoare,
Și capetele lor de șerpi, la soare,
'Nălțau surguci tremurător.--Pe git
Întunecata nopților splendoare
Părea c'albastrul și l'a coborît.

Iar cercul de colori armonioase
Cînd l'abătura 'n foșnet de mătase,
Parc'ar fi vrut averea de pe-aripi
Cu tot smaraldu-i răsfirat, s'o lase
Cu fală să tiraseă pe nisip....

Păuni cu ochii aroganți și siguri
Ce-ați fost cu-a bibliicilor regi cîștiguri
Aduși, prin a comorilor scîlipiri,
Din calde țări de vise și de friguri
Și din pe veci neregăsitul Ofir, —

Voi ce purtați împetrișări ca fluturi
Și din albastre pirozele scuturi
Ce 'n pietre vii vă 'nchid luciosul piept,—
Poate simțiți ce falnice 'nceputuri
De neam au dat mîndriei voastre drept

Vă văd, în luminoasa depărtare
Din țări spre care Soarele răsare,
De țări, ce fărmaresc la calde mări
Cu golfuri pline de mărgăritare,
Minunea șters' a vinetelor zări....

Acolo 'n zbor, spre falnica tăcere
De munți împădurați în care piere
A voastră ceată,—v'avintați în stol,
Dușmani semeți ai crudelor pantere
Ce 'n veci străbat al codrilor ocol.

Ori, poate, ceata voastră-i regăsită
De gindu-mi dus în preajma tăinuită
A templelor.—Și stolul vostru sfânt
Rotește 'n arbori coada păjurită,
Și 'și face cuibu 'n stufuri la pământ.

Dar pretutindeni, pasări minunate,
Imaginile voastre sînt legate
În mintea mea, de farmecul marelui
Și tainic, al tăcerii necurmate,
Podoaba strălucitei frumuseți.

Căci dacă lebăda 'și înalță cîntul
Cînd, poate, vocea-i rară 'și ia avîntul
Îndurerat, în cel din urmă ceas:—
Cum visului cel liniștit, cuvîntul
Care 'nflorește ritmic, îi dă glas,—

Și dacă lînced porumbelul plînge
La umbra trandafirilor de sînge
Cu ne 'nteruptu-i cînt mingietor :
Precum iubirea farmecul și 'l strînge
În lamura cuvintelor de dor,—

Păunii singuri fără glas să treacă,
Și strigătul lor destrunat să zacă
În pieptul cel bogat împodobit,
Și veșnic să 'nflorească și să tacă
Mindria care 'n ei s'a răsădit:

Așa, Trufie, pasăre bogată,
Tu 'n suflete 'nvoltindu-te, te-arată
În fala străluciților tăi fulgi,—
Dar strigătul izbîndei niciodată
Din glasul tău cel aspru să nu-l smulgi!

Alice Călugăru

Note pe marginea cărților

„MAN AND SUPERMAN“ DE BERNARD SHAW

Numele autorului e azi celebru pe Continent și amintește mult răsunetul faimei de altă dată a scriitorilor din alte domenii, acum uitați: Büchner și Nordau. E un scriitor la modă.

Dacă și Bernard Shaw va avea soarta acestor doi, cine poate spune? E mare risc să faci profeții în literatură... dar de greșești, nu poți face erori mai mari decât Voltaire, Goethe și Matthew Arnold. Această tovarășie măgulitoare a dat curaj criticilor, — și sint atția, — să prezică nemurirea ori uitarea apropiată a scriitorului englez.

Bernard Shaw are farmecul captivant al spiritului viu, al paradoxei și frazei epigramatice, — însușiri ce de obicei dau aripi mai curînd scriitorilor britanici să treacă Canalul. Spiritul de predicator, ce nu lipsește nici în unul din marii scriitori ai Angliei, și se găsește atît de mult și în Bernard Shaw, nu prea are putere de fascinare pentru popoarele neolatine; și, desigur nu lui își datorește Bernard Shaw celebritatea continentală de acum; deși, poate, numai el îi va asigura intrarea în Pantheon.

Bernard Shaw, a cărui minte complexă unește puterea creatoare și agerimea criticii cu temperamentul de luptător, își definește singur pozițiunea în mișcarea literară, ce nu e alta decît cea tradițională a scriitorilor mari engleji: stegar al idealurilor omenirii, nu flașnetar de carnavaluri și mascarade literare. În prefața piesei „*Man and Superman*“, care timp de jumătate de an a ținut afișul la teatrul intelectualilor din Londra, — teatrul *Criterion*, consacrat pieselor lui Shaw, — autorul spune că această piesă e „o comedie și o filozofie“, și că a căutat înadins să-i dea calități ușoare pentru acei care nu cer nimic dela o piesă

decit să-şi petreacă plăcut timpul, dar că scopul lui e să scrie (în special în Act. III) o nouă carte a Genesei pentru Biblia evoluţioniştilor.

Mărturisesc că piesa citită câştigă mult pe lângă piesa văzută, cu tot talentul rar al actorilor care o interpretează. Bernard Shaw n'are, drept vorbind, talentul special dramatic: acela de a pune viaţă în caractere şi acţiune,—însuşi ajunse la maximum în perioada elizabetană a dramei engleze.

E slab şi în compoziţia dramatică şi în ştiinţa scenică; dar e neîntrecut în dialog, în spirit luminos şi sugestiv,—ce te captivează imediat şi te prinde, fără să vrei, în discuţia problemelor celor mai serioase ale vieţii, ridicate deodată, prin surprindere parcă, fără nici o pretenţie de solemnitate. Prin natura problemelor puse aminteşte pe Ibsen.

Apoi ironia, sarcasmul şi ridicularizarea lui străbat adânc în intimitatea sufletească, unde fiecare şi dă seamă de neajunsurile personale, dar crede că le poate ţine departe de ochiul scrutatorului.

Această desgolire a ipocriziei, ce în fiecare om se găseşte, Bernard Shaw o face neconţinut scurt şi usturător, şi mai totdeauna îi simţi parcă zimbetul ironic în colţul gurii. Ajungi interesat personal în piesă, şi ai impresia că te lupţi să-i închizi sufletul, ca pătrunderea lui să nu te facă să roşeşti; dar... indiscreţia lui Bernard Shaw e fără milă şi nu respectă deloc vanitatea omenească.

Fiecare om e expus săgeţilor lui Shaw, căci fiecare om are slăbiciuni; publicul englez însă, fără îndoială, e cel mai expus: pentru el ironia lui Shaw ajunge, de multe ori, iritantă; ea nu cruţă deloc spiritul de tradiţie al Englezului, în special al burgheziei engleze. Iritaţia publicului ajunge parcă satisfacţia autorului—criteriul atingerii scopului lui. Reformatorul, spune Bernard Shaw, e un iconoclast, trebuie să smulgă crezuri şi să dărime idoli. Iată de ce Shaw are atît de mulţi şi de inverşunaţi adversari în Anglia. Englezului nu-i plac procedeele violente: Anglia, în tot cursul ei istoric, a evitat, mai mult decît alte ţări, revoluţiile, progresînd încet şi neînterupt. În Anglia, este un respect al publicului pentru tot ce-i trecut şi tradiţie, şi dacă el nu se mai potriveşte cu timpurile nouă i se îngăduie să moară, de moarte firească. Englezul preferă ca instituţiile şi moravurile nouă să se impue prin vitalitatea lor naturală, nu prin violenţarea trecutului,—care va muri astfel, prin nefuncţionare, nu prin zugrumare.

Critica nu-i de ajuns, spun adversarii lui Shaw: trebuie să spui ceva în loc. Când ai un abces, le răspunde Shaw, cere doctorului să ți-l taie, nu-l întrebi ce are să-ți pue în loc.

*

Anglia e țara în care opinia publică a început să funcționeze cu o sută de ani înainte de a se ivi în Franța; astăzi ea e atât de puternică încât face din Anglita singura țară din Europa de adevărat self-government,—nu mărginit numai la înțelesul politic.

Alte țări pot avea acum oameni mai însemnați în diferitele ramuri ale culturii omenești, dar nicăiri publicul nu participă în număr mai mare la discuția problemelor culturale, și nicăiri interesul lui, în aceste discuții, nu-i mai viu. Cuvântul *autorităților* în cultură nu se impune opiniei publice fără controlul și admiterea ei conștientă, ca și legile și ordinele guvernului.

Acest lucru îl simte oricine trăiește în atmosfera engleză și orice scriitor își dă seama de el. Opinia publică e puterea supremă care domină toate manifestările de viață ale Angliei, și nici mișcarea literară nu se poate ridica mai presus de ea. Chiar filozofia, care prin natura ei pare că se adresează numai la cei aleși, în Anglia a fost silită să părăsească sferile ei inaccesibile și să se scoboare cit mai mult în mulțime. E lucru știut că una din deosebirile cele mai izbitoare între filozofia engleză și cea germană e forma populară a celei dintâi față de tehnicalitatea specialistă a celei de a doua. Locke și Hume mărturisesc singuri că s'au silit și au avut ambiția să scrie pe înțelesul tuturor, lucru la care nu s'a gândit niciodată Kant.

Scriitorul englez e îndemnat prin educația ce și-a făcut-o, fără să-și dea seamă, să se adreseze marelui public, nu cercurilor restrânse. Aceasta se simte în aer în Anglia: se poate spune că publicul formează juriul suprem în toate chestiile; el nu îngăduie ca *deosebitele delegații reprezentative* să lucreze autoritar și necontrolate în numele instituțiilor. Nu există instituție mai înaltă în Anglia decât însuși publicul, și scriitorul englez preferă autoritatea lui în locul incurajării patronului puternic care are la dispoziție bugetul statului. *)

*) Independența și autonomia instituțiilor în Anglia, nu se pot transforma în tiranie: controlul public rămâne continuu și suprem. Puterea de viață a instituțiilor pleacă din contactul *direct* cu masa cetățenească, nu din puterea de impunere brutală a statului. Cei care își simt invaliditatea des-coperită nu pot mistifica publicul, luând arma la picior și postîndu-se ca sentinele ale instituțiilor care îi ocrotesc. Prestigiul Academiiilor nu isvorăște

Dacă s'a realizat undeva idealul lui Socrate de a scobori filozofia din cer pe pământ, apoi, fără îndoială, că s'a realizat în această țară, în cel mai larg înțeles. Știința și cultura sînt democratizate în Anglia, — nu rămîn închise în instituții speciale și Academii pentru a procura titluri și venituri preușilor lor, de multe ori eretici.

E deajuns să te uiți pe programa numeroaselor cursuri de extensiune universitară, — cursuri populare, — ca să vezi că chestiile cele mai complicate și mai grele de filozofie și literatură comparată nu sînt socotite ca incompatibile cu interesul și cultura claselor mijlocii și muncitoare. Și cine, — bărbați ca și femei, — nu cetește zilnic măcar un ziar, din care nu lipsește „recenzia unei cărți pe zi“, ori nu-i abouat la o bibliotecă circulară. Dacă un scriitor nu străbate singur în mulțime, o societate literară îndată se inființează ca să mijlocească contactul între scriitor și public: verdictul opiniei publice trebuie dat. Astfel a fost cazul cu Browning. Poți fi sigur că până la miezul nopții nu e minut din zi în care o discuție contradictorie publică, ori o conferință, să nu fie adunate cîteva mii de ascultători în Londra. Din cele mai obișnuite subiecte de conferinți, în cercurile culte, sînt acum

din funcția de jandarm a Ministerului Educației Publice, care ar căuta, împotriva opiniei publice, să introducă în școli ereziile lor ortografice ori de altă natură. Statul are putere numai întrucît e exponentul opiniei publice: deaceia el nu poate impune în școli hotărîri academice pe care nimeni nu le ia în serios, în afară de școală. Nicio instituție, în Anglia, nu-i autonomă în înțelesul de a fi dată pe mîna funcționarilor ei, și scoasă de sub controlul publicului sau al statului. Universitățile sînt autonome în Anglia. Cele care nu primesc nicio subvenție dela stat sînt complet autonome față de el; cele care primesc subvenții sînt silite să primească și intervenția statului, în măsură cu cît subvenția crește. Corpul care guvernează o universitate engleză nu e redus însă *niciodată* numai la corpul didactic al universității respective. Interesul *de corp* al profesorilor nu corespunde totdeauna cu interesul universității; universitatea e a țării, nu a profesorilor ei, care uneori ar putea urmări și scopuri personale.

Iată de ce calitatea de profesor singură nu dă dreptul de participare la organizarea unei universități, în Anglia. Corpul *ales* care conduce o universitate engleză e mult mai larg decît corpul ei didactic, și'n el intră urmași de ai vechilor testatori și reprezentanți ai publicului. O universitate care să trăiască exclusiv din bugetul statului și să fie autonomă și față de stat și față de public e ceva inconceptibil, în Anglia. Poate deaceia însușirile științifice nu sînt hereditare aici: nu se întimplă că feciorul sau fiica unui profesor de științi să aibă aptitudini pentru a fi asistent în laboratorul părintelui. Anglia e țara clasică a *autonomiilor*, dar nu le confundă cu *privilegiile*. O confuzie care implică reminiscenți orientale.

Prestigiul mare ce-l au universitățile engleze în public nu isvorăște nici din salariile profesorilor, nici din luxul laboratorilor, nici din izolarea și morga reprezentanților lor, ci din *activitatea lor de fapt* pentru răspîndirea culturii în popor. Acea extensiune universitară, care azi a început să fie imitată de toate țările civilizate, și care e atît de desvoltată în Anglia, e opera universităților engleze.

Bernard Shaw și Bergson, — mai cu seamă decât Balfour, fostul șef al partidului conservator, a ridicat unele obiecții împotriva sistemului filozofic al marelui filozof francez, la care până acum Bergson încă n'a răspuns.

E caracteristică și forma, să zic *civică*, a conferințelor engleze: sint urmate de discuții contradictorii și apoi concluziile se votează de auditor.

*

Am luat parte la două conferințe despre Bernard Shaw, dar n'am găsit *un* singur partizan al *metodului* lui. Și auditorul nu se compunea din acel public *distins*, despre care Burns spunea că are meritul de a fi desvoltat, până la perfecție, ipocrizia și stupiditatea, și de a confunda muzele cu rinocerii. În cea mai mare parte era public universitar. Pătura cultă engleză nu admite ofensa ca armă de luptă, și cu atât mai mult nu-i găsește locul în artă. N'o găsește *indispensabilă*, crede că progresul se poate face prin *schimbare*, *respectând* credințele și convingerile fiecăruia, — nu prin dărâmare. Dreptul sfânt al libertății individuale cere acest respect.

Convingerea lui Shaw pare însă a fi altă. El nu crede în eficacitatea vechiului sistem englez pentru schimbările necesare azi. Timpul impune grabă. Nu admite procedeul apostolului pașnic, ci pe acel al luptătorului revoluționar și al reformatorului. Vrea să curățe întâiu terenul de ruinele vechi, și să clădească apoi pe teren curățit. O rană învechită nu dă muguri noi până nu-i cauterizată, și cauterizarea nu se face cu apă de roză, nici fără usturime. Bernard Shaw nu admite stovaina, căci ea micșurează vitalitatea.

Situația personală a apostolului modern e foarte confortabilă; și cirja lui de azi nu mai sprijină corpul obosit al celui care propaga altădată cuvântul blindeții; ci se acață adeseori de treptele scării sociale, pentru a l ridica tot la mai înaltă hodină pe perina lui moale, de unde să împartă zimbete grațioase la toată lumea, — având mare oroare de a nemulțumi pe cineva, și poate mai mult încă de a-și provoca nemulțumiri lui. E lucru sigur, că apostolul modern, de ar fi fost contemporanul lui Hristos, nu ar fi făcut parte din cei doisprezece; și nu încapă îndoială că cei care au fost apostoli pe timpul lui Hristos azi ar fi revoluționari și reformatori.

Bernard Shaw e luptător, nu apostol: dă lovituri, — și *vrea* să le dea cit de brutal, — și nici nu se teme de lovituri.

Mai mult crede că numai cu lovituri se cuceresc cetăţile, nu cu *bezele* şi *curtoazii*; ori cu descintece şi rugăciuni: are un ideal mai înalt decât respectul slăbiciunilor omenesti şi mulţumirile personale.

În această privinţă, Bernard Shaw se aseamănă foarte mult cu un alt om mare al Angliei contemporane, cu Lloyd George, actualul ministru de Finanţe, foarte cunoscut şi el, pe Continent.

Ambii sînt de origine celtică. Ei abuzează atît de iritant de sarcasmul lor sîngeros faţă de *self-controlul* tradiţional al Anglo-Saxonului, încît, fără indoială, nu are nimeni adversari mai înverşunaţi decît dînsii. Cine a întrerupt odată pe Lloyd George, la o întrunire, e sigur că nu-l va mai întrerupe a doua oară, dar îi va păstra o ură de moarte. Are o putere neînchipuită de a-şi pune întrerupătorul într-o situaţiune atît de ridicolă, în cîteva cuvinte numai, încît ajunge obiectul ilarităţii sălii întregi. Cred că lorzii îl urăsc mai mult din cauza sarcasmelor lui decît din cauza bugetului.

Strălucirea e contribuţia celtică în compoziţia *humorului* englez, care e *un fel* de spirit mult mai complex, deşi mai puţin scăpărător şi exploziv decît spiritul francez. Are un înţeles mai adînc, e mai dramatic şi nu-i lipsit de amărăciune. Gîndiţi-vă la *bitter* şi la *licheur*: gustul de multe ori lămureşte mai mult decît o definiţiune.

Spiritul francez produce zîmbetul şi veselia... şi urmăreşte indiscreţia; humorul englez provoacă ilaritate, rîneşte şi adeseori satirizează sîngeros ori insultă. Humorul lui Bernard Shaw e strălucitor ca şi spiritul francez, dar e caustic şi usturător pentru Engleji, căci materialul lui e totdeauna luat din patrimoniul sfînt al instituţiilor engleze. Iată de ce Engleji sînt întăritaţi pînă la exasperare de acest scriitor. Ceia ce pentru noi e numai spirit şi ironie, pentru Englez e satiră brutală şi insultă.

Bernard Shaw nu e întăiul scriitor mare al Englejilor care i-a făcut să-şi piardă clasicul lor sînge rece. Las la o parte pe Swift, cel mai mare geniu al satirii şi al insultei din toate timpurile şi ţările, — căci el a sîngerat omenirea întreagă... şi-a făcut aceasta din impulsul celor mai înalte aspiraţiuni.

Byron, se poate spune, că nu ironizează, ci insultă însăși țara în care s'a născut și limba în care a scris versuri neperitoare.

Pentru Byron limba engleză nu-i vorbită ci-i șuerată, scui-pată și grohăită; și pentru a o batjocori mai tare îi pune în față limba latină: „care se topește ca sărutările pe buzele iubitei, și sună ca și cum ar fi scrisă pe satin, respirând din ea parfumul Sudului.” E de mirat că Englezii nu l-au ertat nici după moarte, și că nu l-au primit în Westminster Abbey? Cu toate aceste poate fi un suflet mai înalt decât acel care se jertfește pentru libertatea unui popor? În tot veacul al nouăsprezecelea nu este, după Napoleon, o figură mai superbă decât Byron. Și dacă mai trăia, avea să poarte coroana regală a Heladei peste cununa de lauri a Olimpului. Thackeray poate fi pus în aceeași categorie a satiricilor brutali, dar satira lui e bine îndreptată împotriva snobilor.

Această atitudine ofensivă, până la brutalitate și insultă, e complimentul necesar al celor ce au temperamente idealiste, senzibile și combative. Inferioritatea morală și nedreptatea îi revoltă și le provoacă, nu numai disprețul pasiv, ci desgustul adânc, ura chiar, și impulsul de a ataca, a distruge obiectul ororii lor. Brutalitatea lor pleacă din ce are omul mai nobil în sufletul lui, nu din lipsa simpatiei omenești, ci dimpotrivă: tocmai din sensibilitatea prea delicată a acestei simpatii. E lucru știut că pe acei care au sufletul grosier și nesimțitor nu-i supără inferioritatea morală a altora.

Ei au același zimbet și aceeași îmbrățișare cordială pentru omul ticălos ca și pentru omul detreabă—sînt delicați, cum se spune. Ura însă poate, de multe ori, să fie mai nobilă decât iubirea; aceste sentimente nu stau la cei doi poli, adeseori ura esă din iubire ca și căldura din electricitate. Noblețea sentimentelor nu stă în ele înseși, ci în obiectul lor: ele sînt puteri elementare care pot servi cauzelor mari cît și celor mici și josnice. Religia creștină a pus în sinul lui Dumnezeu numai iubire și în spiritul lui Satan numai ură; dar cine va spune că pedepsirea păcătoșilor în Infern nu-i un act mai mare de dreptate decât toleranța lui Dumnezeu față de nedreptățile de pe pămînt? Marele Creator pare prea absorbit cu prezidarea Academiei din Împărăția Cerurilor, și oamenii nu trebuie să aștepte numai dela iubirea îngerească îndreptările relelor de care omenirea suferă. Ura e mai dumnezeiască decât iubirea, cînd ea pleacă din dorința de a spori fericirea celor ce pe nedrept sufăr pe pămînt. Marii re-

formatori de după Hristos au urit puternic pe asupraitori, pentru că au iubit mult pe cei asuprași și obijduiți.

Sarcasmul și brutalitatea lui Bernard Shaw nu sînt ale unui om rece și egoist care-și exercitează un sport pe instituțiile sfinte ale unui popor. S'ar putea umplea o coală întreagă cu fraze admirabile ca efect estetic, putere de convingere și satiră sîngeroasă la adresa căsătoriei. Nimeni n'a biciuit căsătoria atît de usturător ca Bernard Shaw, în țara clasică a *home*-lui. Cu toate acestea, nu căsătoria e batjocorită în piesa lui Shaw, ci căsătoria care nu-i la înălțimea ideală ce o întrevede autorul.

Cei care caută numai „calități ușoare” în piesă pot să nu vadă idealurile lui Bernard Shaw, tocmai din cauza luminii orbitoare a acestor „calități ușoare”; dar este o pagină de dialog în Act. I, — cea mai dramatică din piesă, — în care cei doi eroi, Tanner și Ann, lasă să vadă atît de clar idealul înalt ce autorul îl are despre căsătorie, al cărei fundament e „pasiunea morală,” singură în stare să învingă celelalte pasiuni.

Cel care scapă această pagină din vedere, — dacă e posibil, — să observe că eroii se căsătoresc la sfîrșitul Act. IV, după ce s'au războit, — tocmai pentru că se iubeau, — în trei acte, și și-au vînturat unul în fața altuia toate ideile și convingerile asupra vieții, scoțînd scînteii de diamant din loviturile date căsătoriei.

Și cînd au consimțit să se căsătorească, simțim că ei vor întemeia cel mai pur și mai ideal *home* din imperiul britanic. Cauterizarea sarcasmului lui Bernard Shaw e cu atît mai usturătoare cu cît uneori e deghizată în haina teoriilor celor mai serioase. De nu bași de seamă cazi victimă, și lei teoriile în serios. Nu cunosc o pagină de biciuire mai crudă a acelor care, sub pretext că-s preuși ai artelor, sînt nesimțitori și-și calcă datoriile elementare cătră cei din jurul lor.

„Tanner: Adevăratul artist își va lăsa mai curînd soția să moară de foame, copiii să umble desculți, iar pe mama lui să cadă de muncă, la vîrsta de șaptezeci de ani, decît să lucreze altceva în afară de arta sa... El stoarce laptele mamei și-l preface în cerneală de tipar pentru ca să-și bată joc de maternitate și să glorifice idealul feminin... Piară rasa omenească, ofilească-se o mie de femei, dacă sacrificiul lor e necesar ca marcele artist să joace pe Hamlet mai bine, să picteze un tablou mai frumos, să scrie o poezie mai adîncă, o piesă mai mare, ori o filozofie mai profundă!”

Rindurile citate descopăr clar, gîndul autorului; pagina întreagă însă cetită, cu o anumită intonație, poate fi ușor luată drept o pledoarie pentru tema: piară lumea, arta înainte de toate. Poate și fineța humorului lui Bernard Shaw contribuie la înverșunarea adversarilor săi, în mica burghezie.

Dar Bernard Shaw e tip clasic de scriitor mare englez, de aceea învîlmășeala vieții aceștia, care stîrnește patimi și face din luptă o datorie, nu-i oprește privirea să străbată dincolo de teatrul războiului, și să înțeleagă cît de tristă e viața tuturor. *Comedia* lui Bernard Shaw se termină cu aceste cuvinte rostite de Mendoza: „Sînt două tragedii în viață. Una cînd omul își ajunge idealurile, altă cînd nu și le ajunge.“ Iată o comedie care te pregătește bine pentru o noapte de insomnie!

Viața retrasă a lui Bernard Shaw nu pare nîmcurată de melancolie. De obicei sufletele tari sînt solitare și melancolice. Dintre marii scriitori englezi puțini cunosc care să nu fi suferit acut de această tortură sufletească. Scott și Byron aveau crize până la „desperare“; Cowper a scris cea mai veselă baladă din literatura engleză (John Gilpin) într-o noapte, cînd criza melancoliei îl legăna între spaima nebuniei și tentația sinuciderii; Molière era tăcut și posomorît.

D-na de Staël spune că melancolia e muza geniului și că cel ce nu sufere de melancolie să nu aspire la celebritate ca autor. Într-o zi un pacient se prezintă la un doctor celebru din Paris, plîngîndu-se de mare deprimare sufletească, fără să știe de ce. „Trebuie să bei vin bun,“ îi spuse doctorul. „Am în pivnița mea cele mai bune vinuri din lume,“ îi răspunse pacientul. „Atunci trebuie să călătorești.“ — „Am călătorit toată Europa, și tristețea a călătorit cu mine.“ „O! Cazul înadevăr e grav, dar totuși este un remediu: du-te în fiecare seară la *Comedia* Italiană; ai să vezi acolo pe celebrul comic Biancolelli, veselii lui este irezistibilă; are să te cucerească.“ — „Vai,“ răspunse pacientul, „văd că suferința mea e incurabilă: Eu sînt Biancolelli!“

Arta nu este numai un reflex al vieții, dar și un refugiu din realitatea ei.

I. Botez

Școalele grănicerești de peste munți

Despre vechile școale calvino-române dela Lugoj, Caransebeș și Făgăraș din secolul XVI și XVII, pe care principii naționali ai Ardealului le-au înființat între Români, pentru convertirea acestora la calvinism, astăzi încă prea puțin știm. Că vor fi adus și ele ceva folos neamului, este de admis; dar ele nu au durat mult, nefiind izvorite din o necesitate simțită a poporului nostru, și nici dispunând de niscaiva fundațiuni mari, ci trăind de azi pe mine din grația făuritorilor lor. De altfel, sub regimul legilor feudale, țărănul aservit era oprit de a învăța carte, de a purta negoț și a ocupa vre-o altă meserie decât a tatălui său. Ba până și porțile la țărani iobagi erau reglementate prin legi ca acestea: ca clăcașul să nu poată purta icisme, cămașă subțire și pălărie mai scumpă de un florin, etc.; și acestea toate pe motiv de a înfrina luxul și depravarea la țară.

Legile ardeleno numite *aprobate* și *compilate* promulgate sub principii Racoți și Apafi, declarau pe poporul român întreg de tolerat numai, el și cu biserica lui, nefiind primit între factorii politici ai țării, deși Românii erau vechi locuitori ai țării, mai vechi decât Ungurii, Secuii și Sașii laolaltă, și în număr mai mare decât ei. Sub regimul legilor mai sus pomenite nobilii unguri și secui nu permiteau fiilor de iobagi români ai lor, de a se instrui și a umbla la școală, pentru a nu-i lua dela munca brută a cimpului și a le scădea numărul brațelor de muncă, iar în cazuri de contravenție pe fiii de preoți și protopopi români intrați în școalele calvine, li luau cu de-a sila de acolo, pentru a-i pune să păzească bivoli și porcii proprietarilor.

Sașii de altă parte, deși în Fundul-Regiu aveau legile lor democratice proprii și școli bune, pentru a căror întreținere luau dijma *decima ecleziastică* pentru preotul și învățătorii lor, atit dela Românii din satele lor proprii, cit și dela cei din satele românești vecine, din toate produsele solului: cereale și din miei, iezi și din stupi, apoi zile de clacă și meremeturi: nenumerate, totuși, în școlile lor ei nu-i primiau pe Români, pentru ca nu le da puțința de a se instrui. Ba că nu le dădeau voie nici să-și ridice biserici și școli, de zid pe banii proprii în orașele și țigurile săsești și nici să aibă case solide de zid între dinșii, ci unele

mai modeste de lemn și afară la mahala, ori pe niscaiva coaste și rpe sterile.

Timpurile trecură de mult, ale unui *Haneș Benkner* și *Lukas Hirscher*, juzi ai Brașovului, care puneau să traducă cărți liturgice din slavonește în românește și le tipăreau pe spesele lor proprii, pe seama poporului romn de dincolo și dincoace de munți, pentru mărirea traficului și daraverilor; acum făcură loc unui orgoliu și egoism cras, ce l-am putea numi specific săsesc, care se temea cași de umbra sa, de o eventuală luminare și progres spre cultură a poporului romn, așezat în mase compacte printre ei. Cu toate acestea au adoptat multe lucruri bune și Romnii dela ei.

Străduinților de emancipare și pentru cștigarea drepturilor civile și politice ale națiunii romne alătura cu Ungurii, Secuții și Sașii, și de a fi considerați și ei de a patra națiune politică, cu drepturi egale și de fii ai țării,—Ungurii, Secuții și Sașii coalizați „*Unio trium nationum*”, cum se numiau ei în jargonul politic transilvan, puneau totdeauna înainte, că prin aceia s'ar vătămă *constituția și așezămintele seculare ale țării*. Și totuși o mare parte dintre Romnii era compusă din *boeri, nemeși și libertini*, oameni liberi după persoana și avuțul lor—și peste tot liberi de *jure* erau cei ce locuiau între Sași pe teritoriul numit *Fundus-Regius*.

Lucrurile se schimbă întru cștigă, după ajungerea Ardealului sub stăpânirea casei de Habsburg, și trecerea unei părți dintre ai noștri la Unirea cu biserica Romei în anul 1697 — dectnd începură a respira și Romnii mai liber în cele bisericești și sociale, aspirând să ajungă la drepturile, de care se bucura biserica latină. Cu deosebire că în a două jumătate a secolului al XVIII-lea începuse a se topi deabinelea ghiata ignoranței și la Romnii de peste munți, care-i ținea încătușați de secolii în favorul altor neamuri conlocuitoare. Nu numai că și Romnii își putură deschide școli proprii, pentru cultura preoților și învățătorilor lor, dar se admiteau și tineri romni cu diuumul în școlile străine latine și germane ce atunci începuse a se înființa din partea catolicilor, iar mai trziu se înființară școli germane de guvern pe seama *grănicerilor romni și slavi*.

Pe lângă înființarea școlilor naționale din Blaj la 1754 și deschiderea școlii pedagogice romne dela Arad în 1812, ca mai bine cunoscute, noi vom arăta, în cele ce urmează, rolul celor dintăiu și foloasele, nu netsemnate, ce au tras Romnii din ele. Școlile naționale anterioare ce au existat după vremuri la Romni, erau înființate pe lângă unele biserici-mănăstiri sau particulare ale vre-unui preot mai cărturar — și pregăteau pe elevii lor unic pentru cariera bisericească, acea de preot, cîntăreț, poslușnic, etc..

Școlile Blajului ca instituții nouă de cultură au merite în veci neperitoare pentru desvoltarea simțului național și a limbii romne, care de aici se lăfiră peste toate țările locuite de Romni.

Blajul dete adevărați apostoli și uneori martiri ai neamului și ai cauzei române în luptele seculare cu Ungurii și Sașii, cu calvinii, luteranii dar și cu catolicii, și în privința științelor putu să țină Țișonul școlilor ungurești. Până la anul 1848 însă, cît timp limba latină era limba oficială la stat, județ și comune, Blajul dedea și buni funcționari *de concept*, care erau ca atari bine văzuți în diferitele biurouri și servicii publice, unde se putură strecura. Dar în total numărul acestor funcționari români declarați nu era mare, fiindcă după legile existente în vigoare Români după naționalitatea și religia lor erau declarați numai de *tolerați*, și funcțiunile publice erau rezervate ca un patrimoniu unic celor nobili; deci și dintre Români cu studii superioare numai dacă erau născuți din părinți nobili, puteau să aspire de a fi primiți în slujbe, altfel nu.

Stăruințele episcopilor Blajului de a fi primiți și Români în număr mai mare în slujbele statului dederă toate greș.

Însă cu mult înainte școlilor din Blaj și Arad și chiar după aceea, mulți tineri români alergau la școli străine, la școlile catolice ale Iezuiților și Piaristilor, etc... unde erau primiți cu brațele deschise, fără de considerare la starea socială și religioasă a părinților sau a elevilor, unde învățau tocmai aceste limbi și au eșit de acolo mulți bărbați distinși și merițoși pentru neamul românesc. Stricaciune și apostazii mari nu au făcut aceste între Români. Dacă și unii dintre foștii lor elevi au trecut în urmă la catolicism, au făcut-o unii cu scopul ca să poată înainte mai departe în slujbe, ca aparținători unei religii *recepte*, dar ei au rămas încă tot buni Români și nu și-au renegat neamul lor, ba în carierele înalte la care au ajuns au fost de mare ajutor vlădicilor Blajului pentru emanciparea întregului popor românesc. Sînt citate cazuri anume la anumite ocazii, ca un P. Dobra Meheși, I. Boer de Berivoi Mari, etc..

De o renegare și trecere a lor în masă la catolicism, cum se pretinde că ar fi trecut la catolicism și calvinism cei din Banat înainte de epoca turcească, cea ce nu este însă dovedit, nu poate fi vorba. Chiar vlădica Patachi al Făgărașului, deși el se făcuse întâiu preot catolic, însă cu permisiunea papei din Roma a trecut înapoi ca episcop român de ritul oriental.

Grație școlilor acestora străine au început binișor și Români a intra în serviciile publice, după ce odată posedau cele 3 limbi oficiale ale țării, și chiar și în fruntea bisericilor române se găseau acum preoți culți, care vorbeau perfect limbile latină germană și cea ungurească. Totuși și numărul acestora era prea mic pentru trebuințele și aspirațiunile unui popor de milioane, și cu totul lipsit de mijloace, stors și istovit de secolii de alții.

De aceea, efect poate mai mare pentru lățirea culturii și civilizațiunii în poporul român de peste munți au avut școlile germane și naționale ale *grănicerilor*, ce au început a se ridica scurtă vreme după înființarea graniței militare sub împărăteasa Maria Theresia și cu deosebire sub împăratul Iosif al II-lea, marele *filoromân*. Școlile grănicerești, deși alcătuite pe un ca-

lapod străin, însă erau mar bine organizate și conforme cu trebuințele momentane ale poporului grănicer, și li s'au dat și mijloace mai multicele, și control mai eficace.

Instituția graniței militare începuse a se înființa sub conducerea a unor ofițeri germani din popoare slave *băjenare*, scăpate de iuria Turcilor, încă prin secolul al XVI-lea și XVII-lea, iar în secolul al XVIII-lea cu Români băștinași dar și cu fugari din Muntenia, și se întinse de pe litoralul Adriaticei până la marginea Bucovinei. În Banat erau 2 regimente rominești: banato-german cu 51% Slavi, 28% Români și 7% Germani, aceștia din 4 case de invalizi, apoi reg. romin-illiro cu $\frac{3}{4}$ părți Români și $\frac{1}{4}$ Serbi; în Transilvania erau 2 regimente de infanterie romină, întâiul la Făgăraș, și al doilea la Năsăud; 2 regimente de Secui și un regiment de husari $\frac{1}{3}$ Români și $\frac{2}{3}$ Secui.

Pentru prima dată au fost scoși la războiu grănicerii români în 1778, și au luat parte la lupta dela Mărtinești, apoi în războaiele napoleonice în șir. Regimentele votate de Unguri cu mare elan în dieta dela Pojon în 1741 cu „moriamur pro rege nostro Maria Theresia“, au fost regimentele de infanterie No. 31, 33 și 64, azi pur rominești.

Despre școlile grănicerești, iată ce dispuse împărăteasa Maria Theresia prin decretul Curții dela 24 Iulie 1764, în privința organizării învățământului primar și primar normal:

„În fiecare comună, sau la fiecare companie să se pună cite un învățator din națiunea germană, spre îndeplătirea *acestui încă dur popor din graniță*, și spre educațiunea proprie în serviciul militar, și instruirea în cetire și scrierea germană a subofițerilor.

Spre a nu îngreua prea mult pe grăniceri cu cauza școlară prin spese, să se doteze școlile cu cite 15 fl. ori altă subvențiune din fondul de *provente* ale regimentului.

„În școlile sătești să învețe fiecare pe lângă catehis, cetire, pe cit e posibil scrierea și cele 4 operațiuni ale aritmeticii; în școlile orașanești să înceapă instrucțiunea cu învățătura credinței creștinești în datorințele omului și ale creștinului, în măsură oarecare istoria biblică, arta scrierii frumoase, limba germană și calculul mintal, precum și unele arte frumoase: știința istoriei patriei și noua descriere a pământului“.

După aceste s'au înființat în regimentul romin-illiric școli normale germane (primare) la Biserica Albă și Panciova în 1777 și s'a organizat în trivială (cu 3 clase) cea dela Bozoviciu, iar dela 1780 s'au înființat școli sătești în fiecare companie a graniței. În regimentul germano-banatic erau 40 școli sătești illiro-romine. La finele secolului al XVIII-lea existau 3 școli normale la Panciova, Caransebeș și Lugos, 2 școli de fetițe, 11 școli triviale și 85 școli sătești illiro-romine.

În regimentele rominești de graniță din Ardeal s'au înființat școli normale germane la Orlat, Vaida-Recea și Hăteș, apoi școli triviale la Cugir, Jina, Racovița, Veștem, Ohaba și Tohan, care până la anul 1814 au scos laolaltă 370 elevi. Școlile

normale dela Orlat, Vaida-Recea și Hațeg erau întreținute de stat, celelalte triviale și sătești de către însuși grănicerii.

Mulți mai bine organizate decât aceste au fost însă cele dela Năsăud — din reg. II grăniceresc, cea normală dela Năsăud înființată la 1773 — și triviale dela *Monor* și *Maier*, iar după 1786 încă alte două la Zagra și Prundu-Bargăului. Deasupra tuturor școlilor grănicerești plana însă *Știftul*, internatul militar dela Năsăud, ridicat de stat pentru primirea a 50 elevi, cărora li se dădea acolo educațiunea pur militară, avînd întreaga întreținere gratuită și uniformă, iar cursurile le urmau la școala normală (germană). Dela anul 1826 înainte deși se menținu numărul de 50 de elevi interni, însă s'a admis ca 25 elevi să fie aleși dintre elevii școlilor regimentului întâiu de infanterie și numai 25 dela cel din Năsăud.

Organizațiunea acestor școli germane între Romîni dela început era pur practică, avînd a scoate în prima linie bunii subofițeri și personalul administrativ inferior pentru trebuințele armatei, căci administrația în graniță era altă de variată, $\frac{3}{4}$ civilă și numai $\frac{1}{4}$ militară.

Întăiu deprinderea elevilor în cunoașterea desăvîrșită a limbii germane în vorbire și scriere, le deschidea orizonturi cu totul nouă, și-i punca pe ei în contactul direct cu lumea mare, cu bogata literatură și civilizațiunea germană. Apoi pregătirea viitorului ofițer de grăniceri era destul de variată cași ocupațiunea lui multiplă, de oarece pe lingă partea și instrucția pur militară, ofițerul mai avea și partea administrativă-economică și polițienească asupra lui. În cea dintăiu i se prelindea instrucția desăvîrșită a școlii soldatului în companie și în serviciu de frontieră — *de cordon* — în timp de pace și de războiu; în a doua parte, buna chivernisire și sporirea averii private a locuitorilor și a diferitelor *fonduri* comunale, școlare și ale regimentului, de oarece grănicerii numai armătura o căpatau dela stat, iar în timp de pace ei serviau statului cu hrana și îmbrăcămintea lor, ori procurată din anumite fonduri — *de montură* — ale lor, și numai cînd erau scoși la războiu și la concentrări în afară din reionul regimentului, căpatau hrana și solda dela stat, încolo mai căpătau și cite o păreche de opinci la an și alta nimic.

Deci, pentru bună conservare a avutului propriu, întreg complexul de regulamente, ordonanțe și măsuri economice și polițienești de tot felul, între care numai administrația văștilor cōdri seculari și instalațiile tehnice diverse, — apăsau foarte greu asupra ofițerului de graniță, și cereau o bună pregătire specială.

Ofițerul de linie dacă venea între grănicerii, în gradele inferioare, arare ori putea să o ducă, și permutat înapoi la regimentul său de unde venise, cu retragerea lui din graniță, înceta orice responsabilitate mai departe a lui, peînd ofițerul de grăniceri, dacă și-a pîrdut ori depus gradul, din omșicare motive, el și copiii lui rămneau tot în legăturile graniței și supuși legilor locale.

Apoi și mai greu era serviciul în granița ardeleană decât în *confiniile militare* propriu-zise din Banat și Slavonia, unde erau grănicerii numai ei de ei, pe când în primul regiment ardelean (romnesc) care se întindea dealungul frontierei *Tării*, dela pasul Vulcan până la pasul Branului, dintre 95 sate numai 20 erau pur grănicere, în alte 60 grănicerii erau amestecați cu provincialii (iobagii), în alte 15 amestecați cu grănicerii husari, sau cîteși trele categoriile de locuitori și cu 3 administrații deosebite: unii erau supuși legilor feudale ungurești, alții erau oameni liberi după persoana și avutul lor și se conduceau după legile săsești, și alții după așezămintele lor vechi românești. Deci ofițerul de grănicerie era dator să cunoască în fond legile aceste deosebite ale provinciei, și să țină cont de ele în caz de conflicte între grănicerii lui și negrăniceri, spre a nu da loc la încurcături și reclamațiuni în contra-i. Cei dela Năsăud erau mai feriți de aceste, fiind toți grăniceri în cele 23 sate foarte libere de pe valea Rodnei și vr'o 13 foarte clăcașe răscumpărate dela proprietari, în total 44 sate pur grănicere.

De aici se cerea o muncă titanică și o disciplină de fer din partea celor 3—4 dascăli puși în fruntea școlilor grănicerești, destul de mizerabil plătiți; diriginții dela Orlat și Năsăud numiți *Oberlehrer-i*, plătiți cu cîte 300 fl. pe an, mai aveau și obligațiunea de a inspecta toate școlile regimentului, al doilea numit *Unterlehrer* era plătit cu 180 fl., al 3-lea cu 60 fl., iar al patrulea adjunct *Schulgehilfe* numai cu 12 fl. pe an; la școlile tri-viale salariul învățătorului era de 60 fl. pe an.

Învățătura deși nu multă, dar ceia ce se preda era temeinică și cîte 3—4 ani rămăneau elevii într'o clasă, de obicei până la înrolarea lor în armată. Școlile aceste dela început aveau o menire specială; pe lângă vorbirea corectă a limbii germane, apoi o scriere frumoasă și înțelegere, partea religioasă și patriotică ocupa locul de frunte în educațiune. Apoi se mai făceau repertoriu de contabilitate și rapoartele îndatinate la companie de săptămîină, lună și anuale, cu tot ceia ce privește administrația civilă, militară și economică despre bunul mers și rînduială ale diferitelor servicii și ramure, cu care elevii se deprindeau deja din școală. De unde și necesitatea de traducere și extrase în limba română ale diverselor opere germane spre folosința elevilor lor romni, prin care și atraseră de timpuriu atenția asupra lor și în afară de graniță, și căpătau elevi externi numeroși. *Benigni v. Mildenberg* în Statistica graniței ardelenne dela 1814, laudă foarte mult în special internatul militar, *Militair Erziehungshaus* din Năsăud, pe care îl dă tuturor ca model, și arată că ar fi de necesar mai cu seamă pentru regimentele secuești, care aproape nu mai pot găsi subofițeri, care să cunoască limba germană, pe cînd trei ani după aceea, la 1817, prezentarea elevilor dela internatul militar din Năsăud înaintea împăratului Franz I și a împărătesei, i-au făcut impresia de a fi tot fii de ofițeri, pe cînd ei erau copii de simpli grăniceri.

Posedăm un manual: „Leitfaden für der Unterricht in der Militair Gränz Verwaltung zum Gebrauche der KK. Gränz-Schul-Compagnien, Wien, 1855,“ care și astăzi ar fi un model de instrucție pentru școlile de notari și de administrație absolvenți a cel puțin 4 cl. gimnaziale, sub raporturile schimbate.

Pe lângă educațiunea militară și literară în cele economice, elevii se bucurau de o bună introducere, cea ce era și necesar cu întreținerea și buna îngrijire a numeroaselor păduri și codri seculari, mare parte păduri virgine încă neatinse de secure, și a tot felul de materii prime din ele, care aveau să dea veniturile diverselor fonduri: de echipament, provente, școlare, bisericești, comunale, etc.. Posedă doar și astăzi *Comunitatea de avere* dela Caransebeș, ca succesoară a reg. illiro-banatic 253,098 pogoane de păduri și poeni de munte în valoare de vre-o 30 milioane; cei dela Năsăud au numai 12,684 pogoane de pădure, foștii grăniceri în devălmășie, iar celor din regimentul I le-a luat statul la 1873 peste 100,000 jugere și Sașii alte vre-o 25,000 jug: *pădurile de pe Lotru*, din așa numiții *Munți revendițați*, pe lângă alte 2—300,000 jugere cadastrale de păduri comunale și ale devălmașilor, pe care grănicerii le-au administrat și apărut timp de peste 150 ani.

În cele economice—la început era la Romni și la Secui încă în uz sistema bienală, de două timpuri și a *moinelor*—un an pământul se cultiva și al doilea rămânea ogor, de islaz pentru vite. „Die Aecker sind in zwei *Calcturen* getheilt“ zice Benigni.

În locul sistemului de 2 timpuri, în timpul grăniței s'a introdus sistemul de 3 timpuri, ca pământul să se folosească 2 ani și numai în al treilea an să rămână de ogor, ca mai rentabilă; sub ordinea și la presiunea ofițerilor din companie s'a introdus cultura cartofilor și altor plante—cultura albinelor, vermilor de mătasă și pomilor. La Vaida-Recea, sediul batalionului, s'au introdus minunatele *irigațiuni* ale grădinilor și fâneațelor, care și au pârchea numai în vestitele irigațiuni ale Lombardiei, și apoi ulterior s'au introdus și la alte vre-o 20 sate grănicerești, care le practică până în ziua de astăzi. Prin ordin de zi ofițerul de grăniceri obliga pe săteanul supus lui, să-și țesale și curețe vitele lui—să-și facă ogoarele și sămănăturile la timp, să-și închidă curtea și grădina cu gard, etc.. În regimentul germano-banatic de pe la 1783 li s'au dat armăsari de singe din partea statului—întâiu în stațiuni de montă, apoi pe comune, nu însă și în regiunile românești, cărora li s'a lăsat în voe să-și procure ele armăsari turcești de unde vor găsi.

Cultura albinelor, vermilor de mătasă și pomilor roditori era studiu obligator în școlile grănicereștilor și se preda teoretic și practic; dela 1839 s'a impus și cultura păducelului, pentru făcut gard viu, și a salcîmului în nisipuri.

Deprinderea la aceste operațiuni diverse din școli departe de a-i strica ofițerului și elevului, din contra li ajută foarte mult în viața lui practică—fie între militari, fie între civili. De aici în curînd școlile germane grănicerești se bucurau de un bun

renume și la ceilalți locuitori — boerinași, iobagi și oameni liberi din sășime. Scriitorul acestor rinduri cu bunicul și strămoșul său au învățat în școlile grănicerești, și vorbeau perfect limba germană, înainte de a merge la studii mai înalte. Școlile grănicerești se considerau de suficientă pentru pregătirea de preot și învățător până prin anii 1860—70.

Cunoașterea limbii nemțești în sine era un câștig și de un folos real și pentru ceilalți locuitori între Săși, și cei în amestec cu grănicerii; mai cu seamă în satele săsești în luptele lor zilnice cu Sașii, pentru revendicarea de drepturi civile și economice, le fu de mare ajutor.

Aceste cu atât mai mult în graniță și în legăturile instituției grănicere. Copiii de țărani simpli cu școala sătească plecau în opincute dela casa părintească, și după 8—10, 20 ani trecuți, se întorceau acasă ca căpitani, uneori și ca ofițeri superiori, încărcăți de decorațiuni și de merite, pentru tron și patrie. Din rindurile reg. I. au eșit maresalul baron Récsei și colonelul baron David Urs, ambii cavaleri ai înaltului ordin al Mariei Theresia; dintre Bănățeni în timpurile mai nouă: generalii Doda, Trapșa Seracin, Guran, frații Cena locot. maresali, Sandru și alții alții; loc. maresal Pop, adjutantul general al împăratului, — dintre cei dela Năsăud, deosebit de cei ce au singurat și rămas pe loc pe cimpurile de onoare, aproape în toate țările Europei.

După cum arată Benigni în Statistica graniței ardelenne, deja până la 1814 școlile dela Năsăud au scos 40 ofițeri, 41 subofițeri, 21 fruntași, 11 preoți, 1 director de școlile normale și 3 învățători de școlile triviale. Iar până la 1832 au dat 1 maior, 9 căpitani, 36 locotenenți, 3 portdrapeli, 2 directori de norme și 18 învățători. După desființarea graniței ardelenne la 1855 o frumoasă serbare au aranjat la Caransebeș foștii elevi ai școlii din Năsăud în onoarea fostului lor director *Moise Panga*, la care au participat dintre foștii lui elevi, 6 căpitani, 8 locotenenți, 12 sublocotenenți, 2 funcționari militari și 3 canceliști. Aceste erau rezultatele unui singur învățător diriginte. Nu era o raritate să găsești cite 5-6-10 ofițeri în o mică comună rurală.

După desființarea graniței ardelenne la 1851, în era absolutismului nemțesc, grănicerii au dat contingentul cel mai mare de funcționari civili, în administrație, justiție, finanțe, vămi, etc... cu ajutorul cărora Rominii s'au putut manifesta după înfringerea revoluțiunii ungare ca a patria națiune a țării, pecind foștii boeri nemeși și libertini dintre Sași erau destul de săraci în oameni cu oarecare cultură și rutină biurocrațică. Firește că după introducerea dualismului prin anii optzeci ai secolului trecut, cei mai mulți dintre acești funcționari *netitrați* au fost înlăturați de guvernul unguresc, pe motiv că ei nu știau ungurește, și limba germană fu exclusă cu totul din școlile grănicerești în favorul celei maghiare; iar mai tirziu școlile înseși fură declarate de școli *comunale*, cu tendința de a le maghiariza cu totul sau luate în administrația statului.

sa-i supune sieși, până nu li s'au dat drămul și asigurat întoarcerea lor sub Imperiul Habsburgic. În revoluția din 1849 Kossuth cu ministerul unguresc nu a putut constringe batalionul 2 românesc dela Năsăud nici a merge contra Serbilor și a lupta contra împăratului și nici a depune un nou jurământ pe constituția ungară—prin fel de fel de presiuni și amăgiri. Astăzi reg. 50 de infanterie, urmașul reg. 2 de graniță, este singurul, dintre regimentele austriace, decorat cu marea medalie de aur—*pentru păstrarea fidelității neclintite în jurământul depus.*

Recompense. La 1851 s'a desființat granița ardeleană cerută de Sași, pe motiv că Secuții și-au călcat jurământul, trecând la revoluționarul Kossuth, și Românii încă ar putea să-și calce jurământul la un caz eventual, iar la 1873 a fost desființată și cealaltă din Banat și Slavonia Croată, ca să facă loc honvezinei ungare. Știftul dela Năsăud a fost ars de Unguri în revoluțiune, și cu toate cererile repetate ale Românilor, nu a mai fost reclădit mai mult; școala normală pedagogică din Orlat, deschisă după 1850, abia înu vr'o 5—6 luni și se desființă, cu toată cererea repetată a Românilor.

Fondurile de proveniență, precum și o parte mare din munți li s'au luat celor din reg. 1, și lor le-au rămas numai fondul de echipament—*montură*. O parte mare din munții ziși revendicați i-a luat statul, alții universitatea săsească din Sibiu, cum s'a arătat mai sus. Secuții și-au împărțit fondurile adunate în timpul graniței între membrii lor, iar Românii le-au menținut destinându-le pentru întreținerea școlilor grănicerești 400 mii cor. dela Sibiu, iar cei dela Năsăud și-au înființat cu ele un liceu complex cu 8 clase și 4 școli primare, din fondul de proveniență, iar din fondul de monture (echipament) au format fondul central de stipendii, pentru acordarea de burse pentru studiile secundare și superioare, pe care însă ministrul ungar de culte de vre-o 8 ani nu vrea să le aprobe, pentruca să facă părtași la burse și ajutoare și pe lîi de Evrei și alți musafiri, pripășiți de curînd printre foștii grăniceri.

Din averea și veniturile considerabile ale comunității, din avere dela Caransebeș, de vr'o 30 milioane, s'a înființat de vr'o 2—3 ani încoace un liceu, în Caransebeș, și ca din grație numai li s'a admis și studiul limbii romine ca studiu facultativ, iar limba de propunere este cea maghiară.

În schimb Secuilor, care și-au călcat jurământul depus, din anul 1910 li s'au înființat școală reală inferioară militară la Tîrgul Mureșului, din partea ministerului ces. reg. și de războiu.

Precum vedem, o pagină frumoasă din istoria națională a fraților noștri de peste munți, subjugăți de Nemți, Sași, Unguri și Secui, din cele expuse până aici, ni se desvăluie înaintea ochilor, din care putem trage și noi unele învățăminte.

Școlile lor au progresat și au putut să ducă lumina și cultura până în masele de jos ale poporului de rînd, fiindcă ele au fost bine alcătuite, și dirijate cu fermitate. Satele foaste

granicere până în ziua de astăzi, după o jumătate de secol trecut de la desființarea graniței, se deosebesc în mod vădit dintre celelalte, fie foste libere, fie foste clăcașe, căci acolo este mai multă rânduială în toate, mai multă cultură și civilizațiune și o clasă cultă și mai înstărită, mai numeroasă, de unde și o bună stare relativă mai mare. Instituții și fundațiuni de cultură de sute de ani există la dînsii în vigoare și se păstrează cu sfințenia și pietatea moștenită din părinți.

La noi pentru clasa rurală până aici prea puțin s'a făcut, sau aproape nimica. Țăranul nostru din România se află aproape în aceeași stare de mizerie, sau nu este cituși de puțin mai înaintat în cultură și bună stare decît era țăranul român din Bănăt și Transilvania la înființarea graniței militare pe la 1766—70, deși toată lumea îi vine în ajutor cu vorba, dar nu cu fapta. La noi toată lumea cere ca învățămîntul nostru rural și cel profesional de toate gradele, să fie cit se poate de *practic* și iarăși *practic* și nu de pură teorie. Apoi se vorbește pretutindea de activitatea *extrașcolară* și *extrabisericească* a învățătorilor și preoșilor dela sate, asupra cărora s'a încărcat o mulțime de atribuțiuni: conducerea corurilor, cercurilor culturale, obștiilor, bănci populare, syndicate, conferințe și prelegeri publice, etc. etc... fără de a le fi dat mai întăiu pregătirea necesară pentru aceasta și mijloacele necesare suficiente. Ba de cele mai multe ori lipsesc clădirile școlare demne de stat civilizat, și ei nu găsesc nici cele de hrana zilnică prin comunele unde sînt trimiși.

Dr. George Maior

Documente omenești

O COMISIUNE DE PREFACERI

Am avut prilejul să fiu, de față la ședința unei comisii de prefaceri.

Cînd cunoști nevoile imprecinate și cînd vezi ușurința cu care onor. comisii de notariile, membrii ei îți fac impresia unor oameni care măsoară adîncimea valului cu degetul.

„Comisiunea” — venită cam tîrziu din pricină că n'a isprăvit în altă comună în ajun — intră și trece solemnă printre oamenii prezenți. Delegatul județului strînge curtenitor mina frunțașilor țărani care l-au onorat cu încrederea lor.

După huruiala de o clipă a scaunelor rezervate comisiei, ședința începe.

Președintele strigă: — „Ion Stan”!.. Din mulțime s'aude: Aici!.. Un om cu fața trasă, ochi vioi, cam decepționat, puțin aplecat de corp, ese înaintea. Președintele citește reclamația în care Ion Stan declară că pe viitor se lasă de a mai coase haine și se roagă să-l scadă dela patenta de croitor. Omul vorbește: — Domnule perceptor (președintele comisiei de prefaceri este un perceptor), eu cos la Crăciun două săptămîni și la Paști două și în celălalt timp muncesc cu sapa, cum am muncit și la d-ta de-attea ori. Și dacă nu esă banii patentei din cusut, eu mă las de cusut!

Președintele: — „Omule, mie mi-ai muncit, ți-am plătit. Dacă declari că nu mai coși de fel, te scădem, dar cînd te-oi prinde, te dau în contravenție”.

Delegatul satului: — „Omul acesta nu are băeți, nu are mașină, ci coase cu mina. E agricultor, nu e croitor și deci să-l scădem”. Asemenea decide și delegatul județului.

Președintele: — Anul acesta nu se poate scădea, că a plătit patenta. Să facă cerere la anul.

Delegatul județului: — De ce ai plătit, omule, că te scădeam?

Omul: — Domnu' perceptor m'a urmărit și mi-a vindut un bou. Cine mă lasă pe mine neplătit până la anu?

Comisiunea rîde. Oamenii stau gînditori.

— Atunci eu, dacă voi plăti și la anul, și la anul celălalt, nu mă mai scad niciodată!

Comisiunea respinge. Omul pleacă bombănind.

Președintele:—Maria Ioana!

— Aici! răspunde o femeie bătrână și prezentabilă. I se citește reclamația prin care cere să se treacă fonciera dela capul ei la al fiilor săi, toți majori, — pământul fiind numai din partea răposatului ei soț, ea neavînd nimic.

Președintele:—Fonciera în rolul celălalt era pe numele moștenitorilor, deși erau minori, și comisia cea mare l-a trecut la capul ei, măcar că ea nu are deloc pământ. Un lucru judecat de comisia cea mare nu putem noi, comisie de prefaceri, să-l stricăm. Se respinge.

Văduva:—Bine, domnule perceptor, copiii toți și-au luat pământu' și eu mă întrețin din pensia de 20 lei dela bărbatu-meu (fusesse dascăl). Ei nu-mi dau nimic. De ce ați trecut fonciera la capu' meu, cînd eu n'am nimic?

Un om:—Avea de unde să-ți oprească!

Președintele, către femeie:—Adă actul de partaj și-l trec la capul lor.

Femeia:—Dar, domnule perceptor, ei nu vor să facă actu', că e pământu' lor; l-au împărțit de bună voe. Eu nu pot să le fac act cu deasila!

Comisiunea respinge. Femeia pleacă plîngînd. Tăcere mor-mîntală în sală.

Președintele:—Nițu Voicu!

„Prezent“! răspunde un tînăr slabuț. Impunere la bir, ca fiind acasă.

Nițu Voicu:—Domnule perceptor, eu am fost înrolat în armată pe 1 Noembrie. Cînd m'am prezentat la regiment, m'a aminat la chemarea a II-a. M'am prezentat la chemarea a II-a și m'a aminat la a II-a alegere... Eu am fost la armată cînd m'a chemat!

Președintele:—Nu știi! Ai fost acasă un an, plătești bir; soldat ești numai cînd ei cu lingura din ciorbă!... Comisiunea admite impunerea.

Președintele:—Ion Neagoe!

Vine o babă mică, scundă și care aduce un schilod și la trup și la față, cu ochii injectați de sînge, păr vilvoiu, ținîndu-se de un lemn gros. Schilodul, intrînd, scoate un sunet nici uman, nici de animal, strident și dureros, plîngător și sălbatic. Abia îl face mamă-sa să tacă. Fiu de veteran, — făcut în urma și după impresiunile și grozăviile din Grivița, unde luptase tatăl-său.

Președintele:—Se impune la taxa militară, ca scutit de armată.

Baba: (Incepe să plîngă)—Dar cine s'o plătească minca-l-ar păcatele, domnule perceptor?

Președintele, către primar:—Dă-i act de sărăcie.

Primarul:—Nu-i pot da, —că are săliștea casei și casa, care

fac 500 lei. Deși sînt 5 frați, dar nu pot certifica că părinții lui nu „au avere de loc“. Comisiunea admite impunerea, iar schi-lodul, liniștit, se uită cu ochii lui de timpit la toți și toate...

Președintele:—Bratu!

— Prezent!... Un tînăr învățător vine la bară.

— Ești impus la patentă pentru că exercitezi prin concurs, ocupația de geometru arpentor.

Învățătorul:—Deși din această ocupație nu am luat nimic, după cum și d-voastră știți,—totuși, dacă legea impune, primesc. Dar găsesc că impunerea e prea mare.

Președintele: Valoarea locativă, care servește ca bază de impunere, este 100 lei, cea mai mică.

Învățătorul:—Dar tocmai aici e greșala, că eu neavînd de-loc casă și nici vre-un contract de închiriere, casa mea nu are valoare locativă. Eu stau în casă la cutare și plătesc 10 lei pe an. Vă rog a mă impune proporțional cu această sumă.

Președintele:—Valoarea locativă este a d-tale, nu a casei, căci... un învățător va avea o locuință de 100 lei chirie pe an,—și în lege spune că impunere mai jos nu se poate“. Comisiunea admite patentă stabilită de fisc.

Președintele:—Ion Vasile!

— Prezent! Cere scăderea dela patentă pentru vinderea gazului, lăsînd acest comerț. Prezintă și un certificat al primăriei prin care se arată că nu mai exercitează comerțul.

Președintele:—Comisiunea te scade, dar plătești încă un trimestru, căci certificatul este făcut dela 4 Octombrie; nu e dela 1. Cei doi delegați susțin să-l scada, președintele că „nu“.

Omul:—Dar, domnule perceptor, eu l-am lăsat mai de mult, înaintea de Octombrie, și vă rog să nu-l plătesc în zădar!

Președintele:—Ți-am spus că nu se poate, plătești un trimestru. Să-ți faci actele pe adevăr, aici nu ne jucăm.

Omul:—Domnule perceptor, prea la multe avuseși d-ta dreptate, cînd toată lumea zice că nu e dreptate!

— Așa?! Mă insulți în ședință, pe mine, președintele comisiei?—și ia legea și o trîntește de pămînt. Ce e asta mă? Eu fac dela mine? La parchet, măgarule! După jandarm! Ce respect ai tu de comisie, mă? Socotești tu că poți să-ți bați joc de noi?“ În acest timp sosește și jandarmul. Inchee „proces-verbal“ și ia pe om pe sus la arest. Comisiunea respinge scăderea, fiindcă „acest individ a insultat onor. comisiunea, pentru care s'a dat în judecată“.

Un fior rece mi-a trecut prin corp.

M'am grăbit a părăsi această sală, unde este atîta dreptate...

I. Brăilescu

Telegramă

D. Gheorghe Melidon scoase ceasornicul și speriindu-se, zise: „Douăsprezece!.. Trebuie să plec“. Și, luindu-și ziua bună dela prieteni, părăsi localul berăriei într-o dispoziție de spirit fericită. Se întâlnise dimineața cu câțiva cunoscuți, discutase și glumise, băuse o halbă de bere, care-l făcuse să-și amintească istorii de demult, petrecute în anii de școală fără grijă, iar acum, cu sufletul întinerit de această excursie retrospectivă, pășea ușor și voios salutând în dreapta și în stânga. În drum, se opri la Ermacov, cumpără icre negre și câteva felii de jambon—D-nei Melidon îi plăcea șunca de Praga, el bătea mai mult cu icrele—și, cu pachetul alb în deget, se grăbea spre domiciliul conjugal, având impresia că viața la urma urmei este o aventură plăcută. Când ajunse acasă, era cu totul mulțumit: nu întârziase decît cinci minute, și apoi... pachetul aștepta cu nerăbdare să fie deslăcut. Dar cînd intră pe ușa odăii, rămase ca trăsnet! D-na Melidon, cu ochii roșii, cu fața plinsă, suspina dureros. În mină ținea o batistă udă. Cum văzu pe bărbatul său, izbucni în hohote, și, între două fioruri, articulă:

- S'a împușcat Fănică.
- Cînd?
- Nu știu...
- De unde ai aflat?
- Am primit telegramă.
- Dela cine?
- Dela tanti Luța.
- Pentruce?
- Nu știu nimic...

Aici, o nouă explozie de lacrimi. D. Melidon rămase a iurit, în picioare, lângă ușă, cu pachetul în mână. El cugeta: „Mare bucluc!... Parcă văd că trebuie să mergem la înmormintare“. Și făcând doi pași, cu gândul aiurea, își liberă degetul punând pe masă provizia, care-l grăbise și ea către casă...

— Dar bine... pentru ce s'a împușcat?

— Nu știu nimic.

— Când îl îngroapă?

D-na Melidon, printre lacrimi, se uită urît la bărbatul său.

— Săracul băiat!... Când îl îngroapă? întrebă din nou D. Melidon, interesîndu-l în mod special chestiunea asta.

— Se vede că vrei numaidecît să fi murit...

— Eu?... De loc!... Spui că s'a împușcat...

— Nu sînt sigură dacă a murit...

— A! N'a murit?... Cu atît, mai bine! zise D. Melidon ușurat.—Unde e telegrama?

Și D. Melidon ceti depeșa făcînd ochii mari. Nu înțelese nimic. O ceti a doua oară: „Fănică scăpat de pericol. Luța“.

— Vrasăzică n'a murit?

— Știi eu?

— Uite telegrama...

— Poate îmi ascunde...

La această posibilitate D-na Melidon isbucni iarăși în plîns sîșit. Ea ținea batista la ochi cu amîndouă minile, suspinînd adînc.

— Pentru numele lui Dumnezeu! De unde știi că s'a împușcat?

Și D. Melidon ceti pentru a treia oară telegrama, de astădată cu glas tare. După ce sîrși, o întoarse și pe partea cealaltă....

D-na Melidon, absorbită, nu vedea nimic, nu auzea nimic.

— De unde știi? Te rog răspunde-mi...

— Mi-a spus cînd am fost la Buzău...

— Cînd ai fost la Buzău? întrebă bărbatul speriat.

— Ultima oară.

D. Melidon se gîndi o clipă:

— Acu șapte luni?

Soția lui făcu din cap un semn afirmativ.

— Și ce ți-a spus?

— Că are să se împuște.

— Cine ți-a spus?

— Fănică.

— Acu șapte luni?

D-na Melidon făcu iarăși cu capul.

Bărbatul se opri un moment, simțind nevoe să se reculeagă. Se uită din nou la telegramă: nici o schimbare. „Fănică scăpat de pericol. Luța“. Soția lui, într'o inspirație prelungă, suspină violent de trei ori în șir, ștergându-și ochii înroșiți.

— Bine... Să zicem că s'a împușcat... fiindcă te-a asigurat acu șapte luni. Dar n'a murit... A scăpat de pericol. E clar.

D. Melidon arată ca dovadă telegrama...

— Da... dar mi-e foarte milă de dînsul.

— Doar n'a murit...

— Așa de tînăr!..

Și D-na Melidon, invadată de noi sentimente, se lăsă în voia lor într'un plîns fără sine...

D. Melidon se uita cu aerul unui om care nu pricepe lămurit ce se petrece cu dînsul. Apoi, cu ochiul la icrele negre:

— Bine... dar trebuie să se isprăvească odată... A scăpat... n'a murit! Ce dracu?

Femeia lui, clătînd amar din cap, rosti mai mult pentru dînsa: „Sigur că s'a împușcat!“

— Mă rog... pentruce ești așa de sigură? zise bărbatul cam plictisit.

— Ți-am spus odată—răspunse D-na, ațos.

— Ce mi-ai spus?

— Că știu dela dînsul...

— Cum? Era sigur acu șapte luni?

-- A zis că la prima neplăcere se va împușca.

— Și ce neplăcere să fi avut?

— Desigur a rămas repetent...

— Pentru asta? Și tu poți crede asemenea prostie?

— Cum prostie—zise indignată D-na Melidon—cînd vezi că s'a împușcat?

— Mai întăiu... nu știu dacă s'a împușcat... dar haide să-ți admit. Foarte bine. Dar n'a murit... uite telegrama...

Și D. Melidon ceti încă odată telegrama, de astădată numai pentru soția lui.

— Tocmai telegrama mă neliniștește.

— Pentruce?

— Am avut un presentiment.

— Glumești?

- Niciodată nu mă înșel.
- Bine.. oricum... dar a scăpat de pericol.
- Eu cunosc pe tanti Luța...
- Ei, și?
- Cine știe dacă nu-mi ascunde?
- Cum, cine știe?
- Desigur că-mi ascunde...

În fața acestui adevăr D-na Melidon sprijinindu-și capul cu palmele, dădu curs liber întregii sale dureri. Ea plingea cu hohote sguduitoare, căci mistificarea descoperită ascundea un adevăr grozav. Printre sughițuri și suspine izbuti să rostească cu greutate :

- Sigur că-mi ascunde...
- Femea!... De ce să-ți ascundă? zise D. Melidon exasperat.—E copilul tău? Ți-e mamă? Ți-e tată? Pentru ce să-ți ascundă?... Ia, un nepot!

Și pronunțând cuvintele din urmă, D. Melidon arătă oarecare dispreț pentru acest grad de înrudire.

- Ah, cum vorbești! zise cu amar D-na Melidon.
- La dracu! A început să mă plictisească istoria asta... Dacă voia să-ți ascundă... nu-ți telegrafia..
- S'a temut de jurnale... să nu cetesc...
- Este ceva în jurnale? întrebă cu interes bărbatul...
- Nu știu...
- Să vedem...

D. Melidon cercetă amănunțit două-trei ziare din ziua aceia. Ceti, cu degetul, începutul tuturor informațiilor, se uită la *Ultima oră*, aruncă o ochire pe pagina întâiu, se opri o clipă la cele două anunțuri funebre... Nimic! Apoi, luminat de-o idee subită, se repezi la telegramă, căută data și locul de unde era expediată, le colaționă cu antetul jurnalului, se uită din nou la telegramă, și cele patru cuvinte tainice fură cetite încăodată, cu mult mai multă atenție, dar fără mai mult folos. Și D. Melidon, drept încheere, asvirli pe pat hirtia misterioasă, blestemînd în gîndul său telegraful și pe inventatorul lui. Apoi, venindu-i în minte tanti Luța, care le comunica vestea liniștitoare, zise plin de năduh :

- Asta-i telegramă?... Trebuie să fie cineva femea...

Dar D-na Melidon îl întrerupse :

- Trimete să cumpere *Universul*.

Gazeta dorită fu adusă imediat și străbătută și ea de de

getul îngurată al D-lui Melidon—dar tot cu același succes. Poate că n'a căutat bine,—D. Melidon consimți să facă încredințarea, cercetînd cu mai multă zăbavă *Universul* străbătînd de astădată și coloana a cincea, ba chiar știrile din străinătate. Pe pagina a treia, un titlu cu litere grase atrase luarea aminte a D-nei Melidon: *Accidentul de tren pe linia Buzău-Focșani*. Femeia răcni cu spaimă: „Să știi c'a fost în tren!”

La această nouă descoperire, D-na Melidon își frinse mințile de groază. Ea se plimba în neștire prin casă, cu pași desnădăjduiți, repetînd cu vocea zugrumată: „D-zeule! D-zeule! A fost în tren... sigur c'a fost în tren!”

Bărbatul, cu privire de halucinat, se uita, fără senz, la ziarul desfăcut. Prima lui pornire fu să-și tragă un pumn în cap, căci el își zicea: „Dobitoc! Dobitoc! Dobitoc! Cine m'a pus să caut în jurnal?” Apoi, eșindu-și din fire:

— Ce era să caute în tren? Incep să-mi pierd mîntea...

D-na Melidon lămuri cu glasul stîns:

— Se ducea la tanti Mița...

— La Focșani?

— N'am nici o îndoială...

— De unde știi?

— E vacanție... se ducea la tanti Mița...

— Ești sigură?

D-na Melidon făcu un gest cu mîna, care însemna: „S'a isprăvit!”

— Vrasăzică, acuma, nu s'a mai împușcat?...

D-na Melidon, cu ochii umezi, ridică fața spre tavan:

— D-zeule! Cum pot trăi cu dînsul!

— S'admitem c'a fost în tren... ori s'a împușcat... ori și-a frînt gîtul... dar a scăpat de pericol... așa spune telegrama...

— Ah! cît ești de mojiic!

— Ascultă, te rog... pentru numele lui D-zeu!... Nu fi copilă! Haide să mîncăm... am adus jambon de Praga...

Dar femeia, zdrobită de suferință, luă invitația ca o profanare a memoriei lui Fănică și răspunse picurîndu-i boabe mari de lacrimi:

— Cum n'am pe nimeni să mă înțeleagă!

Cei doi copii ai D-lui Melidon, un băiat și o fetiță, care se furișaseră în odaie cu cîteva minute mai înainte, se uitau cu ochi plini de compătimire la figura îndurerată a mămii, întor-

cind spre tatăl lor două chipuri încruntate. Fata începuse să-și strimbe gurița, gata-gata să lăcrămeze...

— Ești afară! strigă aspru D. Melidon, — iar către soția lui:

— E ceva nemai pomenit! Imi vine să-mi iau lumea 'n cap. De ce nu vrei să înțelegi? A scăpat de pericol... orice-ar fi fost.— Apoi schimbînd tonul: — Te rog!... ascultă!... fii rațională!

Și bărbatul, în speranța unor timpuri mai bune, se apropie de femeia lui...

Dar D-na îi răspunse plină de obidă:

-- Dacă ar fi ruda ta... nu te-ai purta astfel...

D lui Melidon i se strică pe loc dispoziția:

— Ce trebuie să fac? răcni el.—Cum să mă port? Ce vrei dela mine? Simt că nebunesc!

Și, ridicînd ochii spre cer, își trecu o mîină prin păr...

— Nu mi-i de ajuns nenorocirea care mă lovește... mai trebuie să sufăr și nervii tăi...

Drept urmare, D-na Melidon fu zguduită de un plins spasmodic, cu svicnituri dureroase...

D. Melidon se uita cu o atenție sumbră la femeia lui, gîndindu-se: „isterie de femei fără treabă. Cine dracu m'a pus să mă insor?... Poftim! Uită-te la dînsă!” Apoi tare:

— Dragă Ilenuță...

— Te rog să nu-mi mai spui... nimic!

— Fii cuminte...

— Asta n'am să ți-o ert, niciodată!

— Ascultă...

D-na Melidon își vîrti degetele în urechi. Apoi, plînsă cu amar!

Accidentul lui Fănică începea să se transforme, pentru D. Melidon, în adevărată catastrofă. El rămase ca o stană de piatră, cu brațele încrucișate, cu privirea fixă. Și pe cînd instituția, pe care se sprijină întreaga societate, era crîncen maltrată de gîndurile negre ale soțului necăjit, ușa scîrții încetișor, și, în încăperea ei, apărură mama Marghioala—bucătăreasa—femeie bătrînă și blajină, pe care D. Melidon o moștenise dela maică-sa. Ea se opri lîngă intrare, și, cu colțul pestelcii își șterse ochii de lacrimi.

D. Melidon sbieră grozav:

— Muere nebună!... Și tu?...

El se îndreptă către ușa, cu un zîmbet feroce. Și plecînd-

du-se aproape de obrazul femeii, o întrebă cu glas dulceag, contrafăcut, numărându-i pe degete :

— Ți-e rudă?... Ți-e prietin?... Il cunoști?... L-ai văzut vre-odată?... De ce te scifosești ?

Dar bătrîna, ștergîndu-și ochiul cu dosul palmei :

— Mi-e oarecum de Duduca...

D. Melidon se dădu trei pași îndărăt, și, cu pumnii încleștați, răcni formidabil :

— Afară, băbornițo !

— Mojicule ! Mojicule ! strigă D-na Melidon. Și ridicîndu-se, plină de indignare, trecu repede în altă odăe.

D. Melidon rămase singur, ca trezit dintr'un vis urit. Stătu locului o clipă, năuc, sub greutatea evenimentelor ; apoi încrucîșîndu-și brațele, zise : „E ceva nemaipomenit !” Și el se îndreptă spre fereastră, unde, lipindu-și fruntea de sticla rece, gîndi : „Am să turbez... Așa mi se cade... Cine m'a pus să mă 'nsor ?”

Și citeva minute D. Melidon își purtă capul, fără gînduri, de colo până colo pe geamul ca gheața și pe minerul de fier. După ce-și răcori fruntea înfierbîntată, începu să taie iarăși o-daia cu pași agitați. Telegrama era pe pat, cu clapele în sus, așa cum o aruncase D. Melidon. O luă și cîtîndu-i conținutul pentru a zecea oară, o mototoli cu mișcări exagerate, aruncînd apoi furios ghemuicul în părete...

„Hm !... scăpat de pericol !... scăpat de pericol !... Trebuie să fie cineva femeie... Las'că-ți arăt eu”...

Și pe cînd D. Melidon pronunța aceste vorbe mistuitoare în casa lui din strada Toma-Cozma din Iași, tanti Luța sughița strășnic în Buzău...

D. Melidon vibra ca un stilp de telegraf bătut de furtună. El luă o foaie de hîrtie și scrise dintr'o dată următoarea telegramă urgentă, destinată pentru tanti Luța din Buzău :

„Răspunde imediat. Ce-i cu Fănică ? A murit ? S'a impușcat ? A fost în tren ? Răspunde pe larg. Nu face economie. Plătesc eu. Altmintrelea turbez”.

Chemă servitoarea : Să o transmită imediat... Roagă din partea mea...

Apoi, alcătui și o scrisoare, tot pentru tanti Luța din Buzău. Ce-a scris nu pot să știu ; dar condeiul pe coliță alerga ca o furtună și două benghiuri de cerneală împodobiră misiva pe o mare suprafață. Iar după ce fața dintăiu primi suficient citeva din ideile scriitorului, D. Melidon trînti tamponul sugător cu atita

rivnă, încit țîșniră și cițiva purcei. Trei pagini au fost acoperite astfel cu o literă mare la grăunte și foarte citeață. Iar la sfîrșitul lor, iscălitura D-lui Melidon fu investită cu parafa ei obișnuită, care, cît ai clipi din ochi, făcu să răsără pe urma ei un strat plin de floricele, zugrăvite în miniatură, rupînd, vai, foaea în trei locuri. Apoi, epistola fu păturită cu o mină tremurîndă și băgată mai mult silnic în cămașa unui plic, pe întinderea căruia fu redactată exact adresa „lui tanti Luța“ din Buzău. În sfîrșit soneria sblrnni sinistru, și servitoarea apăru inspăimîntată :

— Recomandată !... Ai venit ?

Dar dacă nu cunosc ce-a scris D. Melidon, știu în schimb ce-a răspuns tanti Luța.

„Dar bine, Jorjică, numaidecît la moarte și la împușcat trebuia să te gîndești ? Se vede că drag îți mai este băiatul ! La dracul... moșii să ai de împărțit cu dînsul... și încă atîta ură, față de un copil !... Fii foarte sigur, dragă Jorjică, că nu-ți va cădea silă, nici nu-ți va roade pragul. Telegrama mea numai un om ca D-ta n'a putut s'o priceapă. Nu v'am scris săptămîna trecută că Fănică era amenințat să rămînă repetent din cauza lui Petrovici ? Nu poți să zici că n'ai primit scrisoarea, de oarece Ilenuța mi-a și răspuns. Azi s'a pus lista și băiatul, mulțămesc lui D-zeu, a trecut clasa. Trebuia să te gîndești la asta, nu la moartea copilului. Dar dacă știam că te interesează atît de mult viitorul lui, fii sigur, dragă Jorjică, că nu te mai deranjăm de la ocupațiile d-tale importante“. Iscălit Luța.

D. D. Pătrășcanu

Cronica literară

Henry Bataille

Omul modern nu merge la teatru din nevoia de a încerca senzații nouă, altele și iar altele, ci din nevoia de a eși o clipă din el însuși, de a lăsa pentru câteva ore la vestiar, odată cu haina, propria lui viață, cu grijele, durerile și preocupările ei zilnice. De aceea -l amuză atât vodevilul, opereta, spectacolul cel mai absurd, acel în care fantezia dez-lănțue verva și-i dă drumul să galopeze, fără frâu, răsturnînd cele mai temeinice și mai așezate adevăruri ale experienței. Iar drama, pentruca să aibă trecere, trebuie să-i măgulească unele vechi deprinderi, să-i dea pieșe bucătărite după anumite rețete cu care-i e deprins gustul, să-i servească anume clișee și trucuri, iar cei ce cunosc rețeta și știu să o execute cu oarecare îndeminare, „un peu de savoir faire“, au succesul fără greș! Aceasta e explicația faptului curios că același public, așa de pretențios în alte genuri literare, e așa de îngăduitor cu literatura dramatică. Convenționalul, artificialul scenic, ponciful, banalul și declamația goală și pretențioasă, țin loc de orice talent chiar pe scena celui mai fin, mai ironic și mai spiritual public din lume, publicul parizian!

Același public, însă, care face succesul unui Bernstein și alții de același fel, știe totuși să facă și succesul unui Bataille, care-l zgudue cu îndrăzneală din dulcea amorțeală corcolită cu atita grijă de ceilalți.

Bataille la teatru este „l'enfant terrible“, care intră într'un salon de burghezi cuviincioși și scrupuloși până la manie de „ceia ce se face“ și „nu se face“, și, fără nici un respect pentru mutrele simandicoase, dă cu piciorul în statuele de argilă ce aveau pretenția să se dea drept bronzuri de artă, răstoarnă deprinderile cele mai bine stabilite, opiniile cele mai onorabile, convențiunile cele mai sacre ale autorilor bine crescuți și îndrăznește să fie firesc și uman în însuși templul minciunii și al artificialului.

„E de ajuns, zice el într'o prefață, să te inspire *direct* din viață și să te ferești de *artificial*, căci artificialul e boala de care moare orice piesă“.

Se vede însă că același public, setos de iluzie sub forma ei cea mai grosolană, mai absurdă și mai copilărească, e în același timp și un public educat la școala artei moderne, deprins cu lirismul exact al vremilor noastre, care gustă imediat arta subtilă și veridică a unui Bataille.

Atît poemele lui Bataille: *La Chambre Blanche* (1895) *Le Beau Voyage*, (1904) cît și opera sa dramatică: *La Lépreuse*, *Ton Sang*, *L'Enchantement*, *Le Masque*, *Maman Colibri*, *La Marche Nuptiale*, *Poliche*, *La Femme Nue*, *Vierge Folle*, *Songe d'un Soir d'Amour*, *L'Enfant de l'Amour*, se pot cu greu analiza, pentru că în mai toate e răsfrîngerea, nu a unui caracter și a unei personalități în întregimea ei, ci dezorientarea personalității în clipele de supremă durere și rătăcire a patimei, în învălmășagul luptei și a conflictelor conștiinței, cu totalitatea împrejurărilor vieții, cu destinul.

Bataille e om de sud, nu însă din acel sud mirific ce a creat pe Tartarin și pe Nouma Roumestan! Familia lui Bataille a trăit, în șir de multe generații, în valea Narbonnei, în locul unde se încrucișează drumul spre Bordeaux cu drumul ce duce de la Marsilia la Barcelona, pe portica din Franța, unde, după coloniile helenice, au venit legiunile romane, spre a lăsa locul oamenilor bălai din neamul lui Alaric și apoi înflăcărilor piraiți Sarazini; în patria limbii *d'oc*, în mijlocul unei populații mîndră ca suflet și frumoasă ca înfățișare. Dela această populație are Bataille gustul său de libertate nestinjenită, disprețul pentru orice autoritate, căci încă de pe vremea Romanilor populația de aici nu vrea să știe de frîul stăpînirii, deprinsă, cum era, cu stăpînirea vremelnică și schimbătoare a atîtor neamuri ce s'au perindat pe aici.

Patria, al cărei chip se ogîndește în primele sale versuri, nu seamănă cu sudul ars de soare al lui Daudet, după cum nici oamenii, care sînt măsuțați, fini, ironici, aplecați spre o melancolie împăcată cu sine în săși și cam fatalistă, nu seamănă cu firea limbută, exuberantă, exagerată și deschisă a adevăratului meridional. Patria lui e o țară cu orizonturi largi și singurătăți stăpîne pe coline trăgănate, acoperite cu tufăniș și duțerne:

.... La route est vide et le bruit des luzernes
Vient de si loin qu'il ferait peur....

O țară bătută de vînturi, spălată de ploi și furtuni repezi, cu pămîntul frămîntat de pasul atîtor neamuri care s'au perindat pe aici în cursul veacurilor, o țară mai mult aspră și tristă, dar plină de patimă stăpînită și bîntuită de vedeniile și umbrele din legendele unui trecut chinuit.

Încă dela vîrsta de trei ani Henry Bataille (născut la 1872, April 4) se mută din Nîmes la Paris, unde tatăl său fusese mutat ca membru la Curtea de Apel, și astfel își petrece copilăria, jumătate în cetatea magică a luminii, jumătate în Galia Narboneză, în cadrul acela „dezolat, tandru și sever“, la poalele Aricului, de unde se vede capela cu chipa-

roși, „la station éternelle, après le beau voyage amer, accompli sur la terre“ de cătră poetul plugar *Mestre Huc*, bunicul său după mamă.

Din visările nesfârșite ale vacanțiilor sale de altădată a păstrat el, dorul fără țință lămurită a altor vremi și a altor lumi:

J'ai le regret des temps des pâtres, des vieux pâtres,
Qui s'asseyaient dans les montagnes des années
Gardant, au coin du cœur, la tendresse de l'âtre,
Et j'aurais eu les cigales abandonnées
Et la lune lente, et les neiges pour amies...

sau versurile din încântătoarea poezie intitulată „*Histoire*“:

Ma nourrice me racontait une petite fille
Qui allait à l'école sous les pistachiers.
Au pays de Castille.
Elle était de la tête aux pieds
Comme une sainte colorée,
Elle avait des lèvres de pastille
Et des cheveux filés sur la quenouille des rois.

Din colindările nesfârșite prin câmpiile cu orizonturi largi a păstrat el sentimentul ascuțit și atit de just al singurătății:

Par les vitres grises de la lavanderie
J'ai vu tomber la nuit d'automne que voilà...
Quelqu'un marche le long des fossés plein de pluie...
Voyageur, voyageur de jadis qui t'en vas,
A l'heure où les bergers descendent des montagnes...
Hâte-toi!...—Les foyers sont éteints où tu vas,
Closes les portes au pays que tu regagnes...
La grande route est vide et le bruit des luzernes
Vient de si loin qu'il ferait peur... Dépêche-toi.
Les vieilles carrioles ont soufflé leurs lanternes...
C'est l'automne: elle s'est assise et dort de froid
Sur la chaise de paille au fond de la cuisine...

Din aceste vacanțe a rămas el cu acea dragoste și înțelegere a naturii ca o taină ce se desvăluie în cele mai mici amănunțimi ale unui peisagiu, cu acea iubire a lucrurilor neînsuflețite plină de neliniștea misterului lor nețârmurit, cu acea notă ascuțită în sentimentul necunoscutului proprie și lui Maeterlinck, dar cu altă nuanță:

Les souvenirs ce sont des chambres sans serrures,
Des chambres vides où l'on n'ose plus entrer,
Parce que de vieux parents jadis y moururent.
On vit dans la maison où sont ces chambres closes...
On sait qu'elles sont là comme à leur habitude,
Et c'est la chambre bleue ou c'est la chambre rose...

La maison se remplit ainsi de solitude,
Et l'on y continue à vivre en souriant...

(Poezie tradusă în românește de d-nii D. Anghel și Minulescu).

În aceste versuri pe lângă „viața lucrurilor“ atât de neliniștitoare în misterul ei nețărnut, e în același timp o notă nouă, o ușă deschisă în vizibilului în lumea noastră materială, o exteriorizare a unei forme de gândire și simțire, a *amintirii*.

J'accueille, quand il veut le souvenir qui passe ;
Je lui dis : „Mets-toi-là“... Je reviendrais te voir,
Je sais toute ma vie qu'il est bien à sa place,
Mais j'oublie quelquefois de revenir le voir...

Abia presimțită în aceste versuri, mai mult ca un accent al senzibilității, prezența amintirii devine reală, se întrupează într-o formă a-vea, un personaj ce joacă rolul principal, în piesa de teatru *Le Songe d'un Soir d'Amour*. Piesa începe cu un poem care crează încă de la început atmosfera suflătoare a întregii drame:

L'ombre de ce qui fut devant nous se projette
Sur le chemin qui va, sur l'acte qui s'éveille.
Ce qui est mort est encore là qui nous précède,
Comme le soir on voit, au coucher du soleil,
Les formes qu'on avait peu à peu dépassées
Envoyer leur grande ombre au loin, sur les allées,
Sur tout votre avenir, plaines taillées, campagne
Et s'en aller toucher de l'aile la montagne...

Ceva dureros și desnădăjduit, o plingere de dincolo din lumea umbrelor ce te învăluie, te strânge, te apasă cu imaterialitatea unei fantome, a unei năluciri și te leagă cu o cîntare de o tristeță nesfîrșită... Sînt doi care se iubesc sau sînt în clipa în care e să înceapă iubirea în sufletul lor, și iată că prin niște întrebări nesocotite ale ei, trecutul se trezește. E primăvară, prin geamul deschis se revarsă în cameră cu tot farmecul dulce al sării și farmecul vieții care e gata să înflorească... dar umbra primei dragoste se împinzește și-i șoptește *Lui* :

Eh! quoi! tu voulais donc me laisser à la porte...
Je suis le souvenir qui passe à travers tout.
Je suis le souvenir profond qui te rapporte
Le flux et le reflux de l'ombre où se dénouent
Les âmes....

Seul tu m'entends, tu me vois,
Mais tu ne pouvais pas me chasser de toi-même
Il fallait bien que je sois là, puisque tu aimes.

„Te uiți la ea!” îi zice iubita care bagă de seamă că gândul lui e în altă parte și caută să-l readucă în lumea prezentului, să-i împrăștie gândul și privirea pe lucruri mici materiale: albumul ei, prezența ei lângă el, mai aproape, în lumina lămpii, dar umbra se strecoară între dinșii și glasul ei îl învălue, îl coprinde ca o apă, îl pătrunde în toată ființa lui și-l stăpânește pentru vecia întreagă:

Tu sens combien je t'aime, est-ce pas? Oh! plus qu'elle!...
Je suis seule à t'aimer au monde à ce point-là.
C'est que vois-tu bien, mon chéri, je n'ai que toi
Et tu n'as plus que moi, *maintenant*....

Je suis là de toute ma puissance d'absente
.... Tu me retrouveras tout le long du chemin,
Dans la banalité odieuse des jours,
Dans un détail, dans un parfum, dans un contour.
Quand tu marches je suis sur le trottoir d'en face...
Je me blottis au fond d'un fiacre contre toi...
Tu retrouves ma main sur le coussin de soie.
Je suis dans le bruit de la femme qui passe
Au fond d'un soir perdu, dans le mot que tu lis,
Dans l'ennui d'espérer, dans la mélancolie...

Tu penses à mes yeux comme on pense au pays,
Tu rêves à mon sein comme on rêve à la mer...
Mon enfant, mon enfant, reprenons notre songe.
Croyais-tu donc avoir assez souffert
Que tu voulais te séparer de moi, ingrat?...
Ce n'était pas possible, enfant, me revolla!

Ea îl vede iarăși cu gândul și ochii duși, încearcă în versuri admirabile să înlocuiască trecutul prin prezent. El o ia în brațe ca s'o vadă mai bine, dar cealaltă e acolo:

Etreins nous toutes les deux, elle en moi, moi en elle.
De nous quelle est la plus vivante, la moins morte
C'est moi! Moi! *car la vie a le gout de la mort,*
Mais ne l'égale pas: Et c'est moi la plus forte.

Și în adevăr amintirea iubirii celei dintâiu, a umbrei acesteia din trecut, „e cea mai tare” până în cele din urmă, ea învinge în piesa lui Bataille, rămîne stăpînă pe sufletul lui și înăbușă „*l'affreuse espérance d'amour*”, iubirea cea nouă gata să înflorească...

Lectura piesei acesteia îți lasă o impresie unică, te atinge și te turbură adinc cu grația ei tristă și nelămurită, ce plutește asupra vieții reale din piesă în o lumină curioasă, venită din o lume *de dincolo* de simțuri, fericit amestec al tainei infinitului recunoscut în palpitantul, tangibilul și mărginitul cadru al realității de fiecare clipă.

De altfel caracterul cel mai pronunțat al operei lui întregi, versură și dramă, e tocmai amestecul acesta al vieții moderne în cea ce are mai prozaic și mai puțin potrivit în aparență cu poezia, cu elanul unui lirism multă vreme stăpînit, e reflectul unei vieți interne ce nu se poate realiza în fenomene sufletești clare și precise, ci se zbate obscură dar puternică în voințele, dorințele și năzuințele noastre, dîndu-le o tonalitate, o nuanțare deosebită. În volumul său de versuri „Un Beau Voyage“ crează tocmai din acest izvor o poezie nouă. Cîntă plăcerile, atît de nouă și prozaice în modernitatea lor actuală, ale călătoriilor cu trenul, aromeala din sleepinguri, peisagiul desfășurat în geamul unui vagon :

Les fils des hauts poteaux commencent à paraître
Sur le ciel blême. Ils sortent de la fraîcheur des nuits
Tout grelotants dans le matin près de renaître.
Ils filent pâles, obscurément conduits
En plein ciel...

Cîntă amorțea dulce a nesfîrșitelor călătorii cu vre-un *sleamer* sau *paquebot* bătut de valuri, beția ușoară a primblărilor cu automobilul „*vrombissant*“ în biciuiala aerului răcoros din sările de pe Coasta de Azur, tristeța dulce și cam anostă de pe terasele vre-unui *Palace* dela poalele Alpilor :

La dame veuve, l'enfant poitrinaire et le poète anglais,
Chaque année se rencontrent sur la terrasse de l'hôtel.
Ils se balancent dans leurs fauteuils paillassons et leurs plaidés
Foncés....

Dar nu e numai versul descriptiv, imajat și colorat al celui ce se dăruise picturii la începutul carierii lui, nu e versul elevului din Academia Jullian și atelierile lui Jules Lefebvre și Doucet, autorul litografiilor originale „*Têtes et Pensées*“. E o poezie de o originalitate neliniștitoare, de un farmec curios care te turbură adînc. Versul acela de o delicateță, de o mlădiere și o grație atît de firească încît pare că învălește, desenînd, concepția poetică în cele mai mici cotituri și cele mai complicate cute, forma cea de o perfecțiune atît de elegantă și defragedă, niciodată nu-ți atrage atenția asupra farmecelor ei. În evocarea vieții din hotelurile cosmopolite și vilegiaturile din toată lumea, frumusețile plastice, imaginile, ca niște pietre scumpe, resfrîng pe neașteptate simțirea ascuțită a înstrăinării, neliniștea dureroasă a vieții lor prea nouă și prea dulce, în contrast cu veșnica și nealinata tovărășie a omului și a omului modern în mijlocul atîtor împrejurări fericite ce i le pune la îndămină viața modernă cu progresele ei : durerea ! Intuiția aceasta atît de fină și de puternică a durerii din lumea din jurul său dă versului lui Bataille putința de a înfățișa viața modernă, prea apropiată de zilnica noastră proză, în perspectivă de legendă.

La douleur! nous l'avons tous heurtée sans le savoir...
 On disait qu'elle était dans la foule vaguement...
 C'est une femme comme les autres, en noir
 Très difficile à distinguer... Et l'on sait seulement
 Qu'elle porte à la main un grand sac de voyage
Et qu'elle est pauvre et qu'elle a du être jolie.

Nous l'avons tous heurtée, nous avons dit pardon
 Et, très mélancoliquement, elle nous a suivis...

Elle s'endort à la lueur lugubre des wagons,
 Et, plaque ses yeux lourds à la portière ouverte.

Douleur, l'azur t'attend à l'arrivée du train,
 Douleur, l'azur te fuit à tout débarcadère.
 Descends, regarde, hésite et puis cherche une main
 Et puis, sans la trouver, espère toute la terre...
*Tu t'assiéras le soir aux vieilles tables d'hôtes
 Où se rencontrent toutes les douleurs en voyage...*

Chères infortunées si lasses, si blémies,
 Hors du temps, hors du sol, sans bouger, mains pendantes,
 Vous, dont toute la vie suit avec les bagages
 Et que berce, bordé journellement d'aube rafraîchissante,
 Le grand sommeil inconsolable des grands voyages!

Poetul și pictorul ce a fost Bataille la începutul carerii sale lă-
 muresc caracterul și prestigiul teatrului său de mai târziu. Din mănuierea
 penelului a căpătat desenul elegant și pretios, dorința de „a realiza fru-
 mos“ în arta dramatică și a păstra astfel puterea de a fi expresia vieții,
 de a fi veridic, în subtilitățile cele mai fine ale artei sale. Poetul a
 resfrînt în opera dramatică de mai târziu acel farmec turburător, acea
 grație plutitoare, acea lumină de legendă, în care se desfășură peripe-
 țiile teatrului său atât de modern, în care personagiile adeseori, ca în
 teatrul lui Maeterlinck, „se evaporază“ și „spectacolul se joacă îndărătul
 scenii“, cum singur se caracterizează într'un răspuns criticii.

Dramaturgul, însă, fără a înceta de a fi poet, stăruiește mereu tot
 spre mai mult „adevăr și mai multă exactitate“. Adevărul și realitatea aceasta,
 pe care o vrea din ce în ce mai exactă, au un caracter de o neînchipu-
 ită modernitate. Eroii și eroinele lui au în sufletul lor toate ciocnirile
 și toate contrazicerile din sufletul modern, toată complexitatea și toate
 șovăelile, toată varietatea sufletelor noastre, bătute de vîntul îndoelii, des-
 trămate și sfîșiate de o neîndurată pornire spre analiză, fără nici o armă
 de apărare împotriva *daîmonului* veșnic și fatal care ne stăpînește, și
 ne frînge: puterile vulgare și oarbe ale vieții, decît puțința de a ne a-
 naliza și suferința grozavă că ne putem astfel analiza. Toate aceste un-
 dieri ale personalității, toate ciocnirile și contrazicerile se îmbină însă
 într'o reprezentare, complexă ce e drept, dar unitară și de o putere dra-
 matică a cărei secret e în ironia fină cu care Bataille sfînge pornirea li-

rică, înfrinează înduioșarea, pentruca să-și poată înfige mai adînc senzația durerii, înțelesul tragic al vieții.

Eroii, dar mai ales eroinele sale, sînt victimele miragiului iubirii, ale pasiunii, victimele fatalității, care a osîndit pe om să soarbă din cupa vieții, odată cu dragostea, suprema fericire, durerea și moartea. Daïmonul exaltă puterea de viață din sufletul fiecăruia, trezește dorul de alte lumi și ne ademenește cu miragiul altei vieți, a unei vieți ce ni se pare cea adevărată și liberă, de o libertate deplină și dumnezeiască. Pentru a atinge miragiul acesta momitor, omul tare, femeia cinstită și fecioara curată, rup zăgazurile vieții sociale, rînduită cu atîta strășnicie de veacuri și se aruncă orbește spre el, cu prețul dramei și a decăderii, pentru a se încredința însă numai de zădărnicia lui.

Maman Colibri, soție devotată și mamă încîntătoare, a trăit o viață fără să cunoască dragostea; cătră patruzeci de ani simte, însă, trezindu-i-se în suflet, cu o putere cu atît mai mare cu cît e mai tîrzie, viața dragostei ce-și cere drepturile nesocotite. Nimic nu poate împedica pe spectator de a resimți simpatie, de a suferi și a se înfiora la accentele pătrunzătoare ale patimii acesteia tîrzie, nici chiar împrejurarea respingătoare că amantul e un copil, prietenul fiilor ei.

În *La Marche Nuptiale*, Grasse Plessans, fecioara cu sufletul curat, crescută în mediul jansenist și în tradiția puritană respectată de veacuri în vechea familie de parlamentari din care se coboară ai săi, pleacă, zdrobind stavilele morale și sociale, cu muzicantul Claude Morillot, ademinită de același miragiul al dragostei, și cînd vede că s'a înșelat și se simte gata a iubi pe altul, se omoară pentru a nu 'mplini blestemul mamei.

Desigur povestea nu e nouă: „alte măști, aceeași piesă“. Ceia ce e nou și pune o nuanță de un modernism sfîșietor e concepția autorului, concepție la care ajung și eroii prin puterea neîndurată de analiză cu care sînt înzestrați, cum că în dragoste, cași în lupta pentru traiu, cel ce poartă în suflet „simțirea frumoasă și rară“ e nu numai merit sacrificiului, ci și „înfierat“, cu o pată rușinoasă“. Pentruca să ajungă la izbîndă sau măcar să-și păstreze un loc mic și umilit în sufletul dragostei lor, eroii sau eroinele trebuie să se coboare, sau să-și puească masca trivialității, căci zice el: „la vie est bête, adorable, inconsciente et pour cela sublime“. Inteligența, frumuseța morală trebuie să-i ceară ertare și să-și ispășească păcatul de a o fi turburat.

Această temă se precizează mai ales în piesele *Le Masque* și *Poliche*, cele mai desăvîrșite din repertoriul lui Bataille, după părerea mea. Autorul nu ia nici o atitudine față de această temă, se mărginește numai să o constate și să ne miște.

În „*Le Masque*“, eroina, Genevieve, își iubește soțul fluturatec, pe dramaturgul André Demieulle, cu o dragoste adîncă și largă. Cunoaște toate legăturile lui ușuratece cu toate interpretele eroinelor din comedie lui. Îl înțelege însă și îl iartă pentrucă îl iubește cu toate că su-

fer, până cînd o legătură nouă, legătura lui André cu o fată tină, emancipată de prejudecii, inteligentă și frumoasă, fiica unui critic de artă Gyzèle Dartier, o jignește destul de adînc ca să o decidă să plece și să încerce a-l uita.

Pleacă deci lăsînd să se creadă că a plecat cu un prieten, care de mult ar fi dorit să o mîngie. Dar după ce încearcă să uite în călătorii nesfîrșite, întîlnește pe bărbatul său, deja sătul de ultima lui peripecie de dragoste, într'un *Palace*, pe Coasta de Azur. Scena aceasta a IV-a din actul al treilea e de o frumusețe și de o culoare unică în toată literatura dramatică modernă. Genevieve se analizează cu o luciditate ascuțită, analizează patima ei și își dă seamă cit e de nefolositor să se împotrivescă acestei patemi și cit e de greu să se resemneze la o viață tristă și fără dragoste. E aici o reluare în proză a temei din poemul citat, din „*Le Beau Voyage*“.

A moins, zice ea povestindu-și călătoria tristă în care a încercat să-și înăbușe dragostea, a moins que je ne prenne goût définitivement pour le voyage et ne devienne *Netche, la solitaire* de la table d'hôte... la dame en noir, qui a du être jolfe...

Dar nu se poate resemna la înfrîngerea aceasta definitivă, la singurătatea veșnică și își sacrifică, în toată luciditatea, amorul propriu iubirii care stăruiește încă atît de pătimaș în sufletul ei după atîta durere și dispreț, și mi se pare că nu am cetit nicăiri, nici n'am auzit la teatru un strigăt mai profund dezesperat și mai simplu exprimat decît vorbele pe care le rostește ea:

Eh ! bien, reprends moi donc ! toi, ta cruauté et ton mauvais amour ! Je ne lutte plus... Fais de moi ce que tu voudras... Je te donne le reste de ma vie... Epargne-moi le plus que tu pourras, c'est tout ce que je te demande.

Femeia însă poartă atîtea veacuri de supunere tiraniei bărbătești, încît trebuia acest nou element: conștiința fatalității, care le apasă, *durerea de a pricepe* toată întinderea nenorocirii și a decăderii lor sufletești, pentru a ne înduioșa. Cînd se revoltă citeodată împotriva acestei tiranii ca Gyzèle Dartier, *la vierge forte* din *Le Masque*, sufăr tocmai pentru că nu pot suferi :

„On ne sait pas, quand on ne l'a pas éprouvé soi-même, ce que l'on peut souffrir de ne pas aimer et ce que représente de torture et de bonne volonté une larme de petite rosse!“—zice ea în actul III. De obicei eroinele lui Bataille, cum e mai ales Louise Cassagne din „*La Femme Nue*“, sufăr și sînt „fericite până la moarte“ de suferința lor, sînt toate „ardentes et sacrifiées“. În „*Poliche*“ însă fatalitatea patemii apasă pe înșiși umerii bărbatului și-l pleacă până la pămînt în fața frumuseții stupidei și vulgarei Rosina. Un om sentimental, bun și demn are nefericirea să resimtă o pasiune adîncă și adevărată pentru o aventurieră ușuratecă și pretențioasă, care nu se dă învinsă în dragoste decît

cînd simte mina de fier a unui stăpîn voinic și brutal. Poliche înțelege că, neputînd fi acest stăpîn, trebuie să fie cel puțin cel ce o face să ridă, cel ce ar putea-o face să petreacă și se mulțumește să joace în viața ei rolul umilitor de Polichenelle, *l'amuseur qui se contente des faveurs accidentelles de cette reine...* Dar ce dramatism, cită durere, cită lepădare de sine și ce profundă desnădejde e în această dublare a personalității eroului. O întimplare desvălește taina Rosinei, care, fiind și ea în o clipă de deziluzie a dragostei cu un ofițer de cavalerie, se înduioșează și încearcă să fie tovarășa lui Poliche cel adevărat, omul de valoare, inteligent și de inimă, ce se ascundea îndărătul măștii paiatei. Dar nu merge, Poliche simte că e plicticos, că nu va putea niciodată să facă să vibreze în ea coardele care vibrează în el, că a jucat ultimul atout cînd și-a aruncat masca vulgarității și... pata distincțiunii sale sufletești a apărut spre a-l condamna cu desăvîrșire în sufletul cochetei. Atunci se hotărăște să plece, învins definitiv de forța supremă și vulgară a vieții și se întoarce la Lyon cerînd umilit ertare Rosinei.

Ultimile piese ale lui Bataille „*La Vierge Forte* și „*L'enfant de l'Amour*” mi se par mai slabe pentru că sentimentele care provoacă drama: iubirea lui Armaury și a Dianettei de Charance, în „*La Vierge-Folle*” nu e o iubire pe care să o simți puternică, fatală și dureroasă ca iubirea lui Maman Colibri, a *Grasséi Plessans*, a *Jeaninei*, a *Lusei Cassagne* sau a lui *Poliche*.—Familia e arătată în o lumină crudă ce e drept, care îndreptățește atitudinea rece față de ea a fecioarei ce vrea să plece în viață după miragul fencirii, cu orice preț. Dar nu mi se par convingși de dragostea lor nici unul, nici altul, și foată drama e provocată numai de d-na Armaury, care intervine atît de stîngaciu în toate peripeziile dragostei bărbatului său cu Dianette, sub cuvînt de devotament și din spirit de sacrificiu.

În realitate, aceasta e masca sub care se ascunde sentimentul egoist de proprietate al soșilor unul pentru altul, de oarece singurul sacrificiu, care s'ar putea numi astfel și pe care ar trebui să l facă, acela de a da libertatea bărbatului său, care iubește pe alta, nu-l face din... devotament, ci pentru că să fie tot al ei cînd... îl va părăsi cealaltă. Armaury, el însuși, om de patruzeci de ani, cu o carieră și un loc în societate, se sacrifică cu... greu, plictisit parcă de atîta dragoste și devotament și destul de sovăitor.

În „*L'Enfant de l'Amour*” Bataille a vrut să zugrăvească iubirea fiilască într'o fire perversă și vițioasă, fiul unei curtezane, care nu are nici un fel de sentiment moral. Dar în împrejurările în care se găsește Maurice și mama sa, mai degrabă sîntem împinși să vedem un fel de soli daritate de tovarăși deprinși să trăiască din cîștiguri necurate, decît ceia ce se chiamă iubire, sentiment.

În aceste din urmă piese nu mai găsim grația plutitoare a poeziei sale atît de umană și de mișcătoare, imaginile poetice și profunda înțe-

legere a modernității, care făcea pe spectator să treacă peste orice realitate respingătoare, purtat parcă de puterea nevăzută a inspirației poetice. Sentimentele din sufletul unei Liane, și a fiului său Maurice, sentimente atât de amestecate cu alte elemente urite și josnice, și chiar adulterul lui Armaury atât de asemenea oricărui scandal la ordinea zilei, nu ne pot trezi și susține interesul și entuziasmul pe care îl resimțeam la celelalte piese, și nu pot să nu sfârșesc iarăși cu versurile din minunata și unica poemă *Le Songe d'un Soir d'Amour*:

Le souvenir c'est si jaloux, et si fidèle
Aussi... *tellement plus que la réalité!*

A quoi bon résister? Tu vois je t'accompagne,
J'ai mis ma robe blanche et laissé mon chapeau
Pour courir comme je faisais dans la campagne...
En chemin j'ai cueillis des fleurs et des rameaux.
Aujourd'hui c'est soir d'août, il fait bon, il fait doux...
Viens-nous-en... crois tu donc que sur un canapé
Près d'elle, ton affreuse espérance d'aimer
Ne cherche pas obscurément mon front chéri?...

Ce formă frumoasă, elegantă, grațioasă și fragilă, ce ritm sigur și mlădios și cită poezie!—Oh! qui nous rendra les neiges d'antan?!—O piesă nouă desigur care să ne ducă departe, departe, de acest respingător „copil al dragostei”

Izabela Sadoveanu

Cronica agricolă

Cubajuri

Dintre felurile socoteli pe care un agricultor practic e adeseori chemat să le facă, acele privitoare la cubajuri cer o deosebită băgare de seamă din partea lui.

A cubă înseamnă a afla volumul unui solid oarecare, numărul de metri cubi cuprinși în acel solid.

Mai niciodată agricultorul nu se mulțumește cu numărul de metri cubi aflați prin cubaj, și aceasta pentru simplul motiv că mai nici unul din produsele agricole (afară poate de bălegar) nu se vinde cu metrul cub. El va trebui să deducă deci, din numărul unităților de volum ale sistemului metric, numărul unităților cu care se vînd de obicei produsele respective : kilograme sau chile.

Acesta fiind chiar scopul pentru care face cubajuri, agricultorul va trebui să știe prin urmare :

a) Formulele cu ajutorul cărora se află volumul solidelor ce se găsesc de obicei pe arie sau în curte : stoguri sau căpițe, șiri (girezi) de snopi, de pae ori de fîn, platforme de bălegar, ochiuri de magazii, silozuri de sfecle de nutreț, pătule cu stuleți de porumb, șanțuri săpate în jurul silozurilor, stogurilor sau șirilor, etc...

b) Greutatea unui metru cub din produsele agricole sau—ceia ce revine la același lucru—volumul pe care îl ocupă (în șiri sau stoguri sau pătule, etc.) 100 kgr. din acele produse.

c) Raportul fie în greutate, fie în volum dintre boabe și paie (la păioase) ori între boabe și ciocani sau coceni (la porumb).

Se știe care sînt solidele în care se așează de obicei produsele agricole și formulele prin care se află volumul lor sînt cunoscute de toată lumea, ceea ce mă dispensează de a stăruii asupra lor.

Să vedem acum ce putem ști cu privire la greutatea unui metru cub din principalele produse ori la volumul ocupat de 100 kilograme

din acele produse. Din cercetările făcute până acum reesă că s'ar putea lua ca cifre de orientare cele ce urmează:

Un metru cub de paie trage în mijlociu 40—50 kgr. Dacă șira e de curind făcută și nu e prea mare, atunci greutatea unui metru cub de paie poate scădea până la 25—30 kgr. Dacă însă șira e veche și de mari dimensiuni, atunci un metru cub poate atinge 60—65 ba chiar și 70 de kgr.

Un metru cub de fin de livadă cîntărește în mijlociu 60 până la 70 de kgr. Observația de mai sus se aplică și aici, ca de altfel la toate nutrețurile care se păstrează în șiri sau în stoguri.

Un metru cub de pleavă trage dela 150 până la 200 de kgr.

” ” ” ” fin de luțernă cîntărește cam 60—70 de kgr.

” ” ” ” fin de trifoiu (roșu) trage cam 70—75 de kgr.

” ” ” ” sfeclă de nutreț cîntărește cam 630 de kgr.

” ” ” ” porumb murat (ansilat) trage, cam 800 de kgr.

” ” ” ” porumb în știuleți cîntărește cam 420—450 kgr.

” ” ” ” bălegar trage (după cum e de putrezit) între 500 și 900 kgr. (dacă e mai putred trage mai mult).

Un metru cub de iarbă de curind cosită trage aproape 300 kgr. (și din fiecare sută de kgr. de iarbă verde es cam 25 kgr. de fin uscat).

Un metru cub de snopi de grâu sau de seară cîntărește cam 80—85 kgr.

Un metru cub de snopi de orz sau de ovăs trage cam 90 kgr.

Locul (volumul) pe care-l ocupă felurile produse agricole se vede din cifrele următoare:

O sută de snopi ocupă ¹⁾

Cînd snopii sînt de cite

	6 kgr.	7,5 kgr.	9 kgr.	10 kgr.
	M e t r i c u b i			
De grâu sau de seară	7	9	11	12
De orz sau de ovăs	6,5	8,5	10	11

De aici putem socoti imediat volumul pe care-l ocupă 100 kgr. de snopi : cam 1 m. c. și 200 d. m. c.

O sută de kgr. fin de livadă ocupă în mijlociu 1,5 m. c.; iar 100 kgr. de fin de trifoiu (roșu) ocupă aproape 2 m. c.

1) „Vademekum für den Landwist“ Ed. Pag. 246.

În sfârșit, în ceia ce privește amănunțele de sub punctul c) acestea sînt următoarele :

Raportul între boabe și paie (cu pleavă) la spicoase se poate socoti în mijlociu cam la 25% boabe și restul paie și pleavă. Aceasta însemnează că dintr'o sută de kilograme de snopi es cam 25 kgr. de boabe și vre-o 75 kgr. de paie și plavă.

La orz și la ovăș procentul boabelor e mai mare decît la grîusau secară (vre-o 28—30%) ; la orzul de toamnă el poate atinge chiar 35%. (Autorii streini dau procente mai mari pentru boabe).

La porumb relația e inversă. Dintr'o sută de kgr. de ștuleți, 75—82 kgr. sînt boabe și restul ciocani (coceni). Cu cît un porumb va avea boabele mai mici și ciocanul mai subțire, cu atît va da un mai mare procent de boabe. Așa de ex. varietatea de porumb numită cincantin dă aproape 82% boabe, pe cînd porumbul românesc obișnuit dă abea 75%. În volum însă, procentul boabelor e cu mult mai urcat de cît în greutate la oricare neamuri de porumb : 38—45% boabe și restul coceni.

Astfel, în încercările făcute la școala de agricultură dela Herăstrău, un hectolitrul de ștuleți de porumb portocaliu care a cîntărit 43 de kgr. a dat 45 litri (36 kgr.) boabe și 55 litri (7 kgr.) coceni.

Un hectolitrul de ștuleți de porumb hîngănesc a cîntărit 42 kgr. din care au eșit 60 litri (34 kgr.) boabe și 40 litri (8 kgr.) coceni.

Acum, cînd cunoaștem aceste amănunte să le aplicăm la cîteva exemple din practică.

1) *Cubajul unui pătul de porumb.* Să zicem că avem un pătul lung de 30 m. și lat de 1,5 m. În acest pătul se găsesc ștuleți de porumb portocaliu pînă la o înălțime de 3 m. (Se înțelege că, pînă a nu începe măsurătorile necesare pentru cubaj, vom pune să se așeze știuleții la aceeași înălțime în toată lungimea pătului). Cît porumb în boabe va eși din acei ștuleți ?

Pentru a putea răspunde la această întrebare va trebui să facem mai întăiu cubajul pătului (luînd bine înțeles dimensiunile pe dinăuntru lui). Va trebui să înmulțim—ca la orice paraleliped dreptunghiu—lungimea pătului (30 m.) cu lățimea lui (1,5 m.) și cu înălțimea (3 m.) pînă la care se ridică porumbul după ce l-am nivelat (Dacă din diferite împrejurări nu se poate face nivelarea, atunci se ia înălțimea în mai multe locuri și se scoate o înălțime mijlocie. Se înțelege însă că în acest caz sîntem expuși la mari greșeli).

Făcînd înmulțirile acestea, aflăm că porumbul ștuleți din pătul de care e vorba, umple 135 de metri cub. Am arătat mai sus că un metru cub de porumb în știuleți cîntărește cam 430 de kgr. să zicem 450 kgr. Cel 135 de metri cubi cîntăresc așa dar 60.750 kgr.

Dar dintr'o sută de kgr. de ștuleți de porumb portocaliu es vre-o 78 kgr. de boabe. Prin urmare din cele 60.750 kgr. de ștuleți vor eși 47.385 kgr. de boabe.

Eu am făcut odată o încercare. Am umplut cu ștuleți de porumb portocaliu un metru cub, am cîntărit ștuleții acelu metru cub și apoi am pus de s'a bătut. Mi-au eșit 350 kgr. Dacă am pune așa dar te-meiu pe încercarea făcută de mine și am zice că un metru cub de ștuleți de porumb portocaliu dă 350 kgr. de boabe, socoteala de mai sus s'ar face și mai ușor, căci n'am avea decît să înmulțim cei 135 m. c. cu 350 și am afla cantitatea de porumb boabe: 47.250 kgr.—adecă deci cu 135 kgr. mai puțin ca după socoteala cealaltă.

Un sac, adecă un hectolitr de porumb portocaliu (în boabe) trage cam 78 de kgr. O chilă mare muntenească are 7 hectolitri, deci 546 kgr. Dacă împărțim cele 47.385 de kgr. găsite prin socoteala noastră dintăiu cu 546 kgr. (greutatea unei chile), aflăm că porumbul ce ar rezulta din baterea ștuleților pătului în chestiune ar umplea 86 de chile, 5 saci și mai bine de două duble decaltri, adecă aproape 87 de chile.

Dar am fi putut afla și mai repede cîte chile de boabe sînt în cei 135 m. c. de ștuleți și iată cum. Un metru cub are 10 hectolitri (un litru nu e altceva decît un decimetru cub de apă destilată la 4° c). Prin urmare cei 135 m. c. fac 1.350 hectolitri.

Dintr'un hectolitr de ștuleți de porumb portocaliu es însă cam 45 de litri boabe. Așa dar cei 1.350 de hectolitri de ștuleți vor da $1.350 \times 45 = 60.750$ litri sau 607,5 hectolitri de boabe, ceia ce face 86 de chile, 5 saci și mai bine de trei duble decaltri, deci aproape 87 de chile.

Cubajul unui stog de fin.—Să presupunem că voim să cumpărăm un stog de fin pe care ni se cere două sute de lei. Un stog de fin poate fi considerat sau ca un con sau ca un trunchiu de con răsturnat așa fel încît pe baza cea mare (care e în sus) să vie un con sau ca un paraboloid (al cărui volum e egal cu baza înmulțit cu jumătate din înălțime).

Pentru simplificarea calculelor să presupunem că stogul ce voim să cumpărăm poate fi asemuit cu un con. Volumul unui con se află înmulțind suprafața bazei lui (care este un cerc) cu a treia parte din înălțime. Pentru a putea afla suprafața bazei, trebuie să știm ce lungime are raza. Iată-ne deci nevoiți să deducem raza din lungimea circumferenței, de oarece n'o putem măsura. Să presupunem că măsurînd stogul la poale de jur împrejur am găsit că circumferența cercului de bază are 25 m. și 12 c. m. Spre a afla raza, n'avem decît să împărțim acești 25 m. și 12 c. m. prin 6.28 (de două ori π). (Căci: circumferența = $25,12 = 2\pi \cdot R$. De unde $R = \frac{25,12}{6,28}$). Făcînd această socoteală, vedem că raza e de 4 m. Cunoscînd raza, lesne aflăm suprafața cercului de bază, prin ajutorul formulei: $\text{Cercul} = \pi \cdot R^2$. În cazul nostru suprafața cercului va fi dar: $3,14 \times 16$ sau 50 m. p. și 24 d. m. p.. Să lăsăm pe cei 24 d. m. p. la o parte spre a rotunji cifra. Așa dar stogul nostru are la bază un cerc cu o suprafață de 50 m. p.. Pentru a-i afla

volumul nu ne mai rămâne decât să înmulțim suprafața bazei cu a treia parte din înălțime. Dar înălțimea n'o cunoaștem și trebuie și ea aflată. Cum? Dacă proprietarul stogului ne-ar lăsa, am sui pe stog un om cu un arac și omul acela ajungând în vârful stogului ar ține aracul așa fel încît cu un căpătăiu să stea chiar în vârful (stogului) iar celalt să nu fie nici ridicat nici lăsat, ci orizontal (paralel cu pămîntul). Atunci n'avem decât să ne alăturăm și noi (cei de jos) cu o prăjină de stog și să vedem unde întîlnește prăjina noastră aracul cel din vîrf. Înălțimea ce vom măsura pe prăjină e chiar înălțimea stogului.

Dar proprietarul nu se învoește să se urce un om pe stog. Atunci ce facem? Dacă e soare, să nu ne văetăm. Măsurăm umbra stogului (drept prin mijlocul ei) dela poalele stogului până în vârful umbrei. Și la cifra găsită adăogăm raza. Să zicem că am măsurat umbra stogului nostru de fin și am găsit 14 m. Adăogînd raza de 4 m. aflăm că umbra totală a stogului măsoară 18 metri. Insemnăm acest număr undeva și ne dăm mai la o parte. Luăm un baston a cărui lungime o știm (sau dacă n'o știm, o măsurăm) și-l ținem vertical cu vârful la pămînt (fără să-l înfigem). Să zicem că bastonul nostru e de 1 m. El va arunca o umbră pe care trebuie s'o măsurăm. Să presupunem că umbra lui e de 3 m. Atunci raționăm astfel: o umbră de 3 m. e aruncată de un corp înalt de 1 m.; dar umbra cea de 18 m. de ce înălțime de corp e trimisă? Împărțind 18 prin 3 aflăm înălțimea stogului: 6 m. Acum ușor aflăm volumul stogului nostru: $50 \times \frac{6}{3} = 100$ m. c. El are deci 100 m. c.

Un m. c. de fin cîntărește în mijlociu 60 kgr. Așa dar stogul în chestiune are 6.000 kgr. de fin și cum proprietarul cere pe el 200 lei, vedem că mia de kgr. ne costă 33 lei și 33 bani.

Acesta e prețul pe loc. El se mai încarcă deci cu prețul de transport care variază după depărtare, după căile de comunicație, după epoca la care se cară, etc. Punînd 5 lei de mie și socotînd pe de o parte ceia ce se leapădă ca stricat, precum și ceia ce se mai pierde cu transportul, mia de kgr. de fin ne va costa—în cazul de mai sus—aproape 40 lei—ceia ce nu e prea scump, atunci cînd ajungi să cumperi nutreț.

Cubarea ochiurilor de magazie.—Cînd din diferite cauze nu se pot măsura sau cîntări toate bucatele dintr'o magazie, atunci se află prin cubaj cantitatea lor. În fiecare compartiment cerealele se nivelează cît mai bine posibil și apoi se măsoară (pe dinnăuntru) lungimea și lățimea compartimentului precum și grosimea stratului de bucate. Aceasta se ia în mai multe locuri și se face apoi o medie. Să presupunem că lungimea unui compartiment cu grîu e de 5 m., că lățimea lui e tot de 5 m. și că grîul e pus într'un strat gros de 1 m. Volumul aceluși compartiment va fi dar: $5 \times 5 \times 1 = 25$ m. c. Noi știm însă că fiecare metru cub are 10 hectolitri; prin urmare în acel ochiu de magazie vor fi 250 hectolitri de grîu (sau 35 de chile și 5 saci).

Dacă ni s'ar fi cerut să aflăm cantitatea de grâu nu în hectolitri ci în kilograme, atunci ar fi trebuit să știm cât trage un hectolitr. Acest lucru se poate afla foarte ușor. Dacă n'avem o balanță de un litru, atunci cîntărim de mai multe ori (de vre-o 5—6 ori) cite un sac de 5-băncioare (duble-decalitri) și luăm mijlocia. Să zicem că greutatea hectolitrică astfel determinată e la grâul din compartimentul, pe care l-am cubat, de 79 kgr. Atunci greutatea totală a grâului din acel compartiment va fi de $250 \times 79 = 19.750$ sau aproape două vagoane.

Pentru orientarea cititorilor dau aci greutatea hectolitrică mijlocie a principalelor semințe ; arătînd în paranteză limitele între care variază.

Un hectolitr cîntărește

	<u>kgr.</u>
Grâu	78 (72—83)
Secară	74 (71—76)
Orz de toamnă	64 (58—69)
Orz de primăvară	65 (62—68)
Orzoaică	68 (64—72)
Ovăș	45 (40—50)
Porumb (mare la bob)	75 (72—78)
Porumb (mărunt la bob)	78 (74—82)
Meiu	70 (64—72)
Dughie (păring, meiu-pășă-resc)	65 (62—68)
Sorg (mături)	60 (56—78)
Hrișcă	65 (50—70)
Mazăre (mare la bob)	79 (75—83)
Mazăre (mică la bob)	82 (80—84)
Bob	75 (70—80)
Bobușor	80 (75—85)
Fasole	80 (77—83)
Linte	80 (75—85)
Măzărache	80 (76—84)
Rapiță (colza)	68 (63—71)
Rapiță (naveta)	64 (63—68)
Muștar alb	65 (60—70)
Floarea soarelui	40 (35—45)
In	68 (64—72)
Cinapă	47 (42—55)
Sfeclă de nutreț	24 (20—28)
Sfeclă de zahar	24 (20—28)
Trifoiu roș	75 (70—80)
Trifoiu corcit	79 (76—82)
Trifoiu alb	80 (78—82)

	Un hectolitră cîntărește
	kgr.
Trifoiu cărnos	73 (70—76)
Luțernă	78 (75—82)
Sparcetă (necojită)	30 (27—33)

Estimarea sau prețaluirea cantității de boabe dintr'o șiră de snopi de grîu. Să zicem că avem o șiră de snopi de grîu lungă de 25 m., lată de 6 m. și a cărei înălțime până la spicuială e de 4 m., iar dela spicuială până la vîrf de 3 m. Am vrea să știm cîte kgr. de boabe vor eși din ea.

Pentru aceasta trebuie să-i facem mai întăiu cubajul. Vom observa însă dela început că o șiră de snopi se descompune în două solide: dedesupt (până la spicuială) un paralelipiped iar peste acesta o prismă cu bază de triunghi [presupunem că vîrfu n'ar fi teșit (tras) la cele două capete și că l-am ridica în sus așa fel încît fundul lui (cu care stă pe solidul de desupt) să vie acum vertical].

Volumul paralelipedului de jos e: $25 \times 6 \times 4 = 600$ m. c.

Volumul prismeî triunghiulare de deasupra e: $6 \times \frac{3}{2} \times 25 = 225$ m. c.

Volumul total al șirii noastre ar fi deci de 825 m. c. Știm că un m. c. de snopi de grîu cîntărește în mijlociu 82 kgr. Prin urmare cei 825 m. c. ai noștri vor cîntări 67.650 kgr. Am văzut că dintr'o sută de kgr. de snopi de grîu es cam 25 kgr. de boabe; prin urmare din cele

67.650 kgr. de snopi din șira noastră vor eși: $\frac{67.650 \times 25}{100} = 16.912$ kgr. și jumătate sau, în cifră rotundă, 16 mii nouă sute de kgr., adică mai bine de un vagon și jumătate.

E ușor de înțeles că dacă ar fi să cumpărăm doi ori trei-patru stînjeni de paie, cubajul șirii de paie s'ar face exact ca acel al șirii de snopi, cu deosebire că lungimea ar fi doi, trei sau patru stînjeni (după cum vrem să cumpărăm) iar greutatea unui metru cub ar fi socotită (după cum e șira de mare și de veche) între 30 și 60 kgr..

Cubajul unui siloz de sfeclă de nutreț. Să presupunem că am făcut un siloz de sfeclă lung de 30 m., lat de 1 m. și jumătate și înalt de 1 m. și 80. Am vrea să știm cît timp vom putea hrăni cu ele 20 capete de vite mari cărora am hotărît să le dăm cîte 20 de kgr. pe zi.

Un siloz poate fi asemuit cu o prismă triunghiulară, ca și partea de sus a unei șiri. Suprafața triunghiului de bază e: $1,50 \times \frac{1,80}{2} = 1$ m. p. și 35 d. m. p. Volumul silozului se află înmulțind această suprafață a bazei lui cu lungimea lui de 30 m.. Făcînd socoteala vom afla că silo-

zul nostru are 40 m. c. și jumătate. Am văzut că un m. c. de sfeclă de nutreț cîntărește în mijlociu 630 kgr. Prin urmare cei 40 de metri cubi și jumătate vor avea 25.515 kgr.

Dacă am hotărît să dăm pe zi cite 20 kgr. de cap de vită mare, atunci cele 20 de capete ale noastre vor consuma în fiecare zi cite 400 de kgr.. N'avem decît să împărțim cele 25.515 kgr. prin 400 și vom vedea că silozul nostru va ajunge pentru 64 de zile—presupunînd bineînțeles că sfecele se vor conserva foarte bine.

Exemplele de până aici ajung cred pentru înțelegerea oricărei chestiuni referitoare la cubajuri.

C. Sandu-Aldea

Cronica economică

Acțiunile Băncii Naționale

Cu ocazia incidentului dela Bursă, acțiunile Băncii Naționale au preocupat mult presa și cercurile noastre financiare. S'a zis atunci că urcarea cursului acțiunilor acestei instituții cu 1.100% în scurtul interval de 32 ani ar fi o urcare anormală, ce s'ar datorî numai speculațiunilor de Bursă, că diferența de 5.000 lei dintre valoarea nominală și cea reală,—diferență ce din zi în zi devine mai mare,—poate aduce la un moment dat o criză, de care întreaga economie a țării se va resimți. Pentru a scoate și mai bine în relief că urcarea cursului acțiunilor Băncii Naționale e anormală, se compară această urcare cu aceea a acțiunilor Băncii Imperiale din Germania și a Băncii Franței.

Numai o observare superficială a lucrurilor poate da naștere la asemenea erori. Dintr'o cercetare mai amănunțită și competente reesă însă că urcarea cursului acțiunilor Băncii Naționale e normală și mai moderată chiar ca a Băncilor sus-numite și alte Bănci.

La fondarea unei societăți pe acțiuni, valoarea nominală a acțiunilor reprezintă aproape totdeauna valoarea capitalului social. În fiecare an însă capitalul social se mărește prin formare de rezerve, de amortismente, etc.. În afară, această urcare a capitalului produce o urcare a cursului acțiunilor,—urcare ce de obicei este mai mare ca urcarea capitalului indicată prin bilanș.

Această urcare neproporțională se explică prin faptul că bilanșul publicat de o întreprindere, în special de o societate pe acțiuni, nu reprezintă niciodată *capitalul real* al firmei, căci sînt multe valori, care nu apar în bilanș și care reprezintă rezervele numite în comptabilitate: *rezervele ascunse sau nevăzute*.

Aceste rezerve provin din diferența dintre valoarea reală și cea pusă în bilanș a diferitelor bunuri. Prudența, iar în Germania chiar legea (§ 261 cod. com.) obligă societățile pe acțiuni ca bunurile să fie prețuite la bilanș cu cel mult valoarea de cost, dacă în ziua bilanșului au o valoare reală mai mare.

Aceste rezerve ascunse provin dela imobile, care de obicei își măresc valoarea prin scumpirea terenului, a materialelor de construcții, etc... In bilanț nu numai că nu se exprimă această urcare, dar se mai și amortizează; vin apoi diferențe dela efecte publice, acțiuni, etc...

Rezervele tăcute sau secrete se cifrează în unele instituții la milioane. Așa, consiliul de administrație al lui Deutsche Bank vorbește în ultimul raport de o rezervă ascunsă de 30,000,000; Bursa o evaluează chiar la 60,000,000 Mk.

Dar afară de aceste rezerve, în bilanț nu apar unele lucruri imateriale, a căror valoare nu se poate fixa, dar care, pentru o instituție mare se poate cifra la milioane, așa: clientela, privilegiu, etc...

După aceste cunoștințe preliminare să examinăm bilanțul Băncii Naționale din 1910.

Examinind acest bilanț, observăm că imobilele figurează cu:

Lei 6,017,729

minus Lei 4,300,000 amortismentul

rămân Lei 1,717,729 pe cînd valoarea actuală a imobililor (inclusiv terenul) întrece cu siguranță cu cîteva milioane valoarea din bilanț.

Mai departe, observăm că efectele publice (în care e plasat capitalul societății, fondul de rezervă) în valoare nominală de: 39,256,600 lei sînt evaluate la bilanț cu 86%, pe cînd cursul rentei și obligațiunilor 4% a fost în mediu 94—96%, deci o diferență de aproape 10%, ceea ce însumă o diminuare a activului cu vre-o 4,000,000.

Dacă la acestea adăugăm și fondul Casei de ajutor (2,000,000) format în cea mai mare parte din beneficiile Băncii, putem evalua rezerva ascunsă a Băncii, ce nu apare în bilanț, la aproximativ Lei 10,000,000 care adăugată la capitalul social, plus rezerva

42,000,000

obținem un capital rotund de Lei 52,000,000

La această sumă se mai adaugă și valoarea fondului de comerț sau a firmei, a clientelei plus valoarea monopolului emiterii biletelor de bancă.

Dacă admitem ipotetic, bine înțeles, că Banca Națională s'ar transforma într'o altă formă de societate, fiind luată de alți capitaliști, aceștia ar trebui să plătească vechei societăți nu numai capitalul mai sus fixat, dar și o sumă destul de însemnată pentru transmiterea monopolului și a clientelei; această sumă, adăugată la precedentă, ar fi destul de suficientă pentru a plăti vechile acțiuni după cursul zilei.

*

Am spus că din comparația cursului acțiunilor lui Reichsbank și Banque de France s'ar putea deduce că urcarea cursului acțiunilor Băncii Naționale ar fi anormală.

O cercetare mai amănunțită a organizației acestor instituții și a bilanșurilor ne probează că nu poate fi vorba de o urcare anormală.

În primul rând Reichsbank nu e o societate pe acțiuni, ci „o instituție constituțională a imperiului, ce există și se exploatează în interesul public“, deși capitalul său este privat. De aceea Reichsbank e pusă nu numai sub controlul, dar și sub conducerea statului.

Cancelarul Imperiului e de drept președinte al consiliului de administrație, care la rândul său e format din membri numiți de guvern. Chiar funcționarii sînt numiți de guvern și sînt considerați ca funcționari ai statului (Reichsbeamte). O altă consecință e că cea mai mare parte din beneficii revin statului. După ce se dă un prim dividend de $3\frac{1}{2}\%$, statul ia $\frac{1}{2}$ din beneficii (în 1910 statul a luat 16,071,470 iar acționarii 11,657,156), pe cînd Banca noastră Națională dă un prim dividend de 6% și din rest statul ia numai 20% . (În 1910 statul a luat 1,070,000 împreună cu indemnizația pentru dispensa Băncii de serviciu de trezorerie, iar acționarii au luat 4,294,119).

Ceva mai mult, statul german are dreptul la 1 Ianuarie 1921 sau să dizolve Banca și să cumpere imobilele sale cu valoarea din registre (care am văzut că e mult mai mică ca valoarea reală), sau să cumpere toate acțiunile *al pari*. În ambele cazuri $\frac{1}{2}$ din fondul de rezervă aparține statului.

Apoi Reichsbank nu poate emite bilete de bancă, fără acoperire metalică completă, decît până la 550,000,000 Mk; pentru ceia ce emite în plus plătește un impozit de 5% care absoarbe aproape tot cîștigul din emisiunea biletelor.

Dacă la aceasta mai adăugăm că Reichsbank nu are singură monopolul emiterii biletelor de bancă, acest drept îl mai au și alte 4 bănci (Badische Bank, Sächsische B., Bayrische B. și Württembergische B.), atunci ne putem face o idee de deosebirea enormă dintre această instituție și Banca noastră Națională, ne putem da seamă cît de puțin avantajat e acționarul Băncii Imperiale față de cel al Băncii Naționale.

Dacă organizația Băncii noastre e mai bună sau nu, formează o altă chestiune, ce nu intră în cadrul acestui articol, al cărui scop e de a arăta că, avînd în vedere organizația actuală a Băncii Naționale ridicarea cursului acțiunilor nu e factice și nu se datorește nici decum jocului de bursă, cum s'a scris prin unele ziare.

Revenind la Reichsbank, cu toate că acționarii nu iau decît $\frac{1}{2}$ din beneficii + $3\frac{1}{2}\%$, cu toate că $\frac{1}{2}$ din fondul de rezervă aparține statului, cu toate că statul și-a rezervat dreptul să răscumpere acțiunile *al pari*, totuși acțiunile lui Reichsbank s'au urcat cu $142,50\%$.

Acest curs, cum e și natural, nu e de fel egal cu valoarea capitalului indicat prin bilanș, după cum se susține în mod foarte greșit că ar trebui să fie.

Valoarea reală a acțiunilor e de $1,800,000 \times 142.50 = \text{Mk. } 256,500,000$
iar capitalul social e de $180,000,000 \text{ Mk.}$

plus $\frac{1}{2}$ din rezervă $30,000,000 \text{ Mk.}$ Mk. 210,000,000
rezultă deci o diferență neacoperită de Mk. 46,000,000

Din bilanțul lui Reichsbank mai observăm că întregul fond de rezervă (și în ceia ce aparține statului) nu reprezintă decît 30% din capitalul inițial și 1% din întregul activ, pe cînd la Banca Națională reprezintă 250% din capitalul inițial și aproape 5% din întreg activul.

Același lucru e și cu celelalte bănci din Germania. Așa, pentru a lua un exemplu la întîmplare, Deutsche Bank cu un capital de $\text{Mk. } 200,000,000$ plus $\text{Mk. } 60,000,000$ rezerve

Mk. 260,000,000 total, iar valoarea reală a acțiunilor e de $\text{Mk. } 400,000,000$ deci o diferență de

$\text{Mk. } 140,000,000$, ce nu se află materializată în nici o valoare concretă.

Totuși nimeni nu susține că urcarea acțiunilor ar fi anormală, avînd în vedere renumele acestei bănci în lumea întreagă, renume, care singur valorează diferența aceasta de milioane.

Rezerva lui Deutsche Bank, e deci 33% din capitalul social, ceia ce a produs o urcare a cursului cu 163 $\frac{1}{2}$ %. Dacă acțiunile Băncii Naționale s'ar fi urcat cu aceeași repeziciune, ar fi trebuit să fie urcate cu $\frac{163 \times 250}{33} = \frac{4,075}{33} = 1,235\%$ iar nu numai cu 1,100%

Se trecem la Banque de France:

Capitalul social e de Fr. 182,250,000
plus rezervele Fr. 42,750,000
225,000,000

Acțiunile în 910 au avut un curs de 4,225 (1,000 val. nom.), deci valoarea acțiunilor era Fr. 771,162,500

Diferența între valoarea acțiunilor și capitalul indicat în bilanț Fr. 546,000,000
ceia ce înseamnă încincitul diferenței dintre valoarea reală a acțiunilor Băncii Naționale și capitalul din bilanț.

*

Din comparația Băncii Naționale cu Reichsbank ar părea că, dacă ridicarea cursului acțiunilor nu se datorește speculațiunilor, se datorește însă cîștigului prea mare, ce Banca Națională îl dă acționarilor.

E de ajuns însă a examina bilanțurile băncilor particulare cu bilanțul Băncii Naționale pentru a se vedea că dividendele încasate de acționarii celor dintăi întrec mult dividendele distribuite acționarilor Băncii Naționale, căci aceștia nu primesc decît 160—170 lei, adică abia 3—4% asupra valorii reale a acțiunilor.

Nemai punind la socoteală și urcarea anuală a acțiunilor de 300—400 lei, dă un beneficiu de 450—550, adică 10—11%.

Cum vedem ridicarea cursului nu reprezintă decît partea din beneficiu ce nu se distribuie acționarilor, ci formează rezervele aparente sau ascunse.

De la înființarea sa, Banca Națională n'a distribuit tot beneficiul din bilanț, ci aproximativ $\frac{1}{3}$, iar restul l-a reținut. Prin urmare acționarii și-au plasat capitalul cu interes compus, retrăgînd însă pe fiecare an $\frac{1}{3}$ din beneficiu.

După cum am arătat mai sus, beneficiul mediu al Băncii a fost de 10—11% din care 3% au luat acționarii, iar restul a rămas plasat cu interes compus de 8%, astfel se explică de ce cursul dela 500 lei s'a ridicat în 31 ani la 5500. Intr'adevăr, 500 lei plasați cu interes compus de 8% în 31 ani ($500 \cdot [1.08]^{31}$) dă 5400—5500.

V. M. Ioachim

Monografia Casei de Ajutor a Corporației lăcătușilor, fierarilor și caretașilor din București

Corporația lăcătușilor, fierarilor și caretașilor din Capitală, chiar din primul an al existenței (1903), după 6 luni dela înființarea ei s'a conformat art. 56 din *legea pentru organizarea meseriașilor*, alcătuiind o casă de ajutor.

Statutele Casei de Ajutor, astăzi în vigoare arată pe de o parte scopul, iar pe de altă indică veniturile și fixează mărimea și felul ajutoarelor ce se acordă membrilor.

Potrivit statutelor, scopul Casei de Ajutor (art. 1) este :

- a) A ajuta pe membri în cazuri de boală,
- b) A înmormînta pe membri și pe membre,
- c) A acorda pensie infirmilor și
- d) A ajuta pe membri în cazuri de lipsă de lucru.
- e) Casa de Ajutor își are sediul la reședința corporației și își întinde activitatea asupra tuturor membrilor corporației.

Veniturile Casei de Ajutor sînt înșirate la art. 2 din statut și ele se compun din :

- 1) Taxa de 50 bani pentru statut,
- 2) Taxa de înscriere—2 lei pentru lucrător și 3 lei pentru patron,
- 3) Taxa pentru contractele de elevi—lei 1 ;
- 4) Din taxa anuală de lei 1.50 pentru medic,
- 5) Din donațiuni benevole,
- 6) Din procentele capitalului acumulat la Casa de Depuneri,
- 7) Din sărbări și baluri.

Isvoarele de venituri dela p. 3 și 4 au fost introduse prin hotărîrea adunării generale extraordinare din 1905 și aprobate de Camera de Meserii.

Cotizațiile lunare (art. 3 din statut) se fixează la 2 lei pentru patron și maiștri conducători și la 1.50 lei pentru lucrător.

Pentru a asigura mai mult plata cotizațiilor în mod regulat se prevede prin art. 4 că „patronii sînt obligați ca, la primirea lucrătorilor în serviciu, să le ceară carnetele respective precum și recipisele de plata cotizațiilor pe luna cea din urmă“.

În caz contrariu, patronii vor fi obligați ca la plata salariilor să reție lucrătorilor cotizațiile, fiind obligați de a le da în schimb recipisa dela Casa de Ajutor pe lunile plătite“. De această măsură nu se face uz,—căci altfel nu ne-am putea explica numărul atât de mare al lucrătorilor în restanță cu cotizațiile *)

Dispozițiunile statuare privitoare la acordarea ajutoarelor, cu modificările introduse tot în 1905 se cuprind în art. 6 inclusiv 8.

Redăm aceste articole din statut :

Art. 6) Casa de Ajutor acordă membrilor și membrilor următoarele ajutoare :

a) În caz de boală : timp de 6 săptămîni, 20 lei și doctor de 2 ori săptămînal ;

b) Pentru alte 4 săptămîni, cîte 15 lei, și odată doctor pe săptămîină ;

c) Dacă bolnavul nu s'a însănătoșit în urma acestor ajutoare și îngrijiri, i se va mai acorda, în urma constatării doctorului, încă alte 10 săptămîni cîte 10 lei, plus vizita medicală odată pe săptămîină ;

d) Dacă nici în urma acestor ajutoare bolnavul nu se va însănătoși, se va aduce cazul în fața adunării generale care va decide.

Art. 7) Ajutoarele acordate de Casa de Ajutor vor începe după 6 luni socotit dela data înscrierii.

Art. 8) Ajutoarele se vor acorda membrilor care nu vor neglija plata cotizațiilor conform art. 2.

1) Membrii, care vor fi rămas în restanță cu trei luni sau mai mult de trei luni, pierd dreptul la ajutorul convenit pe timp de o lună, socotit dela punerea sa la curent cu cotizațiile.

2) Cei care la achitarea restanțelor, se va constata că sînt bolnavi și a căror boală va dura și după trecerea termenului de o lună nu se vor bucura decît de jumătate de ajutorul ce li se cuvenea după trecerea acestui termen.

3) Cazurile de moarte prevăzute la art. 9 al. d. cad sub prescripțiile art. 8. al. 1 și 2.

Până la 1905, art. 8 prevedea ca membrii care vor neglija plata cotizațiilor timp de 3 luni succesiv, vor pierde dreptul la ajutorul convenit timp de 3 luni ; deci, astăzi s'a redus termenul dela 3 luni la o lună,—în care timp membrul în restanță cu cotizațiile nu are dreptul să recurgă la ajutor.

Al. 2 dela art. 8, introdus în urmă, este o atenuare a prevederii statuare dela al. 1—numai față de membrii bolnavi. Bine înțeles, această atenuare poate da naștere la un abuz din

*) Vezi datele dela pag. 438.

partea membrilor care cotizează numai cînd se vîd aproape de nevoea de a recurge la ajutorul casei corporației.

Modalitatea și mărimea pensiunilor se arată în art. 9 din statute, care spune :

Art. 9) Conform art. 1, membrii și membrele au dreptul la pensuni și se vor acorda după vechime :

a) pentru 5 ani plătiți la Casa de Ajutor membrii vor beneficia de o pensie anuală în sumă de 100 lei;

b) pentru 10 ani, plătiți la Casa de Ajutor, membrii vor beneficia de o pensie anuală de 200 lei;

c) pentru 15 ani, plătiți la Casa de Ajutor, membrii vor beneficia, de o pensie anuală de 300 lei;

d) pentru cazul de moarte, membrii și membrele Casei de Ajutor au drept la suma de 200 lei;

e) în caz de infirmitate și dacă membrii au cotizat 5 ani la Casa de Ajutor, se acordă o pensie anuală de lei 120.

Casa de Ajutor are un regulament pentru aplicarea statutului, regulament care precizează calea pe care se dau ajutoare, diferitele forme ce trebuiesc împlinite de cei ce recurg la fondurile casei, vizitele medicale, etc.

E demn de menționat dispoziția regulamentului—art. 20—care prevede că se poate acorda ajutor și pentru lipsă de lucru, în cazul cînd fondurile casei se vor constata că sînt suficiente pentru a putea face fața cheltuelilor.

După ce am făcut cunoștință cu structura formală a Casei de Ajutor, să vedem care este mersul de fapt al instituției în decurs de 8 ani de cînd funcționează.

Intrucît Casa de Ajutor, din punct de vedere legal și real este o anexă a corporației, trebuie să aruncăm o scurtă privire asupra acesteia.

Conducerea Casei de Ajutor cade în sarcina conducerii corporației, iar fondurile,—cotizațiile în primul rînd,—alcătuiesc izvorul comun pentru îndeplinirea nevoilor atât ale corporației propriu-zis cit și ale Casei de Ajutor.

Acest lucru reeșă și din tabloul No. 1 în care găsim veniturile și cheltuelile corporației—inclusiv Casa de Ajutor—dela 1903 | 4 pînă la 31 Martie 1911.

Examinînd veniturile în decursul acestor ani constatăm :

Tabloul de Venituri dela 1 Iulie 1903—31 Martie 1911.

Natura Veniturilor	Total	Proportional la%
	L. B.	L. B.
1) Din taxa de înscriere	4575.—	5.35

Natura Veniturilor	Total		Proportional la%	
	L.	B.	L. B.	L. B.
2) „ Cotizațiuni	72641.25		84.90	
3) „ taxa de statut	468.50		0.55	
4) „ taxa de brev. și carnete	698.30		0.82	
5) „ amenzi	675.50		0.80	
6) Taxa pentru medic	2980.50		3.50	
7) Donațiuni	101.25		0.14	
8) Baluri, serbări	1461.90		1.70	
9) Diverse	1996.79		2.24	
	<u>85598.99</u>		<u>100.—</u>	

Prin urmare, totalul veniturilor în decurs de 8 ani s'a ridicat la lei 85.598.99. — În acest total, cotizațiunile (84,90%), taxa de înscriere (5.35%) și balurile, serbările (3.50%) au dat aproape întreaga sumă.

Aruncînd o privire asupra cheltuelilor, pe care le împărțim în două categorii: cheltueli de administrație și pentru Casa de Ajutor, iată ce vedem:

A) Cheltueli de administrație (vezi tabloul No. 1) au fost în total lei 48620.35 63.32%

împărțite astfel:

	L. B.	Proporție
1) Salariile personalului	25072.—	51.56
2) Cota 5% a camerei de comerț	2426.59	4.99
3) Remiza 10 și 15% serv. de percep.	6750.21	13.84
4) Chiria localului	3235.—	6.53
5) Onorariu comisiei de arbitri	595.—	1.22
6) Imprimare	3437.55	7.06
7) Mobilier	618.10	1.27
8) Baluri și serbări	500.—	1.23
9) Diverse	5985.90	12.30
Total	<u>48620.35</u>	<u>100.—</u>

B) Cheltuelile Casei de Ajutor s'a urcat la lei 28163.60 36.68% din care s'a dat:

	L. B.	Proporție
1) Onorariu medicului	7674.—	27.25
2) Ajutoare bănești în cazuri de boală	13192.50	46.86
3) Ajutoare bănești în lipsă de lucru	30.—	0.07
4) Ajutoare pentru decese	3955.—	14.04
5) Costul medicamentelor	3187.10	11.33
6) Pensiuni	125.—	0.45
Total	<u>28163.60</u>	<u>100.—</u>

Totalul cheltuelilor Lei 76783.95 b.

Prin urmare cheltuelile de administrație au absorbit, în decurs de 8 ani, 63 și 32% din total—în special remiza de 15% a-

cordată receptorului din încasări ca o cotă destul de mare, 13.84% din totalul cheltuelilor de ad-ție—rămânind 36 și 68% pentru Casa de Ajutor.

Excedentul la 31 Martie 1911 se cifra la lei 8815.04.

Să trecem la examinarea mai amănunțită a cheltuelilor Casei de Ajutor.

Cea mai însemnată sumă: 46.86% din totalul plăților, este ajutorul bănesc în caz de boală.

Redăm aici datele ce privesc acest ajutor (vezi tabloul No. 2):

S'au dat ajutoare bănești în 530 de cazuri de boală, în valoare totală de 13192 și 50 b.

Cazurile de boală ajutate au fost:

Patroni	100	18.86
maîstri conducători	31	5.86
lucrători	399	75.28
Total	530	100

iar sumele acordate s'au împărțit

Patronilor	lei 1520.--	sau	11.52
Maiștrilor conducători	1010.--	"	7.66
Lucrătorilor	10662.50	"	80.82
	13192.50		100.00

Vedem deci, că lucrătorii s'au folosit într-o măsură mare, ca cifră absolută și relativă, decît patronii și maiștrii conducători.

Datele de mai jos (luate după tabloul No. 3) ni înfățișează proporțiile, la sfîrșitul anului 1910—11 între numărul diferitelor categorii de membri ai corporației.

Lucrători în număr de 1880	78.9	la %	din totalul membrilor
Patroni	524	20.9	" " "
Maiștrii conducători	59	0.2	" " "
Total	2463	100.00	" " "

Luînd numărul membrilor, sub raportul plății cotizației la curent—și știm că numai acei care au plătit cotizația la curent au dreptul să ceară ajutor—găsim la sfîrșitul anului 1910—11 (vezi tabloul III):

Din 1880 lucrători, 1731 (sau 92.08%) erau în restanță și numai 149 sau 7.92% erau la curent cu plata cotizațiilor.

Din 524 de patroni numai 442 (sau 84.36%) erau în restanță și 82 (sau 15.64) erau la curent cu plata cotizațiilor.

Din 59 maiștri conducători 46 (sau 77.96%) erau în restanță și 13 (sau 22.04%) erau la curent cu plata cotizațiilor.

Din totalul membrilor, numai 244 (sau 9.91%) erau la curent și 2219 (sau 90.09%) erau în restanță cu plata cotizațiilor. Deci, cei mai mulți membri n'ar avea dreptul la ajutorul casei corporației, în caz de boală, dacă nu s'ar fi introdus modificarea amintită a statutelor (al. 2, art. 8).

TABLOU No. 2

DE

Ajutoarele acordate anual de Casa de Ajutor dela 1903—1911.

ANII	Numărul total al membrilor care au primit ajutoare				Sume acordate ca ajutor în caz de boală				Sume acordate ca ajutor în medicamente				Observațiuni								
	Patroni	Măștri conducători	Lucrători	TOTAL	Patroni	Măștri conducători	Lucrători	TOTAL	Patroni	Măștri conducători	Lucrători	TOTAL									
														Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.
														Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.
1903/40	—	—	3	3	—	—	100	—	100	—	—	—	—	Decese 5 lei lucrători lipsă lucru 5 lei							
1904/05	1	2	12	15	120	—	80	—	795	—	995	—	—	Decese 200 lei " " " 5 lei							
1905/06	7	4	36	47	340	—	180	—	1745	—	2265	—	—	Decese 300 lei " 400 lei Patroni.							
1906/07	14	3	61	78	240	—	120	—	1595	—	1955	—	—	Decese 200 lei Patroni							
1907/08	18	7	66	91	200	—	450	—	1570	—	2220	—	—	Decese 200 " " 200 lei lucrători							
1908/09	19	7	67	93	280	—	160	—	2085	—	2525	—	—	Decese 800 lei lucrători							
1909.10	21	3	78	102	200	—	20	—	1280	—	1500	—	—	Decese 600 lei patroni 50 lei lucrători							
1910/11	20	5	76	101	140	—	—	—	1492	50	1632	50	—	Decese 600 lei lucrători 400 lei Patroni 20 lei lipsă lucru.							
Total...	100	31	399	530	1520	—	1010	—	10662	50	13192	50	754 70	246 15	2186 25	3187 10	Decese lucrători 2155 lei Patroni 1800 lei lipsă de lucru 30 lei				

Tablou No. III.

de membrii corporației lăcătușilor, ferarilor, potcovarilor și caretașilor din București.

La sfârșitul anului (1 Aprilie)	MEMBRII CORPORATIUNII								TOTAL			
	Lucrători cu plata cotizațiilor				In restanță cu plata cotizațiilor				Patroni	Maist. cond.	Lucrători	Total g-ral
	Patroni	Maist. cond.	Lucrători	Total	Patroni	Maist. cond.	Lucrători	Total				
1903 - 1904												
1904—1905												
1905—1906	82	16	198	296	268	32	1085	1385	350	48	1283	1681
1906—1907	44	8	141	193	337	45	1248	1630	381	53	1389	1823
1907—1908	72	10	183	265	342	47	1309	1698	414	57	1492	1963
1908—1909	77	12	210	299	376	45	1428	1849	453	57	1638	2148
1909—1910	79	14	251	344	422	45	1505	1972	501	59	1756	2316
1910—1911	82	13	149	244	442	46	1731	2219	524	59	1880	2463

Se observă că numărul membrilor în restanță cu plata, tinde să crească în ultimii ani; unii, poate cu drept cuvânt, explică acest lucru prin încasarea greoaie a cotizațiilor de către percepția comună pentru toate corporațiile, înființată la 15 Iulie 1910.—Se afirmă că percepătorul prin agenții săi cere cotizațiile dela lucrători, adeseaori, la termene inoportune*).

Tot „cazurile de boală“ au luat din fondul casei în decurs de 8 ani:

suma de lei 3187.10 p. medicamente și
 „ „ 7674.— onorariul medicului.

Medicamentele se procură dela diferite farmacii în contul corporației, pe bani gata.

Medicul care înainte avea un onorariu de 150 lei lunar, astăzi primește 75 lei lunar,—funcționează încă dela începutul Casei de Ajutor.—Memoriul său, ce ni l-a dat, invederează activitatea desfășurată, și ne indică unele date asupra frecvenței boalelor.

Celelalte ajutoare, în afară de ajutorul în caz de deces, nu au deosebită importanță. Pensiuni s'au dat în ultimii doi ani în valoare de 125 lei. Ajutor în caz de lipsă de lucru deosemena s'a acordat în mod cu totul excepțional.

Potrivit art. 9 din statut, s'au acordat ajutoare în caz de deces, în decurs de 8 ani, în valoare de 3955 lei.

Casa de ajutor și chiar corporația, care a izbutit să reglementeze raportul dintre lucrători și patroni (micșurând durata zilei de lucru față de trecut) sînt bine privite de membri;—părerile citorva membri, cercetați de mine, întăresc această constatare.

Dacă această Casă de Ajutor are un mers relativ mai bun decît al altor case, acest lucru se datorește și faptului că membrii ei sînt bine retribuiți—ca salarii—și corporația e compusă, în bună parte, de streini. La sfîrșitul anului 1910—911 din totalul de 2463 membri, 1268 erau membri romîni, 1147 streini și 48 fără protecție; prin urmare aproape 50% din totalul membrilor nu sînt romîni.

Proporția romînilor față de streini, la diferitele categorii de membri, se prezintă mai nefavorabilă (vezi tabloul No. 4) intrucît e vorba de maiștri conducători, unde numărul lor nu face decît 33.90% față de restul maiștrilor, înscriși în corporație la sfîrșitul anului 1911.

Ținem să scoatem încă un punct la iveală.

Deși ajutoarele acordate în caz de boală sînt îndestulătoare, relativ un număr mare de membri se asigură și la diferite soc. mutuale libere**),—ceia ce denotă pe de o parte un simț de pre-

*) Trebuie să amintim că percepătorul prin remiza ce primește are un venit total de peste 1000 lei lunar—cu toate că plata cotizațiilor se face afît de greu.

**) Date asupra acestora se găsește în broșura mea: „La Mutualité roumaine“. București, 1911.

TABLOU No. 4

Tablou de membrii înscrși în corporație după naționalitate la sfârșitul anului

ANII	ROMÎNI				FĂRĂ PROTECȚIE				STRĂINI				TOTAL				Observațiuni
	Patroni	Maștri conduc.	Lucrători	Total	Patroni	Maștri conduc.	Lucrători	Total	Patroni	Maștri conduc.	Lucrători	Total	Patroni	Maștri conduc.	Lucrători	Total g-ral	
1903—1904	116	14	416	546	7	1	15	23	134	22	499	655	257	37	930	1224	
1904—1905	155	16	499	670	10	1	20	31	156	26	598	780	321	43	1117	1481	
1905—1906	171	17	601	789	10	1	21	32	164	30	661	860	350	48	1283	1681	
1906—1907	191	20	699	910	11	1	22	34	179	32	698	909	381	53	1389	1823	
1907—1908	211	20	726	957	12	1	22	35	191	36	744	971	414	57	1492	1963	
1908—1909	240	20	816	1076	13	1	24	38	200	36	798	1034	453	57	1638	2148	
1909—1910	276	20	871	1161	14	1	25	40	211	38	860	1109	501	59	1756	2316	
1910—1911	290	20	958	1268	17	1	30	48	217	38	892	1147	524	59	1880	2463	

vedere mai intens, iar pe de alta o stare materială bună la membrii corporației—spre a putea beneficia din 2 părți de ajutoare, ca astfel să-și susție familia, cînd sînt incapabili să muncească.

Casa de Ajutor a dat, în 2 rînduri, ajutoare—conform statutelor—membrilor bolnavi ca să facă un tratament, cerut de cazuri speciale, la stațiunile balneare.

Aceste sînt, în rezumat, constatările noastre asupra Casei de Ajutor a corporației lăcătușilor, fierarilor, etc., din Capitală. Din ele nu putem trage o concluzie generală asupra roadelor date de casele de ajutor, ce au ființat pe lângă corporații. Socot însă, că întreprinzîndu-se alcătuirea unui număr mai mare de monografii asupra „mutualității obligatorii”, prin care înțeleg casele de ajutor ale corporațiilor, s'ar face lumină, s'ar aduce o contribuție reală la cunoașterea amănunțită a asigurărilor de azi, de care se *bucură* o parte însemnată din clasa meseriașilor la noi.

București, Octombrie 1911.

I. Răducanu

Scrisori din Ardeal

Problemele culturale în frământările politice mai nouă. „Asociația” în Maramureș. „Asociația” și văduva lui Andreiu Murășan. Cazul teologilor dela Oradea-mare. Episcopia greco-catolică maghiară.—Reorganizarea „Luceafărului”.—Băncile românești.—† Dr. Ioan Borcea

Viața noastră culturală din ultimul timp a purtat și ea, în parte, timbrul frământărilor mai nouă; nici nu se putea altfel, dacă ne dăm seama de influența pe care o exercită presa asupra publicului. Tonul presei noastre fiind de mai bine de un an încoace destul de violent chiar și în chestiile culturale, era firesc ca influența vieții politice să se simtă și în viața noastră culturală. Astăvară, la Blaj, se credea că nu va mai trece mult și se va stabili o liniște și o pace rodnică sau cel puțin că rălele existente nu se vor mai spori cu altele. Această speranță a fost deșartă, căci în iarna din urmă vijelia a izbucnit cu o tărie și mai mare, punând în mișcare toate spiritele românești de pretulindenea. Dacă ar mai fi durat cităva vreme „războiul fratricid”, cum i s'a zis cu multă dreptate, ne puteam alege cu un dezastru nu numai pe teren politic, ci și cultural. Incepuseră a se înăspri relațiile pretulindenea, și chiar în conferințele literare și culturale ce s'au ținut de astă toamnă până acum, prin diferite țiguri și orașe, s'au strecurat adesea ascuțisuri în contra uneia sau în contra celeilalte dintre cele două „tabere”. O mulțime de lucruri bune începuseră să stagneze din cauza agitațiilor sterpe, care singure pasionau din zi în zi tot mai mult lumea. Vocile serioase nu se mai puteau auzi de învălmășagul trist al patimilor, și măsurile culturale bune nu mai prindeau. Așa s'a semnalat de ex. într'un ziar primejdia cea mare căreia au fost expuse școlile românești din comitatul Huniedoarei din partea inspectorilor școlari unguri, care au închis în patru ani 140 de școli de ale noastre, dar glasul acesta de alarmă s'a pierdut în zgomotul sinistru al patimilor, fără ca să fi luat cineva știre despre el. Tot astfel măsurile luate de P. S. Mitropolit dela Sibiu și de „Asociația” noastră culturală, privitoare la înființarea cursurilor de analfabeți, au fost trecute în mare parte cu vederea. Lumea era setoasă, dar nu de lumină,

ci de scandal — și până nu se sătura, nu putea să-și îndrepte și în alte direcții luarea aminte. Ba, pentru unii, preocupările culturale deveniseră deadreptul, nu numai inutile, ci chiar urgisite, mai cu seamă decînd oameni cu trecere începuseră a-și bate joc în mod frivol de anumite preocupări intelectuale și de personalități literare cu renume stabilit.

Dar, în sfîrșit, epoca regretabilelor personalități, care făceau imposibile discuțiile principiare și preocupările intelectuale, a trecut — și să sperăm că ea nu va mai reveni.

În timpul acesta de ciocniri și de acuzații violente s'au petrecut — totuși și unele momente vrednice de remarcat. Încă nu se poate ști ce rezultate va avea întinderea „Asociației“ până în Maramureș, unde viața culturală romînească a ajuns de mult la punctul mort. E semnificativ că de o vreme încoace provincia aceia, din care au pornit acum aproape patru veacuri cea dintăiu mișcare literară romînească, iar acum șase veacuri și mai bine descălecătorul Moldovei, zace în cel mai cumplit întineric. Acest întineric a fost patronat și de prea lungă „păstorire“ bisericască a episcopului I. Szabó de la Gherla, supt care orice viață culturală romînească a amorțit. O biată „Asociațiune“ particulară a Maramureșului, care spune chiar și prin numele ei ce e, n'a mai dezvoltat de mult nici o activitate, pe nici un teren. Era timpul ca să se facă ceva, chiar și peste această „Asociațiune“ moartă. Și Asociația din Sibiu a făcut încercarea de a readuce la viață înutul acela uriaș, dar mort. A trimis anume pe cineva acolo, spre a lua măsuri efective — și rezultatul a fost că s'a înființat, cu mult entuziasm, un nou „despărțămînt“ (secție) al Asociației, la cîrma căruia au fost așezați cîțiva preoți tineri. Acești oameni culți și însuflețiți au început o propagandă vie, prin prelegeri și șezători până ce i-a luat la ochi și la goană administrația, care pe acolo e din cele mai barbare. E foarte caracteristic pentru Ungaria felul cum se interpretează de unii propaganda culturală. Unui avocat, d. e. care avea să ție o conferință populară despre o chestiune de drept public, i s'a interzis acest lucru, sub motiv că prin aceasta „vrea să-și facă reclamă și să-și cîștige clientelă“! Țăranii care s'au înscris membri ajutători ai „Asociației“ sînt persecutați de administrație și li se caută nod în papură spre a fi pedepsiți. Preoților, care au înființat cursuri de analfabefji, li se fac cele mai mari mizerii; ei sînt denunțați că fac politică daco-romînă — și dacă ar mai trăi la Gherla episcopul Szabó, desigur că glasurile administrației în contra acestor preoți, ar fi ascultate.

Dar cu toate măsurile de „precauțiune“ ale organelor maramureșane, *lumina va străbate și în această parte a țării!* Căci s'a ridicat acolo o mică pleiadă de oameni culți și harnici, care, sprijiniți de asociația sibiiană, vor duce la triumf ideea culturii naționale romînești.

*

„Asociația“, de altfel, merge bine. „Biblioteca poporală“ editată de ea, s'a răspîndit anul trecut în 120.000 de exemplare, mai ales printre

țărani,—aceasta e o faptă dintre cele mai mari ale timpului mai nou, la noi.

Un lucru foarte înduioșător a săvârșit nu tocmai de mult „Asociația” față de văduva bardului Andreiu Murășan, despre care așa de puțini știu că mai trăește. Această venerabilă matroană își deapănă zilele în singurătate, la Brașov, împrejmuită de puțini prieteni și de multă mizerie. Asociația dispune de un fond—„Andreiu Murășan”—din care ar fi să dea în fiecare an un premiu pentru cea mai bună scriere literară ce apare la noi. În 1911 acest premiu nu s'a acordat nici unei lucrări. El a fost dat văduvei lui Murășan, care—zice raportul oficial al Asociației—„se află într'o stare materială deplorabilă”.—Multă lume ar trebui să roșească, de rușine și de durere, la citirea acestor cuvinte !

*

Biserica română a avut de înregistrat două momente însemnate, în ultimul timp: eliminarea celor 16 teologi români greco-catolici din seminarul latin dela Oradea-mare și înființarea presumpțivă a episcopiei greco-catolice maghiare. Eliminarea teologilor e un moment care ne face să vedem mai clar câtă sălbătăcie se poate ascunde supt rasa de călugăr catolic a unui episcop ungur. Pentru noi acest moment nu e deloc trist. Dimpotrivă, el e deosebit de favorabil, din cauză că ne arată sentimentele curate ale înierimii noastre, care preferă să se despartă de rasa preoțească decît de limba lor—și din cauză că el ne arată absoluta necesitate de a înființa, pe seama *tuturor* preoților noștri de mine, seminarii românești. Aceasta cu atât mai mult la Oradea-mare cu cît episcopia românească de acolo dispune de bogății fabuloase. Episcopul Radu n'ar trebui să dea nici măcar întreg venitul său pe un an, pentruca să facă un seminar din toate punctele neexcepționabil. E de sperat că chestia aceasta, cu toată călătoria la Roma a episcopului, se va rezolvi așa, în sens românesc, nu catolic. Altfel P. S. S. și-ar pierde și puținele simpatii, pe care și le-a cîștigat în timpul din urmă tocmai din motivul acestei speranțe, iar biserica românească unită s'ar dovedi din cale afară de slabă, cea ce, nici din punct de vedere bisericesc nici național, nu-i permis,—și încă tocmai acum, în fața înființării unei episcopii greco-catolice maghiare.

De mai multă vreme încoace guvernele urmăresc scopul de a înființa pe seama citorva zeci de mii de Români și Ruteni, care și-au uitat limba, o episcopie maghiară. Opinia publică maghiară, bine înțeles, e foarte însuflețită pentru această idee și, dacă ea n'ar întîmpina oarecare greutate din partea scaunului papal, azi mine am vedea pusă în coasta bisericii unite, o episcopie cu tendinți pronunțat lumești, o episcopie care se înființează nu pentru fericirea din lumea ceialaltă, ci pentru nefericirea, pe lumea aceasta, a unor cetățeni inofensivi și credincioși. Până acum Papa și-a dat consimțimîntul la înființarea acestei noi episcopii, însă a stabilit ca limbă liturgică a acesteia nu limba maghiară, ci limba

greacă! Probabil în credința că Românii și Rutenii vor înțelege mai ușor limba greacă decît pe cea romînească.

Dacă se va înființa de fapt episcopia aceasta de limbă ungurească, primejdia se înțește și mai tare contra noastră. După ce ni se închid rînd pe rînd școlile, vin la rînd bisericile! Intăiu o episcopie greco-catolică, mai tîrziu una ortodoxă-maghiară! Intăiu se va cere să se predice și ungurește în biserici, mai tîrziu se va cere numai ungurește. Primejdia e mare, și guvernele, oricare ar fi ele, ar aduce-o cit mai curînd asupra noastră, în forma cea mai brutală, dacă n'ar întilni din partea noastră o rezistență categorică. Biserica unită a strîns la sfat pe toți fiii ei cei mai aleși și a hotărît să facă totul pentru înlăturarea primejdiei, care nu e dictată de interese religioase, ci exclusiv de interese politice. Și, cînd o fi să vie la rînd biserica ortodoxă, rezistența de sigur că nu va fi mai mică!

Revista „Luceafărul“, care a împlinit zece ani de viață, s'a reorganizat lărgindu-și cadrele de activitate și punînd în frîntea ei din nou pe poetul Goga. Dela 1 Ianuarie c. această revistă, care a contribuit atît de mult, atît la ridicarea nivelului intelectual al Ardealului cit și la unitatea noastră culturală, a început să apară săptămînal, luînd în programul său pe lîngă problemele literare, culturale și artistice, și problemele politice, bisericești, școlare, economice, filozofice și științifice. În jurul „Luceafărului“ astfel reorganizat, s'au grupat cele mai harnice condeie din Ardeal. Revista vrea să fie astfel de aici încolo o mai fidelă icoană a tuturor frămîntărilor romînești din Ardeal. În chipul acesta, ea poate aduce servicii tuturor cetitorilor romîni de pretutindenii, care vor găsi în ea, pe lîngă literatură scrisă de cei mai buni scriitori dela noi și din Regat, și oglinda preocupărilor de tot felul dela noi.

*

Cătră sfîrșitul anului 1911 și-a început, la Sibiu, activitatea nouă „Banca generală de asigurare“ a Romînilor din Ungaria, cea dintăiu bancă de acest soi u la noi. Era timpul ca banul romînesc să înceteze de a mai îmbogăți toate băncile străine, dela noi și din străinătate, și să se adune într'un rezervor romînesc, care să însemneze în lupta noastră națională și o cetățue puternică. Până acuma această bancă merge bine și nu e nici o îndoială că ea se va întări pe zi ce merge.

Dintre băncile noastre de depuneri, unele fac din an în an tot mai mari progrese. Astfel „Albina“ din Sibiu, cel mai puternic institut financiar romînesc din Ungaria, și-a întins rețeaua sa de activitate pănă peste Ocean, în Statele Unite ale Americii de Nord. Innainte cu cîteva săptămîni a plecat la New-York însuși secretarul „Albinei“, dl. dr. Tiberiu

Brediceanu (cunoscut și prin o serie de compoziții muzicale românești foarte reușite), în scopul de a înființa acolo, mai ales pentru mulți emigranți români, o sucursală a „Albinei”. Și aici, acasă. Albina și-a lărgit coșnița sa, care nu mai era destul de încăpătoare. Acum de curînd a făcut o nouă emisiune de 15.000 de acțiuni, în valoare de 3.000.000 de coroane.

Tocmai acum se publică prin ziare bilanșurile de pe 1911 ale băncilor noastre. Progresele pe care le dovedesc aceste bilanșuri, sînt an de an mai frumoase, pentru acționari. Deodată cu această constatare se aud la noi însă tot mai dese plîngerî impotriva băncilor, care, deși fac tot mai bune isprăvi, nu contribuiesc nici pe departe cum ar trebui, pentru scopuri culturale. Așa, s'a accentuat în mai multe rînduri, că în situația tristă în care au ajuns de cinci ani încoace școlile noastre, băncile n'au contribuit mai cu nimic, la sanarea relelor. Și e foarte multă dreptate în aceste învinuiri.

De curînd s'a deschis la Sibiu *expoziția de industrie casnică* a doamnei Maria Cosma. Doamna Cosma e o fanatică admiratoare și sprijinitoare a portului național românesc. D'sa a strîns în cîteva călătorii făcute la 1905—1906, prin mai multe părți ale Ardealului, un mare număr de cusături și de țesături frumoase, pe care le-a expus la expoziția din Sibiu (1905) și la cea din București (1906). Toate aceste lucruri au fost cumpărate de d-na Cosma și astfel ele formează astăzi averea particulară a d-sale—o avere națională neprețuită. Acum d-na Cosma a aflat ocazia potrivită de a le arăta din nou publicului, adăugînd la ele și alte multe lucruri, care s'au făcut în școala de industrie casnică din Sibiu (tot o creațiune a d-nei Cosma, deși proprietate a „Reuniunii Femeilor Romîne din Sibiu”). *Expoziția* cuprinde patru sale mari acoperite toate cu sute de lucruri care de care mai frumoase și mai artistice. Te cuprinde un adevărat sentiment de admirație pentru țărancă romînă, care-știe crea lucruri atît de minunate, fără ca să fi învățat în vre-o școală cum să-și poarte degetele aspre de purtatul sapei, pe pînza fină, din care face adevărate opere de artă. Străinii n'au cuvinte de ajuns pentru a aprecia această comoară, pe care noi încă n'am ajuns să o prețuim în deajuns. Mulțumită d-nei Cosma, valoarea acestei comori devine din ce în ce mai cunoscută atît la noi cît și în lumea străină; mai curînd decît s'ar crede, industria noastră de casă va ajunge nu numai cunoscută ci și admirată, atît la noi, cît și în străinătate.

*

Cînd să încheem aceste rînduri, ni se aduce o veste tristă. La Sibiu s'a stîns în vîrstă de 32 de ani, profesorul *dr. Ioan Borcia*, dela

școala civilă de fete a „Asociațiunii“. A fost o fire aleasă, care a avut un rol frumos și în viața noastră literară și culturală. Ca student a scris o foarte apreciată lucrare asupra „Elementelor germane în limba românească“, cu care și-a trecut doctoratul la Lipsca. Stabilită în Sibiu ca profesor, s'a ocupat intensiv cu literatura, scriind versuri frumoase, pe care le-a publicat în „Sămănătorul“ și în „Lucefărul“. A scris apoi frumoase tratate despre „Eminescu și teatrul“, „Eminescu ca pedagog“ și altele, și era un foarte gustat conferențiar. Cunoscător bun al literaturii germane, a tradus mult din nemțește, Traducerile sint exacte și frumoase, în special traducerea „Ifigeniei în Taurida“ de Goethe și a unor sonete de Körner. Știa și englezește (lucru atit de rar la oamenii noștri de carte!) și a tradus din original pe „Iuliu Cezar“ de Shakespeare.

Moartea neașteptată a lui Borcia a lăsat regrete unanime. Toți deping în el pe un suflet nobil, pe un om conștiincios, pe un poet gingaș, pe un element cultural foarte prețios și pe un „european“ cu o rară cultură, a minții și a inimii.

O. Sima

MISCELLANEA

Petre Liciu

Agonia lui Petre Liciu a fost lungă și crudă, o moarte de fiecare clipă. Încă înainte de a închide ochii îi așteptam tristul sfârșit. Cu toate acestea trecerea lui la veșnica liniște m'a izbit dureros. Era prea tânăr, era încă în plină putere, era în drumul gloriei și al puterii de creație.

A fost un actor mare de compoziție, un artist foarte inteligent, foarte conștiincios și conștient. Cine l-a văzut în nevroptatul Ștefăniță-Vodă, în exotical Tokeramo, în timidul Henri Calvel, în inconștientul funcționarș din „Revizorul“, nu-l va mai uita! În comedie și farsă era de un comic așa de omenesc, în „Banii“ lui Mirbeau a ajuns la un dramatism așa de natural, încât firească ne întrebam unde va ajunge în zborul lui artistul acesta mlădios și sigur de sine.

A ajuns acolo unde ajungem toți, — dar totdeauna când moartea izbește pe așa oameni ni se pare mai lugubră și mai absurdă. Mai lugubră și mai absurdă — pentru că actorul mare e însăși viața în mișcare...

Aici se mai adaugă și o înduioșare de altă natură: Liciu a fost un copil al lașului; a trecut prin școlile noastre, a respirat aerul primăverilor noastre; aici a învățat a zîmbi de bucurie și suferință, cum așa de gingaș ori de dureros zîmbea pe scena Bucureștilor.

Dar mihnirele ni se sporește și din altă pricină. Liciu era un purtător al cuvîntului românesc la frați. Turneurile lui în Bucovina nu vor fi uitate niciodată. Cît entuziasm, cîtă înduioșare, cîte regrete, cîte aventuri n'a stîrnit vorba lui în orașele și ținuturile Bucovinei noastre! Ori pe unde am trecut, am găsit în sufletele și vorbele fraților noștri înstrăinați urmele artistului care-i încîntase și crease o legătură nouă cu țara mamă...

Moartea lui a trezit acolo un ecou vechi, un vers de odinioară:

„Imbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină...”

Chiar azi am cetit o scrisoare în care sună parcă un suspin la amintirea celui care purta o flacără la frați...

Un artist... Mai degrabă am spune *un om*. La noi specia aceasta e așa de rară....

O dramă pe Atlantic

Cel mai mare vapor care a brăzdat vreodată fața oceanului s'a scufundat, în drumul său spre New-York, în noaptea de 14 April.

Ducea cu el peste 2300 călători, imbarcați pe coastele Angliei. „Titanic“ era o mîndrie a celei mai mari companii engleze de navigație, — i se spunea „necufundabil“. Pentru a vizita acest colos plutitor, în toate

părțile lui, trebuia să faci o cursă de șapte kilometri. Călătorii se puteau primbla prin grădini de palmieri și de trandafiri, pe jos, pe cai ori pe cămile; puteau aranja partide de foot-ball, cricket ori golf; puteau vîsli, din bărci, ori să se întrecă la înot, în basenuri mari sub lumina razelor soarelui electric. Baluri, concerte, teatru... nimic, din confortul rafinat al vieții moderne, nu lipsea „Titanicului“. Toți aveau la îndămină satisfacerea tuturor capriciilor, și toți credeau în siguranța desăvîrșită a vieții lor.

Cînd creasta unui munte de gheață submarin i-a spintecat coasta și alarma de scăpare s'a dat, nimeni nu credea în primejdie și nu vroia să se urce în luntrele de salvare. Să lași un „necufundabil“ pentru o luntre, trebuie curaj: de aceea prima luntre a primit în ea numai bărbați și nici n'a fost umplută. Oceanul era liniștit ca un lac, cerul înstelat, zărilor păreau pătate de suluri fumurii schimbătoare:—erau munții de gheață plecați depe coastele Groenlandei să se topească, după o lungă călătorie, în Gulf-Stream. O prelungire submarină de cîteva zeci de kilometri a unui asemenea călător oceanic a întîlnit în cale jucăria imperinentă omenească, și-a aruncat-o la trei mii de metri în fundul abisului atlantic.

Muntele a trecut înaintea nepăsător, și poate acum a început să se prefacă în valuri; zările lumii întregi înregistrează faptul ca un grozav accident în istoria mărilor; și cei peste 1600 dispăruți în acea noapte au sporit cu viețile și agonii lor cadastrul funebru al oceanelor și suferința eternă a oamenilor.

Povestirile celor scăpați cu viață store lacrimi din ochii cetitorului, dar trezesc conștiința până în adîncurile ei, de unde eroismul omenească se ridică mai presus de puterile fatale ale naturii. În acele două oare, în mijlocul oceanului, s'a desfășurat drama omenească întregi. În fața morții nemiloase, natura omenească a învins instinctele puternice ale vieții, și curajul bărbătesc a sfidat spaima sfîrșitului veșnic. Încă un exemplu de istorie mare în fapte simple; încă o dovadă că e ceva mai imperativ decît iubirea vieții în sufletele nobile:—e mila și iubirea; e demnitatea și mîndria.

Orice descriere romantică ori patetică e o vulgaritate, aproape insultătoare, în fața faptelor mari: e cum ai pune o haină înzorzonată pe corpul Venerii din Milo.

Puterea sufletească a ațelor care, fiind aproape forțați să „se salveze“, s'au simțit datori să cedeze locul copiilor și femeilor, e mai impunătoare decît mărețea și impasibila boltă cerească ce se oglindea în apele oceanului.

Un scriitor american nu-și putea convinge soția să se despartă de el și să intre în luntrea de salvare: „gîndește-te la copilul nostru de acasă“, fu argumentul hotărîtor, și o îmbrățișare puse veșnicia între ei.

„Cît timp va mai fi o femeie pe bord, refuz orice ajutor“, răspunse milionarul Strauss la insistențele soției sale de a se urca în luntre.

Bătrînul celebru ziarist, W. Stead, directorul revistei engleze „Review of Reviews“, s'a dus și el în fundul mării, după ce a dat locul altuia și a ajutat multora să scape. Ultima faptă a tînărului colonel Astor a fost de a găsi un copil și a-l da în brațele unei mame desperate. Apoi s'a dus pe punte și brațe în brațe cu maiorul Archibald Butt, aghiotantul președintelui Taft, a trecut în lumea cealaltă.

Cît timp a durat operația de salvare orchestra a cîntat pe bord muzică clasică; după ce ultima luntre a pornit, ea a început să cînte, pentru cei definitiv condamnați, imnul „Doamne, ne apropiem de tine“. Căpitanul a rămas neclintit la postul lui; ultima lui comandă, răsunată prin megafon, a fost: „Fiți, până la urmă, cetățeni britanici“. Apoi „Titanic“ și-a cufundat prora stîngîndu-și deodată luminile și scoțînd un răcnet ce se auzi la cîteva mile împrejur.

După ce partea de dinapoi a colosului stătu perpendicular pe suprafața oceanului, vre-o cinci minute, ca un turn negru ce se ridica aproape de o sută de metri spre cer, întreaga „carcasă“ fu înghițită deodată de abisul oceanului, iar în locul ei, valurile scoaseră îndată sute de cadavre omenești și sute de viteji care se luptau încă cu moartea.

Radu Rosetti re-redisivus

Tu te vei mărita ca mine și vei iubi pe-al tău bărbat...

Mai departe nu țin minte. Atît mi-a rămas din toată opera poetică a d-lui Rosetti. Un vers, un singur vers profund-caracteristic. Găsești în el sentimentalism zaharisit, vulgaritate, formă corectă și banală, superficialitate filosofantă, în sfîrșit tot ce-ți trebuie ca să fii gustat cu delicii de liceenii cursului inferior, de voiajorii din clasa II-a care se plîngesc îngrozitor cu drumul, de domnișoarele eleve particulare care te plagiază în albumuri cu „amintiri“ reciproce și de pensionarii tabietgii care te cetesc vara după masă, sub umbra de vișă, înaintea somnului cotidian..

Cunoașteți pe Mitică al d-lui Caragiale? Ei bine, d. Radu Rosetti e un Mitică în domeniul sentimentalismului.

Și a fost o vreme cînd miticăria d-sale literară a prins.

Cîțiva ani a fost pus alături de cei mai mari poeți ai noștri. Opera lui fecundă părea —și pe atunci!— în adevăr fenomenală la o asemenea vîrstă. Volumele se succedau în galop, se vindeau repede,—fotografiile junelui poet surîdeau din vitrine, cu satisfacție. La Paști și la Crăciunziarele își disputau onoarea de a-i reproduce poeziile de ocazie, cu Pruncul divin, cu Calvarul celui răstignit, etc.. Era în sfîrșit Eftimiul acelei vremi, lansat de cunoscutul estetician C. Mille.

Multă vreme oamenii de gust au trebuit să ridice din umeri și să tacă.. Ce poți face în fața succesului?

Dar orice tăcere are margini.

S'a ridicat un glas, au pornit mai multe și nu cu puțină greutate..

Radu Rosetti a fost scos din literatură.

Cînd masca temporară a căzut, cînd țimbalele reclamei au amuțit, — atunci s'a putut vedea ce înseamnă o reputație nejustificată.

D. Radu Rosetti parcă nici nu existase.

În toată opera dorlotatului poet de odinioară, nu s'a găsit o singură scîntee de emoție adevărată, un singur gînd sincer și nou, o singură pagină de artă onestă, care să dea dreptul vre-unui cetitor întîmplător să protesteze împotriva indiferenții generale.

Noua generație l-a ignorat. Admiratorii l-au uitat. Liceenii de pe vremea aceia sînt acum oameni mari care cetesc pe Anatole France, voiajorii din clasa II-a își omoară acum timpul cu critica anecdotică a subtilului criticel, pensionarii bătrîni au răposat întru Domnul ori s'au lăsat de literatură, iar elevele romantice s'au metamorfozat în dame elegante care se duc acum la șezătorile Comoediei ca să savureze epigramele d-lui Cincinat Pavelescu...

Numai d. Rosetti și-a supraviețuit în tăcere, pe ruinele din care se ridică fumul sfîrșitoarei sale celebrități.

Cîțiva ani nu s'a mai auzit de d-sa. Murise literaricește.

Dar iată că, fără veste, o prea răspîndită gazetă literară, nemulțumită cu lansarea nulităților care n'au căzut încă în recidivă, — îl readuce la preț.

D. Radu Rosetti, cu litere mari, e recomandat din nou unui întreg popor de cetitori nepreveniți, de domnișoare eleve, de liceeni neformați și de voiajori plictisiți.

Asta e povestea cu Cocosul... roșu!

Te pomenești că d. Radu Rosetti iar începe să prindă.

Așa dar critica romînă, mulțumită gentileții unor sportsmani literari, n'are altceva de lucru decît să se ație la resurecțiunile intermitente ale d-lui Radu Rosetti, galvanizat. De geaba l-a analizat, l-a demascat și l-a înmormîntat odată: va trebui poate să ia d'a capo această muncă negativă..

Conducătorii gazetelor noastre de mare tiraj, dacă au intrat prea tîrziu (și D-zeu știe pentruce) în arena literară, dacă de la polemicele d-lui Gherea încoace n'au avut timp să cunoască măcar așa, cîte ceva, din istoria literară a celui mai recent trecut, — ar trebui să știe cel puțin că o revistă eftenă și foarte răspîndită e cel mai puternic mijloc de a forma sau de a strică gustul miilor de cetitori împetrișiți care o cumpără. Ar trebui să cugete puțin la răul pe care-l fac astfel adevăraților scriitori, — și deci la răspunderea morală pe care o au față de literatura noastră tînă.

...Dar asta e, desigur, cea de pe urmă grijă a d-lor.

P. S. În ultimul moment aflăm că l-au luat în întreprindere și pe d. Vasile Pop, expulsat nu de mult din literatura cultă.

Un monument de... incomprehensiune—ca să zicem așa !

La apariția revistei noastre, în chiar primul ei No. din Martie 1906, am declarat că sîntem poporaniști, dar că poporanismul nostru, aplicat la literatură, nu înseamnă decît: 1) literatură cu caracter specific național și 2) simpatie, ori măcar lipsă de antipatie pentru țăran, *cînd e vorba de țăran*. Și, ca să facem cît mai clară deosebirea noastră de „țărănism“, am spus că scriitorul poate să-și ia subiecte chiar și din **viața străină** (vezi citația mai jos).—Dar adversarii noștri au început să susțină că noi sîntem țărăniști și au continuat să susțină acest lucru pînă acum o lună. Dovedindu-le, fără putință de replică, cum că nu sîntem și n'am fost niciodată țărăniști, ci poporaniști, ceia ce e cu totul altceva, —adversarii *care în Martie ne batjocureau că sîntem țărăniști, acum, în Aprilie*, ne asigură că am părăsit de mult țărănismul— și deci nu mai sîntem... poporaniști.

N'am *părăsit* țărănismul, căci n'am fost țărăniști niciodată. Și astăzi sîntem tot așa de poporaniști, ca acum șase ani.

Aceste cuvinte ar fi de ajuns.

Consecvenți obiceiului nostru de a nu răspunde celor care nu merită răspuns, am fi trecut și de astă dată peste „articolul“ pe care Ervin l-a tipărit într'o foaie bucureșteană.

Dar cînd un om, care nu ne e amic (ba din contra), își etalează cu atîta lipsă de prudență inteligența sa, ne-a fost imposibil să rezistăm ispitei de a ne folosi de aceasta, ca să-l arătăm cetitorilor noștri, pe larg, așa cum a izbutit el să se arăte, în toată nuditățile sufletească.

În articolul cu pricina, Ervin vrea să spună că noi am început să renegăm ceia ce susțineam acum șase ani, la apariția revistei noastre.

De oarece Ervin „argumentează“ bătălbăniînd în toate direcțiile, va trebui să ne ținem de el pas cu pas, și să-i numerotăm fiecare piatră pe care și-o aduce la monumentul... incomprehensiunii sale (ca să zicem așa !)

No. 1. După ce citează „Miscellanea“ din Nr. de Decembrie, în care spuneam că poporanismul nu e nici curent, nici școală literară, ci o concepție asupra vieții,—Ervin scrie :

„Și alte desmințiri urmează în n-rul din urmă (februar), cu citate de justificare după care se exclamă „e fenomenal, nu-i așa“ să fim învinuiți „noi“ de poporanism“.

Ervin calcă în picioare adevărul. Cetitorul se poate convinge foarte ușor : în No. nostru trecut, noi am „exclamat“ că e fenomenal să fim învinuiți de *țărănism*, nu de *poporanism*.

No. 2. Mai departe, Ervin spune că din citate pe care revista noastră „n'a putut firește să le dea“ (în Nr. trecut) va lăsa să se vadă că Viața Rominească „a pornit pe calea falșificărilor unde“ el, Ervin, publicist și jandeletru român, nu-i va îngădui să meargă mai departe „neturburată“.

(Vorba d-lui Caragiale: prostul (pardon ! *N. R.*) dacă nu e și fudul, n'are haz).

Iată ce citează Ervin din *Viața Românească*, spre a dovedi că noi nu admitem în literatură *decît* subiecte țărănești;

„Spiritul românesc fiind mai neperversit, mai curat, la poporul românesc dela țară, numai acei scriitori vor reprezenta spiritul românesc, care sau fac parte din țărănime... ca de pildă O. Goga și Ciocirlan, sau care dacă nu fac parte din țărănime și-au plecat urechea la popor, s'au botezat în izvorul curat și românesc al sufletului popular, ca de pildă Sadoveanu, sau fac parte dintr-o clasă superioară, dar care trăind cu poporul, departe de influențele nefaste străine... și-au păstrat sufletul românesc, ca clasa boer-nașilor... din care face parte Brătescu-Voinești, în ale cărui scrieri se vede ce înseamnă spiritul românesc, în stare brută la popor, cînd din cauza unui trai mai bun și a oare-cărei culturi —ca în clasa boer-nașilor— a-îunge să se rafineze“.

Și Ervin exclamă: iată cum au ajuns cei dela *Viața Românească* la „formula că literatură adevărată nu poate fi decît cea care te duce în mediul țărănesc“ !!

Brătescu-Voinești, Ervine?! Ervin a avut, probabil, halucinații simboliste acute sau... a cugătat cu bulbul rachidian, cînd i s'a năzărit că pentru noi nuvelele d-lui Brătescu-Voinești au subiecte din viața țărănească!... Și numai un asemenea om poate avea imprudența să se dea în vileag cu astfel de afirmații, cînd în concluzia aceluiași articol al nostru (din care citează Ervin și pe care desigur l-a cetit pînă la sfîrșit), noi spuneam :

„Subiectul! Desigur că un suflet românesc va face o operă românească, orice subiect și-ar alege, chiar din viața străină, căci va privi viața străină prin o prizmă românească, dar desigur că opera va fi mai românească, mai interesantă și pentru noi și pentru străini, cînd concepția și sentimentul unui scriitor se vor manifesta cu ocazia vieții românești, cînd viața românească îi va îmbrăca concepțiile, cînd viața românească îi va fi stîrnit sentimentele și concepțiile“, etc. etc..

Așa dar, încă de acum șase ani, noi spuneam că un scriitor român poate să ia subiecte *chiar din viața străină*.

Ne-am putea opri aici. Citatul de mai sus dovedește mai mult decît suficient că n'am fost țărăniști exclusiviști decît pentru mințile obtuze.

Dar o plăcere egoistă ne face să continuăm, —și vom continua lung, lung de tot, căci ocazia e rară.

Că a existat și există o literatură *bună*, cu subiecte din popor, știe toată lumea. Că noi îmbrățișăm *orice* literatură *bună*, deci și pe cea „țărănistă“, am afirmat-o întotdeauna.

Unde și cînd am spus noi în timpul din urmă că sîntem împotriva vre-unui fel de literatură, deci împotriva celei țărăniste (ca să „batem în retragere“)? *Unde și cînd* am spus noi v'odată că sîntem *numai* pentru un fel de literatură?...

Dar să continuăm cu „argumentele“ inteligentului Ervin, care „do-

vedește“, cu o admirabilă perseverență în elucubrații, că la început noi eram „țărăniști“.

No. 3. Cităm, din același „articol“ :

„De aceia, în primele volume... au ridicat imnuri D-lui Goga și altor țărăniști—n'au mers până să spună că poeziile acestuia sînt superioare celor ale lui Eminescu...?“

Nu-i adevărat, onorabile Ervin! N'am spus că Goga e mai talentat decît Eminescu, că „poeziile lui Goga sînt superioare celor ale lui Eminescu“. Am spus că optimismul lui Goga, temperamentul lui de luptător, atitudinea lui în viață, e preferabilă pesimismului, deprimării sufletești, îndemnului la retragere din luptă (Glossa),—din poezia lui Eminescu. Asta nu înseamnă că Eminescu nu e cel mai talentat poet al nostru.

Și cînd afirmam acest lucru, nu înseamnă că eram țărăniști. Dar cineva cînd cetește, trebuie să aibă obișnuința de a cugeta,—căci altfel înțelege pe dos cele mai clare afirmații.

No. 4. „De aceia, urmează Ervin, se bucurau că și în Bucovina scriitorii încep să păsească pe calea *poporanistă*“.

Ei, și asta ar fi însemnat că-i îndemnăm să fie „țărăniști“ ?

Să vedeți însă la ce mijloace culminante recurge inteligența lui Ervin. În pasagiul cu pricina, nu era vorba nici de *literatură* nici de *scriitorii* bucovineni.

Iată despre ce era vorba: rezumînd un articol al d-lui Tofan despre Grigore Filimon, un democrat și un naționalist care și închinase viața creării de bănci populare și altor mijloace de înstărire și redeșteptare a țărănimii bucovinene, noi aplaudăm acest început de *activitate socială* poporanistă.

Băncile populare, școlile de adulți, drepturile politice pentru țărănime, societățile de consum, etc.—sînt *literatură*, mult inteligente și corectele Ervin ?

Dar lui Ervin i-a intrat lui în cap o idee: că „poporanismul“ trebuie să fie numai decît o chestie de literatură, că după ce este *numai* o chestie de literatură, este o *școală* literară și anume *țărănismul*.

No. 5. Ervin urmează :

„De aceia, (adică *fiindcă* eram țărăniști—să nu se uite. N. R.) făcînd aluziune la campania (?!... Vezi mai sus cuvîntul lui Caragiale. N. R.) pentru o apropiere a literaturii noastre de cele din apus, de mișcările nouă, spuneau cu dispreț că nu-și pierd vremea cu „lauda capitalului străin și a unor scriitoruși““.

Și fiindcă spuneam așa, fiindcă protestam—cum protestăm și acum împotriva imitației servile a literaturilor străine (cum a protestat și... „țărănistul“ Lessing împotriva influenței franceze acaparatoare) înseamnă că eram țărăniști? Dacă e așa, apoi sîntem și acum țărăniști! Ce te faci cu renegarea ?

O, și cu cîtă gravitate fudulă își spune Ervin argumentul !

No. 6.—„De aceea,—urmează Ervin cu seriozitate—cînd am scris un articol despre concepția unilaterală, tot țărănistă, de artist, a lui Grigorescu (Ervin da staturi lui Grigorescu!), îmi trimeteau de departe acest îndemn de convertire la ideile d-lor: în viața noastră, ceea-ce e mai caracteristic românesc e viața dela țară, căci orașale au un caracter hibrid, sînt o mahala a Cosmopolisului și atunci pictura cea mai originală va fi aceea care va reprezenta acea viață care poartă pecetea celei mai mari originalității românești...”

Dar noi susținem și acum acest adevăr banal de adevărat, recunoscut pretutindeni: că sufletul specific național se păstrează mai nealterat în poporul dela țară.

Asta înseamnă că sîntem țărăniști exclusiviști? Că nu admitem alte subiecte în literatură decît țărănești? Dar Eminescu susținea același lucru, —ceia ce nu l-a împiedecat să scrie Sărmanul Dionis, Cezara,— și poeziile lui, care sînt mult mai „boerești” decît toate producțiile „școalei” Ervin.

No. 7. Acum urmează o lespede și mai mare la „monumentul” despre care vorbeam în titlu. Luați seama: Ervin vrea să dovedească mereu că noi eram „țărăniști”.

„De aceea în nenumărate rînduri au persiflat pe scriitorii artiști, pe „esteți”, pe partizanii artei pure”.

...Am persiflat pe partizanii artei pure, *deci* eram țărăniști!

Mai întii nici noi nu sîntem pentru arta *impură*. Ervin însă prin „artă pură”, înțelege „arta pentru artă”. Dar noi n’am „persiflat” *arta pentru artă*, fiindcă ea nu există. Am „persiflat” însă *teoria* artei pentru artă. Și asta înseamnă, pentru capul lui Ervin, că eram țărăniști! Dar noi „persiflăm” și acum pe partizanii acelei *teorii*,—deci sîntem țărăniști și acum, Ervine! Te-ai incurcat rău cu „renegarea”...

Și nu numai noi am „persiflat” pe partizanii teoriei „artă pentru artă”, ci de pildă și Brunetière și Vogüé.

Iată ce zice Brunetière:

„Această mîndră indiferență („arta pentru artă”) de care a fost atîta lăudat nenorocitul Flaubert, este o prostie curată („c’est d’un sot, en trois lettres”... vai, ce persiflare! N. R.) și nu o vom mai permite decît artiștilor al căror talent știm bine că se mărginește a înșira vorbe. Nouă ne place ca artistul să ne iriteze, la nevoie să ne expădereze, punîndu-ne pe gînduri asupra opiniilor ce avem”...

Iată ce spune M. de Vogüé:

„Ah! știu bine că prescriind artei literare un scop moral, voiu face să zîmbească pe adepții doctrinei în onoare: *arta pentru artă*. Mărturisesc că nu o pricep. Nu voiu crede niciodată că oameni serioși, care țin la demnitatea lor și la stima publică, vor să se reducă la rolul de gimnaști, de paiațe de iarmaroc” (vai, ce persiflare! N. R.)” Etc..

Iată deci că și Brunetière și Vogüé, care persiflează „arta pură”, vor trebui să fie socotiți de inteligentul Ervin ca „țărăniști”!

Vezi, Ervine, ce înseamnă să te „antrenezi” cu argumentele ?

Până aici Ervin și-a epuizat toate argumentele prin care putea dovedi că noi la început eram „țărăniști”. De aici încolo, „monumentul” intră într-o nouă fază : a trecut de pedestal. Ervin „dovedește” că noi vrem să fim „simbolisti” după ce ne-am renegat țărănismul !

Cităm mai departe, numerotînd ornamentele :

No. 8. „Și cînd aceste sînt lucruri scrise—abia ieri, altăieri—să vii totuși să spui („să vii să spui” ! Bravo, Mitică ! *N. R.*) că *poporanismul* literar nu l'ai apărât niciodată, că n'ai fost exclusivist...” etc.

Parcă era vorba c'am apărât *țărănismul* literar, nu *poporanismul* ? Dar Ervin... are el „o idee”,—ce să-i faci ! În zădar i-am spune noi că, dacă e vorba de *poporanism*, îl apărăm și-acuma tot ca la început.

No. 9. Și de ce oare „venim noi să spunem” că „*poporanismul* literar” nu l-am apărât niciodată ?

Pentru că (urmează Ervin punîndu-ne între ghilemete mincinoase) „cum să fim noi *poporaniști* exclusiviști, cînd, uite, în revistă am publicat literatură de tot felul, pînă și *simbolistă*” !

Și Ervin „nu contestă” c'am publicat și literatură simbolistă :

„Da, nu contestăm, dar de cînd ? ...Poesii simboliste și cite un articol asupra scriitorilor străini din școala nouă au început să se strecoare în ea numai de vre-o patru ani încoace.”

Ca și cum *Viața Romînească* ar apărea de paisprezece ani, nu de șase ! Și ca și cum era să inventăm noi scriitori simbolisti de talent !

„...de vre-o patru ani încoace, după ce paginile fusese umplute mereu cu literatură *oierească*.”

(Savurați cuvîntul „*oierească*” ! Din ce familie nobilă s'o fi trăgînd oare vicomtele de Ervin ? Noi am auzit că numai o generație îl desparte de... oae).

Luăm primele trei numere ale *Vieții Romînești*.

Iată sumarul lor :

Brătescu-Voinești, „In lumea dreptății” (nuvelă care nu e nici țărănistă, nici „*oierească*”).

A. N. Gane, „Primul client” (nuvelă din viața avocaților, prin urmare nici țărănistă, nici „*oierească*”).

Gh. din Moldova, versuri, (de tot felul, dar nu „*oierești*”).

I. Mironescu, „La cumătrie” (schiță din viața dela țară, dar nu „*oierească*”).

Radu Nour, „In drum” (schiță care nu e nici țărănistă nici „*oierească*”).

Matilda Poni, „In pădurea mare”, versuri (care nu sînt nici țărăniste, nici „*oierești*”).

Spiridon Popescu, „In Măstăcani”, fragment în proză (care e din viața dela țară dar nu „*oieresc*”).

A. *Stavri*, versuri, (inspirate de viața dela țară, dar nu „oierești“).

Mihail Sadoveanu, două nuvele („Pustiul“, în care este istoria vieții unei prințese și „Cel întâi“ în care este vorba de situația tragică a unui boer din Moldova, deci care nu sînt nici țărăniște nici „oierești“).

A. *Vlahuță*, „Datorii vechi“, și un „Sonet“ care nu sînt nici țărăniște, nici „oierești“.

N. *Gane*, „Cum am tradus „Infernul“—amintiri (care nu sînt nici țărăniște nici „oierești“).

Așa dar, din 13 bucăți literare, publicate în primele numere ale V. R., numai 4 au subiecte luate din viața dela țară, iar 9 (majoritatea) n'au în ele nimic „țărănișt“. În cele 4 dintii, nicăeri nu e vorba de oaie.

Cine rămîne... oaie în acest caz? Acela care are imprudența să afirme, în scris, un neadevăr,—dovedind astfel o inteligență oierească.

No. 10. „Și cînd, mă rog, Viața rom. a apărut fătis, în articole de doctrină, pornite din convingere, manifestările nouă de literatură dela noi, ori de aiurea?“

Să apărăm, în articole de doctrină, pornite din convingere, simbolismul? Dar pentru ce, „mă rog“? Ca și cum am fi spus noi v'odată că sîntem simboțiști! Dar de citeori nu ți-am spus, Ervine, că noi nu sîntem nici simboțiști, nici țărăniști, nici romantști, nici prerafaelști, —nici exclusiviști. Ne place orice fel de literatură bună și nu avem motiv să apărăm, „în articole de doctrină,“ vre-o școală literară împotriva altor școli, decît atunci cînd e nevoie.

Ervin nu poate concepe decît două școli literare: „țărănișmul“ pe care nu-l aprobă, și „simbolismul“ pe care-l compromite. De aceea cînd a văzut că noi nu sîntem „țărăniști“ a ajuns la concluzia că n'avem ce să fim altceva decît „simboțiști“! Și Ervin, care cugetă astfel, ne denunță că nu sîntem nici „simboțiști“ de oarece niciodată n'am apărut simbolismul „în articole de doctrină, pornite din convingere“,—decî sîntem țărăniști. Dar nu sîntem nici țărăniști, fiindcă ne „renegăm“!... O, Ervin, Ervin!

Urmează aici o serie de floricele pe care nu le mai numerotăm.

„Poesiile simboliste care au ajuns pînă la ea—prin ispita încasărilor peste care nu pot trece toți—(ce zice dl. Minulescu? N. R.) au părut mai curînd rătăcite într'o țară străină (Ervin se mai dedă și la figuri de stil? N. R.)“.

Noi am publicat poezii simboliste atunci cînd ni s'au trimis și atunci cînd ni s'au părut scrise cu talent. De aceea n'am publicat dela început (nu puteam să-l inventăm pe d. Minulescu în 1906 și nici să-i cerem noi colaborarea) și tot de aceea am publicat prea puține poezii simboliste. Pricepi, Ervine?

„totdeauna au disonat (versurile simboliste) în mijlocul versurilor lăbărțate ale lăutarilor țărăniști...“

Lăutari țărăniști și versuri „lăbărțate“ ?

Pe vremea aceea au publicat în revista noastră d-nii Iosif și Anghel (pe lângă bucăți mai mici care nu erau țărăniști) *Legenda Funiștilor și Cometa*; A. Mirea, *Caleidoscopul*; d. Codreanu, sonetele sale; O. Carp; d-na Conta Kernbach; d. G. Coșbuc; etc.. Sînt acești poeți „lăutari țărăniști“ cu „versuri lăbărțate“ ? Dar, consultînd sumarul celor șase ani de existență a Vieții Romînești, sfidăm pe orice Ervin să ne arăte în cele cîteva sute (credem) de poezii publicate la noi, mai mult de 20 poezii cu subiect dela țară sau în care să fie vorba despre țărani,—bine înțeles că aproape toate aceste 20 sînt datorite subtililor poeți A. Stavri și Gheorghe din Moldova.

Pentru ce afirmă Ervin așa, fără să controleze ? Pentru că numai un om inteligent are prudența și pudoarea necesară în publicistică.

„...Pe vremuri, înainte de a-și da colaborarea, d-lui Minulescu i-se spusese că are numai oarecare talent.“

De unde știi că acum spunem altfel?...

Ce crede Ervin că noi stăm într-o admirație estatică în fața tuturor celor 100 de colaboratori ai noștri? Și crede că e puțin lucru să ai oarecare talent în mijlocul celor 495 de scriitori romîni?

Cităm mai departe:

„Cînd a văzut că simbolismul prinde...“

Cum „prinde“, domnule?!

Fiindcă are patru gazetute ? Dar pe cea mai veche dintre ele, ca să ne-o procurăm a trebuit să recurgem la proceduri à la Sherlock Holmes: după ce-am aflat de prin „Luceafărul“ că ne cirie, am descoperit un cunoscut care avea un amic, care amic avea o... amică al cărei cumnat —minor— avea un prieten abonat la revista unde Ervin își depune produsele lui bi-mensuale.

Așa dar... „cînd am aflat că simbolismul prinde“, zice Ervin că ne-am zis: „nu e prudent să ne arătăm dușmănoși... ne trebuie cetitori, ne trebuie colaboratori... să-i atragem, *oricum* ar scrie, ori de ce părere ar fi“.

Așa zice Ervin, că „ne-am zis noi“...

Dar Ervin nu știe că mulți din simboțiștii lui ne-au trimis această colaborare, (și fără „să-i atragem“) și au fost refuzați—firește, cu toată urbanitatea de care am dat dovadă totdeauna. Ervin n'are decît să facă o anchetă confidențială.

Și acum urmează un pietroi, drept în vîrfurile „monumentului“. Iată-l:

No. 11. „...Iarăși te întrebă ce direcție literară are o revistă cînd de o parte publică poezii simboliste, de alta le parodiază,—mai multe asemenea parodii le-am putut vedea nu odată în desorientata revistă.“

Dacă au vr'un sens cuvintele lui Ervin, ele înseamnă că parodiarea dovedește o atitudine dușmănoasă față cu autorul parodiat sau cu opera sa. Cu alte cuvinte, Caragiale cînd parodiază pe Eminescu, căruia i-a

consacrat articole ca „In Nirvana“, înseamnă că vrea să-l distrugă, și tot așa și pe Coșbuc. De asemenea Jules Lemaitre, când parodiază pe scriitorii săi admirați, — Bourget, Maupassant, — și pe maestrul său Renan, înseamnă că vrea să-i compromită? Parodia, Ervine, subliniază exagerînd cu humor, nota sau notele caracteristice din opera unui scriitor. Și cînd aceste note sînt hazlii, cum sînt ale simbolisților ervinieni, desigur că parodia punîndu-le în lumină, devine distrugătoare.

Și fiindcă a venit vorba de simbolisții noștri, apoi să ne înțelegem mai bine asupra lor. Noi avem față cu simbolismul în genere aceeași atitudine ca și față cu oricare altă școală literară — bine înțeles cu restricția că alte școli au dat scriitori mult mai mari.

Dar în sfîrșit, tocmai fiindcă apreciem și noi simbolismul, simțim o vie aversiune împotriva sumedeniei de poetaștri fără talent din țara noastră, în frunte cu Ervin, care s'au pus anume parcă să compromită această școală literară.

De aceia noi n'am putut și nu vom putea da loc în coloanele acestei reviste, nici unui „simbolist“ *ervinist*.

Ca o dovadă că simbolisții noștri, aproape toți, s'au făcut simbolisți ca să mascheze lipsa de talent, e că nu-i poți deosebi unul de altul. Ei nu sînt individualități, ci turmă. Toți cred, ca și Ervin, că a face literatură nouă, e a colecta și a aglomera toate neologismele unui vocabular ridicul (ca și mitocanul care vorbind „pe radical“ crede că nu-i mai trebuie altceva ca să fie boer). Toți repetă aceleași bișgueli, care vor să fie firoase dar care nu sînt decît naive, aceleași „vesperale“, aceleași „autumnale“, aceleași „omixuri“, „safire“ și „porfire“, pe care nu le-au văzut în viața lor. În sfîrșit, toți seamănă între ei ca niște rațe, care deși sînt rațe — *vulgara specie* — vor să treacă drept fasanii împărătești.

Și nu e ridicul acest Ervin cînd, lipsit și de talent și de comprehensiune — ca să zicem așa — se improvizează totuși în sacerdote al simbolismului și, de pe metrul patrat al celui mai amuzant exclusivism, insultă pe scriitorii noștri cei mai de valoare?

Nu e ridicul acest Ervin cu pretenția că un Budurățoiu de ai lui e mai artist decît marele nostru Sadoveanu?

Nu e ridiculă această rață pur-sang, care face pe fasanul și disprețuește privighetorile?

După cum am spus la început cetitorilor noștri, am scris aceste rînduri nu ca să discutăm cu Ervin, ci ne-am folosit numai cu oarecare egoism justificabil, și cu o plăcută inzistență, de acest prilej splendid pentru un discurs entuziast în fața monumentului pe care Ervin și l-a ridicat singur. Am vorbit despre *toate* lespezile lui componente. Mai trebuia să vorbim puțin și despre cîteva baso-reliefuri rudimentare, — căci are și de acestea. Ervin, vicomtele de Ervin, fără ca noi să fi vorbit măcar de ef.

sau de „școala lui“, ne face, așa, din senin „samsari“, „cîrpaci“, „meșteri buni în bidinea“, „falșificatori“, „Shylocki“ care adoptăm mijloace de „paroenire“, etc..

Toate acestea nu ne-au ademenit să ne coborîm la nivelul lui. Dar (după cum a văzut cetitorul, căruia îi cerem scuze) toate acestea ne-au dispensat cel puțin de minuși.

Pentru abonați

Simbolisto-decadenții noștri au atins apogeul activității lor. „Școala“ aceasta se pare că a început să prindă.

Noi, după cum am declarat în repeșite rînduri, nu sîntem contra. Ne împăcăm cu toate curentele literare. În orele noastre de deprimare, gustăm cu recunoștință pe marii simbolști și decadenți, — ai Franței.

Dar, fiind incapabili de a pricepe și de a gusta o foarte mare parte din literatura decadentă indigenă, nu putem decît să recunoaștem cu sinceritate că, în ultimul timp, progresul vertiginos realizat pe terenul literar, — ne-a lăsat în urmă.

Totuși, ca să nu pierdem pe aceia dintre abonați, care sînt amatori de asemenea literatură, le aducem la cunoștință că am ademenit și, — cu mercantilismul nostru proverbial, — am angajat pentru „Viața Romînească“ un simbolist, cu anul.

Începînd cu No. acesta, d. Piscobomba, — după părerea noastră, cel mai talentat reprezentant al curentului, — va servi mensual cetitorilor noștri cîteva inspirații decadente. Ba încă d-sa chiar a binevoit ca, în schimbul unui modic surplus de onorar, să-și însoțească versurile de oarecare note explicative.

Dela redacție.

Cronica teatrală a d-lui Arghezi sosindu-ne prea tîrziu, o vom publica în nr. viitor.

P. Nicanor & Co.

ARMONII VESPERALE

În vesperala simfonie tronează liniștea regală¹⁾
Și parcul rozelor senzații cu 'ndoliate crizanteme
Sonor deșteaptă cascada de note vagi în catedrală
Orizontnd²⁾ în ritmul mistic albumul stinselor poeme...

Și 'n aiurarea muribundă convoi de ore funerare
Pătau linișliul de mistere cloroformate în surdină,
Pe cînd rozalbele ioburguri filtrau tăcuta orchestrare
A cimitirului spasmodic iluminat de luna plină.

O, socluri diafanizate de nostalgii și de torente,
Cîntări funebre de silabe crispate în amurgul trist!
Ce rugi bizare palpită în *la* bemol, cînd transparente
Se desinau în atmosferă spre cerul dur, de ametist?

Alcovuri magice, safire, punctează pacea violetă
Cu gesturi pale și acute spre negre sfere siderale
În calmul pur al simfoniei apare-o neagră siluetă.

Și liniștea regală cade cu emanații vesperale...³⁾

M. Piscobomba.

1) Contradicție numai aparentă. În fond, liniștea cîntă precum muzica tace.
2) Verb nou — formație proprie. Se simțea nevoe.
3) A se observa impresia de infinit palpabil a acestui vers lapidar.

ENIGMA CĂRȚILOR ÎNCHISE.

(Poem poliritmic)

Imaculate pagini scrise de mîini pe care-umila și defuncta vreme
A pus eternele-i embleme!

O, gînduri stinse 'n cărți închise

O, reci abise deschise peste paradise

O, vise scrise!

Sînt cărți indoliate din care misticii fiori

Ușori

Înghirlandează mutele dezastre

Cu orizonturi pale și albastre...

Neantul brelocat în străluciri de astre

Profund inoculează statuile nocturne cu gesturi oglindite în lacuri
de mistere

Și de tăcere... *)

Sînt cărți indoliate

Cu nostalgii bronzate

Sînt cărți în care psalmodii cu vagi ecouri

Prelung deșteaptă 'n aer spasmul din regalele cavouri...

Cînd ritmul melancolic al mutelor balade **)

Renaște, vibrează, contemplă și cade

Și cade 'n cascade

De palide vise.

O, strania enigmă a cărților închise!...

M. Piscobomba

*) Precum se poate observa, ritmul a variat deja puțin.

**) Ritmul: iar variază...

RECENZII

N. Dunăreanu. *Din negura vieții*. Biblioteca „Lumina“, București, 1912.

Povestirile d-lui N. Dunăreanu se petrec în cea mai mare parte în ținuturile atât de deosebite de restul țării, cum sînt acele ale deltei dunărene și ale Dobrogei. Zugrăvirea oamenilor și a împrejurărilor din aceste părți e cu deosebire interesantă pentru noi. Lupta aceasta la fiecare pas cu natura tristă și puțin prietenoasă din cuprinsul deltei dunărene, chinuitoarea întrebare aruncată apelor întinse ale mării veșnic în frământare, ce aci aduc omului prisosul bogățiilor lor, aci îi sfarmă și cel din urmă rest de nădejde, toate aceste împrejurări închiagă un suflet *altfel* decît al nostru, un suflet mai zbuciumat, mai aproape de natura sălbatică, mai primitiv dacă vrei, mai supus fatalității. Acest suflet și aceste împrejurări ar fi alcătuit desigur o notă nouă și puternică în literatura noastră.

Cetind nuvelele d-lui N. Dunăreanu vezi că ai aface cu altfel de oameni și altfel de împrejurări. Sînt amănunte care zugrăvesc această viață, sînt observații ce uneori o lămuresc. Autorul însă rareori izbuteste să ne facă să *simțim* în adevăr lucrurile descrise. Cele mai adesea emoția se oprește numai la suprafață.

Defectul capital al autorului e desigur lipsa unei gândiri mai adînci, care să dea un preț lucrurilor observate. Fără aceasta totul se reduce la o sumă de detalii, înșirate unele după altele, fără culoare și fără relief.

D. Dunăreanu nu știe apoi să se pătrundă de spiritul vremii. Cunosc eu scriitori, care au și mai puțin spirit de observație decît d. Dunăreanu și care nu izbutesc să ne emoționeze măcar cituși de puțin, și cu toate acestea sînt lăudați, — cetiți, ce-i dreptul, foarte puțin, — dar în sfîrșit se bucură de trecere în lumea literelor romîne. Această numai pentru că și îmbracă nimicul din

suflet în fraze susurate, pe care le cizează până 'ntr'afît incît nu mai spun nimic. D-ta însă, d-le Dunăreanu, ești un scriitor cinstit și cauți să reproduci pur și simplu ceea ce ai în suflet. Din nenorocire ceea ce ai d-ta e prea puțin și prea fără putere, — lucru, care, desigur, nu i-ar fi împiedicat să te admire, — dar cum n'ai să le stîrnești zîmbetul compătimitor, cînd d-ta, vorbind despre pian, scrii: „dihanția cu trup negru“, ori cînd, într'o *nuvelă*, vorbești despre vecini care spionau „printre ferestre, garduri, etc.“ ? Vezi d-ta, puteai să scrii cele mai admirabile lucruri de pe lumea asta, totul ar fi fost în zădar: acest „etc.“ te-ar fi nenorocit pentru toată viața.

Așa cum scrii, n'ai să te bucuri niciodată măcar de o clipă de glorie. Poate că e mai bine așa. Statuile de porțelan sînt un copil și le sfărîmă, numai statuile de bronz înfruntă mulțimea veacurilor. Dacă nu te vei bucura de renumele unui adevărat scriitor, cel puțin mai tîrziu cînd lucrurile se vor așeza în rînduiala lor firească, vei avea mulțumirea sufletească că, într'o epocă de ispititoare escamotare, n'ai căutat să arunci cu praf în ochii naivilor.

*

Leon Negruzzi. *Serghie Pavlovici și alte nuvele*. Cu o prefață de Titu Maiorescu. „Biblioteca pentru toți“. București, 1912.

În această broșură sînt reproduse trei din cele șase nuvele, publicate în *Convorbiri Literare*, care, împreună cu două poezii, alcătuiesc întreaga activitate literară a lui Leon Negruzzi. Aceste nuvele, cu subiecte de un romantism extrem, scrise într'un stil șters și lipsite fiind de orice urmă de talent, se cetesc cu un sentiment de penibilă urcare pe un deal cu drumuri anevoioase, unde, după ceasuri de sfortare, vezi că de-abia te-ai ridicat cu puțin deasupra punctului unde te aflai mai

innainte. Și cînd, pe deasupra, cetînd aceste nuvele, vezi că ele nu sînt decît reminiscențe din cutare sau cutare autor francez, atunci sarcina de recen-zent conștiincios, dator să cetească *aequo animo* tot felul de producții, de-la început pînă la sfîrșit, ia înfățișarea unei carități împinsă prea departe.

Mai interesant decît toate aceste bucăți e articolul din *Critice* al d-lui Maiorescu despre Leon Negruzzi, reprodus în fruntea acestei broșuri. Făcînd biografia fostului său prieten și căutînd să explice rostul acestui articol de critică literară asupra unui autor atît de fără însemnătate pentru literatură,—cum de altminteri recunoaște și d. Maiorescu,—prin faptul că Leon Negruzzi a fost și el unul dintre membrii cei mai în vază ai Junimii Literare, d-sa face cu acest prilej o descriere a fizionomiei Junimii.

Din rîndurile pline de melancolie pentru „frumoasele zile din Aranjuez“ ale d-lui Maiorescu, reținem această frază: „În primii ani ai acelor întruniri intime s'a urmărit cu stăruință cetețirea mai tuturor operelor literaturii romine de pînă atunci, bune-rele cum erau, și pe temeiul unor asemenea cetețiri se iscau discuțiile“. Va să zică, Junimea cunoștea foarte bine producțiile unui M. Kogălniceanu și A. Russo în domeniul criticei, ale unui Gr. Alexandrescu în acele al poeziei. De ce atunci atîta sistematică ignorare? Să nu-i fi putut aprecia oare finul estet, care e d. Maiorescu? Atunci?...

Rolul Junimii desigur n'ar fi fost de loc micșorat prin mărturisirea meritelor predecesorilor ei. La urma urmei, Junimea nu apărea chiar ca o reacțiune împotriva precedentei școale moldovenești, pentruca să-ți explice că, în focul luptei, meritele adversarului au fost înecate de valul mîniei ce clocotea în suflete.

De relevat sînt și cuvintele d-lui Maiorescu asupra *bunului simț*. Deși

spuse în alt scop, pentru a lovi în „formele nouă“, ele sînt mai de actualitate ca oricînd, astăzi cînd histrioni de tot felul se ațin pe la răs-pîntii.

C. A.

* * *

Al. Tzigara-Samurcaș. *Istoria Artei și Insemnătatea ei în învățămîntul universitar*. București, Rasidescu, 1912, 1 broș. în 8° de 30 p., fără preț.

Este lecția de deschidere a cursului de istoria artei cu care autorul a fost însărcinat a-l preda la Universitatea din București.

Cel dintăi care a ținut la noi lecții de istoria artei este Alexandru Odobescu. Lecțiile sale n-au avut însă un răsunset atît de puternic, încît, de pildă, să împiedece dărămarea, la 1888, a istoricului Turn al Colței.

Autorul arată cum în străinătate arta a căpătat o așa preponderență, încît „un esprit étranger à toute notion de choses de l'art n'est pas un esprit vraiment cultivé, dans le plein sens du mot.“

Ceia ce s'a făcut la noi pentru educațiunea artistică e foarte puțin. Astfel, la Universitatea din București dela Odobescu încoace nu s-au mai ținut cursuri de istoria artei, la Iași însă s'au făcut de cătră Teohari Antonescu.

Se cere deci o reformă a programelor noastre primare, secundare și universitare.

Autorul arată importanța artei în industrie, legătura ei cu morala și religia, raporturile cu estetica, psihologia și filosofia, apoi personalitatea artistică și mediul în care se dezvoltă o operă de artă și pe care-l influențează.

Istoria artei începe cu preistoria și se poate trata în mai multe feluri: după felul artelor (arhitectură, sculptură, pictură), după țări, după epoce istorice, după școli.

Autorul promite a da o atenție continuă artei rominești.

G. P.

REVISTA REVISTELOR

Luceafărul (No. 14) ne aduce vestea tristă a morții lui Sever Secula, care, în primii ani ai revistei noastre, a scris corespondența din Ardeal. În același No., la „Insemnări“ ni se spune cum d. Caragiale a improvizat o admirabilă parodie a lui Bolintineanu, ca să arăte cu câtă ușurință scria autorul Legen- delor... În alt No., ni se vorbește ceva despre „epoca interviurilor“. Inter- viewul e o maladie ridiculă care a bin- tuit în ultimul timp Capitala noastră.

Revista Studențimii (No. 1). Repro- ducem: „Chestia cea mai arzătoare care se va agita în revistă, va fi multe iubita chestie a căminului studențesc“. Indemnăm deci publicul cetitor să spri- jine această revistă. Studențimea noas- tră pare a se fi schimbat mult—și în bine—dela o vreme 'ncoace.

Revista Politică și Literară No. 6. Apare tocmai în Blaj. Dar asta nu împiedică pe incurabilul domn V. Ef- timiu să-și plaseze și acolo, în coada unor versuri plate, o notiță în care ne spune că-seoate un volum căruia „i-se prevede un mare succes, fiind unul din cele mai așteptate volume. N. R.“.

N. R. ?...

Care Nere?...
Bine-că s'a găsit un pseudonim mai pudic, cu care să poată fi semnate impu- dicitățile.

Ilustrațiunea Română (No. 3) conti- nuă cu aceleași ilustrațiuni bine reu- șite și uneori interesante.

La Nouvelle Revue (Mart, 1912).

Intr'un articol intitulat Turcia, si- tuația ei internă, diplomatică și militară, Louis Mérii se ocupă cu starea actuală a Turciei. În ceia ce privește situația internă, autorul arti- colului constată că ea nu s'a îmbună- tățit mult, cu toate speranțele care se pusese în revoluția din 1908: noul regim nu numai că nu a respectat li- bertatea de conștiință și drepturile naționale, nu numai că nu a introdus în administrație și finanțe ordinea și regularitatea, dar chiar a căutat să guverneze prin teroare. De aici a re- zultat o mare deziluzie pentru toți cei ce sperau că revoluția din 1908 va introduce o eră nouă și o serie de re- volte ale diferitelor naționalități o- primale. În politica externă regimul junilor turci în loc să se apropie de cele două mari țări liberale, Franța și Anglia, au infeodat noua Turcie tot politicii germane. Și ce a urmat de aici? Cele două aliante ale Germaniei, Austria și Italia, au ripit Turciei in- semnate teritorii, fără ca Germania să se opue. Numai în privința situației militare regimul nou a adus îmbună- tățiri: a mărit contingentele, a reor- ganizat armata, a îmbunătățit și spor- rit armamentul și materialul de răz- boiu. Dar pentru moment situația ge- nerală a Turciei nu e tocmai bună nici chiar din punctul de vedere al forței ei militare. Alianțe nu are cu

cine face, căci în Triplice nu poate intra, de oarece e în dușmănie cu Austria și Italia; cu Rusia e în dușmănie seculară; față de Anglia ar trebui să facă Turcia concesii prea mari, iar Franța nu are nici un interes să se încarce cu un protectorat asupra Turciei; nici chiar o confederație balcanică nu-i cu putință din cauza dușmăniei dintre Turci și Sirbo-Bulgari pentru Macedonia. Astfel lipsită de sprijin, Turcia, fără flotă puternică, nu poate veni în ajutorul Tripolitaniei, care e astfel lăsată aproape la propriile-i mijloace. Numai în Europa Turcia e destul de tare ca să reziste Italianilor și de aceea aceștia nici nu se hazardază s'o atace pe uscat în Europa.

Mercure de France (Mart, 1912).

O privire generală asupra actualiei stări de lucruri din Italia ne dă *Jacques Mesnil* în articolul său *Criza Italiană*. Autorul crede că acei care au făcut unitatea Italiei, oamenii mari ai epocii, au avut o cultură prea exclusiv literară și istorică și că această cultură exclusivă a lor a fost una din pricinile pentru care organizarea Italiei după unitate nu s'a făcut în bune condițiuni. În special organizatorii noului stat italian nu s'au gândit în deajuns la nevoile economice ale țării și nu au cunoscut, nu i-a interesat poporul, masele profunde ale națiunii. De aceea în loc de un stat cu adevărat liber, cum au visat-o luptătorii independenței, Italia a ajuns un stat cu o centralizare artificială excesivă, care a dat puterea în mîna unei birocrații care nu cunoaște nevoile poporului. Din această pricină probleme mari și urgente pentru viața statului așteaptă încă rezolvirea: ignoranța poporului, nedreptatea impozitelor, depopularea și insalubritatea unor întinse regiuni, împădurirea munților, regularea cursurilor apelor, etc. Poporul trăiește astfel în condiții grele,

emigrează și regretă pe alocurea vechiul regim al Bourbonilor. Dar burghezia nu ține samă de nemulțumirile păturilor de jos decît cînd ele izbucnesc în revolte violente. Spiritul public general e condus de o coaliție între oamenii de afaceri și clericali. Acestui spirit public se datorește războiul din Tripolitana, pe care poporul italian nu l-a dorit și nu-l iubește,—cu toate manifestațiile favorabile organizate în centrele mari. Acest războiu, care costă deja atît de mult pe Italianii nu va avea rezultate proporționale cu jertfele făcute, chiar după ce Italianii s'ar impune ca stăpîni în Tripolitania. Contra acestei stări generale de lucruri partidul socialist caută să reacționeze, dar el e încă prea slab pentruca să aibă o influență hotărîtoare în viața poporului italian.

Nuova Antologia (Mart, 1912).

E. Romagnoli: „Le Canzoni delle gesta d'oltre mare“, își intitulează autorul articolul în care se ocupă de ultimele producții ale poetului Gabriele D'Annunzio, în care cîntă faptele de războiu ale Italianilor în Tripolis. Adunate într'un volum (Milano, Treves; al patrulea din seria intitulată *Laudi*), poeziile formează la un loc o poemă de aproape 179 de pagini, în terzine; începută la 8 Octombrie și terminată în trei luni, la 15 Ianuar, e o nouă dovadă de extraordinara facilități cu care d'Annunzio compune operele sale. Mai toate poeziile sînt alcătuite din trei elemente: descrierea faptelor, evocarea trecutului și efuziune lirică. În „Trofei“ poetul cîntă oștirea care se îmbarcă pentru a pleca la luptă; în „Diana“, lupta dela Henni; în „Elena di Francia“, aducerea răniților la corăbii; în „Dardanelli“, moschea Giama; în „Umberto Cagni“, apărarea nocturnă dela Bu-Meliana; în „Mario Bianco“, debarcarea la Bengasi; în „Ultima Canzone“, retragerea dela Bir Tobras. Descrierea a-

acestor fapte e de o frumuseță extraordinară, dar descrierile scenelor istorice, pe care poetul le evocă și de care abundă aceste poezii, sint departe de a fi la aceeași înălțime: le lipsește plasticitatea care să ni le impue fantaziei.

D'Annunzio procedează mai mult ca un arheolog care ar face descrierea unui obiect vechiu decit ca un poet; el dă amănunte peste amănunte care nu fac decit să întunece viziunea ce poetul ar vrea s'o evocoe. Impresia de bogăție lirică pe care o dă prima lectură, e mai mult iluzorie decit reală. Cu toate multele imagini de o rară frumuseță, poetul n'a putut evita monotonia, care apare chiar și în factura poeziilor. Mai mult însă decit detaliile particulare ale fiecărei poezii, are importanță sentimentul general care stăpînește pe poet și judecata sa asupra faptelor pe care le cîntă. Și aici e punctul slab al acestor poeme. Războiul cu Tripolis nu e un războiu de revanșă, în care se pune în cumpănă viața unui popor, ci un simplu războiu colonial. Un asemenea războiu se pretează cam puțin a fi poetizat în tonul în care o face D'Annunzio. Mai ales tema religioasă, care apare aproape în toate poeziile, e puțin potrivită. Poetul și-a făcut despre războiu și însemnătatea sa o idee care nu corespunde realității. Aceasta se vede mai ales din poezia intitulată „Dardanelli“, care a provocat confiscarea cărții și în care poetul își îndeamnă patria de a ținea piept tuturor Puterilor, parcă ar fi vorba de un războiu în care e în joc însăși existența Italiei.

La acest defect fundamental se adaugă prolixitatea, de care suferă poetul în toate operele sale: el nu se poate concentra. Toate aceste defecte ale ultimei sale opere poetice, zice autorul, dovedesc că se înșală acei care afirmă că D'Annunzio s'a ridicat la a-

ceiași înălțime cași Carducci și că Italia are iarăși un nou mare poet național.

Revista d'Italia (1912). În jurul operei istorice a lui *Guglielmo Ferrero* s'a încins, dela apariția ei, o vie polemică în Italia. Fostul ziarist, astăzi celebrul autor al operei „*Grandezza e Decadenza di Roma*“ și-a cîștigat admiratori entuziaști și dușmani înverșunați, acești din urmă mai ales din cercul colegilor săi în știința istoriei.

În numărul pe Decembre al acestei reviste, *Beloch*, profesorul de istorie antică la Universitatea din Roma, publică un articol asupra studiilor de istorie romană în Italia și ajunge la concluzia că în această privință Italia ocupă locul întâiu în Europa. El arată că personalitatea absorbantă a marelui Mommsen a îndepărtat în Germania spiritele independente dela studiul istoriei romane, așa că la moartea sa n'a rămas, în propria-i patrie, nimeni care să-i ia moștenirea. În Italia, frica de Mommsen fiind cu ațit mai mică cu cît depărtarea e mai mare, unii elevi ai săi au adus studiile de istorie romană la mare înflorire. *Beloch* citează de asemenea alți tineri savanți italieni, aceștia elevi de ai lui însuși. La sfirșitul articolului însă atrage atenția că această situație predominantă a Italiei, poate fi amenințată dacă se răspindește felul diletantic de a scrie istorie a lui Ferrero, pentru a cărui calități artistice de altmintrelea are admirație, dar cărui îi reproșează puțină pregătire filologică. În numărul pe Ianuar, *Ettore Pais*, alt profesor al Universității din Roma, scrie un articol, cu același titlu cași *Beloch*, în care, completîndu-l, citează alți cercetători italieni, necitați de *Beloch*, și în același timp, spre a înlătura teama exprimată de *Beloch*, afirmă că Ferrero nu poate fi luat în serios ca istoric.

Spre a-și sprijini părerea, citează pe învățații francezi și americani, care s'au pronunțat defavorabil asupra „Mărimii și Decadenței Romei“. Intreg articolul său e îndreptat în contra lui Ferrero și e provocat de faptul că în Camera italiană s'a propus înființarea unei catedre de istorie romană, a-nume pentru G. F.. Pais susține că această catedră nu poate da fără concurs, numai în virtutea faimei nediscutate, cum cere un articol din lege, căci această faimă e foarte discutabilă. Polemica urmează în numărul pe Februar, în care se publică un răspuns al lui Ferrero și un răspuns al lui Pais. Acesta din urmă tratează opera istorică a lui Ferrero drept un roman istoric, care poate fi citit cu multă plăcere de ziaristi ori diletanți, dar care nu are nici o valoare științifică.

Ferrero îl provoacă să dovedească cu izvoare afirmațiile sale și-i amintește o convorbire, în care Pais l-ar fi apreciat pe el și munca sa cu totul altfel.

Se vede ușor că în această polemică joacă un mare rol, în afară de dragostea adevărului, catedra nouă, pe care ar dori și Pais s'o aibă și pentru care cere concurs. El întreabă cu ironie de ce Ferrero fuge de concurs? Dat fiind dușmăniile pe care le are în lumea academică, frica de concurs din partea lui Ferrero nu e tocmai neîndreptățită.

Deutsche Rundschau (Martie, 1912). *Dr. A. Stolberg*: Asupra întrebunțării baloanelor dirijabile în ținuturile nordice. Sunt multe probleme încă de deslegat, în regiunile înghețate ale pământului,—zice autorul,—care, cu mijloacele întrebunțate până acuma, n'au putut fi încercate de curajoșii exploratori ai ținuturilor polare. Teritoriile de lângă coasta de nord a Grönlandei, precum și acele dintre această insulă și drumul lui

Bering, nu pot fi alinse cu ajutorul săniilor și corăbiilor. Ideia că s'ar putea întrebunța pentru acest scop navigația aeriană se prezintă delăsine. Încercările lui Andree în 1897 și Wellman în 1907 de a ajunge la pol prin ajutorul baloanelor, s'au dovedit cu desăvîrșire greșite, de oarece față de starea de atunci a tehnicii navigației aeriene, nu puteau fi îndeplinite condițiile indispensabile pentru a rezolvi o asemenea problemă îndrăzneată. Despre expediția lui Andree se poate spune că ea a fost cit se poate de bine pregătită față cu mijloacele care se ofereau atuncea, pe cînd a lui Wellman, a fost un „bluff“ căși încercarea sa din 1910, de a traversa în balon oceanul Atlantic.—

Înainte de orice încercare de a pătrunde în ținuturile polare cu ajutorul unui balon, trebuie făcute un mare număr de încercări de natură tehnică și de expediții aerologice. Din acest punct de vedere călătoria de studii a baronului Zeppelin la Spitzberg trebuie luată de model. O experiență foarte însemnată a adus această călătorie în ce privește modul de a ancora în blocuri de gheață balonul. Rămîne însă multe de făcut, până ce se va putea întreprinde, cu speranță de succes, o expediție în ținuturile polare. Mai înainte baloanele trebuie să fie la adăpost de orice deranjare a motorului; ele trebuie să poată învinge furtuni și trebuie să n'atirne de ajutoare tehnice, cu alle cuvinte să poată repara orice vătămare numai cu mijloacele care stau la îndămină în nacelă.

Mai trebuie ca iuteala lor să fie mai mare decît cea la care s'a ajuns până acuma și durata călătoriei să treacă peste 48 de ore. Pentru toate aceste cerinți se cer neîncetate experimente și de aceea e îmbucurător faptul că Hamburgul a pus Societății de navigație aeriană la dispoziție un teren de 45 de hectare, pentru construirea

unei hale. Toate zborurile de experimentare se vor face din Hamburg peste mare. După ideea lui Zeppelin, balonul destinat pentru ținuturile polare nu trebuie montat în Spitzberg sau Grönlanda, ci trebuie să zboare de la locul fabricării sale—Friedrichshafen—până la Spitzberg, dovedindu-și astfel destoinicia.—Dacă presupunem că construirea unui balon, care să îndeplinească condițiile cerute, e posibilă, împrejurările aerologice și meteorologice în ținuturile polare, în timpul verii, sînt destul de favorabile. Ca ținut de operații trebuie ales coasta Grönlandei de est și marea dintre Grönlanda și Spitzberg. Greutatea cea mai mare însă care stă în calea acestui plan e că pentru a face cercetări științifice în aceste regiuni, ar fi nevoie de scoboriri din cînd în cînd ale balonului și pentru aceasta, natural, ar trebui dat drumul gazului din balonete. Atunci însă o nouă ridicare devine imposibilă, căci o nouă umplere cu gaz nu poate avea loc, și atunci drumul făcut cu balonul în cîteva ore, ar trebui refăcut la întors, pe jos, în săptămîni și luni întregi.

Deutsche Revue (Martie, 1912).

A. Forke: Poezia lirică chineză veche.

În poezia lirică a Chinezilor se pot deosebi două perioade clasice: o perioadă veche și una nouă. Cea nouă începe în secolul al VII-lea după Christ și servește și azi drept model poezilor moderni. Cele mai vechi producții lirice ale Chinezilor sînt imnurile dinastiei Șang (1766—1622 a. Ch.) și sînt cuprinse în colecția *Șiking*. Jumătate din această colecție o formează poezii populare, produse ceva mai tîrziu. În forma în care o avem noi astăzi, această colecție este alcătuită de Confutsius, care a ales dint'un mare număr de poezii numai 311. Importanța acestei colecții stă în faptul că ea este cea mai veche colecție de po-

ezii pur lirice pe care o posedăm. Imnele Vedelor și alte producții poetice ale Egiptenilor și Asirienilor sînt mai vechi, dar sînt poezie religioasă, precum și *Șikingul* conține numai cîntecelaice. În același timp această colecție e și cea mai veche colecție de poezii rimate care se cunoaște. Caracteristic poeziilor acestora este faptul că strofele lor încep cu o descripție din natură, care are numai puțină legătură cu tema principală. Ele au și o mare valoare cultural-istorică, de oarece ne înfățișează fidel viața, moravurile și obiceiurile vechilor Chinezi. În sec. III a. Ch. începe poezia artistică și anume *elegia*. Cel dintău poet elegiac e *Kü-yüan*, un ministru al regelui din *Tșu*.

Pe acest poet îl consideră Chinezii și astăzi ca pe unul din cei mai mari ai lor, admirînd în el mai cu seamă simbolismul său și limba sa savantă. În timpul dinastiei *Han* (202 a. Ch.—220 p. Ch.) poezia lirică ajunge la mare înflorire. *Sse-ma Siang-ju* și *Li Jen-men* scriu imnuri, filozoful *Jang-hiung* poezii didactice, iar *Pan-piao* și *Pan-ku* poezii descriptive. Din veacul I a. Ch. se păstrează două din cele mai renumite poezii lirice, amîndouă scrise de două nobile femei: una, o principesă chineză, măritată după un prinț al Kirgizilor, care-și plînge soarta ei departe de patrie, și alta, o favorită a împăratului *Tceng-ti*. În această epocă apare mai multă regularitate în forma poeziilor lirice, întrebuintîndu-se mai mult ritmul trohaic în măsura de cinci picioare; poetul *Mei-tceng* din sec. II a. Ch. a stabilit mai cu seamă această formă. Acesta și cu *Sse-ma Siang-ju*, pomenit mai sus, sînt cei mai de seamă poeți din timpul dinastiei Han. Sub dinastiile următoare, lirica se dezvoltă mai cu seamă sub forma cîntecelor de dragoste.

Melancolia și pesimismul îi dau o

infățișare cu totul modernă. In această direcție, supt dinastia Ts'in (265—420 p. Ch.) scriu mai cu samă *Fu-yân*, *Jang-fag Tse-yeh* și mai ales, cel mai vestit, *Tau Jüan-ming*. In epoca dinastiei Sang (420—479 p. Ch.) se desting *Pan-teian* și *Şen-yoh*, iar supt dinastia Liang (502—537) poezia lirică ajunge la culminație. Afară de poetul *Wang Seng-ju*, mai ales împărății acestei dinastii sînt acei care se ridică mai sus ca poeți lirici: *Wu Ti*, *Kien Wen-ti* și *Jüan-ti* sînt mult mai însemnați ca savanți și poeți decît ca domnitori. Poezia acestei epoci se caracterizează prin simțire adincă și gingașă și prin o mare dragoste de natură.

Sozialistische Monatshefte, (Mart 1912). *Edmund Fischer*: Sozialdemokratie und Regierungsgewalt. După rezoluția luată în congresul dela Dresda (1903) și în congresul internațional dela Amsterdam (1904), socialdemocrații nu trebuie să ia parte în vreun guvern, cît timp societatea burgheză durează. Nici chiar în o republică democratică, ei nu trebuie să primească vreun minister. In mod logic, ei nu trebuie să primească nicio funcție care ar reprezenta o parte din puterea de guvernămînt. In Anglia însă, neexistînd birocrație, puterea de guvernămînt e în mîna însăși a corpurilor administrate, iar funcționarii, chiar și miniștrii, nu lucrează decît imputerniciți de ele. După rezoluția dela Dresda, socialiștii engleji n'ar trebui să caute a căpăta majorități in Camera comunelor sau consiliile comunale, fiindcă atunci ar lua parte la puterea de guvernămînt. Se vede dar ce absurdă e hotărîrea luată. Ea n'ar avea sens decît numai dacă socialiștii ar fi convinși că in curînd vor ajunge în completă stăpînire a puterii politice; o asemenea naivă credință, care contrazice orice evoluție, n'o are nimeni. Cum se poate dar

gîndi la evoluția socialismului și democratizarea și socializarea societății, dacă partidul trebuie veșnic să renunțe la orice putere executivă in lăuntrul societății burgheze? Socialiștii nu mai formează acum numai o sectă, care s'ar putea mulțumi numai cu o critică negativă a stărilor prezente și cu o activitate de propagandă numai și agitație.

In țările, in care există numai două partide politice, care se succed regulat la putere, o asemenea activitate din partea partidului in opoziție are un sens. Așa a facut in Anglia partidul liberal și conservator. Cu dezvoltarea însă a partidului muncitorilor, sistemul a două partide a perit. Acum nici in Anglia partidul liberal singur nu mai poate forma o majoritate. In Franța, Italia, Germania, Austria, Suedia și Danemarca, o majoritate guvernamentală poate fi formată numai prin coaliții. Dacă in aceste țări, partidul socialdemocrat se ține veșnic departe de o majoritate guvernativă, nu face altceva decît inlesnește stăpînirea partidelor reacționare. O asemenea tactică ar avea sens, cînd socialiștii ar putea spera ca in curînd să aibă de partea lor marea majoritate a poporului. O asemenea posibilitate este însă exclusă și dacă ar fi probabilă n'ar fi tocmai in avantajul partidului socialdemocrat, pe cîtă vreme modul de producere este încă capitalist. Un guvern socialist, chiar dacă ar avea majoritatea poporului îndărătul său, n'ar putea schimba nimic din modul de producere capitalist, căci această schimbare nu poate fi decît rezultatul unei lungi evoluții. Un guvern socialist ar trebui să menție societatea capitalistă, cum e cazul in Australia, acordînd toate garanțiile, căci altminteri orice fel de producție ar înceta și ceiace s'ar naște ar fi orice, numai „societatea viitoare“ nu. Evoluția spre so-

cielatea viitoare se face în lăuntrul formei actuale capitaliste; o renunțare, în orice împrejurări, la puterea de guvernământ, înseamnă renunțarea de a lucra la realizarea evoluției socialiste și democratice. Socialdemocrația nu va căpăta niciodată puterea, dacă va aștepta să-i cadă gata deodată. În Germania, nu e vorba de a intra în vreun minister, ci numai de a forma majoritatea parlamentare pe care să se sprijine guvernul. Necesitatea participării socialdemocrației la formarea acestor majorități devine din ce în ce mai evidentă. Fără această participare, atit în imperiu cit și în multe state, nu se mai poate forma o majoritate înaintată.

Savremenik (Agram, Aprilie).

Dind îndemnuri artiștilor Croați, le spune că *artă plastică* nu e, cum se socotește în deobște la dinșii, numai aceia care se manifestează în producții de mărime naturală, ci tot adevărată artă plastică e și acea așa numită de Germani „Kleinkunst“, adică a obiectelor de artă mai mici decit mărimea naturală. În rîndul producțiilor acestei „Kleinkunst“ se pune plastica mică în porțelanuri, teracotă, bronzuri și alte materialuri de acest fel. Spune că acest fel de artă mărunță e foarte cultivată în Germania, și ar trebui ca și artiștii Croați să-i dea mai multă atenție și să-și pună și dinșii talentul lor în cultivarea ei, pentru că și ea e o manifestare a culturii și civilizației unui popor. Odată cu acest îndemn însă, autorul articolului constată cu mulțumire că chiar pîn'acum Croații n'au neglijat prea mult această „Kleinkunst“, fiindcă nu numai că artiștii lor au lucrat în destul de artistice *plachete, medalii și statui* mai mici decit mărimea naturală, dar chiar în anul trecut s'a ivit în lumea lor artistică un nou talent. Acesta, cu numele Kerdic, a dat la lumină niște *plachete și medalii de o aleasă fante-*

zie în compoziție și de rară fineță în executarea lor, lucrats pentru comemorarea unor momente din viața publică actuală a Croaților.

Aceste manifestări ale neindependenței Croației ar putea sluji drept îndemn și pildă Iașului independent, care cu toate că are școală de Belearte, totuși medaliiile de care are nevoie (ca s. ex. acele ale Jubileului Universității) i le fac alții din altă parte.

Srpski Knjzevni Glasnik (Belgrad, 1 Aprilie).

Învinește regimul Tinerilor Turci, care acum conduc viața publică a Imperiului Otoman, că a adoptat și el, față de naționalitățile celelalte din statul lor, politica Austro-Ungariei. Întocmai ca această de pe urmă monarhie, acum și Turcii asuprese pe nemusulmani, constringindu-i să se desnaționalizeze. Dar rezultatul acestei politici, spune autorul articolului, e pe de o parte înjgheburarea de noi cele, ca între 1903—1906, iar pe de altă o apropiere și chiar legătură, pare-se, între Greci și Bulgari, care astfel împreună luptă pentru ca Turcii să nu le ia, cum vor, nici privilegiile bisericesti ale Patriarhiei și Exarhiei și nici libertățile școlare pe care le au de demult. Decit, recunoaște autorul, nu se poate nici de cum crea o legătură statornică între Greci și Bulgari, pe cită vreme ei își sint dușmani de veacuri, pe cită vreme și unii și alții au pretenții istorice asupra Macedoniei, și, în sfîrșit, pe cită vreme Grecii nu vor putea uita nici o clipă omorurile și devastările ce au avut a suferi din partea Bulgarilor în Bulgaria și Rumelia Orientală, în 1906 și 1907. Aceasta e de altfel chiar nocul regimului Tinerilor Turci.

The North American Review (Martie, 1912).

Nu numai piesele lui Shakespeare sint un izvor de literatură critică,

dar chiar viața lui, asupra căreia nu se știu multe date precise și necontrovertate. Dela apariția cunoscutei opere a d-lui *Sydney Lee*, care e socotită ca cea mai de samă scriere asupra vieții lui Shakespeare, mulți au căutat să meargă mai departe pe drumurile deschise de Mr. *Sydney Lee*. D. *Brander Matthews*—Shakespeare ca actor—stabilește citeva date asupra vieții de actor a lui Shakespeare. Autorul observă că e caracteristic, că cei mai mari dramaturgi ai timpurilor moderne—Shakespeare și Molière—au fost actori. Au început să joace pe scenă și apoi, după ce au învățat din practică știința scenică, au scris piese de teatru. Molière a jucat pe scenă până la sfârșitul vieții lui, unde l-a întâmpinat moartea; Shakespeare a fost actor, director de scenă și impresar până la retragerea lui la Stratford-on-Avon. Ambii au jucat și în piese străine, nescrise de ei; iar piesele scrise de ei sînt în cea mai mare parte piese vechi, refăcute numai de dinșii,—meritul lor nu stă în povestea dramelor și comedilor ce ne-au lăsat, ci în viața ce-au pus în aceste povești. Ca actor valoarea lui Molière era de întâia mîna, pe cînd a lui Shakespeare era cu totul mediocre.

Și Molière și Shakespeare și-au scris operele lor anume pentru nevoile teatrului în care jucau, și căutau, în primul loc, să creeze rolurile după persoana actorilor și deci și după puterile lor personale, ca actori. Autorul dovedește, cu documente și cu interpretări din „Sonetele” lui Shakespeare, că senzibilitatea lui delicată îl făcea să aibă oroare de rolul de actor. Era o profesie pe care a fost nevoit să o îmbrățișeze, dar nu-i plăcea. El apărea totdeauna în roluri care nu cer declamație, ci majestate rece, așa că nu era silit să afecteze pe scenă emoțiuni hiperbolice.

A apărut în rolul de *Adam*, *umbra lui Hamlet*, *călugărul Lawrence* în „*Romeo și Julieta*”, *ducele* în „*Negustorul din Veneția*”. Rolurile principale erau pentru *Burbage* și *Kemp*, cei mai mari actori ai epocii. Cu toate acestea, ascendentul lui Shakespeare se ridică deasupra tuturor actorilor din trupa care era condusă de el. Faptul îl explică autorul nu numai prin abilitatea de om de afaceri a lui Shakespeare, dar și prin priceperea lui ca director de scenă. Deși era slab actor, dar era cel mai priceput în știința cum un actor trebuie să-și interpreteze rolul. Toți recunoșteau competența lui superioară și i se supuneau, păstrîndu-i admirație, prietenie și iubire, după cum arată corespondența particulară a actorilor.

The Contemporary Review.

(Martie, 1912) Noile schimbări din China, care au transformat pe cel mai mare imperiu din lume în cea mai mare republică de pe globul pămîntesc, ridică atîtea noi probleme la orizontul vieții tuturor popoarelor care au legături de interes cu Asia.

China începe acum să fie mai serios studiată, din toate punctele de vedere, de Europeni, nu numai exploatată de ei. Unii s'au alarmat de „primejdia galbenă” pentru Europa. D. *E. J. Dillon*—Enigma Chineză—se întreabă asupra viitorului politic al republicii chineze, și crede că ea nu va fi în stare să-și menție unitatea politică. De fapt marea republică chineză e un mozaic de popoare și religii deosebite: vîntul independenței care a scos-o de sub tirania dinastiei o va rupe în bucăți. Sub vechiul regim China era adormită, și dinastia domnitoare a lăsat-o pradă spoliației Europeanilor. Acum China s'a trezit,—unul din cele mai mari evenimente istorice în istoria lumii,—și consecințele deși nu se pot încă prevedea, totuși se pot întrevădea mari schimbări în viitor. Sis-

temul vechiului regim nu mai poate conduce acum această țară nouă, și un nou sistem de guvernare trebuie creat, în toate amănunțimele lui: ceia ce e mult mai greu decât o revoluție și o proclamare de republică. Vor fi noii conducători destul de abili, destul de înzestrați cu însușiri de oameni de

stat, ca să nu întârzie prea mult cu noua organizare a republicei? Autorul se arată foarte pesimist în această privință. El crede că *Yuun-shi-kai*, care va fi primul președinte al republicii chineze, cu toată capacitatea lui, nu va putea ține provinciile mărginașe lipite de centru.

TABLA DE MATERIE

a

Volumului XXIV

(ANUL VII, NUMERELE 1, 2 și 3)

I.—Literatură

	Pag.
<i>Beldiceanu N. N.</i> —La o manevră	368
<i>Brătescu-Voinești Al. I.</i> —Moș Niță Hirlet	49
Scrisoare	219
<i>Călugăru Alice.</i> —Cîntec de plasă (Versuri)	15
Trufie (Versuri)	376
<i>Ciomac Em.</i> —Istrate-Vodă (Versuri)	234
<i>Codreanu M.</i> —Șarpele cu clopoței (Sonet)	182
Poem feeric (Sonet)	335
<i>Galaction G.</i> —La Vulturi !	87
<i>Gh. din Moldova.</i> —Unei doamne cernite.—Răsplată.— Epigraf.—Feminism.—Epitaf (Versuri)	47
<i>Hogaș C.</i> —Ion Rusu	5
<i>Iosif O. St.</i> —Sonet.—Mandolinate (Versuri)	249
<i>Mironescu C.</i> —In parc (Versuri)	344
<i>Pătrășcanu D. D.</i> —Telegramă	403
<i>Piscobomba M.</i> —Armonii vespérale (Versuri)	463
Enigma cărților închise (Versuri)	464
<i>Popescu Sp.</i> —Femeia și taina	183
<i>Rădulescu Dem. Mircea.</i> —Noapte de vară (Versuri)	201
<i>Sadoveanu M.</i> —Doi vecini ai mei	31
Casa amintirii	161
Povestea baciului Tomegea	336
<i>Sanielevici H.</i> —Icoane fugare (Impresii din Dobro- gea (Sfârșit)	54

II.—Studii.—Articole.—Scrisori din țările romîne și din străinătate

<i>Bădărău A. T.</i> —Unde se prepară ridicarea lanțuri- lor de munți	39
<i>Bărbulescu Ilie.</i> —Din lumea balcanică (Asupra miș- cării feministe la Bulgari și Sirbi)	253
<i>Botez I.</i> —Observațiuni asupra raporturilor dintre știință, artă și literatură	167

	II
	Pag.
<i>Botez Octav.</i> —O istorie a partidelor politice în România	348
<i>Cubolteanu P.</i> —Scrisori din Basarabia	III
<i>Florinescu Paul.</i> Despre învățămîntul profesional în Elveția (Scrisori)	187
<i>Gorovei Artur.</i> —Comisia dela Buhalnița (Documente cu privire la istoria țaranului român)	17, 203
<i>Haret C. Spiru.</i> —Mecanica socială (Răspuns la unele obiecțiuni)	70
<i>Ibrăileanu G.</i> —Caragiale	98
<i>Maior George dr.</i> —Școalele grănicerești de peste munți	389
<i>R.</i> —Scrisori din Bucovina (Rezultatele recenzemîntului din 1910)	279
<i>Sima O.</i> —Scrisori din Ardeal (Chestiunea școlară)	105
„ Scrisori din Ardeal (Problemele culturale în frământările politice mai nouă.—etc., etc.)	444
<i>Xenopol D. A.</i> —Centenarul răpirii Basarabiei	321

III.—Documente omenești

—Simptome sociale (D. B.)	96
—Art. 252 C. P. (Un martur)	230
—O comisiune de prefaceri (I. Brăilescu)	400

IV.—Note pe marginea cărților

—Cetind istoria vieții lui Napoleon I (Mihai Codreanu)	102
—Boite à surprise (Ricavio).—Adnotațiuni la o recentă biografie a lui Gorki (M. Codreanu)	239
—„Man and Superman“ de Bernhard Shaw (I. Botez)	380

V. Cronici.

<i>Arghezi T.</i> —Cronica teatrală—București (Teatrul Modern: „Ce știe satul“; „Singura cale...“.	
—Teatrul Național: Festivalul Caragiale.	
—Teatrul Comoedia: „Hanul roș“)	121
„ Cronica teatrală—București (Teatrul Național: „Lumină nouă“.—„Hamlet“.—Exodul artiștilor)	272
<i>Bădărău A. T.</i> —Cronica științifică (Din mișcarea științifică)	115
<i>G. T.</i> —Cronica teatrală—Iași („Păpușile“.—„Hamlet“.—„Zile vesele după război“.—„Nepoftitul“.—„Manasse“.—Actorii)	259
<i>Ioachim M. V.</i> —Cronica economică (Acțiunile Băncii Naționale)	430
<i>Nantu V. I.</i> —Cronica veselă (Umbrela)	267

<i>Răducanu I.</i> —Cronica economică (Monografia Casei de Ajutor a Corporației lăcătușilor, fierarilor și caretașilor din București)	434
<i>Sadoveanu Izabela.</i> —Cronica literară (Henry Bataille)	411
<i>Sandu-Aldea C.</i> —Cronica agricolă (Cubajuri)	422
<i>Topîrceanu G.</i> —Cronica veselă (Romanța gramofonului)	264

VI.—Miscellanea

<i>P. Nicanor & Co.</i> —Cu prilejul sărbătoririi lui Caragiale.—„Revista Catolică”.—Pentru „Flacăra”.—O rectificare.—Apoteoza d-lui Sadoveanu în „Convorbiri Literare”.—Dela redacție	127
„ „ George Enescu.—Reclamații.—Istorie contemporană.—Fragmente din articolele în care am vorbit despre poporanism în cei șase ani de când a apărut „V. R.”	284
„ „ Petru Liciu.—O dramă pe Atlantic.—Radu-Roșetti ré-redivivus.—Un monument de incomprehenșiune, ca să zicem așa!—Pentru abonați.—Dela redacție	450

VII.—Recenzii

<i>Anghel D.</i> —Oglinda fermecată (I. S.)	294
<i>Burada T. Teodor.</i> —Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir (V. D.)	300
<i>Calmuschi Const.</i> —Relațiunile politice ale Țărilor Romine cu Rusia (V. D.)	299
<i>Cazaban Al.</i> —Oameni cum-se-cade (I. S.)	140
<i>Dauș Iudovic.</i> —Satana (I. S.)	296
<i>De Maigret Guillaume François.</i> —Le carnet d'un vieux maître (M. J.)	147
<i>Dunăreanu N.</i> —Din negura vieții (C. A.)	465
<i>Faguet Emile.</i> —L'art de lire (M. C.)	148
<i>Leca Haralamb.</i> —Noi Romîni! (I. S.)	142
<i>Lovinescu E.</i> —Scenete și fantezii (I. S.)	142
<i>Lungianu M.</i> —La Cruci (Icoane dela țară) (I. S.)	295
<i>Marinescu Gh. dr.</i> —Studii asupra audițiunei colorate (O. B.)	144
<i>Negruzzi Leon.</i> —Serghie Pavlovici și alte nuvele (C. A.)	465
<i>Nicolau Emil și Simionescu Al.</i> —Fiul ei!... (C. A.)	143
<i>Pelletier Madeleine dr.</i> —L'émancipation sexuelle de la femme (M. C.)	150
<i>Pușcariu Sextil.</i> —Contribuții la gramatica istorică a limbii romine. Memoriul I. Contribuții la studiul derivațiunii. A. Bibliografie. B. Sufixul -aciu. C. Sufixe -al și -aiu. D. Sufixul -an (G. P.)	297

<i>Sadoveanu M.</i> —Un instigator (I. S.)	139
<i>Scriban August.</i> —Ortografia românească (G. P.)	143
<i>Stahl Henric.</i> —Dela manevre (Schite vesele) (R. F.)	297
<i>Tzigara-Samurcaș Al.</i> —Istoria artei și însemnătatea ei în învățămîntul universitar	466
<i>Urechia dr.</i> —Răspuns d-lui I. Bogdan (C. V.)	296
<i>Vlahuță Al.</i> —La gura sobei (I. S.)	140

VIII.—Revista revistelor

<i>André Ch.</i> —Ipoteza nebulară a lui Laplace și teoria capturii a lui T. I. J. See	307
„Arhiva Genealogică“	153
<i>Beloch G.</i> —Studiile recente de istorie romană în Italia	308, 469
<i>Benson C. A.</i> —Fiction and Romance	159
<i>Bergson H.</i> —Intuiția filozofică	304
<i>Bernstein Ed.</i> —Paul Lafargue	156
„Insemnătatea victoriei în alegerile dela 12 Ianuar 1912, în Germania, și sarcinile ei	310
<i>Bettelhenn Anton.</i> —A suta zi de naștere a lui Berthold Auerbach	309
<i>Bodio Luigi.</i> —Emile Levasseur	155
<i>Brander Matthews.</i> —Shakespeare ca actor	474
<i>Cobb Standwod.</i> —Greutățile partidului Tinerilor Turci	313
<i>Compagné Gabriel.</i> —Majestatea sa copilul	154
„Convorbiri Literare“	301
<i>Corovic Vladimir.</i> —Manuscrise sîrbești din Secolul XVI—XIX	311
<i>Daugny Jacques.</i> —Asupra colonizării interioare, în Franța	303
<i>De Selincourt Basil.</i> —Ruskin	315
<i>De Tarlé Antoine.</i> —Armata chineză	153
<i>Dillon. E.</i> —Enigma chineză	474
<i>Dragomirescu M.</i> —Jubileul lui Caragiale	302
<i>Eichler Albert dr. prof.</i> —Arta de regisor a lui Shakespeare	309
<i>Fischer Edmund.</i> —Sozialdemokratie und Regierungsgewalt	472
„Flacăra“	152, 301
<i>Forke A.</i> —Poezia lirică chineză veche	471
<i>Haret C. Spiru.</i> —Asupra mișcării literare din România	152
<i>Hoernes.</i> —Origina și formele cele mai vechi de îmbrăcăminte	306
„Ilustrațiunea Română“	467
<i>Jagic prof.</i> —Șederea mea în Berlin în 1872—72	157

„La Revue Roumaine“	302
<i>Lagardelle Hubert.</i> —Viața și opera lui Paul Lafargue	305
<i>L. B.</i> —Conceptia asupra vieții a lui Adolf Harnack	155
<i>Leroy Beaulieu Pierre.</i> —Organizația Imperiului Britanic	153
„Luceafărul“	467
<i>Mesnil Jacques.</i> —Criza italiană	468
<i>Ménil Louis.</i> —Turcia. Situația ei internă, diplomatică și militară	467
„Narodno Stopanstvo“	157
<i>Pais Ettore.</i> —Studiile de istorie romană în Italia	469
<i>Pușcariu Sextil.</i> —Grupări literare și idei politice	152, 301
<i>Radulovic.</i> —Țăranul și politica	311
<i>Ravenel Leftwich Florence.</i> —O femeie critic al femeilor	158
„Revista Politică și Literară“	467
„Revista Studentimii“	467
<i>Romagnoli E.</i> —Ultimele producții ale lui Gabriele d'Annunzio	468
„Ruskoie Bogatswo“	312
„Savremenik“	473
„Slovenski Jug“	158
„Srpski Knjzevni Glasnik“	473
<i>Stackelberg Frédéric.</i> —China de astăzi	303
<i>Stere C.</i> —Post-Scriptum („Ceia ce nu putem admite“)	316
<i>Stolberg A. dr.</i> —Asupra întrebării baloanelor dirijabile în ținuturile nordice	470
<i>Trant William.</i> —Evreul și Chinezul	314
„Versuri și Proză“	153
* *—Supranaturalul în literatură	315

IX.—Bibliografie

160, 317